

# Ataturk Dam Special Issue

## Contents

- Preface : President of state water works. III
- President of the State General Kenan Evren laid the foundation of Ataturk Dam Diversion Tunnels. 1
- Construction contract of Ataturk Dam signed. 11
- President Mr. Kenan Evren laid the foundation of Ataturk Dam. 19
- Ataturk Dam and Large Dams in the World, R. Akarun 35
- Ataturk Dam and Lower Euphrates Project, A. Unver 39
- Planning Works in relation to Ataturk Dam, S. Bayoglu 43
- Evaluation of Engineering Geology and Materials in relation to Ataturk Dam, T. Aklan 49
- Ataturk Dam and Economics of Lower Euphrates Project, Y. Sayiner 55
- Irrigation in relation to Ataturk Dam, O. Bilen 59
- Ataturk Dam in the solution of drinking, waste and industrial water problems in Southeast Anatolian Plains, R. Ustuner 65
- Ataturk Dam and Hydroelectric Power Plant Project, V. Bilgi and S. Pasin 69
- Ataturk Dam and Agreements and Contracts of Hydroelectric Power Plant Construction, M. Turfan et al. 89
- Jurisdictional Aspects of Ataturk Dam Agreement, N. Kilic 93
- Ataturk Dam and Finance Problem of Hydroelectric Power Plant Construction, I. Taskin 95

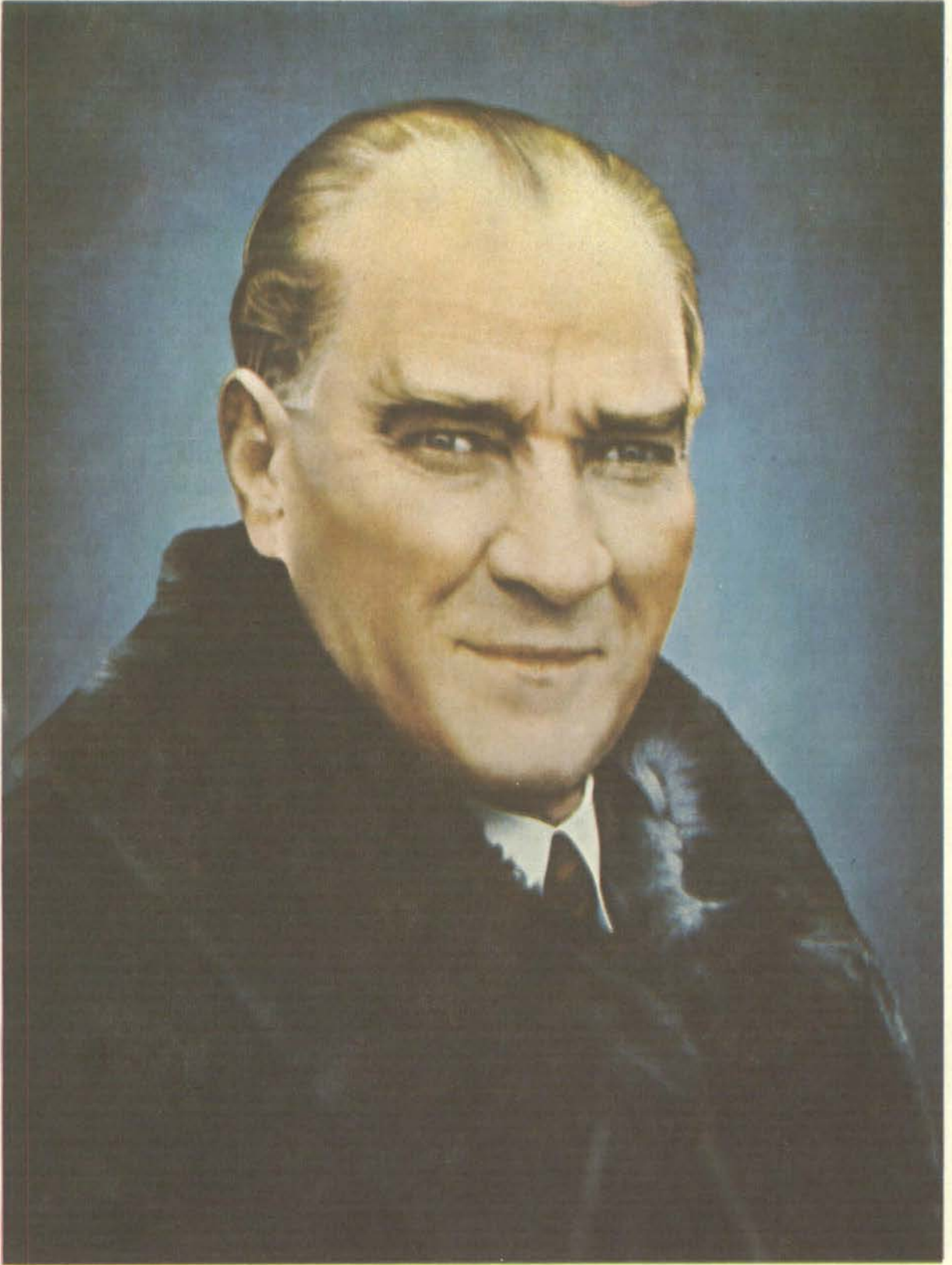
- Expropriation and dwelling problems in relation to Ataturk Dam, H. Toprakoglu 99
- Development Problems of Southeast Anatolian Plains, T. Aydingoz 103
- Completed Works at Ataturk Dam, I. Tuncer 107
- Ataturk Dam in Turkish Press, K. Orencik 111



ATATÜRK BARAJI  
ÖZEL SAYISI  
KASIM '83

PSi





Cumhuriyetimizin Kurucusu Ulu Önder **ATATÜRK**





**KENAN EVREN**  
Cumhurbaşkanı



# ATATÜRK BARAJI

"özel sayısı,,



# BÜLTENİ

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI  
DEVLET SU İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ  
yayın organı aylık haber bülteni

Sayı 267 Özel • Kasım 1983 • Yıl 30

T. C.  
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI  
DEVLET SU İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın görevi genel olarak enerji ve tabii kaynaklarla ilgili hedef ve politikaların, ülkenin savunması, güvenliği ve refahı, milli ekonominin gelişmesi ve güçlenmesi doğrultusunda tesbitine yardımcı olmak, enerji ve tabii kaynakların bu hedef ve politikalara uygun olarak araştırılmasını, geliştirilmesini, üretilmesini ve tüketilmesini sağlamaktır. *Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı olarak Yurdumuz yerüstü ve yeraltı sularının zararlarını önlemek ve bunlardan çeşitli yoldan faydalanmak maksadıyla kurulan Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ), Memleketimizde su ve ilgili faaliyetlerden sorumlu olan en etkin kuruluştur. DSİ'nin görev ve yetkileri : taşkın koruma, sulama,*

bataklık kurutma, enerji üretme, akarsularda ıslahat tesis ve işlerinin ve bunlarla ilgili olmak üzere her türlü araştırma, istikşaf, etüd, plânlama, proje, inşaat ve işletmelerinin yapılması; yeraltı suyu etüd ve araştırmaları için kuyu açma veya açtırma, kuyuları devretme veya kiralama, yeraltı sularının korunması ve tescili; Ankara, İstanbul ve nüfusu 100 bini aşan şehirlerin içme, kullanma ve endüstri sularının temin edilmesi ve bu maksatlarla ilgili olarak baraj isale hattı ve tasfiye tesisleri inşaatlarının yapılması işlerinden oluşur. DSİ, K.K.T.C. su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine katkıda bulunmakla da görevlidir.

Ön ve Arka Kapak :  
ATATÜRK BARAJI'NIN TEMELİ  
CUMHURBAŞKANIMIZ SAYIN KENAN EVREN  
TARAFINDAN ATILDI  
FIRAT VADİSİ, BOZOVA/URFA

3 Kasım 1983 Perşembe

Sahibi	: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Adına Genel Müdür <b>Sabahattin SAYIN</b>
OET Dairesi Başkanı	: Kadri ÖRENCİK
Sorumlu Yayın Müdürü	: Bahattin TEK Tanıtma ve Halkla İlişkiler Müdürü
Yayınlayan	: Organizasyon, Eğitim ve Teknoloji Dairesi Başkanlığı Tanıtma ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yücetepe, Ankara
Basıldığı Yer	: DSİ Basım ve Foto - Film İşletme Müdürlüğü Etlik, Ankara



# Atatürk Barajı

“özel sayısı”

## Önsöz

**Sabahattin SAYIN**

Devlet Su İşleri  
Genel Müdürü

ATATÜRK Barajı ve Hidroelektrik Santrali gövde inşaatının temeli 3 Kasım 1983 tarihinde *Sayın Cumhurbaşkanımızın onurlandırdığı* bir törenle atılmıştır. Bu, tesisin inşaatında önemli bir aşamadır.

Aşağı Fırat Projesi'nin en önemli yapısı olan ATATÜRK Barajı ve Hidroelektrik Tesisi, Güneydoğu ovalarının tarımsal ürün veriminin artmasına önemli katkıda bulunacağı gibi, özellikle 1990'lı yılların başlangıcında beklenen elektrik enerjisi darlığını büyük ölçüde giderecek başlıca tesislerden biri, belki de en önemlisi olacaktır.

Bu tesis boyutları itibariyle memleketimizde inşa edilmiş ve edilmekte olan tesislerin en büyüğüdür. İnşaat Kamuyunca önemi ile orantılı olarak çok yakından takip edilmektedir. İnşaat aşamalarının düşünülen tarihlerde ikmali Genel Müdürlüğümüz teşkilâtının sorumlu kademelerinin başlıca kaygısı olmuştur.

Tesisin plânlama aşamasında DSİ ve EİEİ teşkilâtları, tekniğinin gerektirdiği bütün çabaları göstermiş ve bundan çeyrek asır evvel hayallerde dahi yer almayan bu proje ve tesis, seneler süren çalışmalar sonunda bugünkü şeklini almıştır.

İnşaat safhasında ise çeşitli zorluklar DSİ kadrosunun bilinçli ve gayretli çalışmaları sonunda aşılmış ve bu projenin uygulanması ile ilgili olarak vaki olan tereddütler tamamen ortadan kalkmıştır.

DSİ Genel Müdürlüğü bütün kadrosu ile, özellikle memleketimizin oldukça geri kalmış bir bölgesine hizmet edecek bu projenin gecikmeden tahakkukunu kendisine hedef edinmiştir. Bu hedefin tahakkukunu zorlaştıracak bütün engellerin aşılabileceği kanısındadır, bu inançla çalışmalarına devam etmektedir.

*Bu özel sayı*, bu projede görev almış ve çalışmaları ile projenin bu aşamaya getirilmesinde büyük katkısı olmuş olan

elemanlarımızdan bir grup tarafından hazırlanmıştır. Amacımız bu müstesna projenin bu aşamaya gelinceye kadar geçirdiği safhaları tesbit etmek ve bundan sonra geçireceği aşamaları tanıtmaktır.

Bu çalışmalara katılan bütün ilgililere ve kıymetli mesai arkadaşlarıma teşekkür eder, bundan sonraki çalışmalarının da memleket için hayırlı olmasını dilerim.

# İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ : Devlet Su İşleri Genel Müdürü	III
DEVLET BAŞKANIMIZ ORGENERAL KENAN EVREN, ATATÜRK BARAJI DERİVASYON TÜNELLERİNİN TEMELLERİNİ ATTILAR, 21 Ekim 1981 . . .	1
ATATÜRK BARAJI İNŞAAT MUKAVELESİ İMZALANDI, 28 Ekim 1983 . . . . .	11
CUMHURBAŞKANIMIZ SAYIN KENAN EVREN ATATÜRK BARAJI'NIN TEMELİNİ ATTILAR, 3 Kasım 1983 . . . . .	19
R. AKARUN : Atatürk Barajı ve Dünyadaki büyük barajlar . . . . .	35
A. ÜNVER : Atatürk Barajı ve Aşağı Fırat Projesi . . . . .	39
S. BAYOĞLU : Atatürk Barajı ile ilgili plânlama çalışmaları . . . . .	43
T. AKLAN : Atatürk Barajı ile ilgili mühendislik jeolojisi ve malzeme etüdüleri . . . .	49
Y. SAYINER : Atatürk Barajı ve Aşağı Fırat Projesi Ekonomisi . . . . .	55
Ö. BİLEN : Atatürk Barajı ile ilgili sulamalar . . . . .	59
R. ÜSTÜNER : Güneydoğu Anadolu ovalarında içme, kullanma ve endüstri suyu sorunlarının çözümlenmesinde Atatürk Barajı . . . . .	65
V. BİLGİ ve S. PASİN : Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santralı Projesi . . . . .	69
M. TURFAN, S. SIZMAZ ve E. ÇALIMLI : Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santralı İnşaatı sözleşme ve ihaleleri . . . . .	89
N. KILIÇ : Atatürk Barajı sözleşmesi'nin hukuksal yönleri . . . . .	93
İ. TAŞKIN : Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santralı İnşaatı finansman sorunu . .	95
H. TOPRAKOĞLU : Atatürk Barajı projesi ile ilgili kamulaştırma ve iskân sorunları . .	99
T. AYDINGÖZ : Güneydoğu Anadolu ovaları'nın geliştirilmesindeki sorunlar . . . .	103
İ. TUNCER : Atatürk Barajı'nda bugüne kadar yapılan çalışmalar . . . . .	107
K. ÖRENCİK : Türk basını'nda Atatürk Barajı . . . . .	111





# Devlet Başkanımız Orgeneral Kenan Evren Atatürk Barajı Derivasyon tünelleri'nin temellerini attılar

21 Ekim 1981 Çarşamba

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
Güneydoğu Anadolu Projesi XV. Bölge Müdürlüğü  
Urfa



Devlet Başkanımız Sayın Orgeneral Kenan Evren «*Vatan, Sana Minnettardır — 81*» Tatbikatını izlemek ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde çeşitli incelemelerde bulunmak üzere, 19 Ekim 1981 Pazartesi günü, beraberlerinde Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri, Başbakan Bülend Ulusu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Serbüent H. Bingöl ve Bayındırlık Bakanı Tahsin Önal olduğu halde Malatya'ya geldiler. Malatya ile Elazığ illerini Fırat Nehri üzerinden karayolu ile bağlayacak köprünün temelini attılar. Devlet Başkanımız ayrıca, Karakaya baraj gölü üzerinde kurulacak demiryolu köprüsünün temelini attılar. Bu köprünün dünyanın sayılı en uzun demiryolu köprülerinden olduğunu ve «Boğaz Köprüsünden daha yüksek olacağını» belirttiler.

Demiryolu köprüsünün temeline ilk harcı koyan Sayın Devlet Başkanımız, yaptıkları konuşmada, memleketimizin bir enerji sıkıntısı ile karşı karşıya bulunduğunu, temeli 21 Ekim Çarşamba günü atılacak Atatürk Barajının hizmete girmesiyle enerji sıkıntısı

sının büyük ölçüde giderilebileceğini ifade etmişlerdir. Devlet Başkanımız Orgeneral Evren, temel atma töreninde şöyle konuşmuşlardır :

«— Mühim olan, baraj yapmak değil, 50-100 yıl sonrasını düşünmektir. Bu köprünün özelliği, her hususun Türk işçisi ve müteahhidi tarafından gerçekleştirilmesidir.

Gururla ifade etmek isterim ki, Türk mühendis ve müteahhitleri, Türkiye dışında büyük ihaleler alarak, teknik bakımdan ulaştığımız seviyeyi, bütün dünyaya ispatlamışlardır.

Ülkemizin enerji bakımından çektiği sıkıntıları hepimiz biliyorsunuz. 27 milyar kilovatsaat açığımız var. 1987 yılında bu açık 60 milyar kilovatsaat olacaktır.

Türkiye, bugün elektrik ihtiyacını tam olarak karşılayamamıştır. Bu köprünün yapımına yol açan Karakaya Barajı, yılda 7,5 milyar kilovatsaat enerji













**ATATÜRK BARAJI DERİVASYON İNŞAATI — Devlet Su İşleri Genel Müdürü Sabahattin Sayın, törenin açış konuşmasını yaptı, 21 Ekim 1981**

üretecek; Bu da kâfi gelmeyecek, yarından sonra temelini atacağımız, Atatürk Barajı ile ilerideki enerji açığı kapatılacaktır.»

Devlet Başkanımız Org. Kenan Evren, 20 Ekim Salı günü «*Vatan, Sana Minnettardır — 81*» Tatbikatını izledikten sonra, üç gün süren gezisinin son gününde kendileri MGK Üyeleri ve Başbakan Bülend Ulusu 21 Ekim Çarşamba sabahı Diyarbakır'dan helikopterle Atatürk Barajı'nın yapılacağı bölgeye geldiler. Cumhuriyet tarihinin en büyük yatırımı olan Atatürk Barajının bulunacağı yerde düzenlenen törene çok sayıda vatandaş katıldı. Tören alanında «Mezopotamya yeniden canlanıyor», «Petrol tükenir buğday tükenmez», Kuru tarımdan suluya, karanlıktan ışığa kavuşacağız», «Atatürk Barajı 100. yıl armağanıdır» pankartları dikkati çekiyordu.

Tören, DSİ Genel Müdürü Sabahattin Sayın'ın, eser hakkında izahat veren açış konuşmasıyla başladı.

Törende bir konuşma yapan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Serbülen H. Bingöl de, barajın 3 milyon kişiye istihdam imkânı yaratacağını kaydetti ve Atatürk Barajının yılda 8,9 milyar kilovatsaat elektrik üreteceğini, 7 milyon 300 bin dönüm alanı sulayacağını sözlerine ekledi.

Devlet Başkanı Evren, derivasyon tünellerinin temel atma töreninde yaptığı konuşmada, «İlk fırsatta nükleer santrallerin kurulması için ne lâzımsa yapılmalıdır» dedi ve nükleer santrallere bugün başlanırsa 2 bin yılda biteceğini kaydetti. Evren, bütün dünyanın nükleer santrallere gittiğini, karşı çıkanlara kulak asılmaması gerektiğini de belirtti.

Devlet Başkanı Atatürk Barajının dünyada üçüncü büyük baraj olacağını kaydederek şunları söyledi.

«Madem ki, bu baraja Atatürk'ün adı konulmuştur, O'nun ismine yaraşır şekilde zamanında hattâ zamanından önce bitirilmelidir. Bugüne kadar zamanında bitirilmiş eser yoktur.»

Evren, barajın başlamasının gecikmesi konusunda bazı dedikoduların yayıldığını, ancak buna iki milyar kredi alacak bir firmanın bu vaadini gerçekleştirememesinin sebep olduğunu söyledi.

Devlet Başkanı konuşmasının son bölümünde bu projeyi başlatan ve bugünlere getirenlere teşekkür etti.

Evren, yaptığı konuşmasından sonra, Derivasyon Tünelinin ilk dinamitini patlatmak için şaltere basarken tribünlerde oturan Konsey üyelerini, Başbakanı ve Enerji Bakanını yanına çağırdı, şaltere sonra bastı.

Devlet Başkanı Evren ve beraberindekiler daha sonra, Urfa sulama tünelinin bulunduğu bölgeye gelerek, yüzeyden yaklaşık 145 metre derinlikte incelemelerde bulundular ve bilgi aldılar. Tünelde de Evren için kurbanlar kesildi.

Devlet Başkanı Evren, Urfa'da halka hitaben bir konuşma yaptı. Evren, kürsüye çıktığında göğsünde (Fırat) yazılı Suat Bozkurt adlı bir ilkokul öğrencisi ile göğsünde (Harran) yazılı Burcu Erenoğlu adlı bir kız çocuğu Devlet Başkanının yanına geldi; arkadaşlarında ise bir çocuğun elindeki tepsi içinde kordeleye bağlı nişan yüzükleri duruyordu, Evren, yüzükleri miniklerin parmağına taktı ve çocukları nişanladı. Nişan yüzüklerini Devlet Başkanının taktığı (Harran ve Fırat)ın mutluluğuna alanda bulunanlar da sevgi gösterileriyle katıldı.

Bu sırada, alanın en önünde, koca bir pankart açıldı. Pankartta şu yazılar okunuyordu :

(Nişanımıza hoş geldiniz., düğünümüze bekleriz. Harran - Fırat)



*Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Serbülent H. Bingöl, yaptığı konuşmasında barajın getireceği faydaları izah etti, üç milyon kişiye istihdam hacmi yaratacağını belirtti ve Sayın Devlet Başkanımızı ilk inşifâki yapmaları için davet etti, 21 Ekim 1981*



Evren, Urfa konuşmasında Atatürk Barajı'nın finansmanının yurt dışında, çalışan işçilerden alınan dövizlerle karşılanabileceğini ve yurt dışında çalışan işçilere bunun için faiz ödeneceğini kaydederek, «Her zaman avuç açarak bu işler hallolmaz. Biz başlattık, Bitirmesi kime nasip olur bilinmez. Baraj bittiği zaman buraların çehresi değişecek» şeklinde konuştu.

## EVREN'İN KONUŞMASI

Devlet Başkanımız Sayın Orgeneral Kenan EVREN, Atatürk Barajı temel atma töreninde aşağıdaki konuşmayı yaptılar :

«Sevgili Vatandaşlarım,

Elektrik santralını yapabilecek ve yurt dışındaki bu ihalelere girebilecek büyük iş adamlarımız, mühendislerimiz ve teknisyenlerimiz oluşmuştur. Bunlarla tabii öğreniyoruz.

Bu baraj ve hidroelektrik santraller dolayısıyla bölgenin kazanacağı, bölgeye sağlanacak büyük bir çok gerek elektrik bakımından gerek enerji gerekse sulama bakımından kazanılacak bütün detayları ilgili arkadaşlarım sizlere sundular. Ben bunlar üzerinde birşey söylemeyeceğim.

Ancak madem ki bu baraj ve hidroelektrik santralının ismini Atatürk koyduk o halde Atatürk'ün ismine yaraşır şekilde bunun zama-

nında ve hattâ zamanından evvel bitirilmesini ben ilgili arkadaşlardan, şirketlerden ve ilgililerden bilhassa rica ediyorum.

Bunu şunun için söylüyorum. Bugüne kadar zamanında bitirilmiş hiçbir eserimiz yok. Daima gecikmiştir, gecikerek iş yapılmıştır. Onun için madem ki diyorum Atatürk ismini koyduk. Atatürk'e yakışır olması için de bunun zamanında bitirilmesi lâzımdır.

Sevgili vatandaşlarım, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanımız bir noktaya temas ettiler.

İkibin yıllarında bütün su kaynaklarından istifade etsek dahi enerji ihtiyacını karşılayamayız dediler. Doğrudur.

Artık dünya nükleer santrallara gitmiştir. Gazetelerde çıkan ve birçok ülkelerin karşı çıktığı bu santraller gereklidir. Buna karşı çıkanlara kulak asmayın. Çünkü bir zaman gelecek artık bu sular da kâfi gelmeyecek. Yeraltı kaynakları tükenecek belki dünyadaki petrol rezervleri azalacak. O bakımdandır ki nükleer santrallara, nükleer enerjiye büyük ihtiyacımız olacaktır.

Eğer şimdi nükleer santrallerin yapımına, hazırlığına başlamış olsak ancak ikibin yılda bitirebiliriz. Bu nükleer santrallerimiz da



kolay kolay bitirilecek şeyler değildir. Bu bakımdan ben kendisine iştirak ediyorum. Ve zaten konuştuk aramızda, ilk fırsatta nükleer santrallerin kurulması için ne lâzımsa yapılması gerektiğinde fikir birliğine vardık.

Ve inşallah bir zaman gelecek, bir zamanlar gelecek bu nükleer santralleri de Türk mühendisleri ve işadamları yapabilecek duruma gelebileceklerdir.

Şimdi, Sevgili vatandaşlarım, Ben bu inşaata ilk harcı koymadan veyahut ateşlemeden evvel bu projeyi başlatmış olanlara ve bugünlere getirmiş olan bütün ilgililere hepsine huzurunuzda teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunuyorum ve bundan sonra görev alacak bütün personele de başarılar diliyorum ve bu barajın hidroelektrik santralının bölgeye sizlere bütün Türk ulusuna hayırlı uğurlu olmasını gönülden diliyorum.»

#### SAYIN'IN KONUŞMASI

Atatürk Barajı temel atma törenini başlatan DSİ Genel Müdürü Sabahattin SAYIN, töreni aşağıdaki konuşmasıyla açtı :

«Bugün bu merasimle Güneydoğu Anadolu'da 7.300.000 dönüm arazinin sulanması için gereken suyu sağlayacak ve işletmeye girdiği yıllarda yaklaşık olarak bugünkü elektrik üretimimizin 1/3 üne yakın, yılda 8,9 milyar kilovatsaat elektrik enerjisi üretecek, gövde hacmi bakımından Dünyanın üçüncü büyük barajı, Atatürk Barajı ve hidroelektrik santralının derivasyon tünelleri inşaatına fiilen başlamış olacağız.

Doğumunun 100 üncü yıl dönümünde, ismini verdiğimiz bu büyük yapı ile ilgili bu temel atma merasiminde hedefi «Yurdumuzu dünyanın en mâmur ve en medeni memleketleri seviyesine çıkarmak, milletimizi en geniş refah vasıta ve kaynaklarına sahip kılmak» olan Ulu Önderimizi rahmet ve minnetle anıyoruz.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ve onun işçileri, memurları ve yöneticileri ile bütün kadrosu, Atatürk'ün belirttiği yön ve istika-

mette gösterilecek çaba ile, bu ve benzeri törenlerle başlayarak meydana getirilecek her eserin «daha kuvvetli ve daha müreffeh Türkiye» idealine olan katkısını bilerek, bu çabaya iştiraktan gurur duymakta ve bu müstesna günde bize gösterilen güvenin heyecanını yaşamaktadır.

Bu vesile ile başta Sayın Devlet Başkanı olmak üzere bütün Devlet Büyüklerine ve kıymetli davetlilere bu törene iştiraklerinden dolayı Genel Müdürlüğüm adına şükranlarımı arz ederim.

Atatürk Barajı, Güneydoğu Anadolu Projesi içinde belirtilen, ve Güneydoğu Anadolu'da mevcut su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesini sağlayacak projelerden Aşağı Fırat Projesinin depolama ünitesidir.

Baraj temelden 184 m ve nehir yatağından 166 m yüksekliğinde kaya dolgu tipi bir barajdır. Gövde hacmi 84,4 milyon m<sup>3</sup> dür. Bu miktar Keban Barajı, dolgu hacminin 5,5 misli, Assuvan Barajının ise iki katıdır.

Baraj gerisinde Keban Barajı göl hacminin 1,6 misli, 48,7 milyar m<sup>3</sup> su toplanacaktır. Böylece teşekkül edecek göl alanı 81.700 ha'dır. 1975 nüfus sayımına göre göl alanı ile ilgili yerleşim merkezlerindeki toplam nüfus 48.000 civarındadır.

Atatürk Hidroelektrik Santrali barajın hemen mansabında, nehir akışına göre sağ yamacın dibinde inşa edilecektir. Santral binasında 8 adet beheri 300 megawatt gücünde türbin generatör grubu bulunacaktır. Böylece 2.400 megawatt güç ile Atatürk Hidroelektrik Santrali Keban Santralının nihaî gücünün 1,8 misli ve Türkiye'nin en büyük hidroelektrik santrali olacaktır.

Santral binası 258 m uzunlukta 58 m genişliğinde yani hemen hemen bir futbol sahasının iki misli büyüklüğünde bir alanı kaplayacaktır.

Bu santral vasıtasıyla üretilecek enerjiyi bir Fuel-Oil santrali ile elde etmek için gerekli yıllık Fuel-Oil miktarı 2,2 milyon ton ve değeri ise 530 milyon dolâr'dır.



Atatürk'ün doğumunun 100 ncü yılında Atatürk Barajı «derivasyon» inşaatı temel atma töreninde Devlet Başkanımız Orgeneral Kenan Evren, ilk inşilâki yapılarından önce, Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri, Başbakan, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ve Devlet Su İşleri Genel Müdürü ile birlikte, 21 Ekim 1981



Baraj inşaatı sırasında Fırat nehrinin baraj inşaat sahası dışından akmasını sağlayacak olan ve bugün bu merasimle inşaatına başlayacağımız çevirme tünelleri, barajın sol yamacında yer almaktadır. Bu maksatla 8 m iç çapında at nalı biçiminde kesitli beton kaplamalı 3 adet çevirme tüneli inşa edilecektir. Tünellerin toplam uzunluğu 4.089 m'dir. İnşaatı 36 ay sürecek bu tüneller ile ilgili olarak 400.000 m<sup>3</sup> tünel kazısı, 4 milyon m<sup>3</sup> hafriyat yapılacak 331.000 m<sup>3</sup> beton dökülecektir. Yapılan hafriyat Gediz nehri üzerine inşa edilmiş bulunan Demirköprü Barajı gövde hacmi kadardır. İnşaat bundan evvel benzeri işleri, başarı ile bitirmiş olan *Doğuş İnşaat ve Ticaret Şirketi'ne* 5.671.849.025 TL teklif bedeli üzerinden ihale edilmiş bulunmaktadır. Adı geçen şirketin bu inşaatı da başarı ile sürresi içinde bitirmek için gereken gayreti göstermesi ve Atatürk idealleri ile mütenasip bir neslin yapımcıları olduğumuzun ispatlanması en halisane temennimizdir.

Bu barajın diğer maksadı Urfa - Harran, Mardin - Ceylanpınar, Siverek - Hilvan ovalarında toplam 7.300.000 dönüm arazi sulamak için su toplamaktır. Bu arazinin 3.000.000 dönümü cazibe ile sulanacaktır. Bu alana su

aktaracak olan 26.400 m uzunluğunda, 7,65 m çapında iki tünel inşaat halindedir. 1987 tarihinde inşaat ikmal edilecektir.

İlk merhalede 1.600.000 dönüm büyüklüğündeki Harran ovasının sulama tesislerinin ikmali hedef alınmıştır. Bununla ilgili inşaat projeleri üzerinde çalışılmaktadır. 500.000 dönümlük kısmı ikmal edilmiş ve 440.000 dönüm alanda sulama tesislerinin inşaatına bilfiil başlanmıştır.

Baraj, Urfa tünelleri ve 1.600.000 dönümlük alanda sulama tesisleri inşaatlarının birbiri ile ahenkli şekilde yürütülmesi ve herhangi bir şekilde savunulması güç, âtıl yatırım veya kapasite ile karşılaşılması en büyük kaygımız olacaktır.

Bundan çeyrek asır evvel sadece bir hayal ve özlem olarak ifade edilen bu projenin başından bugüne kadar geçirdiği merhaleler içinde uzak veya yakın görev almış bir yönetici olarak, bugün erişilen merhale bana ayrı bir haz vermektedir.

Aşağı Fırat projesinin bu aşamaya gelmesi için 20 seneyi geçen kesif bir çalışma yapılmıştır. Bu projede haritacılar, inşaat, makina, elektrik, tarım ve orman mühendisleri

Türkiyenin En büyük Baraj ve Hidroelek-  
trik santrali ve dünyamız da sayılı büyük  
barajları arasında yer alacak olan ATATÜRK  
barajının başlangıcını teşkil eden derivasyon  
tunelinin inşasının başladığı bu günde  
ilk inşilâke yapmakla büyük bir mutluluk  
duymaktayım. Bu Esrin bölge halkına ve  
Türk milletine hayırlı olsun olmasını diler-  
ken emeği geçen tüm ilgililere teşekkür ediyor  
ve zamanında bitirilmesini ilgililerden beklî  
yorum

21 Ekim 1981

Kemal Özyen  
Organel  
Devlet Başkanı

92  
Organel  
Nurettin ARSIN  
K.K.K. V. M.G.  
Konsey üyesi

T. A. Özyen  
M. ÖRGENEL  
TAHSİS ŞAHİRKAN  
K.K.K. ve  
MGK Üyesi

Organel  
Nizamî  
Nejat Tümer  
Dz. K.K. ve M.G.K.  
Üyesi

Organel  
Sedat Çelen  
j. s. n. ve  
M.G.K. üyesi

Büyük  
Büyük A. U. U. U.  
Başbakan



ile jeolog, ekonomist ve diğer yerli yabancı çeşitli meslek mensupları belirli bir disiplin içinde çalışmışlardır. Proje formüle edilip bugünkü aşamaya gelinceye kadar 20'den fazla alternatif incelenmiş, evvela bunların teknik problemleri ve daha sonra ekonomik ve mali analizler ile su hakları üzerinde çalışılarak alternatif projelerin çeşitli veçheleri belirlenmiş, zaman içinde bu alternatifler elene elene bugünkü proje formülâsyonuna gelinmiştir.

Bu çalışmalarda Bölge Kuruluşları ile, Merkezde faaliyetlerin beyni görevini gören Yüksek İhtisas kadroları arasında sıkı işbirliği sürdürülmüştür.

Bu haliyle bugün erişilen merhalenin, teknik yönden projenin başından sonuna ikmal için gereken toplam teknik gücün yarısından fazla olduğunu rahatça söylemek mümkündür.

Bugün için bu proje belirli hale gelmiş ve millete ve hükümetlere mal olmuştur. Bu vesile ile Güneydoğu Anadolu ve Aşağı Fırat projelerini bu aşamaya kadar getiren yerli ve yabancı firmalara, Elektrik İşleri Etüd İdaresine ve bu projede çalışan DSİ personeline huzurunuzda teşekkürlerimi arz ederim.

Aslantaş Barajı inşa edilerek Ceyhan nehrinden sulanabilen alan 1.510.000 dönüm; Seyhan Barajı inşa edilerek sulanabilen alan ise 1.813.000 dönümdür. İnşa edilecek bu tesislerde Güneydoğu'da ilk merhalede Harran Ovasında 1.600.000 dönüm ikinci merhale ile birlikte 3.000.000 dönüm arazi sulanacaktır. Bu sulama Bölgenin veçhesini değiştirecek, ovada tarım alanlarında ortalama dönümünden 1000 TL yerine sulamadan sonra 6000 TL gelir elde edilecek ve böylece artacak satınalma gücü bölgede, Çukurova'da olduğu gibi, endüstri gelişmesinin temel dayanağı olacaktır.

Artacak istihdam kapasitesi ile bölgede nüfus hareketlerine bugün olduğundan farklı bir yön verilmiş olacaktır.

Böylece Güneydoğu Anadolu'da inşaatı ikmal edilecek her proje veya proje aşaması, bu bölgenin veçhesini değiştirecek, ve bizleri kuvvetli ve mamur Türkiye idealine biraz daha yaklaştırmış olacaktır.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü bu inançla elinden gelen gayreti gösterecektir.»







# Atatürk Barajı

## İnşaat mukavelesi imzalandı

28 Ekim 1983 Cuma

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
Yücepete, Ankara



### İhale'nin Yapılması : 26 Ağustos 1983

Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali «İnşaat» işleri ihalesi, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü «merkez ihale komisyonu»na 26 Ağustos 1983 Cuma günü yapılmıştır.

30 Haziran 1983 günü, birinci grupta yeterlik belgesi verilen firmalara gönderilmiş olan ihale evrakının ayınası ve davet mektubu, ikinci ve üçüncü grupta yeterlik belgesi verilmiş olan firmalara da gönderilerek ihalenin 26 Ağustos 1983 Cuma günü yapılacağı bildirilmiştir. Yine 30 Haziran 1983 günü, birinci grupta yeterlik belgesi verilmiş olan firmalara da ikinci bir davet mektubu gönderilerek ihalenin 26 Ağustos 1983 tarihinde yapılacağı bildirilmiştir.

İhale, 26 Ağustos 1983 Cuma günü Barajlar ve Hidroelektrik Santraller Dairesi Başkanlığı toplantı salonunda saat 15'te yapılmış ve 6 adet firma ve firma grubu bu iş için teklif vermiştir.

Teklif veren firma ve firma gruplarının isimleri ve teklifleri şöyledir :

1. Palet İnş. ve Tic. Ltd. Şti.  
Seri İnş. ve Tic. Ltd. Şti.  
Enerji-Su İnş. ve Tic.  
Ltd. Şti. 102 842 062 500 TL.
2. Güntekin İnş. A.Ş. Güriş  
İnş. ve Müh. A.Ş. Yüksel  
İnş. A.Ş. 104 671 302 381 TL.
3. Doğu İnş. ve Tic. Ltd. Şti. 108 065 428 300 TL.
4. Garanti İnş. Ltd. Şti. Arı  
İnş. A.Ş. Nafiz Yürekli  
Genel A.Ş. 124 516 432 000 TL.
5. Hikmet Ataman ve Ort.  
Koll. Şti. Alke İnş. Ltd.  
Şti. 128 135 409 000 TL.
6. Overseas Bechtel Inc.  
Enka İnş. A.Ş. 144 606 774 332 TL.

ATATÜRK BARAJI





26 Ağustos 1983 Cuma günü yapılan Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali «inşaat» işleri ihale komisyonu, DSİ Barajlar ve Hidroelektrik Santraller Dairesi Başkanı İbrahim Taşkın'ın başkanlığında olmak üzere I. Hukuk Müşaviri Nilüfer Kılıç, Muhasebe Müdürü ve Bütçe Dairesi Başkanı Tuncer Şafak, Barajlar ve Hidroelektrik Santraller Dairesi'nden Başkan Yardımcısı Mümtaz Turfan, İnşaat ve Tatbikat Fen Heyeti Müdürü Sami Sızmaz ve raportör İrfan Tümözen'den oluşuyordu.

### İhale'nin Sonucu

Merkez İhale Komisyonu'nca tekliflerin değerlendirilmesi yapılmış ve gerekli düzeltmelerden sonra Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali «inşaat» işleri işleri'nin 102 814 062 500 TL bedel üzerinden;

- Palet İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi
- Seri İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi
- Enerji-Su İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi grubuna ihale edilmesi kararlaştırılmıştır.

### İhale'nin Tasdiki : 9 Eylül 1983

Merkez İhale Komisyonu'nca yapılan değerlendirmeler ve kararlaştırılan sonucun; müteakiben DSİ Genel Müdürlük Makamı'na komisyonca takdim edilmesinden sonra «ihale» kararı DSİ Genel Müdürlük Makamı'nca 9 Eylül 1983 Cuma günü tasdik olunmuştur.

İhale kararı, 14 Eylül 1983 günü adı geçen firma grubuna tebliğ edilmiştir.

### Mukavelenin İmzalanması : 28 Ekim 1983

Sözleşme tasarısının Maliye Bakanlığı'nca vize edilmesini müteakip, ihaleyi kazanan Palet, Seri ve Enerji-Su İnşaat ve Ticaret Şirketleri tarafından

5 Ağustos 1983 gün ve 8/5132 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve işe ait sözleşme tasarısı hükümlerine göre 500 milyon lira sermayeli «Ata İnşaat Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi» kurulmuştur.

Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali «İnşaat» işleri ihalesine ait sözleşme, 28 Ekim 1983 Cuma günü DSİ Genel Müdürlüğü Namık Kiper Salonu'nda saat 10:30'da açılan toplantıda idare ile müteahhit arasında imza edilmiştir. Basın ve TRT mensuplarının da takip ettiği sözleşme'nin imzalanmasına DSİ Genel Müdürü, Genel Müdür Yardımcıları, İhale Komisyonu, Hukuk Müşavirliği, Müşavere ve Murakabe Kurulu Başkanlığı, başmüşavirler, Daire başkanları iştirak etmişlerdir. İhaleyi kazanan şirketlerin yönetim kurulu başkanlarının ve noter'in de hazır bulunduğu tarihi toplantıda, sözleşme önce idare adına Devlet Su İşleri Genel Müdürü Sabahattin Sayın tarafından imza edilmiştir. Sözleşme müteakiben müteahhit Ata İnşaat Şirketi adına şirket Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet Cemal Kura tarafından imza edilmiştir. Sözleşme'nin yasal imza muamelesinin tamamlanmasından sonra DSİ Genel Müdürü Sabahattin Sayın, İhalenin önemini belirtmek için yaptığı konuşmada, «— Ata İnşaat Şirketi'nin mümtaz yöneticileri, kıymetli mesai arkadaşlarım, Bugün bir merasimle memleketimizin en büyük yapısı, Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali'nin gövde, santral ve ilgili yapılarının inşaatı ile ilgili sözleşmeyi imzalamış bulunuyoruz.» Smur değiştiren ve bu sebeple de



## MUKAVELE İMZA- LANMASI

*DSİ Barajlar ve Hidroelektrik Santraller Dairesi Salonunda yapılan Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali «inşaat» işleri ihalesini teklif veren firma ve firma grupları temsilcileriyle birlikte çok sayıda basın ve TRT mensupları da takip ettiler, 26 Ağustos 1983*



*İhale komisyonu'nca yapılan değerlendirmeler ve varılan sonuçlar Genel Müdür Sabahattin Sayın'a sunuldu ve tasdikine arzolandu, 9 Eylül 1983*



*Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali «inşaat» işleri sözleşmesi DSİ Namık Kiper salonunda yapılan toplantıda idare adına Devlet Su İşleri Genel Müdürü Sabahattin Sayın tarafından imzalandı, 23 Ekim 1983*





## ATATÜRK BARAJI

Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali «inşaat» işlerine ait sözleşme, DSI Namık Kiper salonunda yapılan toplantıda müteahhit Ata İnşaat Şirketi adına Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet Cemâl Kura tarafından imzalandı, 28 Ekim 1983



Sözleşmenin imzalanması dolayısıyla Ata İnşaat Şirketi Başkanı Ahmet Cemâl Kura yaptığı konuşmada «Bu eserin yapımı ise Türkiye'nin dünya önünde bir imtihanı olacaktır. Böyle bir imtihanda, böyle bir millî dâvâda milletimizi mahcup etmeye hiçbir hakkımız olmadığını biliyoruz.» dedi, 28 Ekim 1983



Sözleşmenin imzalanması dolayısıyla Devlet Su İşleri Genel Müdürü Sabahattin Sayın yaptığı konuşmada, «— Memleketimizde bu barajla sulanacak alanlarda elde edilecek değer artışı altı misline çıkmış olacak, üretilen enerji ile de bugünkü enerji üretimimize takriben üçte birine yakın ilâve bir katkıda bulunulacaktır.» dedi, 28 Ekim 1983





Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali «İnşaat» işleriyle ilgili olarak idare ve müteahhit arasında imzalanarak yürürlüğe giren «sözleşme»nin memleket ve milletimize hayırlı ve uğurlu olması temennisiyle Genel Müdür Sayın ve Başkan Kura, İnşaata başlanması safhasına gelinmiş olmasını kulladılar, 28 Ekim 1983



önemli olan bu büyük akarsuyumuz Fırat nehri üzerinde inşa edilecek böyle bir yapının bir Türk firması tarafından taahhüt edilmesini gurur verici olarak değerlendiriyorum.» demiştir. Genel Müdür Sayın'ın konuşması aşağıda aynen verilmiştir. Daha sonra Ata İnşaat Şirketi Başkanı Ahmet Cemal Kura yaptığı konuşmada, «— Bu eserin yapımı ise, Türkiye'nin dünya önünde bir imtihanı olacaktır. Böyle bir imtihanda, böyle bir millî dâvâda milletimizi mahcup etmeye hiçbir hakkımız olmadığını biliyoruz.» demiştir. Başkan Kura'nın konuşması aşağıda aynen verilmiştir.

Sözleşmeye göre «işin» süresi, işe başlama tarihinden itibaren 120 ay olarak tesbit edilmiş bulunuyor. İnşaataın temeli önümüzdeki günlerde Cumhurbaşkanımız Sayın Kenan Evren tarafından atılarak «inşaat» başlatılacak.

## SAYIN'IN KONUŞMASI

«Ata İnşaat Şirketi'nin mümtaz yöneticileri, kıymetli mesai arkadaşlarım,

Bugün bu merasimle memleketimizin en büyük yapısı, Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali'nin gövde, santral ve ilgili yapılarının inşaatı ile ilgili sözleşmeyi imzalamış bulunuyoruz.

Güneydoğu Anadolu'da 8,7 milyon dönüm arazinin sulanması ve inşa edilecek 2 400 megavat'lık santrali ile, devreye girdiği tarihte yılda 8,9 milyar kilovatsaat enerji üretimi için gereken suyu sağlayacak bu baraj 84,5 milyon metre küp gövde hacmi ile benzerleri içinde dünyada «üçüncü» ve sedde şeklinde inşa edilmiş depolama tesisleri de düşünülürse «beşinci» büyüklükte bir tesis olacaktır.

Bu barajla birlikte Fırat nehri tamamen kontrol altına alınmış olacak ve mansabındaki sulamalara ihtiyacı olan suyun sağlanması imkân dahiline girmiş olacaktır.

Memleketimizde bu barajla sulanacak alanlarda elde edilecek değer artışı altı misline çıkmış olacak, üretilen enerji ile de bugünkü enerji üretimimize takriben üçte biri'ne yakın ilâve bir katkıda bulunulacaktır.

Sınır değiştiren ve bu sebeple de önemli olan bu büyük akarsularımız Fırat nehri üzerinde inşa edilecek böyle bir yapının bir Türk firması tarafından taahhüt edilmesini gurur verici bir olay olarak değerlendiriyorum.

Ata İnşaat Şirketi'ni meydana getiren şirketler daha evvel küçük ve fakat benzeri üç



adet barajı inşa etmiş ve idare ile herhangi bir ihtilâfa düşmeden başarı ile tesisleri ikmal ederek işletmeye devretmiştir. Bunu bu tesis için de kendilerine olan güvenimizi belirtmek için ifade ediyorum.

Bu tesisin zamanında, gecikmeden ikmali *Türk ekonomisi* için fevkalâde önemlidir. Bu hususta idareimiz ve basınım ilgisinden de bildiği üzere Türk milleti fevkalâde hassastır. Bu sebeple müteahhitlikten bu ilgi ve önemle mütenasip bir çaba ve performans bekliyoruz.

Bu ihale, başta Barajlar Dairesi ve Hukuk Müşavirliğimiz personeli ve onun değerli yöneticileri olmak üzere bütün ilgili mesai arkadaşlarımla, Devlet Su İşleri mensuplarına yakışan bir sorumluluk ve memlekete hizmet şü'uru ile çalışmalarını sonunda bu safhaya erişmiş bulunmaktadır. Kendilerine huzurunuzda teşekkür ederim.

Bu sözleşmenin memleketimize hayırlı olması dileğiyle sözlerime son verirken hepinizi saygı ile selâmlar, başarılar dilerim.»

### KURA'NIN KONUŞMASI

«Kıymetli DSİ mensubu arkadaşlarımız, sayın misafirlerimiz ve gazetecilerimiz,

Böyle bir günümüzde bizlerle beraber olanızdan dolayı hepinizi candan selâmlar, saygılar sunarım.

Biraz evvel sayın Genel Müdürümüz, Türkiye'nin en büyük bayındırlık eseri olan Atatürk Barajı teknik bilgiyi verdikten sonra bizim de dahil olduğumuz ilgililere teşekkür ettiler.

Biz de kendilerine teşekkür ediyoruz. Ben barajın teknik yönünden ziyade bu kadar büyük bir eserin yapılması hakkında Türkiye'mizde doğan küçük tereddütleri izah etmeye çalışacağım. Şöyle ki, bu barajın eski tarihlerde yalnız yabancı müteahhitlerle yapılacağı mülâhazası Türkiye'de düşünülüyor ve sanki bu şekilde ayarlanıyordu. Son zamanlarda Türk firmaları da bu işe dahil edildi. Ve iş te, bir Türk firması-altı Türk firması üzerinden biri - üzerinde kaldı. Bu, tabii, kısmen basınımızda kısmen de bazı vatandaşlarımız arasında tereddütler doğurdu.

Bizim üzerimizde kaldığı zaman; gerek devlet sektöründen gerek birçok vatandaşlardan ve millî müesseselerimizden büyük tebrikler aldık. Bize kuvvet ve cesaret verdiler. Hattâ bizimle beraber ihaleye girmiş olan ve bu işi, onların da bitireceklerinden katî olarak emin olduğumuz müteahhit arkadaşlar da bize kuvvet ve cesaret verdiler. Ama gene de bu işin izahını bir vazife biliyoruz.

Şöyle ki, *birinci durum*, biz bu işi firmalar grubu olarak aldık. Ama yalnız başımıza da yapmayacağız. Altmış senedir Cumhuriyet Türkiye'sinde bir sürü gurur verici bayındırlık eserleri bitirilmiştir. Bu eserlerin bitirilmesinden doğan teknik, yapıcı ve müşavir kadrolar mevcuttur. Bu kadrolar iş bizim üzerimizde kaldığı andan itibaren, sırf vatan sevgisiyle -çünkü hepiniz biliyorsunuz ki, Atatürk Barajı'nın ehemmiyetini bilen bir Türk'ün tüylerinin diken diken olmasına imkân ve ihtimal yoktur- sırf vatan sevgisiyle, bizim daima yanımızda ve arkamızda olacaklarını bildirmişlerdir. Biz de onların içine girmiş olmaktan dolayı firmalar grubu olarak, şimdi de Ata İnşaat Şirketi olarak büyük bir gurur duymuşuzdur.

*İkinci mesele*, sanki toplumda bu işin tamamını biz yapacağız şeklinde bir mülâhaza var. Halbuki kat'iyen böyle bir durum yoktur. Atatürk Barajı yalnız geride kalan yapım kısmı değildir. Muhakkak bunun evvelâ etüdleri, sonra plânlamaları, sonra onun projeleri, istimlak plânlamaları, muvakkat fizibilite raporları yapılmış, hattâ son zamanda ekonomik durumumuzun istikrara doğru gitmesinden kuvvet alınarak muvakkat finansman kaynakları tesbit edilmiş veya temin edilmiştir. Bunlar da çok büyük işlerdir. Sadece inşaatın geri kalan yapımını yapmak; hattâ bu işin Türkiye üzerindeki ehemmiyeti takdir edilerek bir öncülük yapılmış, derivasyon tünelleri daha evvel ihale edilmiştir. Ve şimdi bu tüneller kardeş bir Türk firması tarafından bizim görüşümde nazaran muvaffakiyetle de devam ettirilmektedir, yapılmaktadır. Bunlar da az işler değildir. Onun için, biz kendimizi bu işe yarısından hattâ yarısından da sonraki işleri haketmiş bir firmalar grubu olarak görüyoruz. Daha evvelce yapılmış bir sürü işler vardır.

En sonunda, bu iş için bir mukavele dosyası hazırlanmıştır. Tabii biz bir sürü, yüzlerce işe girdik, aldık. Mukavele dosyasını tetkik ettiğimiz zaman hayretler içinde kalmamamın imkânı yok. Her noktası bu işi yaptırmak için bir aşkla çalışmanın, büyük bir ustalığın ve tecrübenin eseridir.

İçinde işin akımını sağlayan birçok abaklar ve işin bitimini sağlayacak birçok umdeler vardır. Öyle bir mukavele dosyası da biz görmedik ve hazırlanmasında emekleri olanları da takdirde karşılıyoruz.

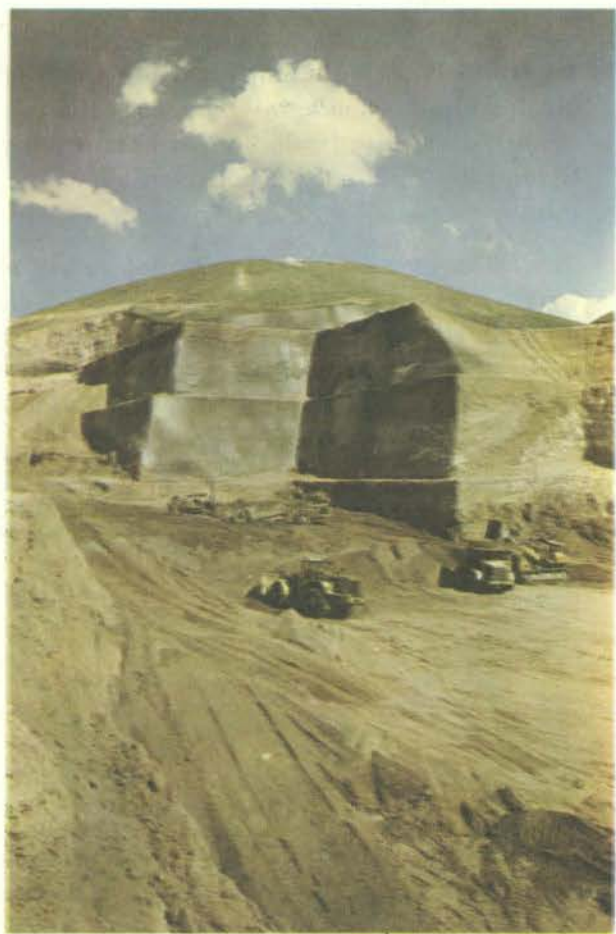
Bütün bu anlatmalarımıza rağmen gene de kısmen tereddütlü olan kimseler olabilir. Onlara da son defa şunları söylemek mecburiyetini hissediyoruz. Biz bu büyük noktaya bedavadan gelmedik. İçimizde Cumhuriyetin en büyük okullarından alınmış feyz, memleketin dört bir köşesinde otuzbeş senelik didinmenin tecrübeleri... Hiçbir maddî düşüncemiz yoktur. Biz bu işe hayatımızın geri kalan kısmını da vermiş olduğumuzu biliyoruz.

Son zamanlarda Türkiye'miz Atatürk'ün en büyük arzusu olan geri kalmışlık zincirini kırarak *çağdaşlık* düzeyinde muntazam adımlarla ilerlemeye başlamış durumdadır. Bu eserin yapımı ise Türkiye'nin dünya önünde bir imtihanı olacaktır. Böyle bir imtihanda, böyle

bir millî dâvâda milletimizi mâhcup etmeye hiçbir hakkımız olmadığını biliyoruz. Kaldı ki, allah göstermesin böyle bir durumun utanmazlığına tahammül edecek bünyelere de sahip değiliz.

Bu şey vesilesi ile, bizi candan tebrik eden bütün müesseselere, bütün teknik elemanlarımıza, devlet ve DSİ mensuplarına, bizi bu işi millî bir görev kabul edilerek bizim için apayrı bir finansman ve kredi düşünen millî bankalarımıza huzurunuzda teşekkür eder ve bizi, burada bize de görev vermiş olan devlet ve milletimize minnet ve şükranlarımızı sunarız.»





---

# Cumhurbaşkanımız Sayın Kenan Evren

## Atatürk Barajı'nın temelini attılar

3 Kasım 1983 Perşembe

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
Atatürk Barajı XVI. Bölge Müdürlüğü  
Bozova, Urfa

---

EN BÜYÜK ESERE BAŞLARKEN,

Bahattin TEK

*Tanıma ve Halkla İlişkiler Müdürü*

ATATÜRK Barajı ve Hidroelektrik Santrali inşaatının temelini atıldığı 3 Kasım 1983 Perşembe sabahı baraj inşaat mahalline erken saatlerden itibaren başta Urfa, Adıyaman illerinden olmak üzere tüm çevre illerinden akın akın halkımız gelmeye başlamıştır. Hava açık, gök yüzünde aralıklı bulutlar vardı. Fırat'a doğru dalgalanan şanlı bayrağımızın yanında DSİ bayrak ve flâmaları dalgalanıyor, günün mânâ ve önemini arttırır tarzda ileride gem vurulacak Fırat'a âdeta selâm duruyorlardı. Tören yerinde toplanan halkın önünde civardan gelen öğrenciler mahallî halk oyunlarını sergiliyorlar, halkın coşkun sevgi ve tezahüratını alıyorlardı. Mini mini ilkokul yavrularını alkışlayan halk ellerinde pankartlarla törenin yapılacağı mutlu âni bekliyorlardı.

Tören yerinde böyle bir coşkulu kalabalığın bekleyişi sırasında gökyüzünde uçan helikopterler Sayın Cumhurbaşkanımızı ve Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri ile Başbakanımızı ve Bakanları getiriyordu. Gelen misafirlerin site inşaatının bulunduğu mahalle innmelerinden ve kendilerine burada teknik bilgilerin sunulmasından sonra otomobillerle tören yerine geldiler. Törende ilk önce DSİ Atatürk Barajı XVI. Bölge Müdürü İsfendiyar Tuncer, DSİ Genel Müdürü Sabahattin Sayın'ı kürsüye davet etti. Genel Müdür Sayın'ın konuşmasından sonra kürsüye davet edilen Cumhurbaşkanımız Sayın Kenan Evren halka hitaben yaptıkları konuşmalarını bitirmelerinden sonra patlayan dinamitlerle «derivasyon» inşaatından sonra bu defa en büyük eserin, «Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali» inşaatını başlatmış oluyorlardı. Daha sonra, artık istikbâle daha güven ve umutlarla bakan coşkulu halkın en içten tezahüratı ile tören yeri yavaş yavaş boşalıyordu.

ATATÜRK BARAJI





## ATATÜRK BARAJI

Kalabalık bir halk topluluğunun katıldığı törende Atatürk Barajı'nın temeli, Cumhurbaşkanımız tarafından Fırat sağ sahilde patlatılan dinamitle atıldı, 3 Kasım 1983



Atatürk Barajı temel atma törenine çok sayıda davetliler de katıldılar, 3. XI.1983



Cumhurbaşkanımız Sayın Kenan Evren, beraberlerinde Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri, Başbakan ve Bakanlar olduğu halde önce helikopterlerle Atatürk Barajı site alanına geldiler, 3.XI.1983



Sayın Cumhurbaşkanımız konuşmalarında,

«Sevgili vatandaşlarım... Barajların bir faydası da, biliyorsunuz, sulamada kullanılmasıdır. Sulamanın Urfa Tüneli vasıtasıyla Güneydoğu ovalarımıza da götürülmesi ve üretimin artırılması imkânı bu suretle sağlanmış olacaktır. Ondan dolayıdır ki, Urfa Tüneli çalışmaları birkaç seneden beri devam etmektedir.

Eğer bu tahakkuk edecek olursa inşallah bu Güneydoğu Bölgemiz, Çukurova misali bir üretim kapasitesine sahip olacaktır. İkinci bir Çukurova olacaktır.

Sevgili Vatandaşlarım... Bu barajın yapımının bir özelliği de, herşeyi ile Türk mühendisi ve Türk müteahhitleri ile Türk işçisinin eseri olmasıdır. Gerçekleştirecek olan Türk müteahhitleri, Türk mühendisleri ve Türk işçileridir.» dediler.

Genel Müdür Sayın, özellikle şu hususları da vurguladı,

«Sayın Cumhurbaşkanım,

Bu yapı ile ilgili olmak üzere inşaatı ikmal edilmiş olan yaklaşım yolu ve site tesisleri hariç, ATATÜRK Barajı, ana yapısı inşaatına, malûmları olduğu veçhile, 21 Ekim 1981 tarihinde huzurunuzda temeli atılan «*derivasyon tüneli*» inşaatı ile başlamıştır.

Bu tünellerin inşaatı 1985 yılı başlarında bitirilmiş ve Fırat Nehri bu tünellere yıl sonunda çevrilmiş olacaktır. İnşaat müteahhidi *Doğuş İnşaat Şirketi* tarafından yürütülmektedir. Bu tarihe kadar firma, inşaatın programına göre yürütülmesi ve bir aksama olmaması için takdire şayan bir çaba göstermiştir. Huzurunuzda kendilerine teşekkür ederim. Bundan sonra da, taahhüt ettiği bu işi aynı hız ve heyecanla yürüterek ana gövde inşaatını da etkileyecek bir gecikmeye sebebiyet vermeyeceğine; ve böylece, Türk mühendis ve müteahhitlerinin müşterek çabaları ile meydana gelecek bu muazzam eserin zamanında ikmal edilerek bu husustaki iddiamızı yani «*ATATÜRK Barajı'nı Türk mühendis ve müteahhitleri inşaaya muktedirdir ve zamanında bitirecektir*» şeklinde ifade ettiğimiz iddiamızı ispatlayacağımıza olan güvenimi belirtmek isterim.

ATATÜRK idealleri ancak böylesine iddialı çalışmalarla tahakkuk edecektir.»

Sayın Cumhurbaşkanımız ve Genel Müdür Sayın aynen şu konuşmaları yaptılar.

## EVREN'İN KONUŞMASI

Cumhurbaşkanı Kenan EVREN, ATATÜRK Barajı gövde yapısı ve hidroelektrik enerji santrali inşaatına başlanması dolayısıyla

la huzurlarında düzenlenen temel atma töreninde yaptığı konuşmada, ATATÜRK Barajı'nın Türk milletinin en büyük eseri olacağını söyledi. Cumhurbaşkanı Kenan EVREN şöyle dedi :

«Sevgili Vatandaşlarım,

Bundan iki sene evvel 21 Ekim 1981 tarihinde yine buraya gelmiş, Atatürk'ün doğumunun 100 ncü yılı olan o yıl da bu barajın «derivasyon tünelleri»nin temelini atmıştık.

Ne mutlu bir tesadüf ki, bu sene de Cumhuriyetimizin 60 ncü yıldönümünü yaşıyoruz. Atatürk'ün kurduğu ve bize emanet ettiği Cumhuriyetimizin 60 ncü yıldönümünde de barajın temelini atıyoruz. Bu iki temelin de «atılma töreni»nde bulunmam benim için büyük bir bahtiyarlık olmuştur.

## Atatürk Barajı

Şimdi Türk milletinin gerçekleştirdiği eserlerin en büyüğü olacak olan bu Atatürk Barajı'na biz sahip çıkmıyoruz. İleride belki yine sahip çıkanlar olabilir, imzam vardı ve saire diyerek. Bu eserler Türk milletine aittir. Bunun çalışmaları çok evvelden başlamıştır. O zaman başlatanlara şükran borçluyuz. Teşekkür ediyoruz. Bundan sonra bitireceklere de başarılar diliyoruz. Böyle eserler ancak Türk milletinin olabilir, şahısların olamaz.

Bizler ancak birer aracı olabiliriz. Birer vasıta olabiliriz. O halde bundan emeği geçen herkesin hissesi vardır. Hissesi olan herkesi de takdirle yâdediyorum.

## En Büyük Eser

Sevgili Vatandaşlarım ... Bu baraj tamamlandığında bugüne kadar ülkemizde hizmete sunulan «en büyük bir eser» olacaktır. Bu baraj hizmete girdikten sonra gerek enerji bakımından gerekse sulama bakımından Türkiye'nin büyük bir ihtiyacını giderecektir. Şimdi biraz evvel Sayın Genel Müdür'ün izahatını dinledik. Bu baraj dünyadaki barajlar arasında «beşinci» sırayı almaktadır. Enerji bakımından çaktığımız sıkıntılarını da hepimiz biliyoruz-





#### ATATÜRK BARAJI

Cumhurbaşkanımız Sayın Evren, Atatürk Barajı site alanına geldiklerinde valiler, yüksek rütbeli subaylar ve Devlet Su İşleri Genel Müdürü tarafından karşılandılar, 3.XI.1983



Milli Güvenlik Konseyi Üyeleri Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Hv. Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun, Başbakan Bülend Ulusu, Devlet Bakanı Nimet Özdaş, Bayındırlık Bakanı Tahsin Önalp, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Turgut, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fahir İlkel, Sayın Cumhurbaşkanımız ile birlikte bulunuyorlardı, 3.XI.1983



Tören yerine geçilmesinden önce Sayın Cumhurbaşkanımıza, Devlet Su İşleri Genel Müdürü Sabahattin Sayın tarafından verilen briefing'de Atatürk Barajı «maketi» üzerinde inşaatın teknik özellikleri arzolandu, 3.XI.1983



## İNŞAATA BAŞLAN- MASI

Atatürk Barajı'yla ilgili olarak Sayın Cumhurbaşkanımıza verilen brifing'de Devlet Su İşleri Genel Müdürü barajın Güneydoğu Anadolu projesi içinde yer alacak «kilit tesis» fonksiyonunu da belirtti, 3.XI.1983



Baraj site alanında kendilerine verilen brifing'den sonra Sayın Cumhurbaşkanımız, Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri, Başbakan ve Bakanlar törenin yapılacağı baraj inşaat yerine geldiler, 3.XI.1983



Atatürk Barajı temel atma töreni önce İstiklâl Marşımızın okunmasıyla başladı, 3.XI.1983







## ATATÜRK BARAJI

*Cumhurbaşkanımız Sayın Kenan Evren yaptıkları konuşmalarında Atatürk Barajı'nın Türk milletinin en büyük eseri olacağını söylediler.*



*Daha sonra kürsüye gelen Devlet Su İşleri Genel Müdürü Sabahattin Sayın yaptığı konuşmada Atatürk Barajı'nın Aşağı Fırat Projesi'nin en önemli yapısı olduğunu belirtti, 3.XI.1983*



*Devlet Su İşleri Atatürk Barajı Bölge Müdürü İsfendiyar Tuncer, İstiklâl Marşı'nın okunmasına davet ettikten sonra yaptığı açış konuşmasıyla «temel atma» törenini başlatı, 3.XI.1983*



nuz. Bugün sanayileşmenin birinci şartı kâfi enerjiye sahip olmaktır. Tabiat şartlarına bağlı olan bu enerji santrallerimizde vâki olan bazı «ufak tefek ârızalar» sanayi sektörünü büyük sıkıntılara duçar etmektedir. Nitekim geçen sene tabiat şartları dolayısıyla az yağın yağmurlardan dolayı bazı barajlarımız -bunların başında Keban Barajı gelir- kâfi derecede su olmadığından dolayıdır ki, bu sene elektrik enerjisi sıkıntısı çekmekteyiz. Bunun sıkıntısı yurt ekonomisine de tesir etmekte ve dolayısıyla, sanayi sektörü tam kapasite ile çalışmamaktadır. Sevgili Vatandaşlarım... Atatürk'ün bize hedef olarak gösterdiği muasır medeniyet seviyesine yükselebilmemiz ancak kâfi enerji üretmemizle mümkün olabilecektir. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini gösteren bir faktör de, o ülkede kişi başına tüketilen enerji'dir. Maalesef Türkiye bugün bu gibi kişi başına tüketilen enerji bakımından gerilerde sıralanmaktadır. İşte bu gibi enerji santrallerimiz devreye girdiğinde, Türkiye de artık, o gibi ileriye, ileri gitmiş ülkelerin safına girecektir.

### **En Ucuz Enerji :**

#### **Hidroelektrik Enerji**

Sevgili Vatandaşlarım... Enerji üretiminde en ucuz üretim şekli, bu şekilde hidroelektrik santralleridir. Yâni sudan üretilen elektrik en ucuzudur.

Size bunun bir misalini vereyim. Eğer kömürle işletilen bir elektrik santralini yüz kabul edersek, fuel-oil ile çalışan bir elektrik santrali ikiyüz'e mal olur.

Eğer bunu hidroelektrik santralında yapacak olursak yüzde elliye düşer.

Kömürle işletilen 100 ise, aynı enerjiyi suyla 50 ile elde edebiliriz. Eğer bunu fuel-oil ile çalıştıracak olursak 200 yâni iki misli fazla para vermemiz gerekir.

#### **Güneydoğu Sulamaları**

#### **Gerçekleştirilecek**

Sevgili Vatandaşlarım... Barajların bir faydası da, biliyorsunuz, sulamada kullanılması-

dır. Sulamanın Urfa Tüneli vasıtasıyla Güneydoğu ovalarımıza da götürülmesi ve üretimin artırılması imkânı bu suretle sağlanmış olacaktır. Ondan dolayıdır ki, Urfa Tüneli çalışmaları birkaç seneden beri devam etmektedir.

Eğer bu tahakkuk edecek olursa inşallah bu Güneydoğu Bölgemiz, Çukurova misali bir üretim kapasitesine sahip olacaktır. İkinci bir Çukurova olacaktır.

Sevgili Vatandaşlarım... Bu barajın yapımının bir özelliği de, herşeyi ile Türk mühendisi ve Türk müteahhitleri ile Türk işçisinin eseri olmasıdır. Gerçekleştirecek olan Türk müteahhitleri, Türk mühendisleri ve Türk işçileridir.

#### **Kıymet Bilelim**

Bugün bu gibi büyük dev eserleri gerçekleştirecek bir seviyeye gelmemiz ancak Cumhuriyet idaresiyle mümkün olabilmıştır. İki sene evvel burada yapmak istediğim konuşmada da ifade ettiğim gibi 920'lerin sonunda 930'ların başında Türkiye'de değil böyle bir enerji santrali yapmak, baraj yapmak, ilkökul büyük bir ilkökul binasını yapacak müteahhit ve mühendisimiz yoktu. Oradan başladık ve bu seviyeye geldik. Bunu ancak Cumhuriyet idaresine borçluyuz. Cumhuriyetimizin kadrini bilelim, kıymetini bilelim. Bu bakımdan bizlere Cumhuriyeti emanet eden Ulu Önder Atatürk'ü bir defa daha minnet ve şükranla anıyorum.

#### **Nükleer Enerji**

Sevgili Kardeşlerim... Bu dev tesisin temelini atarken Türk Milletine enerji ile ilgili başka bir müjdeyi de burada vermek istiyorum. Uzun zamandan beri hükümet ülkenin elektrik enerjisi sorununa köklü bir çözüm bulmak için büyük bir gayret sarfetmekteydi. Bugünden yarına kısa vâdeli hesaplarla bu konunun çözümlenemeyeceği ortaya çıktı. 1990'lı yıllara girdiğimizde projelendirilebilen elektrik enerjisi tesislerinin hepsi de üretime girse, Türkiye'nin hızlı kalkınması, büyümesi bünyede yeni enerji kaynaklarına ihtiyaç göste-



receği ortaya çıkmıştır. Bu sebepten, tek çaremiz nükleer enerjiyi kullanmaya başlamamızdır ki, bunu yine iki sene evvel burada temel atarken söylemiştim. Bir tek nükleer enerji santraliyle bu enerji açığımızı gidermenin mümkün olmadığı anlaşılmıştır. İşte bundan dolayı hükümet tek bir nükleer santral yapmak yerine dörtbaşı mamur tam bir nükleer program benimsemeye karar vermiştir. Bu program hem Türkiye'de modern dünyanın gereği olan nükleer teknoloji dönemini başlatacak ve hem de ihtiyacımız olan üçbin ilâ 4 bin megavat enerjiyi sağlayacaktır.

Hükümet, dünya üzerinde nükleer santral yapımını gerçekleştirebilen ve bize bunun için gerekli kredileri de temin ederek, teklif yapmış bulunan yabancı şirketlerle müzakereleri

tamamlamış, değerlendirmelerini yapmış ve sonunda üç şirkete Türkiye'de birer nükleer santral yapmaları için niyet mektubu vermiştir. Bu şirketler şunlardır : 990 megavat'lık santral yapımı için Federal Almanya'nın bir şirketi, 1200 megavat'lık bir veya iki ünitelik santral yapımı için ABD'nin bir şirketi ve nihayet 635 megavat'lık santral için Kanada'nın bir şirketi. Saydığım bu şirketlerle, bu üç büyük şirketle nihai görüşmeler tamamlanacak ve 1984 yılı içinde nükleer santrallerin yapımına başlanacaktır. Bu da tahakkuk ederse, nükleer enerji alanında birçok ülkeden geri kalmış olan Türkiye, bu sahada da diğer ülkelerin arasına girmiş olacaktır. Böylece, tabiat şartlarına daima belbağlamadan nükleer santrallerin devreye girmesiyle elektrik üretiminde çaktığımız sıkıntı nisbeten ortadan kalkacaktır. Bugün bütün sanayi bildiğiniz gibi elektrik enerjisine bağlıdır.

### Bu Bölgenin Çehresi Değişecektir

Sevgili Vatandaşlarım... Burada birkaç tane pankart okudum. Bazı vatandaşlarımız, «köyümüz sular altında kalacak, ne olacağız» diyor. Haklıdırlar. Yalnız köy değil, bir ilçemiz dahi sular altında kalıyor. Ama, o ilçelerimiz kuraklıktan harap olup fakir fukara bir halde yaşayacaklarına ve Allah göstermesin zelzele ile yıkılacağına sular altında kalarak bu bölge münbit bir hale gelsin. Onları yerleştirecek sahaları bu millet, bu devlet bulacaktır. Elbette onlar açıkta kalmayacaktır. Fakat düşününüz ki, onbeş sene sonra bu bölgenin çehresi değişecektir. Bu kuraklık gidecek buraya Allahın nimeti yağacaktır. Etraf yemyeşil ormanlarla kaplı, tarlalar sulanıyor, bir yerine üç alınıyor... Şimdikinin üç misli ürün alınıyor ve bunu düşünerek, bazı vatandaşlarımızın bu sıkıntıya katlanması sıkıntı da değil nakil sıkıntısına katlanması gerekmektedir. Vatanımızın, milletimizin selâmeti bakımından onlara elbette bir yer bulunacaktır. Sokakta bırakılmayacaktır. Keban Barajı yapılırken de, aynı durumla karşılaşıldı. Oradaki köylerdeki vatandaşlarımız da başka bölgelere gönderildi ve orada iskân edildiler. Onlar korkmasınlar, en-



ATATÜRK BARAJI'NIN TEMELİ ATILDI — Cumhurbaşkanımız Sayın Kenan Evren, Fırat'ın karşı sahilindeki baraj temelinde ateşledikleri «ilk dinamit»le 3 Kasım 1983 Perşembe günü baraj inşaatını başlattılar.



## İNŞAATA BAŞLAN- MASI

*Sayın Cumhurbaşkanımız daha sonra baraj tünelinin atılmasıyla ilgili olarak ilk ateşleme'nin yapılacağı yere geldiler, 3.XI.1983*



*Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından ateşleme kolunun indirilmesiyle Fırat'ın karşı yakası olan sağ sahildeki baraj temelinde «ilk kazı» için patlayan ilk dinamit kütleyle baraj inşaatına başlanmış oluyordu, 3.XI.1983*



*Cumhurbaşkanımız Sayın Kenan Evren baraj temelinde ilk patlatmayı yapmak üzere hayırlı ve uğurlu olsun dilekleriyle ateşleme kolunu aşağı indirdiler, 3.XI.1983*





Türk Milletinin en büyük eseri olacak ATATÜRK Barajının temelini atığımız bugün en mutlu günümüzü yaşıyoruz. Türkiyenin deri kalmasıktan kurtulması, hızla sanayileşmesi için gerçekleştirilmesi ve sulu güçün yaygınlaştırılması ancak böyle eserlerin arka arkaya devreye sokulmasıyla mümkün olacaktır.

Bu büyük eserin gerçekleştirilmesinde bugüne kadar emeği görsün bütün ilgililere teşekkür ederken, Baraj ve Hidro elektrik santra-  
linın programlanan zamanda ve hatta bu zamandan da evvel bitirilmesini bekler, ilgililere teşekkür ederim.

3.11.1983

Kemal EREN  
Cumhurbaşkanı

Yönetim  
Nispetiye ERSİN  
Genel. Bşk. Y. M.  
Göv. Kom. Üyesi

T. Akın  
LU Örgütü  
İkt. K. K. ve  
M.G.K. Üyesi  
TAHSİN ŞAHİN

Oramirah  
Necat Tümer  
D2. K. K. ve  
M.G.K. Üyesi

Yönetim  
Sedat Celal  
Gen. M. ve  
M. B. K. Üyesi

Bülent  
Bakır

M. Özdemir

Devlet Bakanı

Dr. Muh. Tahsin

Dr. Muh. Tahsin

M. Vayal

Sarıyeri ve Etk.  
Bakanı

M. 2. Şubel

M. FAHİR İLKE  
ENERJİ + TABİİ  
KAYNAKLAR BAKANLI

## İNŞAATA BAŞLAN- MASI

Atatürk Barajı'nın temelini attıktan sonra şeref defterine intibalarını yazan Cumhurbaşkanımız Sayın Kenan Evren, bugün en mutlu günümüzü yaşadığımızı belirttiler, 3.XI.1983



Atatürk Barajı inşaatına başlanması dolayısıyla Sayın Cumhurbaşkanımızın şeref defterine yazdıkları intibalarını Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nurettin Erşin, Hv. K.K. Hv. Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Dz. K.K. Oramiral Nejat Tümer, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun, Başbakan Bülend Uluşu, Devlet Bakanı Nimet Özdaş, Bayındırlık Bakanı Tahsin Önal, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Turgut, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fahir İlkel de imza ettiler, 3.XI.1983



Cumhurbaşkanı Sayın Kenan Evren tarihî temel atma töreninden sonra Atatürk Barajı derivasyon tüneli ve Urfa Sulama tüneline de incelemelerde ve öğleden sonra Gaziantep'e geçmek üzere Atatürk Barajı inşaatından ayrıldılar, 3.XI.1983





dişelenmesinler. Ayrıca birçok vatandaşlarımız da su istiyor, elektrik istiyor. İşte burası gerek su ve gerek elektrikle dolu bir hale gelince, o köylerimizin hepsine su ve elektrik tabii ki, verilecektir. Ama beklemeden de, o tarihleri beklemeden de suyun ve elektriğin verilmesi için gerekli çalışmalar da elbette yapılacaktır.

Sevgili Vatandaşlarım,

Böyle bir eserin gerçekleştirilmesinde ve temel atılma töreninde bulunduğum için tekrar duyduğum mutluluğu belirtiyorum. Ve bu esere hizmeti geçmiş olan tüm ilgililere, bundan evvel ve bundan sonra emeği geçeceklerimize teşekkür ediyorum, takdirlerimi sunuyorum. Bunu gerçekleştirecek olanlara da başarılar diliyorum. Ve bunun Milletimize ve bölgeye hayırlı, uğurlu olmasını diliyorum.»

## SAYIN'IN KONUŞMASI

Devlet Su İşleri Genel Müdürü Sabahattin SAYIN, Cumhurbaşkanlığı Sayın Kenan EVREN'in huzurlarında düzenlenen temel atma töreninde yaptığı konuşmada, ATATÜRK Barajı'nı Türk mühendis ve müteahhitlerinin inşa etmiş olduğuna ve zamanında bitirileceğine olan güvenini belirtti. ATATÜRK idallerinin ancak böylesine iddialı çalışmalarla tahakkuk edeceğini söyledi. Genel Müdür SAYIN'ın konuşması şöyle :

«Sayın Cumhurbaşkanım,

Cumhuriyetimizin 60 ncı yıldönümünü idrak ettiğimiz şu günlerde, memleketimizin gelmiş geçmiş en büyük tesisi ATATÜRK Barajı ve Hidroelektrik Santral ana yapısının temel atılması münasebetiyle tertiplenen bu toplantıyı huzurlarınızla şereflendiren başta zatiâliniz olmak üzere bütün devlet büyüklerini, sayın konuklarımızı ve vatandaşlarımızı saygılarımla selâmlarım.

### ATATÜRK Barajı'ndan

#### Sağlanacak Faydalar

ATATÜRK Barajı, Güneydoğu Anadolu projesi adı verilen ve Güneydoğu Anadolu böl-

gesinde Fırat ve Dicle nehirleri su toplama havzalarında yer alan projeler topluluğunun en büyüğü Aşağı Fırat Projesinin en önemli yapısidir.

ATATÜRK Barajı'nda toplanacak su ile, Aşağı Fırat projesi içinde yer alan Urfa - Harran, Mardin - Ceylanpınar, Siverek - Hilvan ve Bozova ovalarında 3 milyon dönümü cazibe ve gerisi pompajla olmak üzere 7 milyon 270 bin dönüm arazi sulanacaktır. Bu barajla ayrıca Aşağı Fırat Projesi dışında Suruç - Baziki ovalarında bir milyon 430 bin dönüm arazinin sulanmasının hedef alan sulama projesine ihtiyacı olan su sağlanacaktır. Böylece bu baraj vasıtasıyla, Güneydoğu Anadolu'da 8 milyon 700 bin dönüm arazinin sulanması imkân dahilinde girmiş olacaktır.

Bu alan halen Çukurova'da sulanan alanın dört katından fazladır.

Baraj inşaatının diğer maksadı elektrik enerjisi üretimidir. Barajın mansap eteğinde inşa edilecek hidroelektrik santral vasıtasıyla, işletmeye girdiği yıllarda yılda ortalama 8,9 milyar kilovatsaat elektrik enerjisi üretilecektir. Bu miktar yaklaşık olarak 1982 yılında memleketimizde üretilen toplam elektrik enerjisinin üçte biri mertebesinde ve Keban Barajı'nın yılda ürettiği ortalama enerjinin de 1,25 katıdır.

### Baraj İnşaatının Mahiyeti

Sayın Cumhurbaşkanım,

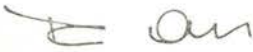
ATATÜRK Barajı yapı olarak temelden 184 metre ve nehir yatağından 169 metre yüksekliğinde kaya dolgu tipinde bir barajdır. Gövde hacmi 84,5 milyon metreküp'tür. Bu miktar Keban Barajı'nın 5,6 misli ve Assuan Barajı'nın ise iki katıdır.

Baraj gerisinde, Keban Barajı göl hacminin yaklaşık olarak 1,6 misli, 48,5 milyar metreküp su toplanacaktır. Böylece teşekkül edecek göl alanı 81 700 hektar'dır. Adıyaman, Urfa ve Diyarbakır illeri hudutları içinde kısmen veya tamamen göl alanı içinde kalacak olan üç ilçe, dört bucak ve 135 köyde yaklaşık olarak 22 700 adet parsel kamulaştırılacaktır.

Bu gün 3 Kasım 1983 . Sayın Cumhurbaşkanımızın Anıtları-  
dıldığı bir tairele ATATÜRK barajı ne hidroelektrik santrale  
gönde yapısının temelini atıldığı gün.. Bu hatının başarı ile  
sanuçlanmasında özellikle aşağıda imzaları bulunan DSI personelinin  
büyük katkısı olmuş ne bu ikale bu personelin vatan sevgisi  
ne görev şuuru içinde yılmadan ve lükmeden çalışmalar ile  
sanuçlanmıştır .

Memleketimizin ekonomisinin gelişmesinde ne gineydeği Anadolu'nun  
kalkınmasında büyük katkısı alacak bu eserin meydana gelmesinde  
emeği geçenler daima şükranla anılacaktır .

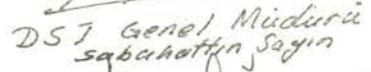
Bu eserin memleketimize hayırlı ne uğurlu olmasını dileriz .



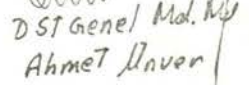
DSİ Genel Md. Md.  
Büyük Barajlar Türk  
Milli Komitesi Başkanı  
Refik Akarun



DSİ Genel Md. Md.  
A. Erol Enacar.

  
DSİ Genel Müdürü  
Mehmet İndap

DSİ Genel Md. Md.  
Mehmet İndap

  
DSİ Genel Md. Md.  
Ahmet Ünver

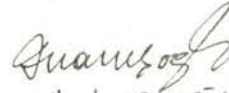
BELGE KOMİSYONU



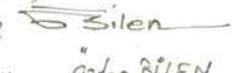
İbrahim TAŞKIN  
Barajlar ve HES Dairesi Başkanı



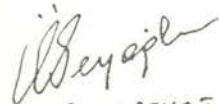
Nilüfer KILIÇ  
I Hukuk Müşaviri



Hidayet ÇARUOĞLU  
Mek ve İktisat Dairesi Başkanı



Özen BİLEN  
Proje ve İnceleme Dairesi Başkanı



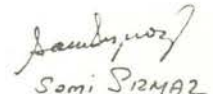
Orhan ÖMERBEYOĞLU  
Genel Teknik Hizmet ve YAS. Dairesi Başkanı



Seyhan BAYOĞLU  
İktisadi ve Plan Dairesi Başkanı



Erol ÇALIMLI  
Barajlar ve HES Dairesi Başkanı  
Karakaya Oyma ve İnşaat Dairesi Başkanı



Samî SİRMAZ  
Barajlar ve HES Dairesi Başkanı  
İnşaat, Toprak ve Hidroloji Dairesi Başkanı



## İHALE KOMİSYONU



İbrahim TAŞKIN

Barajlar ve HES Dairesi Başkanı



Nilüfer KILIÇ

I Hukuk Müşaviri



Tuncer ŞAFAK

Muh Md ve Bütçe Dsi Bşk



Mümtaz TURFAN

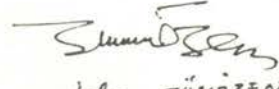
Barajlar ve HES Dai Bşk Md



Sami SIZMAÇ

Barajlar ve HES Dairesi

İnş Tet. Fen Hy Md.



İrfan TÜMÖZEN

Barajlar ve HES Dai.

1980 nüfus sayımına göre bu yerleşim üniteleri içinde bulunan toplam nüfus 55 bin'dir.

ATATÜRK Barajı Hidroelektrik Santrali, barajın hemen mansabında, nehir akışına göre sağ yamacın dibinde inşa edilecektir. Santral binasında sekiz adet-beheri 300 megavat gücünde türbin-generatör grubu bulunacaktır. Böylece 2400 megavat güç ile ATATÜRK Barajı Hidroelektrik Santrali, Keban Barajı Hidroelektrik Santrali'nin nihai gücünün 1,8 misli ve Türkiye'nin en büyük hidroelektrik santrali olacaktır.

Santral binası 258 metre uzunlukta, 58 metre genişlikte yani hemen hemen bir futbol sahasının iki misli büyüklüğünde bir alanı kaplayacaktır.

Bu santral vasıtasıyla üretilecek enerjiyi bir fuel-oil santrali ile elde etmek için gerekli yıllık fuel-oil miktarı 2,2 milyon ton ve değeri ise 380 milyon dolar veya yaklaşık olarak yılda 95 milyar lira'dır.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Bu yapı ile ilgili olmak üzere inşaatı ikmal edilmiş olan yaklaşım yolu ve site tesisleri

hariç, ATATÜRK Barajı, ana yapısı inşaatına, malümları olduğu veçhile, 21 Ekim 1981 tarihinde huzurunuzda temeli atılan «derivasyon tüneli» inşaatı ile başlanmıştır.

Bu tünellerin inşaatı 1985 yılı başlarında bitirilmiş ve Fırat Nehri bu tünellere yıl sonunda çevrilmiş olacaktır. İnşaat müteahhidi Doğu İnşaat Şirketi tarafından yürütülmektedir. Bu tarihe kadar firma, inşaatın programına göre yürütülmesi ve bir aksama olmaması için takdire şayan bir çaba göstermiştir; huzurunuzda kendilerine teşekkür ederim. Bundan sonra da, taahhüt ettiği bu işi aynı hız ve heyecanla yürüterek ana gövde inşaatını da etkileyecek bir gecikmeye sebebiyet vermeyeceğine; ve böylece, Türk mühendis ve müteahhitlerinin müşterek çabaları ile meydana gelecek bu muazzam eserin zamanında ikmal edilerek bu husustaki iddiamızı yani «ATATÜRK Barajı'nı Türk mühendis ve müteahhitleri inşaaya muktedirdir ve zamanında bitirecektir» şeklinde ifade ettiğimiz iddiamızı ispatlayacağımıza olan güvenimi belirtmek isterim.

ATATÜRK idealleri ancak böylesine iddialı çalışmalarla tahakkuk edecektir.

DSİ ATATÜRK BARAJI XVI.Cİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

Bölge Müdürü ve Bölge Müdür Muavinleri

İsfendiyar TUNCER



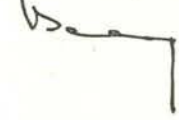
Rafif ÖZENCİ



Besalet TİMOÇIN



Nafiz ORAL



### İnşaatın İkinci Kademesi

Sayın Cumhurbaşkanım,

İnşaatın ikinci kademesi, bugün bu merasimle başlanacak olan "baraj, santral binası ve bununla ilgili yapılar"dır. İnşaat, *Ata İnşaat Şirketi*'nce taahhüt edilmiştir. İnşaatın ihale bedeli 102 milyar 842 milyon lira'dır. *Ata İnşaat* şirketini, anlaşmamıza uygun olarak *Palet, Seri ve Enerji-Su İnşaat Şirketleri* birleşerek kurmuşlardır. Bu şirketlerden *Palet İnşaat Şirketi*, Atıkhisar ve Güzelhisar Barajlarını; *Enerji-Su İnşaat Şirketi* ise Süloğlu Barajı inşaatlarını başarı ile ikmal etmişlerdir. Halen *Palet İnşaat* şirketi 90 megavat gücündeki Köklüce Hidroelektrik Santralı'nı inşa etmektedir.

Bugüne kadar bu firmaların yaptığı işlerin boyutları, taahhüt ettikleri bu işe nazaran daha küçük olmakla beraber, firmaların aldıkları her işi sözleşme ve eklerinin belirttiği çerçevede ve idare ile herhangi bir ihtilâfa girmeden bitirmiş olmaları bu şirketler grubuna olan güvenimizi desteklemektedir. Kendilerinden, yeni şirket kurarken taktıkları ismin ağırlığı ve taahhüt ettikleri işin önemi ile mütenasip ve Türk mühendislik ve müteahhitliğinin kudretini gösterecek ve gelecek nesillere güç kaynağı olacak bir performansı beklemek Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü mensupları olarak hakkımızdır ve bu güvenle, bugün bu faaliyete başlıyoruz.

### İnşaatın Termin Plânı

Sayın Cumhurbaşkanım,

Bu barajla ilgili olarak;

- 1989 yılı sonunda barajda su tutulması,
- 1991 yılında Urfa Ovasına su vermeye başlanması,
- 1991 yılının ikinci yarısında ilk ünite türbin - generatörünün çalışmaya başlaması,
- 1994 yılında son ünitelerin de devreye girmesiyle, barajla ilgili bütün faaliyetin tamamlanması programlanmış bulunmaktadır.

Bu ihaleyi takip edecek olan cebr'i boru ve elektromekanik aksamla ilgili ihaleler de, bu programı aksatmayacak şekilde yapılacaktır.

### Diğer Enerji İnşaatlarımız

Sayın Cumhurbaşkanım,

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü memleketimizin elektrik ihtiyacının sağlanmasında, enerji üretim tesislerinin inşaatlarının programında belirtilen süreler içinde bitirilmesinin önemini müdriktir. Çalışmalarını buna göre düzenlemiş bulunmaktadır.



- OYMAPINAR Barajı inşaatı ikmal edilmiştir. Hidroelektrik tesis bu yıl sonuna kadar işletmeye girmiş olacaktır.
- ASLANTAŞ Barajı da ikmal edilmiştir. Baraj'da su tutummasına bu ay içinde başlanacaktır. Hidroelektrik tesisin ilk ünitesi 1984 yılının Nisan ayında enerji üretimine başlayacaktır.
- KARAKAYA Barajı inşaatına da hızla devam edilmektedir. Gücü Keban Barajı'ndan büyük, 1800 megavat olan bu hidroelektrik tesisin baraj gövde betonuna başlanmıştır. Tesis 1986 yılına kadar ikmal edilerek ilk ünitesi ile üretime geçilecektir.

ATATÜRK, Karakaya, Keban Baraj ve Hidroelektrik Tesisleri'nden sonra, güç bakımından memleketimizin "dördüncü" büyük te-

sis, ALTINKAYA Baraj ve Hidroelektrik Tesisin inşaatına da programına göre hızla devam edilmektedir.

Bunlar dışında ihale edilmiş diğer santallerin inşaatına da revize edilmiş programlarından büyük bir sapma yapmadan devam edilmektedir.

Basınımızın yakın bir ilgi ile izlemiş bulunduğu bu tesisin de zamanında ikmalini Genel Müdürlüğümüzün başlıca amacıdır.

Teşkilâtımız ve bu barajla ilgili müteahhitlerimiz bugüne kadar bu amaçla ve bilinçli bir sorumluluk şuuru içinde çalışmalarına devam etmişlerdir. Bundan sonra da aynı heyecanla çalışmalara devam edilecektir. Kendilerine güveniyorum.

Arzederim.»

# Atatürk Barajı ve Dünyadaki büyük barajlar

Refik AKARUN

Devlet Su İşleri  
Genel Müdür Yardımcısı

## Giriş

İnsanoğlu ilk zamanlardan beri, yaşadığı yerin iklim şartlarına tabi olarak, bulabildiği mevsimlerde suyu saklayarak ihtiyaç duyulan zamanlarda kullanmak maksadıyla biriktirme tesisleri yapmıştır. Büyük hacimli biriktirmeler baraj yapımı ile mümkün olmaktadır. Bundan 5000 yıl önce de barajlar yapıldığı bilinmektedir. Halen dünyamızda baraj tarifine giren 150 bin civarında tesis bulunmaktadır.

## Baraj Yapımcılığında Gelişme

Asrımızın başına kadar yapılan barajların tamamı yükseklikleri fazla olmayan kesme taş, harçlı taş duvar veya menba ve mansapta taş duvarla arası kil dolgu tiplerden oluşmaktadır. Bu barajların eriştiği rekor yükseklikler 50-60 metreyi geçmez. Yirminci asrın başında Amerika'da yapılmış olan New Croton Barajı (1905) kesme taş ve kargir karışımı tipte olup 90,50 metre'lik rekor yüksekliğini uzun süre muhafaza etmiştir. Bu barajın bir özelliği de yapım harcında ilk defa portland çimentosu kullanılmış olmasıdır.

100 metre'nin üzerinde yüksekliği olan ilk baraj 1915 yılında bitirilmiş olan Amerika'daki 107 metre yüksekliğindeki Arrowrock Barajı'dır. Bu baraj harç ve taş karışımı olarak yapılmış ve o devirlerde bu metod oldukça kabul görmüştür.

1920'li yıllarda toprak ve kaya dolgu tipi baraj yapımlarında da ilerlemeler kaydedilmiştir. 1920 yılında bitirilen Amerika'daki San Pablo Barajı 67 metre yüksekliği ve 1930 yılında bitirilen Saluda Barajı da 8 milyon 400 bin metreküp'lük dolgu hacmi ile devirlerinin rekortmenleri olmuşlardır.

Feyezan kontrolü maksadı ile yapılmış ve dünyanın en büyük dolgu hacimli barajlarından olan Fort Peck (96 milyon metreküp) 1940 yılında bitirilmiştir.

Beton baraj teknolojisindeki gelişme ve bilhassa ikinci dünya savaşından sonra inşaat makinalarındaki ilerleme ve kapasite artışları nedeniyle daha büyük hacimli barajların yapımı imkân dahiline girmiş ve artan ihtiyaçlar da bu imkâna davet çıkmıştır.

1960 yılında yüksekliği 180 metre'nin üzerinde olan sadece dört adet baraj varken, 1970 yılında bu adet 19'a ulaşmıştır.

Halen 1983 yılı başı itibariyle inşaatı bitmiş ve devam etmekte olan 180 metre'den daha yüksek baraj sayısı 49 olup bunun 33 adedi 200 metreden daha yüksektir. 200 metreden daha yüksek olan 33 barajın 10 adedi 250 metre ve iki adedi de 300 metreden daha yüksektir.

On yıl evvelki kayıtlarımızda ülkemizin en yüksek (207 metre) barajı olan Keban dünyada yükseklik bakımından yirminci sırada yer alırken günümüzde bu yerini koruyamamıştır.

İkinci dünya harbinden evvel dünyanın en yüksek barajları Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılmışken harpten sonra Avrupa'da yapılan barajlar bir süre yükseklik rekorunu ellerinde tutmuşlarsa da, ancak halen yapılmakta olan 300 metreden daha yüksek iki baraj Rusya'da bulunmaktadır. Güney Amerika'da yapılmakta olan barajların bir çoğunun yüksekliği de 250-300 metre arasında bulunmaktadır.



### Atatürk Barajı'nın Dünya Barajları Arasındaki Yeri

Atatürk Baraj ve Hidroelektrik Santrali, ülkemizde yapılmış ve yapılacak baraj ve hidroelektrik santraller arasında baraj gölü, gövde dolgu hacmi, santral kurulu gücü ve yıllık üreteceği enerji miktarı bakımından en büyüktür.

Bilindiği gibi, Atatürk Barajı'na ait,

Göl hacmi	: 48,7 milyar metreküp
Baraj gövde dolgu hacmi	: 84,5 milyon metreküp
Santral kurulu gücü	: 2400 megavat
Üretilen yıllık elektrik enerjisi	: 8,9 milyar kilovatsaat

'tir. Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali'nin yukarıda verilen karakteristiklerinin dünyadaki benzerleriyle karşılaştırılmasında aşağıdaki sonuçlara varılmaktadır.

#### *Yükseklik Bakımından :*

Atatürk Barajı, yükseklik bakımından yüksek bir baraj olmakla beraber, ülkemizdeki diğer üç baraj, Atatürk Barajı'ndan daha yüksektir.

#### *Kurulu Güç ve Üretim Bakımından :*

Atatürk Hidroelektrik Santrali gerek kurulu güç ve gerekse yıllık üretim bakımından ülkemizdeki bütün santrallerden daha büyük olup en önde bulunmaktadır.

Dünyada özellikle Rusya, Kanada, Afrika, Çin ve Güney Amerika'da büyük su santralleri projelendirilmekte ve yapılmaktadır. Meselâ, Brezilya'da yapımı son aşamaya gelmiş olan ve halen dünyanın en büyük kurulu gücüne sahip Itaipu Hidroelektrik Santrali'nin kurulu gücü 12 600 megavat ve yıllık üretimi, ülkemiz hidroelektrik üretim potansiyelinin dörtte üçü kadar, 75 milyar kilovatsaat'tir.

Buna rağmen Atatürk Hidroelektrik Santrali kurulu güç bakımından dünyada ön sıralarda yer almakta olup halen yapılmış ve yapılmakta olan hidroelektrik santraller arasında kurulu güç bakımından 30-35'inci sıralarda yer almaktadır.

#### *Göl Hacmi Bakımından :*

Atatürk Barajı'nın yapımı nedeniyle oluşacak baraj gölü dünyadaki insan yapısı göller arasında göl hacminin büyüklüğü sıralamasında 21'inci sırada yer almaktadır.

Bilinen en büyük insan yapısı göl Owen Falls (Uganda) olup 204,8 milyar metreküp'tür. İkinci sı-

rayı Rusya'da Angara nehri üzerinde 1964 yılında yapılmış olan Bratsk Baraj gölü oluşturmaktadır. (169,27 milyar metreküp).

Aswan Baraj gölü ise 164 milyar metreküp'lük hacmi ile dünyada üçüncü sırayı alır.

#### *Gövde Hacmi Bakımından :*

Atatürk Barajı gövde hacmi bakımından oldukça iddialı bir durumda olup Pakistan'da Tarbela (121,72 milyon metreküp) ve Amerika'da Fort Peck (96,049 milyon metreküp) barajlarından sonra üçüncü sırayı almaktadır. Ancak son senelerde maden (dekapaj) artıkları kullanılmak suretiyle yükseklikleri fazla olmayan büyük hacimli dolgu barajlar yapılmaktadır. Dünyadaki baraj sicillerine girmiş olan ve;

a — Amerika'da 1973 yılında bitmiş olan 30 metre yüksekliğindeki «New Cornelia Tailings» Barajı 209,5 milyon metreküp;

b — Arjantin'de 1998'de tamamlanacağı plânlanan 40 metre yüksekliğindeki «Chapeton» Barajı (200 milyon metreküp) dikkate alındıkta Atatürk Barajı gövde dolgusunun hacmi bakımından beşinci sıraya düşmektedir.

Bir barajın gövde hacminin beton veya dolgu olarak fazla oluşu ve bu sebeple dünya barajları arasında ön sıralarda yer alışı öngünülecek bir husus olmayıp bilakis bir dezavantajdır. Ancak jeolojik nedenlerle baraj ekseninin daha büyük hacimli bir gövde yapımını gerektiren bugünkü yere çekilmesi daha uygun bulunmuştur.

### Atatürk Barajı

#### Kesin Projesi'nin Oluşumu

Atatürk Barajı, Aşağı Fırat plânlamalarında ve diğer çalışmalarda isim olarak geçmez. Muhtelif alternatifler arasından seçilen formülasyona göre Keban'ın 166 kilometre akış aşağısında kret kotu 698,00 metre olan ve halen yapımı süren Karakaya Barajı, onun da 29 kilometre akış aşağısında 548,00 metre kret kotunda beton tipinde ikinci bir baraj düşünülmüştür. Her iki baraj da enerji üretim maksatlıdır.

Plânlamada Gökçöy Barajı yerinin 152 kilometre veya Karakaya'nın 180 kilometre akış aşağısında 492,00 metre kret kotunda Karababa Barajı öngörülmüştü. Karababa Barajı takriben nehir tabanından 112 metre yükseklikte ve payandalı beton bir yapı olarak tertiplenmiş ve kat'i projelerine başlanmıştı. Karababa Barajı arkasında 485,00 metre kotuna kadar çıkacak olan baraj gölünden Urfa Tüneli- ne alınacak sulama suyunun  $4 \times 65 = 260$  megavat kurulu gücündeki pompalarla 540,00 metre kotunda-



ki Bedir Gölüne pompalanacağı ve buradan Urfa Tüneline su verileceği plânlanmıştır.

Urfa Tüneli 308 m<sup>3</sup>/san kapasitesinde ve 9,25 metre iç çapında tek bir tünel olarak düşünülmüştü.

Karababa veya yeni adı ile ATATÜRK Barajı'nın yapılmakta olduğu boğaz karstik kireç taşlarından oluşmuştur. Bilhassa boğazı oluşturan kireç taşlarında karstifikasyon büyük boyutlara ulaşmıştır. Halen boğazın hemen girişinde barajın projelendirildiği yer plâketli kireç taşı olup karstlaşma gelişmemiştir. Ancak plâketli kireç taşlarında da muayyen bir seviyenin üzerinde daha fazla karstlaşma olduğu farz olunarak barajın bu kotun üstüne çıkmasından çekinilmisti. Bu tarihlerde Keban Barajı temellerinde düşünülenin üzerinde mağara ve problemlere rastlanmakta ve bu işlerden sorumlu kimseler hem tenkitlere uğramakta ve hem de problemlerin büyüklüğü karşısında projenin başarısı hakkında tereddüte düşülmekteydi. Bu etkenler tahtında Karababa Barajı'nın karstlaşma bakımından emniyetli görülen bir kotu geçmemesi tercih edilmişti.

1970'li yılların ortalarında kendi aramızda zaman zaman yukarıda özetlenen plânlama ve tertip yerine daha yüksek bir baraj yaparak hem Gölköy Barajının ortadan kaldırılması ve hem de işletme ve sulama emniyeti bakımından Bedir pompajı'nın tamamen kaldırılması alternatif olarak akıllarımızı kurcalamaktaydı.

1 — Keban Barajı'nda 1973 yılında su tutulmuş ve temel ıslah tedbirlerinin başarılı olduğu görülmüştür.

2 — Karababa Barajı kat'i proje kademesinde yapılan ilâve temel araştırmaları, plâketli kireç taşlarındaki karstlaşmanın üst seviyelerde artmadığını göstermiştir.

Bu tarihe kadar daha yüksek bir baraja karşı hasıl olan tereddütlerin izalesiyle bugünkü formülasyon ele alınmıştır. Yüksek Karababa (Atatürk) Barajı (Gölköy Barajı ve Bedir Pompa İstasyonu'

nun elimine edilmesi) seçeneğine karşı 1977 yılına kadar bazı plânlamacılar ve Mühendislik Firması'ndan gelen direncin yenilmesinde, biz tatbikatçılara ve şahsımıza karşı zamanın DSI Genel Müdürü Sayın Timuçin TÜMER tarafından gösterilen güven ve o zamanki Müşavere ve Murakabe Kurulu Başkanı Sayın Osman Melikoğlu ve tüm Etüd ve Plân Dairemiz elemanlarının çalışmalarından aldığımız desteği kaydetmek isterim.

Burada sırası gelmişken diğer önemli bir konuya da değinmekte yarar görmekteyim. Bilindiği gibi ülkemizde beton baraj inşaatını yapacak görgü ve müteahhitlik firmaları cluşamıştır. Bugüne kadar olan büyük beton barajlar yabancı müteahhitlik firmalarınca yapılmıştır. Yakın çalışma arkadaşlarımızın bildiği gibi projeleri yabancı müşavir mühendislik firmalarına yaptırılan Hasan Uğurlu (Ayvacak), Altınkaya Barajları mühendislik firmalarınca beton olarak projelendirilmek üzere teklif edilmişlerse de idaremizce, aradaki çok az maliyet farkına rağmen, kaya dolgu tipine çevrilmiş ve projenin öylece yapılması proje firmasından istenmiştir. Bu suretle bu büyük yapıların Yerli Müteahhitlik Firmalarınca yapımı mümkün olmuştur. Bilindiği gibi Hasan Uğurlu Baraj ve Hidroelektrik Santrali bir yerli müteahhitlik firmasınınca başarıyla bitirilmiştir.

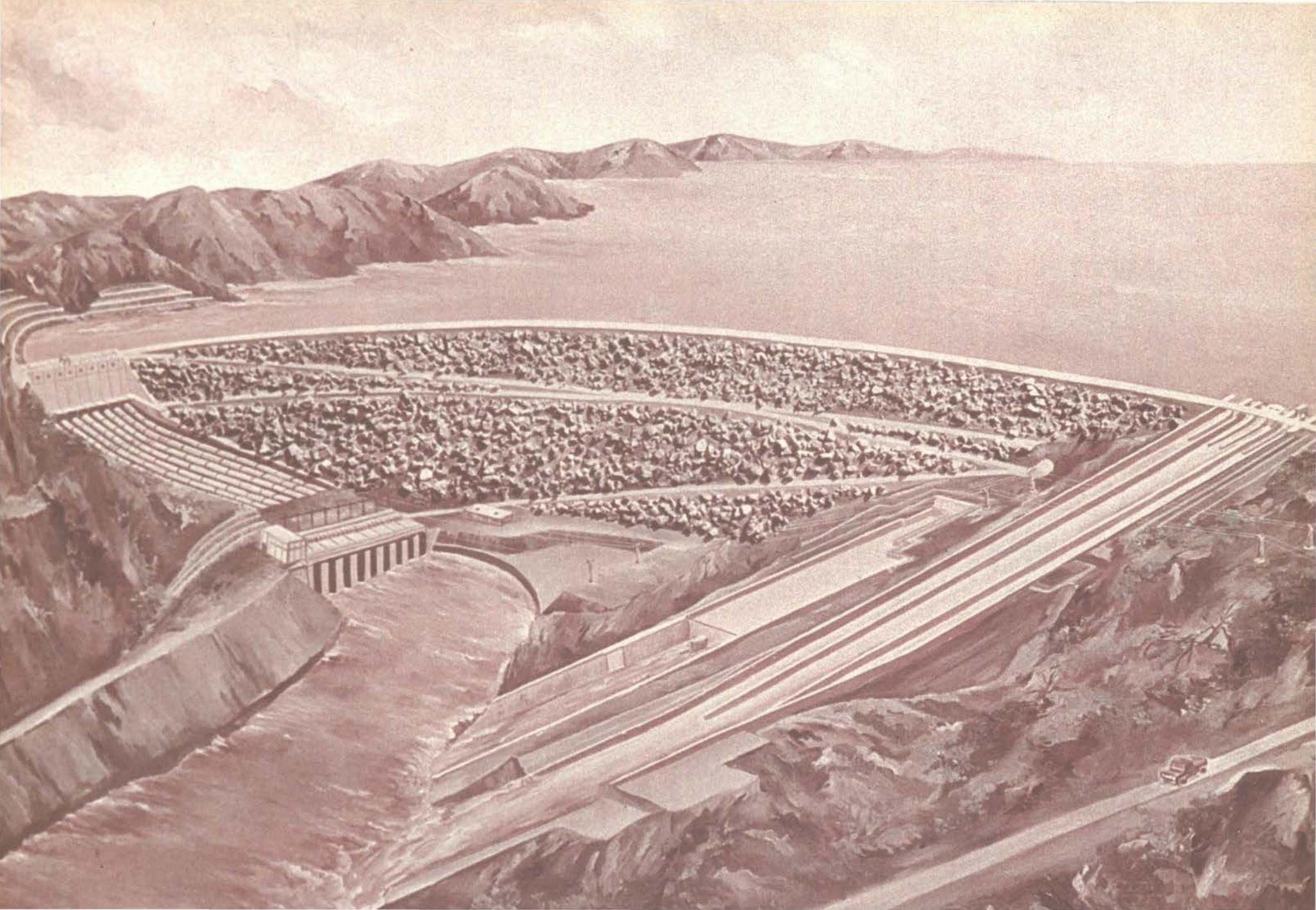
Altınkaya Baraj ve Hidroelektrik Santrali ve Derivasyon Tünelleri inşaatı üç yıldır yine bir yerli grup tarafından başarıyla yürütülmektedir.

Atatürk Barajı Derivasyon Tünelleri inşaatı 1981 yılı sonunda ayrı bir ihale konusu yapılmış ve bir yerli müteahhitlik firmasınınca programına uygun olarak başarıyla yürütülmektedir.

1983 yılı sonunda Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali inşaatı işleri uluslararası bir ihale sonunda bir Türk Firmaları ortaklığına ihale edilmiş ve yenice işe başlanılmıştır.

Atatürk Barajı'nın payandalı beton baraj tipinde projelendirilmesi halinde Türk müteahhitlikleri eliyle yapılması fikrinin müdafaa edilmesi daha zor olurdu.







# Atatürk Barajı ve Aşağı Fırat Projesi

**Ahmet ÜNVER**

Devlet Su İşleri  
Genel Müdür Yardımcısı

## Aşağı Fırat Projesi

Güneydoğu Anadolu Bölgemizle birlikte yurdumuzun ekonomik ve sosyal yaşamını büyük ölçüde etkileyecek, sadece tarım ve enerji sektöründe değil, diğer birçok sektörde de büyük atılımları gerçekleştirecek bir projeler demeti olan «Güneydoğu Anadolu Projesi»nin en büyük ve önemli ünitesi «Aşağı Fırat Projesi»dir.

Aşağı Fırat Projesi, tarihin ilk çağlarından itibaren yaşadıkları dönemlere damgasını vurmuş büyük medeniyetlerin doğduğu eski Mezopotamya ovalarının menba kesimini kapsamaktadır. Bugün ise Adıyaman, Urfa ve Mardin illerimiz kısmen veya tamamen bu projenin hudutları dahilindedir.

### *Fırat Havzası :*

Aşağı Fırat Projesi'ne hayat veren kaynak Fırat nehri'dir. Doğu Anadolu'nun yüksek yaylalarından doğan Fırat nehri, haiz olduğu büyük potansiyel nedeniyle gerek geçtiği yöre ve gerekse ülke ekonomisi için çok büyük bir imkân oluşturmaktadır. Fırat Havzası tüm ekonomik hidroelektrik enerji potansiyelimizin 1/3'üne, ekonomik sulanabilir arazi potansiyelimizin de 1/5'ine sahiptir.

Bu kadar büyük bir potansiyeli haiz olan Fırat Havzası'nın, Karakaya Barajı ve Atatürk Barajı arasında kalan kısmıyla Urfa-Harran, Mardin-Ceylanpınar ve Siverek-Hilvan ovalarını kapsayan bölümü «Aşağı Fırat Projesi»ni teşkil etmektedir. Projenin başlıca gayesi enerji üretimi ve sulamadır. Bu arada başta Urfa şehri olmak üzere birçok yerleşim yerinin içme ve kullanma suyu ihtiyacı da sağlanmış olacaktır.

## Atatürk Barajı

Aşağı Fırat Projesi'nin kilit tesisi Atatürk Barajı'dır. Baraj, Fırat nehri üzerinde ve halen inşaatı devam eden Karakaya Barajı'nın 180 kilometre mansabında yapılacaktır. Atatürk Barajı, Fırat nehri üzerinde ve ülkemizde bugüne kadar inşa edilmiş ve edilmekte olan en büyük tesistir. Nitekim gövde dolgu hacmi (84,5 milyon metreküp) Keban Barajının 5,6 katı, göl hacmi (48,7 milyar metreküp) Keban gölünün 1,5 katı, santral kurulu gücü (2400 megavat) Karakaya santralının 1,3 katı ve toplam beton hacmi (2,5 milyon metreküp) Karakaya Barajı kadar olup, bu boyutları ile Dünyadaki benzerleri arasında da ön sıralarda yer almaktadır.

Atatürk Barajı Hidroelektrik Santralinde, sulamaya su verilmeden önce, yılda ortalama 8,9 milyar kilovatsaat, I. Merhale sulamalarının (142 000 hektar) gerçekleşmesinden sonra ise 8,1 milyar kilovatsaat enerji üretilmektedir.

### **Aşağı Fırat Projesi Sulamaları**

Fevkalâde uygun iklim ve toprak koşullarına sahip bulunan Urfa, Harran, Mardin, Ceylanpınar, Siverek, Hilvan, Suruç ve Baziki ovalarının Atatürk Barajı gölünden sulanmasıyla sağlanacak tarımsal üretim artışı gerek yöre ve gerekse ülke ekonomisinde bir sıçramaya neden olacaktır.

Atatürk Barajı gölünden alınacak su, Urfa-Harran (142 000 hektar) ve Aşağı Mardin-Ceylanpınar (158 000 hektar) ovalarına cazibe ile, Yukarı Mardin (192 100 hektar) ovalarına ise pompajla ve Urfa Tüneli vasıtasıyla aktarılacaktır. Halen inşaatına devam edilen Urfa Tüneli, her biri 26,4 kilometre uzunluğun-





da ve 7,62 metre iç çapında iki adet tünelden müteşekkil olup toplam kapasitesi 328 m<sup>3</sup>/san'dir. Urfa tünelinin mansap ucunda teşkil edilecek 48 megavat kurulu güçlü Urfa Hidroelektrik Santralında yılda ortalama 124 milyon kilovatsaat enerji üretilmektedir.

Atatürk Barajı gölünden pompajla olmak üzere; Siverek - Hilvan ovaları ve Bozova'da 235 600 hektar, Güneydoğu Anadolu Projesinin bir alt projesi olan Suruç - Baziki Projesi kapsamında da 146 500 hektar saha sulanacaktır.

Bu şekilde Atatürk Barajı gölünden; Aşağı Fırat Projesi'nde 727 700 hektar Suruç - Baziki Projesinde ise 146 500 hektar olmak üzere toplam 874 200 hektar saha sulanmış olacaktır.

Aşağı Fırat Projesi'nin yukarıda tanımlanan boyutları, uygulamasında bir takım merhalelere bölünmesini zaruri kılmaktadır. Merhaleler yatırım olanaklarına ve her merhalede düşünülen tesislerin ekonomik ve fizikî bir bütün oluşturması gözönüne alınarak saptanmıştır. Bu merhaleler aşağıda Tablo I'de belirtilmiş bulunmaktadır.

### Uygulama Programı

Projenin I. Merhalesi halen uygulama programına alınmış bulunmaktadır. Bu merhaleye ait ünitelerden Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santralı, Urfa Tüneli ve Urfa Ovası Sulaması I. Kısım İnşaatları ihale edilmiş olup inşaatlarına başlanmıştır.

Genel Müdürlüğümüzce hazırlanan uzun vâdeli yatırım programına göre I. Merhale 1994 yılında bitirilmiş olacaktır.

TABLO I — AŞAĞI FIRAT PROJESİ

Merhale	Üniteler	Sulama Alanı (hektar)
I	a. Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santralı	
	b. Urfa Tüneli	
	c. Urfa - Harran Cazibe Sulaması	142 000
II	a. Aşağı Mardin - Ceylanpınar Cazibe Sulaması	158 000
III	a. Yukarı Mardin Pompaj Sulaması	192 100
	b. Siverek - Hilvan Pompaj Sulaması	180 300
	c. Bozova Pompaj Sulaması	55 300
	<b>TOPLAM</b>	<b>727 700</b>

Atatürk Barajı'nın depolama hacminin büyüklüğü ve Urfa Tüneli vasıtasıyla su verilecek ovaların, barajın tamamıyla bitirilmesinden önce sulamaya kavuşturulması için özel tedbirler alınmış bulunmaktadır. Bu şekilde tesislerin birân önce üretime geçmeleri sağlanmış olacaktır.

Aşağı Fırat Projesi'nin en önemli ünitesi olan Atatürk Barajı'nın derivasyon tünellerinin inşaatına adını taşıdığı Ulu Önder Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümü'nde, ana gövde inşaatına ise Cumhuriyetimizin 60. Kuruluş Yılı'nda başlanmış olması hepimiz için bir gurur ve iftihar vesilesi olmuştur. Dileğimiz ve çabamız gerek Atatürk Barajı ve gerekse Aşağı Fırat Projesi'nin öngörülen programlara uygun olarak, aksatılmadan tamamlanıp ülkemizin hizmetine sunulmasıdır.



# Atatürk Barajı ile ilgili plânlama çalışmaları

Sayhan BAYOĞLU

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
Etüd ve Plân Dairesi Başkanı

## Aşağı Fırat Projesi

Cumhuriyetimizin 60'ıncı yıldönümünü idrak ettiğimiz 1983 yılında Memleketimizin gelmiş geçmiş en büyük tesisi olan *Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali* ana yapısı ihale edilmiş ve *Sayın Cumhurbaşkanımız* tarafından temeli atılmıştır.

Atatürk Barajı, GAP Projesi adı verilen ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Fırat ve Dicle nehirleri havzalarında yer alan projeler topluluğunun en büyüğü, Aşağı Fırat Projesi'nin kilit yapısıdır. Her büyük su yapısında olduğu gibi *ATATÜRK Barajı*'nın bugünkü konumu ve karakteristiklerinin belirlenmesi de uzun yıllar alan etüdlerin neticelendirilmesi ile sağlanmıştır.

## *Fırat Havzasının geliştirilmesiyle İlgili Olarak Yapılan İlk Çalışmalar :*

Fırat havzasında su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi ile ilgili olarak yapılan ilk çalışmalara 1961 yılında Diyarbakır'da kurulan Fırat Plânlama Amirliği'nce başlanılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda Fırat havzasının sulama ve enerji potansiyelini belirleyecek olan «*Fırat Havzası İstikşaf Raporu*» 1964 yılında hazırlanmıştır. Bu rapor ile Fırat havzasında 80 baraj, 66 hidroelektrik santral (HES) ve 68 sulama şebekesi önerilmiştir. Bu tesisler ile havzada 1 600 000 hektar alanın sulanabileceği ve toplam kurulu gücü 5306 megavat olan hidroelektrik santrallarda yılda ortalama, 23,875 milyar kilovatsaat enerji üretileceği belirlenmiştir.

## 1966 Yılında :

Bu rapor kapsamından ayrı olarak 1966 yılında yine Fırat Plânlama Amirliği'nce «*Aşağı Fırat Projesi İstikşaf Raporu*» hazırlanmıştır. Raporda Fırat nehri üzerinde Keban Barajı'nın mansabında sırası ile enerji ve sulama amaçlı Taşüstü Barajı, Hisarköy Barajı, enerji amaçlı Birecik ve Karkamış Barajları önerilmiş ayrıca Taşüstü Barajı'ndan Güneydoğu ovalarına su iletecek ana kanal üzerinde sekiz adet depolama ve hidroelektrik santral tavsiye edilmiştir.

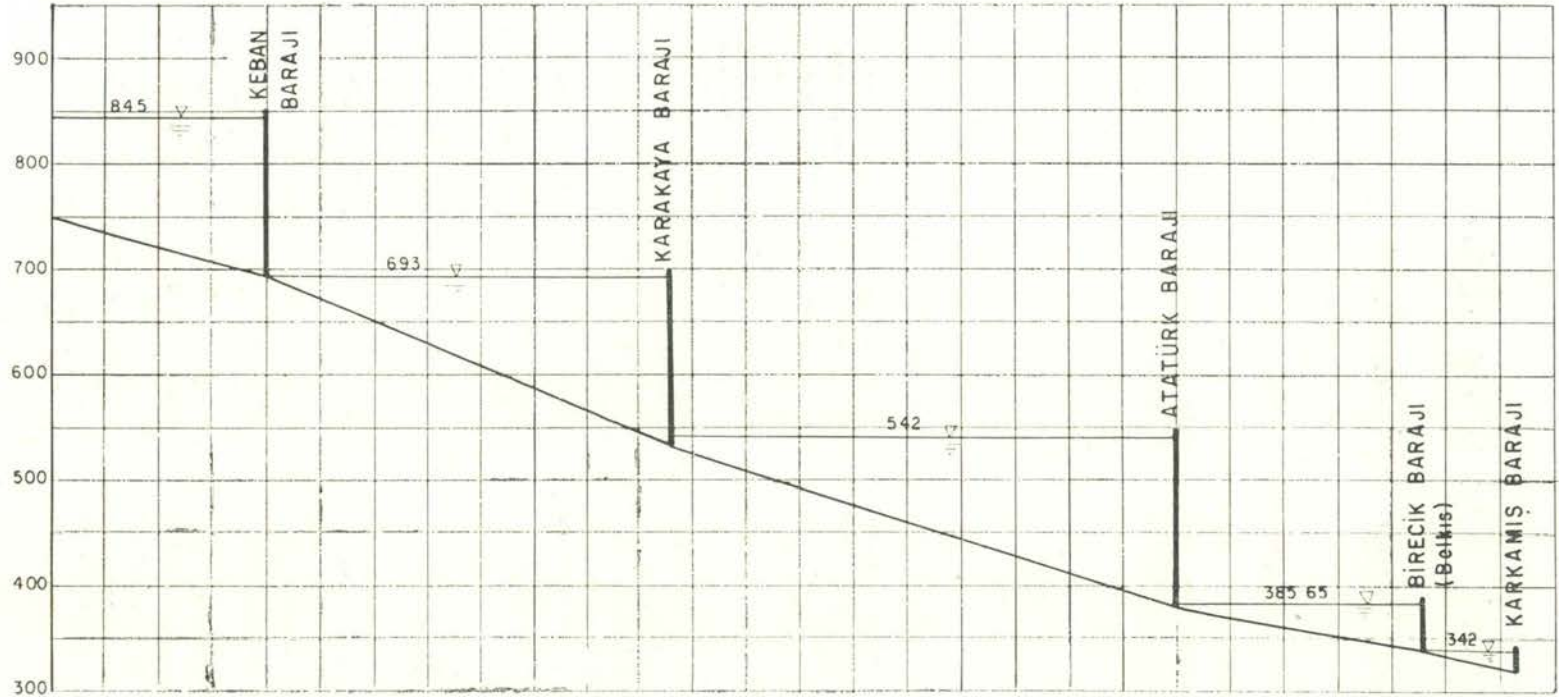
Bu tesisler ile Aşağı Fırat Projesi'nde 896 500 hektar alanın sulanacağı ve toplam kurulu gücü 1570 megavat olan dört adet ile yılda ortalama, 7,338 milyar kilovatsaat enerji üretileceği hesaplanmıştır.

## 1968 Yılında :

1968 yılında, done durumları da gözönünde bulundurularak, Aşağı Fırat Projesi'nde önerilen depolama tesisleri ve hidroelektrik santraller fizibilite, sulama tesisleri de master plân aşamasında olmak üzere bir yerli-yabancı firmalar grubuna(1) ihale edilmiştir. 1970 yılında tamamlanan bu çalışmalar sonucunda Fırat nehri üzerinde üç aşamalı bir depolama sistemi; Karakaya, Alçak Gölköy ve Orta Karababa Barajları ile, Aşağı Fırat ovalarının sulanmasını sağlayacak iki bağımsız iletim sistemi,

(1) Electrowatt Engineering Services Ltd. Societe Generale pour L'Industrie Tipton and Kalmbach Inc. Gizlili Mühendislik Firması.

# 1977 YILINDA ÖNERİLEN FIRAT NEHRİ DEPOLAMA TESİSLERİ

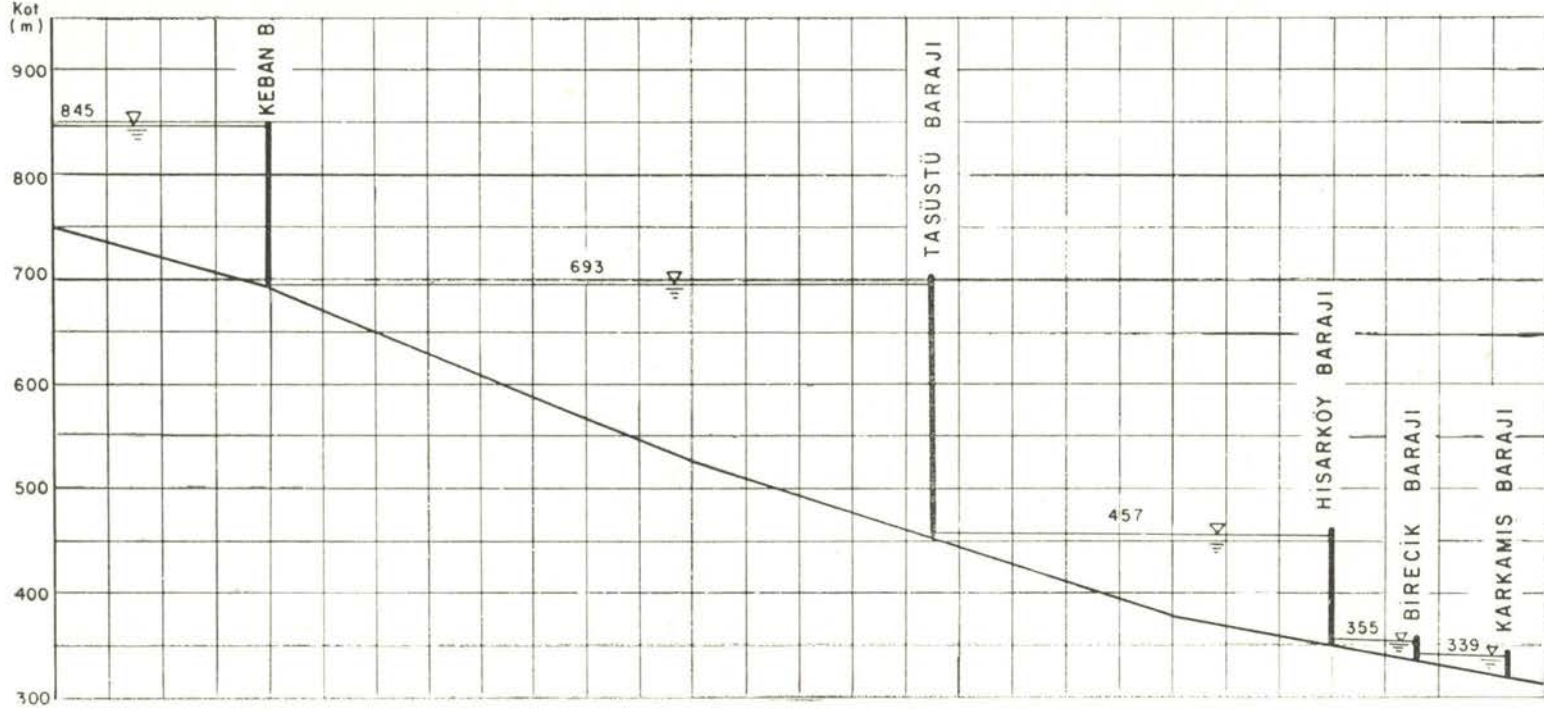


YÜKSEKLİK(m)	167	169	169	53.5	22.5
TİPİ	Kaya dolgu	Beton kemer ağırlık	Kaya dolgu	Kaya dolgu	Kaya dolgu
DEPOLAMASI( $10^9m^3$ )	30,60	9,54	48,70	1,26	0,22
GÖL ALANI ( $km^2$ )	675	331	817	—	—
KURULU GÜCÜ (MW)	1360	1800	2400	360	198
ENERJİSİ (Gwh)	6000	7354	8900	2523	797
SULAMA ALANI(ha)	—	—	874200	112000	—
DURUMU	İsletmede	İnşa halinde	İnşa halinde	Planlama Ara Rq	Planlama Ara Rq



1966

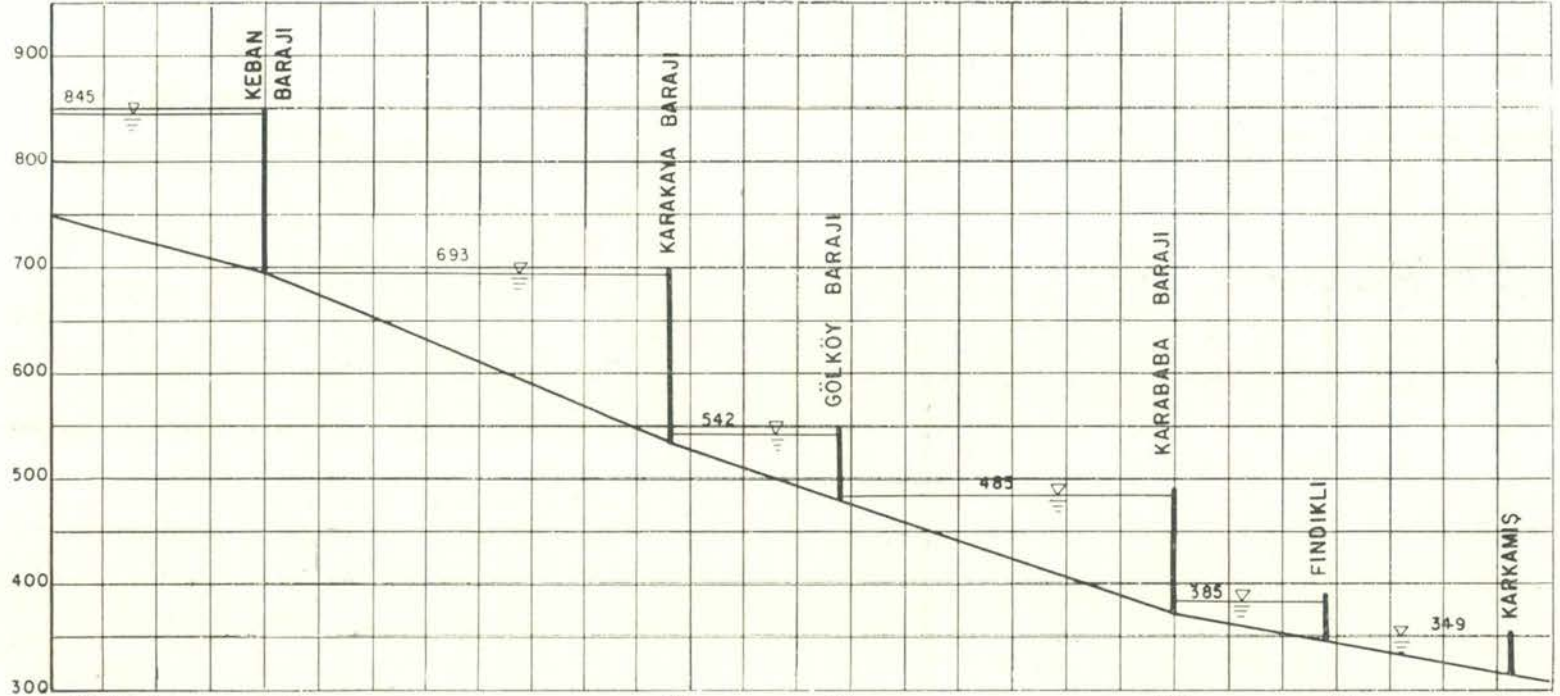
## YILINDA ÖNERİLEN FIRAT NEHRİ DEPOLAMA TESİSLERİ



YÜKSEKLİK (m)	167	246	112	21	20
TİPİ	Kaya dolgu	Kaya dolgu	Çaya D.	Beton Ağırlık	B. Ağırlık.
DEPOLAMASI ( $10^9 m^3$ )	30,60	36,00	11,3	0,13	0,25
GÖL ALANI ( $km^2$ )	675	660	340	13	28
KURULU GÜCÜ (MW)	1240	1050	532	79,5	52,5
ENERJİSİ (Gwh)	6000	4546	2210	324	258
SULAMA ALANI (ha)	—	895 000	5000	—	—
DURUMU	İnşa halinde	İstikşaf	İstikşaf	İstikşaf	İstikşaf

S. BAYOĞLU

# 1970 YILINDA ÖNERİLEN FIRAT NEHRİ DEPOLAMA TESİSLERİ



YÜKSEKLİK	167	169	66	107	40	30
TIPI	Kaya dolgu	Beton kemer ağırlık	Beton ağırlık	Beton Payandalı	Kaya dolgu+beton	Toprak d.+beton
DEPOLAMASI ( $10^9 m^3$ )	30,60	9,54	0,17	16,09	0,49	0,73
GÖL ALANI ( $km^2$ )	675	331	65	369	—	—
KURULU GÜCÜ	1360	1400	500	800	600	400
ENERJİSİ (Gwh)	6000	7051	2640	5142	2074	985
SULAMA ALANI (ha)	—	—	—	700 000	—	—
DURUMU	İnşa halinde	Fizibilite	Fizibilite	Fizibilite	İstikşaf	İstikşaf



Bedir Barajı, Bedir Pompajı, Urfa Tüneli ile Hilvan pompaj sistemi ve 700 000 hektar alanda sulama şebekesi önerilmiştir.

Önerilen toplam kurulu gücü 2700 megavat olan üç adet hidroelektrik santralında yılda ortalama 14,833 milyar kilovatsaat enerji üretileceği hesaplanmıştır.

Aşağı Fırat ovalarının sulanması için önerilen iki adet ana pompa istasyonu (toplam kurulu gücü 968 megavat) ve ana kanalların üzerinde tesis edilecek 29 adet sekonder pompa istasyonlarının toplam yıllık enerji tüketimi 4,391 milyar kilovatsaat olarak hesap edilmiştir.

### Kesin Proje Çalışmaları

1970 yılında tamamlanan Aşağı Fırat Projesi fizibilite çalışmalarından sonra projenin veri eksikliklerinin tamamlanmasına ve kesin proje çalışmalarına başlanılmıştır. Değişen ekonomik koşulların da etkisiyle bu çalışmalar esnasında projede önerilen tesisler tip, boyut ve hattâ çözüm değişikliklerine uğramıştır.

Karakaya, Gölköy ve Karababa Barajlarının kesin projeleri daha önce fizibilite raporunu hazırlayan firmalar grubuna ihale edilmiş ve bunlardan *Karakaya Barajı*'nın kesin projesi 1976 yılında tamamlanmış ve inşaatı aynı yıl ihale edilmiştir.

Kesin proje çalışmalarının devam ettiği sürede Karakaya, Gölköy ve Karababa Hidroelektrik Santrallerinin kurulu güç seçimi değişen ekonomik koşullar (alternatif enerji maliyeti) nedeni ile yeniden incelenmiş ve Aşağı Fırat Projesinin toplam kurulu gücü; Karakaya Hidroelektrik Santralı'nda 1400 megavat'tan 1800 megavat'a, Gölköy Hidroelektrik Santralı'nda 500 MW 'tan 700 MW 'a ve Karababa Hidroelektrik Santralı'nda 800 MW 'tan 1400 MW 'a arttırılmak suretiyle toplam 2700 MW 'tan 3900 MW'a yükseltilmiştir.

### Değişik Proje Çözümlemeleri :

1976-1977 yıllarında Genel Müdürlüğümüzde, Aşağı Fırat Projesi'nin sulama gelişmesinde önerilen büyük pompa istasyonlarını elimine etmek, pompaj enerjisi tüketimini büyük ölçüde azaltmak ve aşamalı olarak uygulanabilecek bir sulama gelişmesine imkân sağlayacak proje çözümlemeleri konusunda yoğun çalışmalar yapılmıştır.

1977 yılında hazırlanan «Yüksek Karababa Barajı ve Hidroelektrik Santralı Özet Plânlama Raporu» ile Karababa Barajı, Gölköy ve Bedir Barajlarını da kapsayacak şekilde 60 metre yükseltilmiş ve Fırat üzerinde bu kesimdeki depolama sayısı Karakaya ve Yüksek Karababa olmak üzere ikiye inmiştir. Önerilen bu yeni çözümler; Bedir pompajı ta-

mamen ortadan kalkmış, Hilvan pompaj sisteminden sulanacak ovaların da pompaj enerjisi tüketimi büyük ölçüde azalmış, Urfa-Harran ve Mardin-Ceylanpınar ovalarında 300 000 hektar alanın cazibe ile sulanmasına olanak sağlanmıştır.

Yine 1977 yılında Genel Müdürlüğümüzce hazırlanan «Urfa Hidroelektrik Santralı ve Harran Ovası Sulaması Plânlama Raporu» ile Urfa-Harran Ovasının sulama sistemi Aşağı Mardin-Ceylanpınar ovaları sulamasından bağımsız hale getirilerek 142 000 hektar alanın öncelikle geliştirilmesi ve sulamanın herhangi bir âtil kapasite yaratılmadan aşamalı uygulaması için önemli bir adım atılmıştır. Halen bu sulamanın bir bölümünün inşaatı devam etmektedir.

### Urfa Tüneli :

1977 yılında Urfa tünelinin kesin proje aşamasında yapım kolaylığı sağlaması yönünden 7,62 metre çapında ve çift tünel olarak açılması kararlaştırılmış ve aynı yıl inşaatına başlanılmıştır.

### Atatürk Barajı :

Yüksek Karababa Barajı eteğinde tesis edilecek hidroelektrik santralın kurulu gücü ve ünite büyüklüğünün seçimi amacıyla fizibilite raporunu hazırlayan firmalar grubunca 1978 yılında tamamlanan çalışmaların sonucunda santralın kurulu gücü 2400 megavat ve ünite büyüklüğü 300 megavat olarak kararlaştırılmıştır.

1981 yılında kutlanan Atatürk'ün 100'üncü doğum yıldönümü anısına, yurdumuzda yapılacak su yapılarının en büyüğü olması nedeni ile 1978 yılında Yüksek Karababa Barajı'na «ATATÜRK» adının verilmesi Genel Müdürlüğümüzce kararlaştırılmıştır.

## AŞAĞI FIRAT PROJESİ

1961 yılında istikşaf etüdüleri ile başlayan ve günümüze kadar süregelen ve değişik aşamaları kapsayan Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santral tesisleriyle Baraj'da regüle edilecek su ile sulanması plânlanan sulama üniteleri *Aşağı Fırat Projesi* adı altında son şeklini almıştır. Proje aşağıdaki ana ünitelerden teşekkül etmektedir.

### I — Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santralı

Enerji ve sulama amaçlı, kaya dolgu tipinde, talvegden 169 metre yüksekliğinde bir baraj ile barajın eteğinde tesis edilecek (8 x 300) = 2400 megavat kurulu gücünde ve yılda ortalama 8,9 milyar kilovatsaat enerji üretecek hidroelektrik santral tesisleri.

## II — Sulama Tesisleri

Atatürk Barajı'nda sağlanacak regüle su ile;

1 — Urfa Tüneli vasıtasıyla Urfa-Harran ovasında 142 000 hektar sahanın, Mardin-Ceylanpınar ovasında 158 000 hektar sahanın cazibe ile, Mardin ovalarında 192 100 hektar sahanın pompajla sulanmasını sağlayacak toplam 492 100 hektar genişliğinde sulama ve drenaj şebekesi ile iki adet off-stream rezervuarı, pompaj tesisleri, iki adet kanal santrali.

2 — Baraj rezervuarından pompajla temin edilen su ile;

a) Siverek-Hilvan ovalarında 180 300 hektar sahanın sulanmasını sağlayacak sulama ve drenaj şebekeleri ile 17 adet ara depolama ve pompaj tesisleri,

b) Bozova ovasında 55 300 hektar sahanın sulanmasını sağlayacak sulama ve drenaj şebekesi ile pompaj tesisleri önerilmiştir.

Ayrıca Aşağı Fırat Projesi'nde sulanması öngörülen toplam 727 700 hektar sahaya ek olarak Güneydoğu Anadolu Projesi'nin bir alt projesi olan Suruç-Baziki Projesi kapsamında aynı adı taşıyan ovalarda toplam 146 500 hektar sahanın da Atatürk Barajı rezervuarından pompajla sulanması plânlanmıştır. Bu suretle Atatürk Barajı'ndan sulanacak sahaların toplamı 874 200 hektar'a ulaşacaktır.

Plânlama çalışmalarının yaşayan bir konu olduğu dikkate alınarak, sulama proje alanlarında toplanmasına devam edilen yeni ana doneler ve değişen teknik ve ekonomik koşullar altında plânlama ve revizyon çalışmalarının devam etmesi de gerekli görülmekte ve bu çalışmalar sürdürülmektedir.



# Atatürk Barajı ile ilgili mühendislik jeolojisi ve malzeme etüdüleri

**Turhan AKLAN**

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
Jeoteknik Hizmetler ve Yeraltıları  
Dairesi Başkan Yardımcısı

## Giriş

Atatürk Barajı'nın jeolojik koşullar bakımından en uygun yerinin saptanması için ilk çalışmalar 1960 yılında Elektrik İşleri Etüd İdaresi Genel Direktörlüğü tarafından başlatılmış ve 1968 yılına kadar devam etmiştir. 1968 yılında baraj yeri çalışmaları Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'ne aktarılmıştır. Baraj aksı için çeşitli seçenekler üzerinde yapılan jeoteknik ve mühendislik çalışmaları sonucunda bugünkü eksende yüksek bir barajın yapılabilirliğine karar verilmiştir. 1960'lı yıllardan 1974 yılına kadar geçen süre içinde tüm seçeneklerin incelenmesinde toplam 13 246 metre temel sondaj ve 1142 metre araştırma galerisi açılmış, beş ayrı lokasyonda deneme enjeksiyonu yapılmıştır.

## Genel Jeoloji

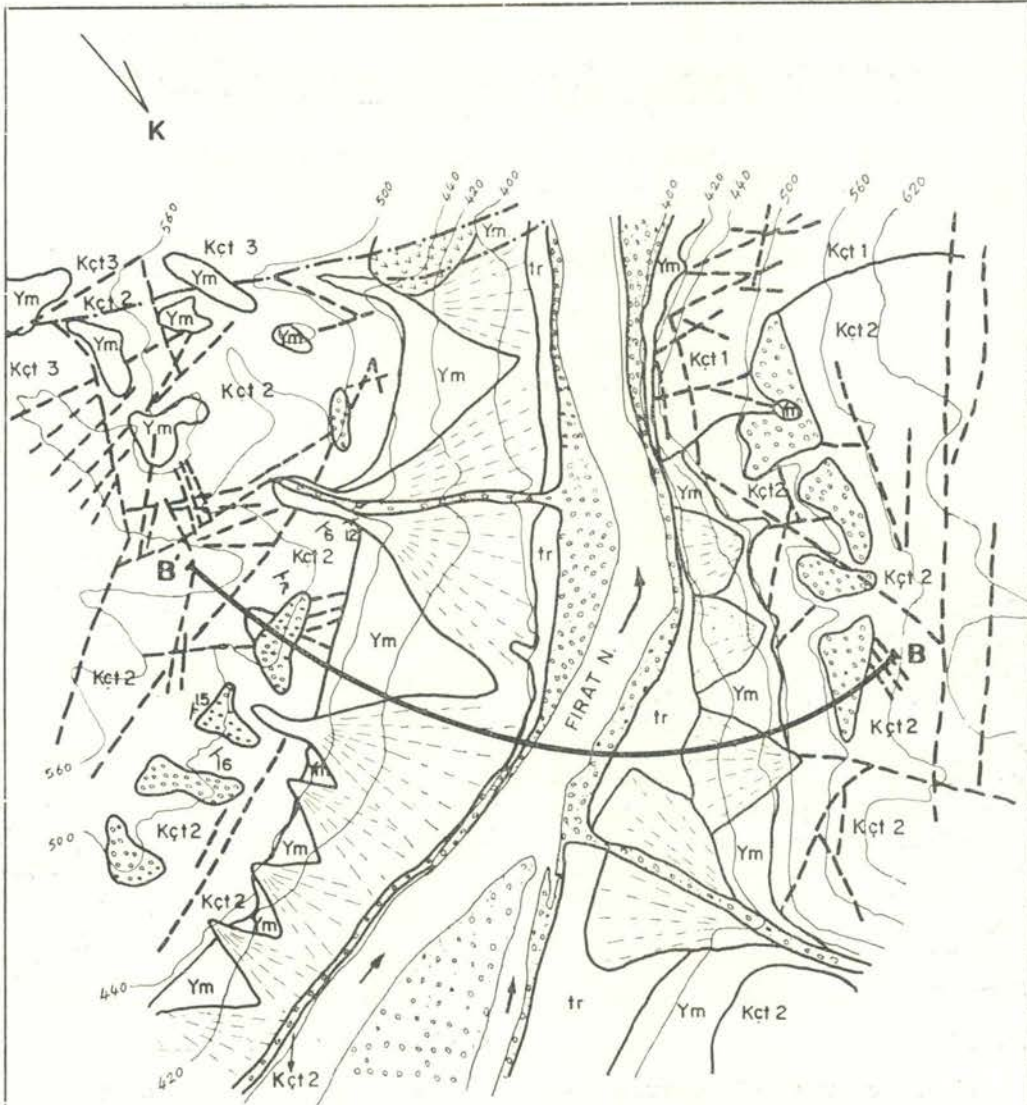
Atatürk Baraj yeri civarı ve göl alanında görülen jeolojik birimler en yaşlıdan en gence doğru şu şekilde sıralanmışlardır.

ÜST KRETASE	:	(Kçt-1) Dolomitik kireçtaşı
»		(Kçt-2) Marnlı (Plaketli) kireçtaşı, Serpantin - Radiolarit ve Spilit Karmaşığı
»		(Kçt-3) Marn - Marnlı kireçtaşı, Killi Marnlar, Tebeşirli Marnlar
PALEOSEN EOSEN	}	(Kçt-4) Marnlı kireçtaşı

PALEOSEN	}	(Kçt-5) Pembe Renkli Kireçtaşı
ÜST EOSEN	}	(Kçt-6) Tebeşirli Marnlı Kireçtaşı
ÜST EOSEN		(Kçt-7) Gri, Beyaz ve Pembe Renkli Som Kireçtaşı
MİOSEN		(Kçt-8) Dutluca Kireçtaşı
PLİYOSEN		Kil, Silt, Marn, Kumtaşı, Konglomera Çökelleri
»		Kil, Silt, Kum, Bazalt Nöbetleşmesi ve Bazalt
KUVATERNER	:	Teras
»		Eski Alüvyon
»		Alüvyon

## *Dolomitik Kireçtaşı [Kçt - 1] :*

Atatürk Barajı ve göl alanında en yaşlı birimi oluştururlar. Baraj aksının 350-400 metre mansabında sağ yakada görülürler. Antiklinalin çekirdeğini oluşturan bu birim gri, beyaz renkli sık dokulu ve masif görünümündedirler. Yaklaşık 500 metre kalınlık verirler. Aralarında 10-15 santimetre kalınlığında siyah renkli sileks bantları ve birçok yerlerde bitüm lekeleri içerirler. Antiklinalin güney kanadı oldukça büyük atımlı (400 metre'den fazla düşey atım) bir fayla sınırlanmıştır. Bu bölgede aşırı kırılmış ve ezilmiş zonlar hakimdir. Karstik olgular genellikle faylar ve ikincil kırıklar boyunca



## S İ M G E L E R

- Ym Yamaç molozu  
 Birikinti konisi  
 Yeni alüvyon birikintisi  
 tr Yeni alüvyon terasları  
 Eski alüvyon terasları  
 Heyelan  
 Kct3 Marn serileri  
 Kct2 Plaketsiz marnlı kireçtaşı  
 Kct1 Dolomitik kireçtaşı  
 Fay, ana Fay  
 Tabaka doğrultu ve eğimi

Yaklaşık ÖLÇEK . 1 / 13 000

DEVLET SU İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ  
JEOTEKNİK HİZMETLER VE YERALTISULARI  
DAİRESİ BAŞKANLIĞI  
ANKARA

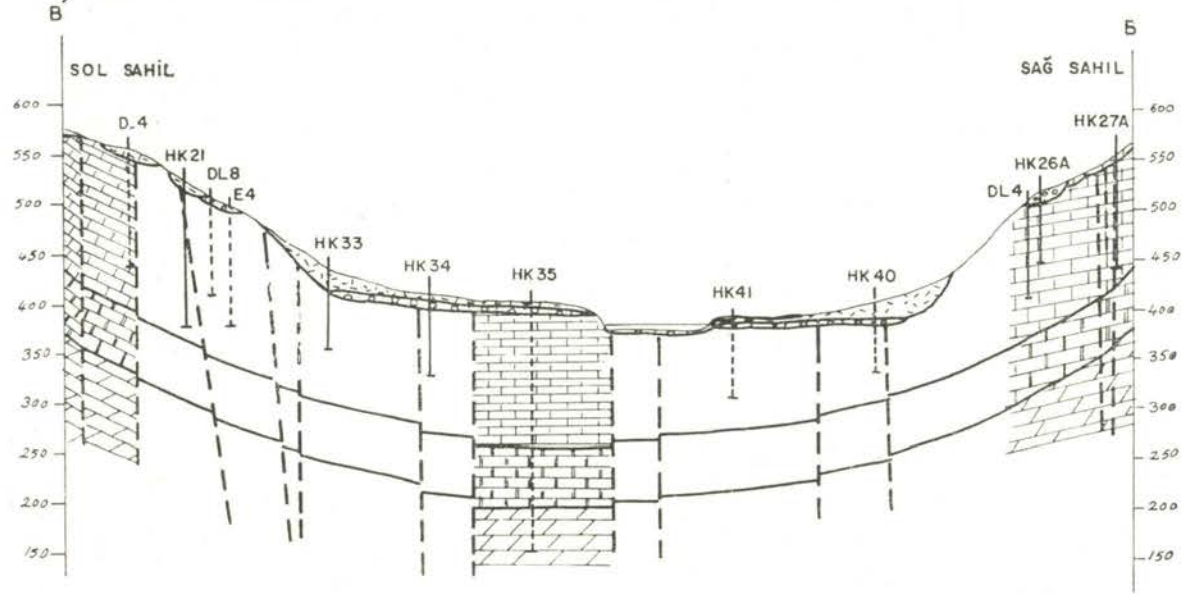
ATATÜRK BARAJI VE H.E.S.  
BARAJ YERİ JEOLJİK HARİTASI

YAPAN : N. A.	KONTROL :	TASDİK OLUNUR
ÇİZEN : S. G.	TASVİP :	
ÖLÇEK :	ARŞİV NO. :	Tarih / /





BARAJ KRET EKSENİ BOYUNCA KESİT



S İ M G E L E R

- |  |                             |  |                               |
|--|-----------------------------|--|-------------------------------|
|  | YAMAÇ MOLOZU                |  | FAY                           |
|  | İRİ ALÜVYON: KURLU ÇAKIL    |  | KESİT ÜZERİNDEKİ KUYULAR      |
|  | PLAKETLİ KİREÇTAŞI          |  | KESİT ÜZERİNE TAŞINAN KUYULAR |
|  | BITÜMLÜ, PLAKETLİ KİREÇTAŞI |  |                               |
|  | DOLOMITİK KİREÇTAŞI         |  |                               |



DEVLET SU İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ JEOTEKNİK HİZMETLER VE YERALTISULARI DAİRESİ BAŞKANLIĞI ANKARA	
<b>ATATÜRK BARAJI VE H.E.S.</b>	
<b>BARAJ YERİ JEOLOJİ KESİTİ</b>	
YAPAN : N. A.	KONTROL :
ÇİZEN : S. G.	TASLIP :
ÖLÇEK :	ARŞİV NO :
TASLIP ÖLÇÜMÜ	

Yeraltısularını  
Bakım Yürütücü

gelişmiştir. Dolomitik kireçtaşları yer yer marnlı ve tebeşirli birimlerle münavebelidir.

#### *Marnlı (plâketli) Kireçtaşı [Kçt - 2] :*

Dolomitik kireçtaşları üzerine gelen ince tabakalı bu kireçtaşları baraj yerinin yaklaşık 25 kilometre güneydoğusundan başlayıp Karababa dağına kadar devam eder. Yaklaşık 400 metre kalınlık verirler. Plâketli bir yapı gösterdiklerinden küçük parçalar halinde dağılırlar. 3-25 santimetre arasında tabakalanma yönünde uzanan sileks bantları içerir. Bunlar açılan galerilerde çok daha iyi izlenebilmektedir. Alt seviyelerinde bitüm içerirler. Marnlı plâketli kireçtaşları göl alanına doğrudan uzanırlar. Bazı karstik özellikler genellikle küçük faylar ve kırıklar boyunca oluşmuşlardır. Baraj gövdesi ve barajla ilgili yapıların tamamı bu birim üzerinde yer almaktadır.

#### *Serpantin Radyolarit ve Spilit Karmaşığı :*

Bu birim göl alanında maksimum su kotunun üstünde bulunurlar. Çoğu yerlerde kırmızı renklidirler. Kretase yaşlıdır. Kretase yaşlı olmasının gerekçesi Eosen'in taban konglomerasında bu oluşğun çakıllarının bulunmasıdır.

#### *Marn - Marnlı Kireçtaşı [Kçt - 3] :*

Plâketli kireçtaşı üzerine uyumlu olarak gelen bu seri yaklaşık 600 metre kalınlıktadır. Marnlı seri ile başlar ve kireçtaşı ara tabakalı yeşilimsi marnlarla devam eder. Beyaz renkli marnlar serinin en üst bölümünü oluşturur. Baraj aksının güneydoğusunda Yashıca köyü dolaylarından başlayıp kuzeybatıya uzanırlar. En iyi Samsat dolaylarında görülürler. Bu nedenle Petrol Şirketleri bu çökeller grubunu Samsat Formasyonu diye adlandırmışlardır. Kuzeybatı yönlü ve kuzeydoğu dalımlıdır.

#### *Killi Marnlar, Tebeşirli*

#### *Marnlar, Marnlı Kireçtaşı [Kçt - 4] :*

Baraj yeri mansabında sol sahilde görülen bu seri 150 metre'den 250 metre'ye kadar değişik kalınlıklar verir. 5-10 santimetre tabaka kalınlıkları olup marn-kil ve marnlı, tebeşirli kireçtaşı ardalanmalıdır.

#### *Pembe Renkli Kireçtaşı [Kçt - 5],*

#### *Tebeşirli Marnlı Kireçtaşı [Kçt - 6] :*

Pembe renkli kireçtaşları göl alanında bulunurlar ve yaklaşık kalınlığı 80-100 metre arasındadır. Çok kalın tabakalı ve kırıklıdır. Tabandaki kumtaşı ve konglomeratik çökellerle uyumludur. Tebeşirli ve marnlı kireçtaşları göl alanında Fırat kenarında ve güneyde Gazbek ile Lidar arasında geniş bir alanda görülürler. Alttaki marnlı ve tebeşirli çökeller üze-

rine uyumlu olarak gelirler. Bol fosilli olup kısa aralıklarda değişik litoloji gösterirler.

#### *Gri Beyaz ve Pembe Renkli*

#### *Som Kireçtaşı [Kçt - 7] :*

Göl alanı içinde bulunan bu seriler genellikle 500 metre kotunun üstünde görülürler. Çamsuyu vâdisinde çok geniş alanları kaplarlar ve bu vâdi boyunca yer yer kaynaklar gözlenir. Tabakalanmalar yatay ve yataya yakındır.

#### *Dutluca Kireçtaşı [Kçt - 8] :*

Baraj yerinin güneyinde Dutluca köyünden başlar ve Çeviktepe'ye doğru uzanır. Yaklaşık 40-60 metre kalınlık verirler. 20°-30° ile güneye eğimlidirler. Tabaka kalınlıkları 20-50 santimetre arasındadır. Sert sık dokulu olup aralarında tebeşirli bantlarda bulunur.

#### *Kil, Silt, Marn - Kumtaşı*

#### *Konglomera Çökelleri :*

Fırat kenarında menbada sağ ve sol yakadaki düzlükleri örterler. Karasal fasiyestedir. Kalınlıkları 100-350 metre arasında değişir. Genelde 500 metre kotunun üstünde görülürler. Alttaki silt-kil daha üste doğru kumtaşı, konglomera ve çakıl halinde çökelmişlerdir.

#### *Kil, Silt - Kum - Bazalt,*

#### *Nöbetleşmesi ve Bazalt :*

Çalışma alanı içinde kil, silt ve bazalt nöbetleşmeleri Hadro ile Gölköy arasında kalan bölgede ve Fırat'ın sol yakasında gözlenir. Bunların üzerine bazaltlar gelir. Bazaltlar Karacadağ kökenli olup baraj yerinin güneyinde Karapınar ve Karacaviran köyleri dolayında görülürler. Yüzeyle soğuma çatlakları gelişmiş, derinlere doğru kapalıdır. Buradaki bazaltlar 50-60 metre kalınlık verirler. Kaya dolgu malzeme olarak düşünülmektedir.

#### *Teras :*

Baraj aksından göl alanına doğru Samsat'a kadar olan bölgede daha çok görülürler. Plâketli kireçtaşları ve açık yeşil renkli marnlı killer üzerine çökelmişlerdir. Kısmen sıkılanmış konglomera depozitleri birkaç metre kalınlıktadır. Genellikle kum ve çakıldır.

#### *Alüvyon :*

Fırat yatağında görülürler. Kil, silt, kum ve çakıldan oluşmuştur. Fırat'ın taşkın zamanında sürükleyip getirdiği malzemelerdir. Çakıllar değişik kayalardan meydana gelmiştir. Baraj yerinde 3-10 metre arasında kalınlık vermektedirler.



## Yapılan Etüdlere

Baraj yerindeki birimlerin fiziksel özelliklerini, kaya parametrelerini, yeraltı suyu durumunu, kayaların geçirimsizlik durumunu ve yeraltı jeolojisini aydınlatmak amacıyla ile temel sondajları ve araştırma galerileri açılmış, açılan sondajlarda basınçlı su deneyleri yapılmıştır. Baraj yeri ve barajla ilgili diğer yapıların yerleşeceği temel kaya durumunda bulunan marnlı-plâketli kireç taşlarının üst bölümlerinin geçirimli olması nedeniyle uygulanacak perde enjeksiyonunun başarısını öğrenmek amacıyla ile değişik lokasyonlarda deneme enjeksiyonları yapılmış ve istenen geçirimsizlik sağlanmıştır. Baraj dolusunda kullanılacak geçirimsiz kil çekirdek, yarı geçirimli ve geçirimli gereç alanları ile filitre, agrega ve kaya gereç alanlarının nitelik ve niceliklerini belirlemek amacıyla ile araştırma hendekleri, temel sondaj ve galeriler açılmış, kaya gereç için patlatma yöntemi ile kaya verim tecrübeleri yapılmıştır. Değişik gereç alanlarından alınan örnekler laboratuvara gönderilmiş, lâboratuvar deney sonuçlarından sonra yerinde (in-site) değişik sergi kalınlıklarında dolgu deneyleri yapılmıştır.

## Baraj Yeri ve Göl Alanı Mühendislik Jeolojisi

Atatürk baraj eksenini bir antiklinalin çekirdeğini oluşturan Üst Kretasen marnlı plâketli kireçtaşları üzerine oturmaktadır. Nehrin her iki yakasında 5-10 metre kalınlık veren kumlu çakıl özelliğindeki teras depozitleri temel kayayı örtmektedir. Baraj yerinde görülen alüvyon genelde siltli kum ve çakıllardan oluşmuştur. Bazı ceplerde ise killi, siltli kum özelliğindedir. Yamaç molozu kalınlığı sağ sahilde nehir civarında 8-12 metre arasında değişirken, sol sahilde ise bu kalınlık 12-29 metre arasındadır.

### Eklemler ve Çatlaklar :

Temel kaya özelliğindeki marnlı ve plâketli kireçtaşları yoğun, orta sertlikte, litolojik olarak homojen bir yapıdadır. Hemen hemen düşey olan eklemler ana vadiye paralel olarak uzanırlar. Derinlere inildikçe önemlerini yitirmektedirler. Bölgedeki ana faylara paralel olarak gelişmiş bir sistem gösterirler. Eklemlerin bazıları kalsit kristalleri ile doldurulmuş durumdadır.

### Faylar :

En önemli fay baraj yerinin bir kilometre kadar güneyinde Karababa boğazı boyunca doğu-batı yönünde uzanır. Baraj yerine kadar uzanamayan bu fayın atımı yaklaşık 400 metre'dir. Bunun dışında kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu tali faylar da vardır. Bu tür faylar gerek galerilerde gerekse temel sondajlarda gözlenmiştir.

### Ayrılmış Kaya :

Temel kayadaki ayrışma zonunun birkaç metre kalınlıkta olduğu galeri girişlerinde ve temel sondaj karotlarında gözlenmiştir. Yoğun kırıklı kaya bölümlerinde ve fay zonlarında bu kalınlık 10 metre'ye kadar ulaşmaktadır.

### Kayaçların Geçirimsizliği :

Baraj yerindeki temel kayanın geçirimsizliği derinlikle azalmaktadır. Kayacın gözeneksiz olması nedeni ile geçirimsizlik genellikle eklem çatlak ve faylar boyunca artmaktadır. Açılan temel sondajlardan alınan karotlarda ve galerilerde gözlenen eklem ve çatlaklar genellikle birkaç milimetre kalınlığındaki kalsit damarları ile doldurulmuştur. Temel sondajlarda yapılan basınçlı su deneylerinde gözlenen büyük su kaçaklarının nedeni eklem çatlak fay ve tabaka düzlemleri boyunca oluşan karstlaşmadır. Bazı karstik boşluk ve kanalların kil ve silt ile dolmuş olduğu yine açılmış olan galerilerde gözlenmiştir. Yeraltı suyu her iki sahilde de nehri besler durumdadır. Bazı karstik olguların var oluşu nedeniyle sistematik olarak birkaç sırada uygulanacak bir enjeksiyon perdesine ihtiyaç duyulmuştur. Uygulanacak perde enjeksiyonunun başarısını öğrenmek amacıyla ile sağ ve sol sahilde toplam beş lokasyonda deneme enjeksiyonu yapılmış ve sonuçta istenen geçirimsizlik elde edilmiştir.

Göl alanında görülen birimlerde yapısal hareketlerden etkilenmiştir. Kırıklar genellikle kuzeydoğu ve güneydoğu yönlerinde gelişmiştir. Bu kırıklar sonucu Pliyosen çökellerinin bazıları Fırat nehri kenarlarına kadar inmişlerdir. Çoğu tabakalanmalar yataydır. Göl alanında geçirimli ve yarı geçirimli olan birimler geçirimsiz birimlerle çevrelediğinden su tutma yönünden bir problem yoktur.

### Yapı Gereci Etüdlere

Atatürk Barajı ile ilgili doğal yapı gereci araştırmaları Elektrik İşleri Etüd İdaresi Genel Direktörlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ve mühendislik firmalarınca değişik tarihlerde yapılmıştır. Değişik gereç alanlarından pek çok sayıda örnek alınarak gerek lâboratuvar ve gerekse yerinde (in-site) deneyler yapılarak gereç ocaklarının nitelik ve nicelikleri belirlenmiştir.

#### a. Kaya Gereç Alanları :

##### Bazalt :

1972-1978 yılları arasında DSİ tarafından araştırmaları yapılan bu saha baraj yerinin güneybatısında Karapınar köyü yakınındadır. Üstten 8-10 metre'lik bölümü ayrılmış ve kırıklıdır. Bu ocak yerinde beş adet sondaj açılmış ayrıca kaya verim tecrübeleri yapılarak bazaltların özellikleri araştırılmıştır.



mıştır. Baraj eksenine uzaklığı 5-6 kilometre olup 50 milyon metreküp kaya gereç alınabilir.

#### *Dolomitik Kireçtaşı :*

Sağ yakada baraj yerinin mansabında yer alırlar. Altı adet temel sondajı açılmış ve kaya verim tecrübesi yapılmıştır. Mostralarda sert ve masif görünmesine rağmen yapılan deneyler sonucunda kullanılmaya uygun olmadığı belirlenerek elimine edilmiştir.

#### *Dutluca Kireçtaşları :*

Baraj yerinin güneyinde sol sahilde görülürler. 1966 yılında E.İ.E. İdaresi tarafından beş adet temel sondajı ile gerecin nitelikleri araştırılmıştır. 1975 yılında 100 metre'lik galeri açılarak 80 metre'de patlatma deneyi yapılmıştır. Sonuçta karışık kaya gereci olarak kullanılabilceği belirlenmiştir. Baraj yerine uzaklığı 1-4 kilometre olup 4-5 milyon metreküp gereç alınabilir.

#### **b. Toprak gereç alanları :**

##### *1. Geçirimsiz Gereç Alanları :*

Sol sahilde baraj yerine yaklaşık 4-6 kilometre uzaklıkta Sam-Tekin-Dutluca köyleri civarındaki kil depozitleridir. Kırmızı renkte plâstik killerdir. Bu sahada toplam 111 adet araştırma kuyusu açılmış, çok sayıda örnek alınarak lâboratuvarda ve yerinde (in-site) deneyler yapılmıştır. Bu sahaya ek olarak baraj yeri menbaında sol yakada Bostancık mahallesi civarındaki geçirimsiz gereç alanında da 9 adet araştırma kuyusu ve 7 adet temel sondajı açılmıştır. Yaklaşık kullanılabilir toplam rezerv 25 milyon metreküp olarak belirlenmiştir.

İlk araştırmalarda filitre gereç olarak seçilen Kavşut gereç alanında yapılan çalışmalar sonucu gerecin GC, SM, ML, GM niteliğinde olduğu saptanmış ve sonuçta bu sahanın geçirimsiz gereç olarak kullanılmasına karar verilmiştir.

#### *2. Filtre - Geçiş Zonu ve Agregata Gereç Alanları :*

Bu amaç için Kavşut, ve Sam köyleri arasında kalan bölgedeki kum+çakıl ve silt depozitleri ile baraj aksının 500 metre menbaından başlayıp 10 kilometre menbaya kadar devam eden Fırat nehir yatağı alüvyonları seçilmiştir. Baraj aksının menbaında Cümcüme köyüne kadar olan alanda yeraltı seviyesine kadar inilmek kaydı ile 87 adet deneme kuyusu açılarak gerecin nitelik ve nicelikleri belirlenmiştir. Ocak tamamen Fırat nehrinin sürükleyip getirdiği silt, kum ve çakıllardan oluşmuştur. Yaklaşık 25 milyon metreküp gereç alma olanağı vardır.

#### **Sonuç**

Yapılan jeolojik çalışmalar sonucu, mevcut eksen yerinde kaya dolgu tipinde yüksek bir baraj yapma olanağı ortaya konmuştur.

Baraj yerinde bulunan plâketli kireçtaşlarının geçirimsizliği, sistematik ve birkaç sıralı bir perde enjeksiyonu ile sağlanacaktır.

Baraj gövde dolgusu ve ilgili diğer yapılarda kullanılacak doğal yapı gereçleri ile ilgili etüdler sonucu yeteri kadar gereç rezervinin olduğu saptanmıştır.

Baraj yeri ve dolaylı asırlar boyu sismik bakımdan sakin bir yer olarak bilinmekte olup dördüncü derece bir deprem alanı içine girmektedir.



# Atatürk Barajı ve Aşağı Fırat Projesi Ekonomisi

**Yüksel SAYINER**

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
Etüd ve Plân Dairesi Başkan Yardımcısı

## Giriş

Cumhuriyet döneminin en büyük yatırımlarından biri olarak kabul edilen, 13 adet enerji ve sulama amaçlı projeden oluşan ve kısaca GAP olarak adlandırılan Güneydoğu Anadolu Projesi'nin en büyük ünitesini, Atatürk Barajı ve Aşağı Fırat Projesi oluşturmaktadır. Bu projenin, yurdumuzda yapılacak su yapılarının en büyüğü olması ve ulusal ekonomiye enerji ve tarım sektörlerinde sağlayacağı katkıları yanında, bölgenin sosyal yapısı üzerinde de önemli etkileri olacaktır.

## Bölgenin Sosyo - Ekonomik Yapısı

Aşağı Fırat Projesi'nin ekonomisi, proje alanının sosyo-ekonomik yapısıyla yakından ilişkilidir. Fırat nehri boyunca kuzeyden güneye genişliyerek yayılan ve Suriye hududu boyunca uzanan proje alanının yüzölçümü yaklaşık 17 200 kilometre kare'dir. Proje sahasına il hudutları itibariyle, Urfa ilinin tamamı ile Mardin ilinin yaklaşık yarısı girmektedir.

Yerleşim merkezleri olarak proje sahasında Urfa il merkezi ve Akçakale, Birecik, Bozova, Halfeti, Hilvan, Siverek, Suruç, Viranşehir ilçeleri ile Mardin iline bağlı Kızıltepe ve Derik ilçeleri kalmaktadır. 1980 yılı nüfus sayımına göre bu yerleşim merkezlerinde 797 615 kişi ikamet etmektedir.

Son yıllarda uygulanan okuma-yazma seferberliğinden olumlu sonuç alınmasına rağmen, proje alanında okur-yazarlık oranı Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. Bu olumsuz durum, sağlık olanakları için de geçerli olup, proje alanı sağlık ku-

rumlarında yatak başına düşen kişi sayısı, Türkiye ortalamasının yaklaşık iki katı olmaktadır.

Proje alanının ulaşımı büyük ölçüde kara ve demiryollarına bağlı olup, proje alanının doğrudan doğruya kıyılar ile bağlantısı bulunmamaktadır. Avrupa üzerinden Orta Doğu ve Asya ülkelerine olan ulaşım bağlantısı proje alanı üzerinden yapılmaktadır. Sivil hava yolu taşımacılığı proje alanına komşu iller Diyarbakır ve Gaziantep hava alanlarından yapılmakta, Urfa hava alanı inşaatı ise devam etmektedir.

Bölgenin ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı bulunmakta, bitkisel üretim yanında hayvansal üretim de önemli yer tutmaktadır.

Bu yapı içerisinde proje alanında daha çok tarıma dayalı endüstri bulunmakta, madencilik sektöründe ise petrol bölgesine yakın olan proje alanında en önemli yeraltı kaynaklarını fosfat yatakları oluşturmaktadır. Yakın bir gelecekte hızlı bir inşaat faaliyetine gereksinim duyulacak olan bölgede çimento ham maddesi ve kireç bol ve kalitelidir. Urfa Çimento Fabrikası halen inşa halindedir.

## Atatürk Barajı ve Aşağı Fırat Projesi Ekonomisi

### *Enerji Sektörüne Katkıları :*

Enerji ve sulama amaçlı Atatürk Barajı eteğinde tesis edilecek 2400 MW (8 x 300 MW) kurulu gücündeki hidroelektrik santralinde, herhangi bir sulama yapılmadığı durumda, yılda ortalama 8,9 milyar kilovatsaat enerji üretilecektir. Bu değer, Harran Ova-

sında 142 000 hektar alanın sulanmasından sonra 8,1 milyar kilovatsaat'e, tüm sulamaların işletmeye açılmasından sonra da 6 milyar kilovatsaat'e düşecektir.

Bunun yanında sulama sistemleri üzerinde önerilen Urfa Hidroelektrik Santrali ile 124 milyon kilovatsaat sekonder enerji üretilecektir.

Proje kapsamında önerilen hidroelektrik santrallerin güç ve enerji faydası olarak, bunların yerine önerilebilecek en uygun ve ekonomik termik santral grubunun giderleri alınmıştır. Yapılan hesaplamalara göre 1983 yılı için güvenilir enerji faydası 14,87 TL/kWh, sekonder enerji faydası 11,06 TL/kWh ve pik güç faydası da 14 700 TL/kW olarak bulunmuştur.

Bu durumda proje hidroelektrik santrallerinden enerji sektörüne ilâve edilecek değerler; Harran Ovası gelişmesinden sonra gerçekleştirilecek enerji üretimi esas alındığında; Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali'nden güvenilir ve sekonder enerji faydası olarak yılda ortalama  $118\,272 \times 10^6$  TL, pik güç faydası olarakta yılda  $18\,904 \times 10^6$  TL olmak üzere yılda toplam;  $137\,176 \times 10^6$  TL 'dir.

Sulama sistemi üzerinde önerilen Urfa Hidroelektrik Santrali'nde üretilecek sekonder enerji faydası ise yılda ortalama  $1\,371 \times 10^6$  TL olacaktır.

#### Tarım Sektörüne Katkıları :

Aşağı Fırat Projesi sulama gelişmesi; Urfa-Harran Ovasında 142 000 hektarı cazibe ile, Mardin-Ceylanpınar Ovasının 158 000 hektarı cazibe ve 192 100 hektarı pompajlı olmak üzere Urfa Tüneli sistemi ile toplam 492 100 hektar; ayrıca Siverek-Hilvan pompaj sulaması ile 180 300 hektar ve Bozova pompaj sulaması ile 55 300 hektar olmak üzere toplam 727 700 hektar alanı kapsamaktadır. Bu alana ek olarak Güneydoğu Anadolu projesinin bir alt projesi olan Suruç-Baziki projesinde 146 500 hektar alanın da Atatürk Barajı'ndan sulanması önerilmiştir. Bu durumda Atatürk Barajı'ndan sulanacak alanların toplamı 874 200 hektara ulaşacaktır.

Proje alanında daha ziyade yağışlı ve serin kış, serin ve az yağışlı ilk ve sonbahar, sıcak ve kurak yaz'ın hüküm sürmesi, yağışın yıl içinde düzensiz dağılımı ve yıllık yağış ortalamasının 430 milimetre olması bugünkü koşullarda kuru tarımın uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Yapılan etüdler sonunda proje alanında son yıllarda nadas'ı kaldırma projesinin uygulanmasına rağmen ekimi yapılan ürünler,

Ürün Cinsi	Dağılımı (%)
Buğday	42,9
Arpa	11,5
Mercimek	27,0
Nadas	18,6
Toplam	100,0

olarak belirlenmiştir.

Bu durum, proje alanının Türkiye ekonomisi üzerindeki yükünün hafifletilmesinin göstergesi olmaktadır. Aşağı Fırat sulama gelişmesi durumunda proje alanının ekolojik ve sosyo-ekonomik durumu göz önüne alınarak ekimi tahmin edilen ürünler;

Ürün Cinsi	Dağılımı (%)	
	Birinci Ürün	İkinci Ürün
Buğday	28	7
Pamuk	32	7
Çeltik	6	—
Yem bitkileri	10	—
Yonca	6	—
Yağlı tohumlar	—	6
Baklagiller	2	—
Şeker pancarı	7	—
Sebze bostan	5	5
Meyve	2	—
Bağ	2	—
	100	25

olarak saptanmıştır.

Etüd sonuçlarına göre bugünkü koşullarda, 1983 yılı fiyatlarıyla 8500 TL/hektar olan yıllık net gelirin, projenin gelişmesinden sonra 148 500 TL/hektara ulaşacağı ve bu durumda net gelir artışının 140 000 TL/ha olacağı hesap edilmiştir. Bu durumda projenin gerçekleşmesi ile tarım sektörüne yılda  $129\,818 \times 10^6$  TL değer ilâve edilecektir.

#### Proje'nin Ulusal Ekonomi'den Götüreceği Değerler

Projenin ulusal ekonomiden götüreceği değerler özetle;

Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali yatırımları için;  $274\,500 \times 10^6$  TL'si ( $1220 \times 225 \times 10^6$ ) dış para ve kamulaştırma dahil  $225\,500 \times 10^6$  TL'si iç para olmak üzere toplam  $500\,000 \times 10^6$  TL yatırıma gerek duyulacaktır.

Aşağı Fırat Ovaları Sulamaları için;  $257\,850 \times 10^6$  TL'si ( $1146 \times 225 \times 10^6$ ) dış ve  $267\,010 \times 10^6$  TL'si iç para olmak üzere toplam  $524\,860 \times 10^6$  TL yatırım, Suruç-Baziki Ovaları Sulamaları için ise;  $48\,600 \times 10^6$  ( $216 \times 225 \times 10^6$ ) dış ve  $101\,400 \times 10^6$  TL'si iç para olmak üzere toplam  $150\,000 \times 10^6$  TL yatırım gerekecektir. Bu durumda ulusal bütçeden  $2582 \times 10^6$



dolar ve  $593\,900 \times 10^6$  TL yatırım yapma zorunluğu doğmaktadır. Dış para hesabında bir dolar, 225 TL'si olarak alınmıştır.

Projenin ekonomiden götüreceği diğer bir değer de enerji tüketimidir. Yukarıda ayrıntıları verilen pompajlı sulamalar gerçekteştiğinde her yıl  $2015 \times 10^6$  kilovatsaat enerji tüketilecektir.

Ayrıca projenin başarılı olabilmesi için DSI'ce inşa edilecek sulama ve enerji tesislerinin yanında tarımsal alt yapı, ulaştırma, sanayi, eğitim ve sağlık sektörlerinde de büyük yatırımların yapılması gerekmektedir.

### Sonuç

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerle; halen inşa atı devam eden, fizibilite aşamasındaki bir kısım çalışmalarını tamamlanan ve devam eden, ve ön inceleme aşamasındaki etüdleriyle Atatürk Barajı ve Aşağı Fırat Projesi'nin ekonomisi anlatılmaya çalışılmıştır.

Bu eserin büyüklüğü ve ulusal sosyo-ekonomik yapıya etkisi, özellikle tarım sektörü için hedeflenen faydanın gerçekteşebilmesi, beraberinde getireceği sorunların çözümlenmesine ve tüm sektörleri kapsayan çok yönlü kararların bugünden alınmasını ve uygulamaya konmasını gerektirmektedir.

# Atatürk Barajı ile İlgili sulamalar

Özden BİLEN

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
Proje ve İnşaat Dairesi Başkanı

## Giriş

Atatürk Barajından alınacak su ile yapılacak sulamaların toplamı 874 200 hektar'dır. Bu sulamaların bir kısmı baraj gölünden yapılacak pompajlar ile, bir kısmı ise Urfa tünelinin Atatürk Barajı'ndan aktaracağı su ile gerçekleştirilecektir. Urfa-Harran ovalarının tamamı ile Ceylanpınar ve Mardin ovalarının bir bölümü, tünel ile iletilecek su vasıtasıyla, pompaja ihtiyaç duyulmadan, kanal eğimlerinden istifade edilerek cazibe ile sulanacaktır. Bu sahaların toplamı 300 bin hektar'a erişmektedir.

## Aşağı Fırat I. Merhale Projesi

Atatürk Barajı ile ilgili sulamaların *çok geniş sahaları kapsamı* nedeniyle, bu tip büyük sulama projelerinin gerçekleştirilmesinde daima uygulandığı şekilde, projenin bölüm bölüm ele alınması kararlaştırılmıştır. Buna göre Atatürk Barajı, Urfa tüneli ile 141 835 hektar'lık Urfa ve Harran ovalarının sulama inşaatlarını kapsıyan ilk bölüm «Aşağı Fırat I. Merhale Projesi» adı altında yatırım programında yer almıştır. I. Merhale Projesi'nin genel vaziyet plânı (Şekil 1)'de gösterilmiştir.

I. ve müteakip merhaleler arasındaki ilişkiye ve ortak inşaat ünitelerine aşağıda kısaca değinilmiş ve bilâhare kati projeleri hazırlanmış olan I. Merhale Sulama Projeleri hakkında bilgi verilmiştir.

## Urfa Sulama Tüneli

Birbirine paralel ve herbiri 26,4 kilometre uzunluğunda ve 7,62 metre iç çapında olan *dünyanın en uzun sulama tünelleri* Atatürk Barajı rezervuarından başlar ve Urfa ilinin 5 kilometre kuzeydo-

ğusunda Urfa ve Harran ovalarının kuzey kesimine ulaşır.

## Ana İsale Kanalı

Tünel çıkışında 505,50 kotunda elde edilen su, *Ülkemizin en büyük sulama kanalı olan* 328 m<sup>3</sup>/san kapasiteli ana isale kanalı (Şekil 2) ile Urfa-Harran ovalarının kuzeyindeki dağların eteklerini 4 kilometre takip ettikten sonra, bu kanal üzerinde yer alan Urfa Hidroelektrik Santrali'nin yükleme havuzuna ulaşır. Ana isale kanalının sonunda inşa edilecek çek tesisi yardımıyla yükleme havuzuna 124 m<sup>3</sup>/san'lık su verilecektir.

## II. Merhale Projesi

Bu ayırım noktasından itibaren geriye kalan 204 m<sup>3</sup>/san'lık su Urfa-Harran ovalarının kuzeyindeki Gercüş ve Susuz dağlarının eteklerini Mardin kanalı adı ile takip ederek doğuya doğru 35 kilometre devam eder, sonra güneye dönerek Tektok dağlarının eteklerini dolaşır Ceylanpınar ve Mardin ovalarına ulaşır.

300 kilometre devam eden Mardin kanalı üzerinde çeşitli pompa istasyonları bulunmaktadır. Güç topografik şartlar içinden geçmekte olan Mardin kanalı ile yapılacak 158 000 hektar'lık cazibe sulamaları II. Merhale Projesi'ni teşkil etmektedir. Bu merhaleye, önümüzdeki yıllar içersinde bütçe imkânlarına göre girilecektir.

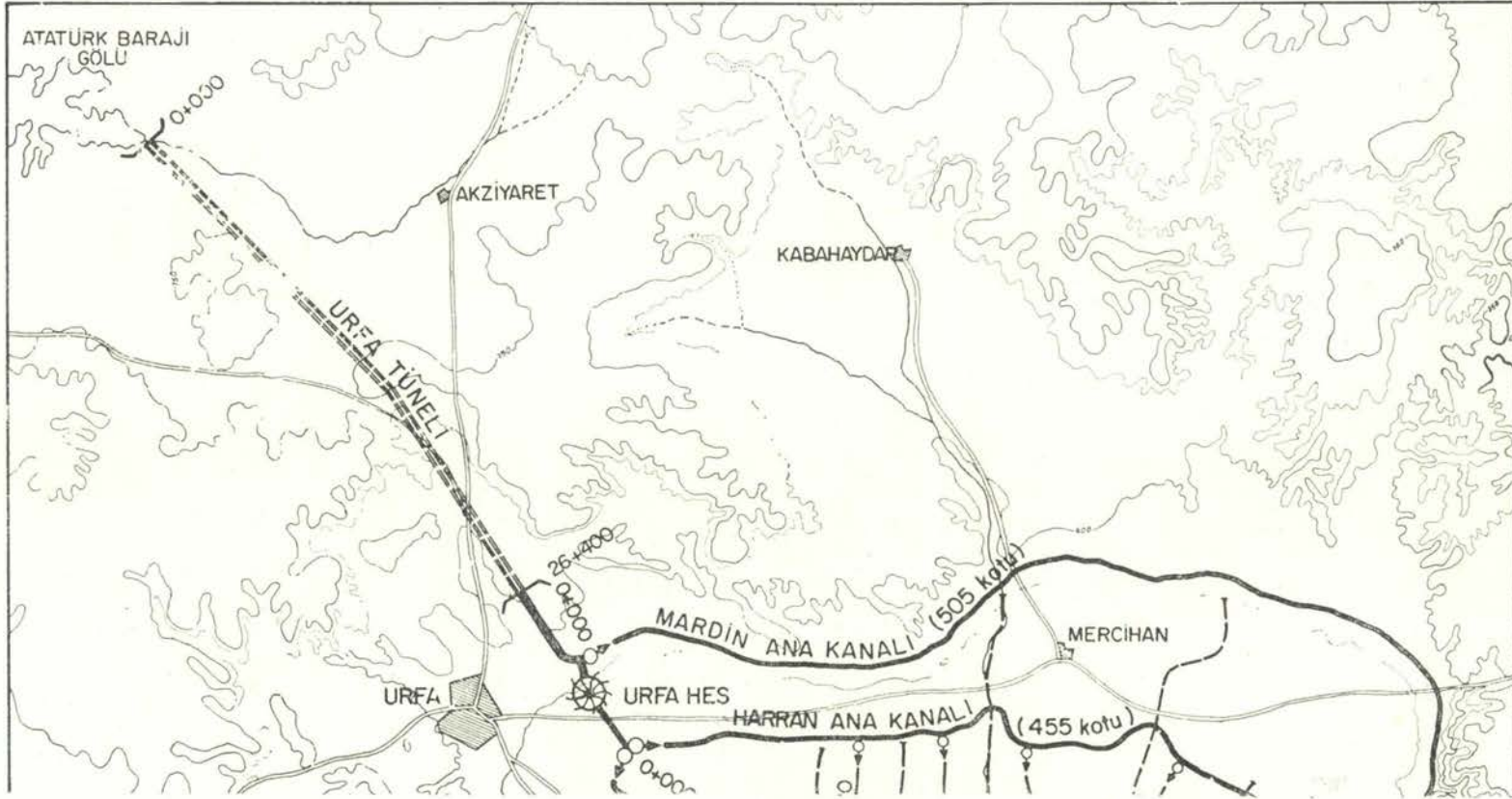
## I. MERHALE SULAMA PROJELERİ

Aşağıda uygulama programında yer alan I. Merhale sulama projeleri hakkında bilgi verilmiştir.



Şekil 1:

## AŞAĞI FIRAT I. MERHALE PROJESİ









### Urfa Hidroelektrik Santrali :

Yılda 124 milyon kilovatsaat enerji üretecek olan Urfa Hidroelektrik Santrali yükleme havuzuna alınan 124 m<sup>3</sup>/san'lik su yaklaşık 50 metre düşülü Urfa Hidroelektrik Santrali'ni geçerek enerjiye dönüşecek ve santral çıkışında derin bir kazıdan geçen ve güneye doğru devam eden 3,5 kilometre'lik bir kanalla 455 metre kotunda Urfa ve Harran ovaları ana sulama kanallarının başlangıcına iletilecektir. Urfa Hidroelektrik Santrali yükleme havuzu, Urfa Hidroelektrik Santrali ve santral kuyruk suyu kanalının kati proje çalışmaları tamamlanmış olup ihaleye hazır durumdadır.

### Urfa ve Harran Ana Kanalları :

Kuyruk suyu kanalı 455 metre kotunda ikiye ayrılmaktadır. Sağ kol güneye doğru devam ederek Urfa ana kanalı adıyla ovanın batısındaki Cudi Dağlarının eteklerini takip etmektedir. 51 kilometre uzunluğunda ve başlangıç debisi 39 m<sup>3</sup>/san olan bu kanal 43 000 hektar'ı cazibe ve 5000 hektar'ı da pompajlı olmak üzere toplam 48 000 hektar alana hizmet edecektir.

Kuyruk suyu kanalı nihayetinden sola ve doğuya doğru devam eden kanal, Harran ana kanalı adıyla ovanın doğusundaki Tektek dağlarına ulaşır. Buradan güneye dönerek Tektek dağlarının eteklerini takip ederek Suriye sınırına 5 kilometre kala doğuya döner ve Suriye hududunda son bulur. Harran kanalı 161 kilometre uzunluğunda olup başlangıç debisi 85 m<sup>3</sup>/san'dir. ve 92 000 hektar'a hizmet edecektir.

### Ana Tahliye Kanalı :

Urfa ve Harran ovalarının ortasından geçen 70 m<sup>3</sup>/san kapasiteli 45 kilometre uzunluğundaki toprak kanal, ovanın ana tahliyesini teşkil etmektedir.

### Kanal Kapasiteleri :

Kanal kapasiteleri talep sistemine göre hesaplanmış olup, sulama şebekeleri hesabında modül,  $q = 0,90$  lt/san/ha olarak alınmıştır. Sulama kanallarından debisi kanalet ile iletilebilenlerin hepsi kanalet, daha büyük olanlar ise kaplamalı kanal olarak projelendirilmiştir. Ova toprakları genel olarak yüksek randımanlı yüzeysel sulama yapılmasına müsait bulunmaktadır.

### Uygulama Programı :

Aşağıda 141 835 hektar sulama alanı için bazı inşaat kalemlerine ait miktarlar verilmiştir.

- |   |   |                           |
|---|---|---------------------------|
| 1. Beton kaplamalı kanal uzunluğu                     | : | 480 kilometre             |
| 2. Prefabrik kanal (kanalet) uzunluğu                 | : | 3 620 kilometre           |
| 3. Hafriyat miktarı                                   | : | 32 milyon m <sup>3</sup>  |
| 4. Beton miktarı                                      | : | 1,3 milyon m <sup>3</sup> |
| a) Kaplamalı kanal ve sanat yapıları betonu           | : | 1,0 milyon m <sup>3</sup> |
| b) Prefabrik kanal (kanalet) ve sanat yapıları betonu | : | 0,3 milyon m <sup>3</sup> |
| 5. Çimento ihtiyacı                                   | : | 320 000 ton               |

I. merhale'ye dahil olan sulamaların 1983 fiatları ile keşif bedelleri toplamı 45 milyar lira'dır.

Tünel çıkışındaki 4 kilometre'lik ana isale kanalı, 43 000 hektar'a hizmet edecek 51 kilometre uzunluğundaki Urfa ana kanalı ve yedek kanallar ile tahliye kanalı Urfa Sulaması *1. Kısım İnşaatı* adı altında «2 milyar 94 milyon 680 bin» lira'ya ihale edilmiş olup 1985 yılı sonunda tamamlanacaktır.



# Güneydoğu Anadolu ovalarında içme, kullanma ve endüstri suyu sorunlarının çözümlenmesinde Atatürk Barajı

Recep ÜSTÜNER

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
İçmesuyu ve Kanalizasyon Dairesi Başkanı

## Genel

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, ülkemizin içme ve kullanma suyu temini yönüyle en problemlili bölgedir. Halihazırda genel hatlarıyla hemen her yerleşim sahasında az veya çok su sıkıntısı çekilmektedir. Bu yerleşimler ihtiyaçlarını ya mevcut kaynaklardan, ya yeraltı suyundan, ya da kış yağışlarının toplandığı sarnıçlardan temin etmektedirler.

Atatürk Barajı ve ünitelerinin etki sahasına giren

Urfa, Mardin ve Adıyaman illeri ve bu ilere bağlı Akçakale, Birecik, Bozova, Halfeti, Hilvan, Siverek, Suruç, Viranşehir (Urfa), Derik, Kızıltepe (Mardin), Kâhta (Adıyaman) ve Araban (Gaziantep) ilçeleri ile adı geçen il ve ilçelere bağlı 1051 köyün 1980 yılı toplam kentsel ve kırsal nüfusları, su ihtiyaçları ve mevcut imkânlarla verilebilen su miktarları aşağıdaki tabloda verilmiştir, Tablo I.

TABLO I — GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ TOPLAM NÜFUSU, YILLIK İÇMESUYU VE MEVCUT İMKÂNLARLA VERİLEBİLEN SU MİKTARI

Yerleşme Şekli	Nüfus (1980)	Yıllık Su İhtiyacı	Mevcut Su Miktarı	Temin Yüzdesi
		(milyon m <sup>3</sup> )	(milyon m <sup>3</sup> )	(%)
Kentsel Yerleşim	454 600	29,28	17,30	59
Kırsal Yerleşim	569 700	22,86	13,03	57
<b>T o p l a m</b>	<b>1 024 300</b>	<b>52,14</b>	<b>30,33</b>	<b>58</b>

İlgili kuruluşlar değişik zamanlarda bölgedeki su problemini çözmek amacıyla bazı girişimlerde bulunmuşlarsa da, sıkıntı büyük ölçüde giderilememiştir.

## Urfa İçmesuyu İhtiyacı

Bölgenin büyük kentsel yerleşimlerinden biri olan Urfa şehri, su temini yönüyle bu sınırdan en fazla etkilenen bir ilimiz olarak gözükmektedir. Bu prob-

lemine yönelik olarak DSİ Genel Müdürlüğü'nce "Urfa Şehri İçme, Kullanma ve Sanayi Suyu Temini Ana Plân ve Yapılabilirlik" çalışmaları tamamlanmıştır. Halen yapımı sürdürülen Urfa Âcil İçmesuyu Projesi'nin devreye girmesi ve mevcut yeraltı suyu kaynaklarının uygun ve ekonomik kullanılmasıyla; Atatürk Barajı'ndan su temin edilinceye kadar şehrin ihtiyaçları bir ölçüde karşılanabilecektir. Alınan bu önlemler kâfi gelmediği takdirde Koruklu kaynakla-

rından Urfa'ya su getirilmesi Atatürk Barajı inşaatı tamamlanmaya kadar düşünülmektedir. Atatürk Barajı ve Urfa Tüneli'nin ikmalini müteakip Urfa şehrinin ihtiyacı olan içme, kullanma ve sanayi suyu bu sistemden karşılanacaktır.

Urfa şehrinin istikbâldeki nüfus tahminleri, su ihtiyaçları ve Atatürk Barajı'ndan yıllara göre temin edilecek su miktarları aşağıdaki tabloda verilmiştir, Tablo II.

**TABLO II — URFA ŞEHRİNİN YILLARA GÖRE NÜFUS TAHMİNİ VE ATATÜRK BARAJI'NDAN TEMİN EDİLECEK İÇMESUYU MİKTARLARI**

Yıl	Nüfus	Yıllık Su İhtiyacı	Atatürk Barajı'ndan Yılda Alınan Su	Atatürk Barajı'ndan Karşılana
		(milyon m <sup>3</sup> )	(milyon m <sup>3</sup> )	(%)
1990	239 000	21,76	—	—
2000	406 000	42,89	42,89	100
2010	660 000	80,73	80,73	100
2020	1 000 000	110,38	110,38	100

**Güneydoğu Anadolu Bölgesi İçme, Kullanma ve Endüstri Suyu İhtiyacı**

Urfa şehri dışında kalan kentsel ve kırsal yerleşimlerin gelecekteki nüfus tahminleri ve su ihtiyaçları ise Tablo III'de verilmiştir.

**TABLO III — GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NE AİT (URFA ŞEHİRİ HARİÇ) YILLARA GÖRE NÜFUS TAHMİNİ VE İÇMESUYU İHTİYACI**

Yerleşme Şekli	1990		2000		2010		2020	
	Nüfus	Su İhtiyacı	Nüfus	Su İhtiyacı	Nüfus	Su İhtiyacı	Nüfus	Su İhtiyacı
	(bin)	(milyon m <sup>3</sup> )	(bin)	(milyon m <sup>3</sup> )	(bin)	(milyon m <sup>3</sup> )	(bin)	(milyon m <sup>3</sup> )
Kentsel								
Yerleşim	425	23,25	493,0	33,57	958,0	50,14	1 017	74,22
Kırsal								
Yerleşim	703	33,15	882,5	38,08	989,5	45,10	1 181	53,89
<b>Toplam</b>	<b>1 128</b>	<b>56,40</b>	<b>1325,5</b>	<b>71,65</b>	<b>1 947,5</b>	<b>95,24</b>	<b>2 198</b>	<b>128,11</b>

Tablo III'deki bilgiler ve ilgili yatırımcı kuruluşların tahmini programları incelendiğinde, Bölgedeki (Urfa şehri dışında) kentsel ve kırsal yerleşimlerin içme, kullanma ve endüstri suyu ihtiyacının 1990 yı-

lına kadar temin edilebilecek miktarının yılda 50 milyon metreküp ve 2020 yılında karşılanması gereken miktarın ise 78,11 milyon metreküp mertebesinde olacağı görülmektedir, Tablo IV.



TABLO IV — GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NE AİT (URFA ŞEHİRİ HARİÇ)  
YILLARA GÖRE MEVCUT VE TEMİNİ GEREKEN İÇMESUYU İHTİYACI

Yıl	Su İhtiyacı	Mevcut Su Miktarı	Temini Gereken Su Miktarı	Atatürk Barajı ve İlgili Ünitelerinden Temini Gereken Su Miktarı
	(milyon m <sup>3</sup> )	(milyon m <sup>3</sup> )	(milyon m <sup>3</sup> )	(%)
1990	56,40	50,00	6,40	11
2000	71,65	50,00	21,65	30
2010	95,24	50,00	45,24	47
2020	128,11	50,00	78,11	61

1990 yılından sonra Bölgede ortaya çıkacak su açığının temini ile ilgili herhangi bir plânlama çalışması olmamakla beraber, Atatürk Barajı rezervuarından, sulama kanallarından ve yeraltı suyu imkânlarından karşılanmasının gerekeceği aşikârdır.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin developmanı so-

nucunda Bölgenin sosyo-ekonomik yapısındaki gelişmeler ve sanayileşmenin ortaya çıkaracağı ilâve su ihtiyaçları Tablo IV'deki değerlerin de ötesinde bir durum yaratacaktır. Bu durumda Bölgede ilâve su imkânı olmaması yüzünden, temini gerekecek fazla su ihtiyacının yine Atatürk Barajı ve ilgili sulama kanallarından karşılanması yoluna gidileceği açıktır.

# Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santralı Projesi

**Vehbi BİLGİ ve Suat PASİN**

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
Barajlar ve Hidroelektrik Santraller Dairesi  
Başkan Yardımcıları

## Giriş

Memleketimiz için ekonomik gelişme hayatı bir önem taşımaktadır. Toplumumuzun fertleri daha fazla ürün, üretim ve hizmet beklemektedir. Bu isteklerin adilâne bir şekilde karşılanması ise, dengeli bir ekonomik kalkınma ile mümkün olabilir.

Yurdumuzda ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi ve sürdürülebilmesi gittikçe artan oranda enerji sağlanmasına bağlıdır. Enerjinin, yenilenebilen ulusal kaynaklardan üretilmesinin önemi ise son yıllarda, bütün ağırlığı ile hissedilmeye başlanılan akaryakıt sıkıntısı ile açık olarak ortaya çıkmıştır. Bu sebeple su kaynaklarımızdan üretilen hidroelektrik enerjinin, memleketimizin ekonomik gelişmesi için en sağlıklı enerji türü olduğu artık kesinleşmiştir.

Fırat nehri üzerinde üçüncü tesisimiz olan ATATÜRK Barajı ve Hidroelektrik Santralı 2400 MW kurulu güç ve yılda ortalama 8,9 milyar kilovatsaat enerji üretimi ile ekonomik gelişmemiz için dev bir adımı oluşturmaktadır. Türkiye'nin su kaynaklarından ekonomik olarak üretebileceği enerji miktarı bugün için yılda 110,2 milyar kilovatsaat olarak tahmin edilmektedir. Bu potansiyelin, bugüne kadar, ancak yüzde 11'inden yararlanabilen tesisler gerçekleştirilebilmiştir. ATATÜRK Projesi, üreteceği yıllık enerji ile, bu oranın takriben iki katına çıkmasını sağlayacaktır.

Artmaya devam eden nüfusumuzun besin ve elyaf ihtiyacının karşılanması da ekonomik ilerlememizin enerji kadar önde gelen bir şartıdır. Halen kuru tarım yapılan 8,7 milyon dönüme yakın Aşağı

Fırat ovalarının ATATÜRK Barajı Gölünden sulanması da tarım ürünlerinin üretiminin artırılması ve çeşitlendirilmesinde ve ekonomimizin güçlendirilmesinde dev bir atılım olacaktır.

ATATÜRK Baraj Gölü seviyesinin bir kısım ovalardan alçakta ve bir kısım ovalardan yüksekte olması sebebiyle sulama iki bağımsız sistemden meydana gelecektir. Urfa Tünel Sistemi olarak adlandırılan birincisi suyu ATATÜRK Baraj Gölü'nün Bozova kasabası yakınına uzanan bir kolundan alacak ve 300 000 hektarlık araziye cazibe ile sulayacaktır. Hilvan Kanal Sistemi olarak isimlendirilen ikincisi ise, suyu ATATÜRK Baraj Gölü'nün daha menbada bir noktasından alacak ve 427 700 hektar araziye pompaj ile sulayacaktır.

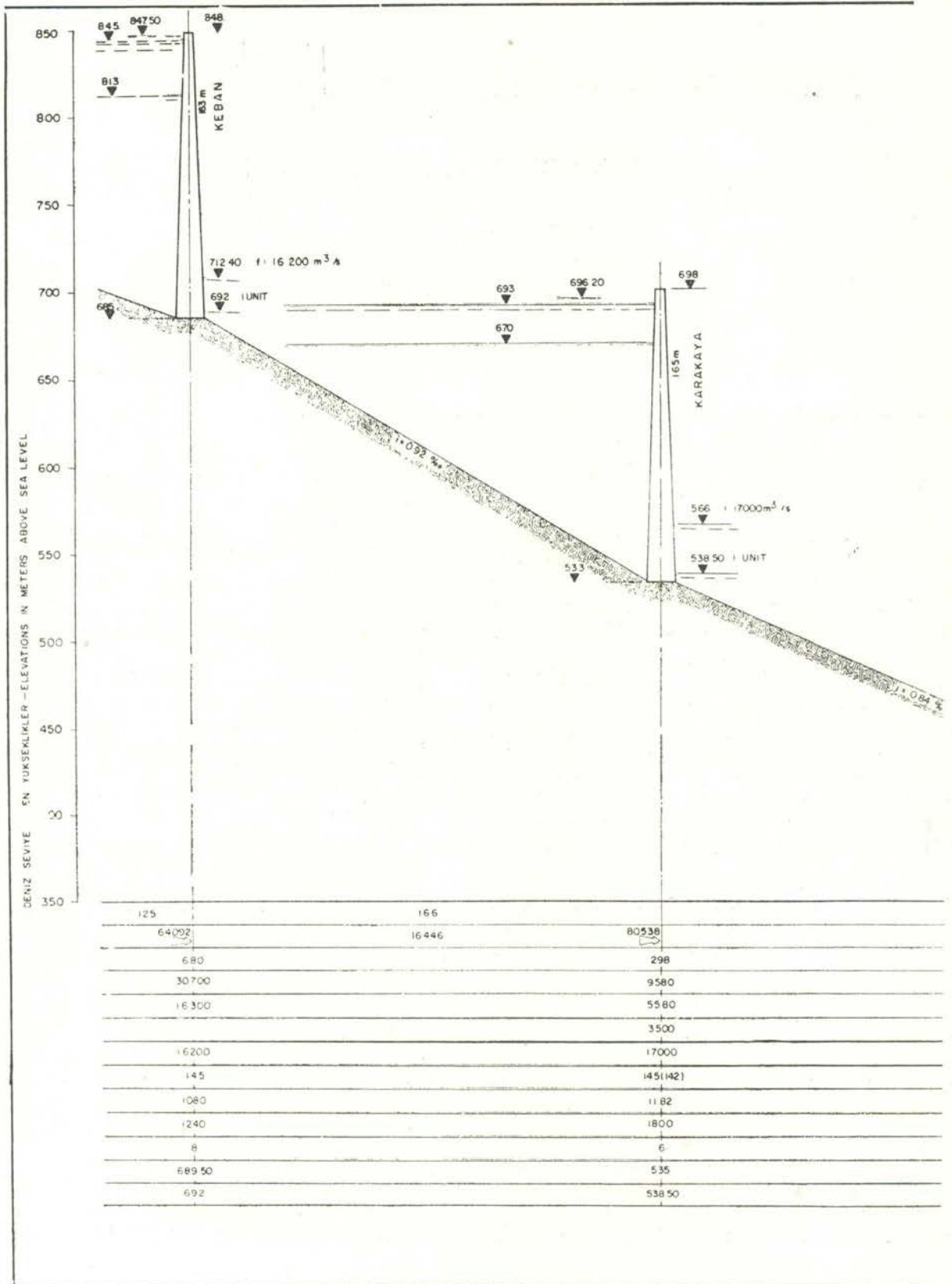
Elektrik üretimi ve sulama için Fırat nehri'nden faydalanılması yolunda 1936'dan beri su ölçüleri, arazi etüdüleri, harita alma işleri, sondajlar ve araştırmalar yapılmıştır. Bu bilgilerin ışığında yapılan çalışmalar sonucunda Fırat nehri üzerinde sırasıyla, üçü de birer dev tesis olan Keban, Karakaya ve ATATÜRK Barajı ve Santralleri'nin inşa edilmesine karar verilerek plânın uygulanmasına geçilmiştir.

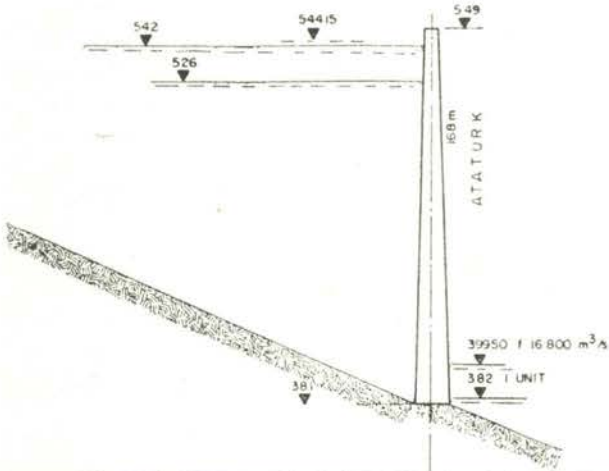
İlk çalışmalar, ilk olarak Fırat'ı kontrol edecek ve elektrik üretecek olan Keban üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Keban'la ilgili fizibilite çalışmaları 1963'e kadar devam etmiş ve inşaatına 1965'de başlanılarak ilk iki ünitesi 1974'de tamamlanmıştır. Bugün sekiz ünitesi ile en büyük tesisimizdir.

Keban ve Karababa arasındaki 310 metre'lik düşü yüksekliğinden faydalanmak, mevcut dökümanları incelemek ve Aşağı Fırat kaynaklarının geliştirilmesi



ATATÜRK BARAJI





180	MESAFELER Km OLARAK	
1800	DISTANCES IN Km	
	92 338	DRENAJ SAHAŞI Km <sup>2</sup>
		CATCHMENT AREA Km <sup>2</sup>
	817	GÖL SAHAŞI Mİl m <sup>2</sup>
		SURFACE AREA OF RESERVOIR Mio m <sup>2</sup>
	48 700	TOPLAM DEPOLAMA Mio m <sup>3</sup>
		TOTAL STORAGE Mio m <sup>3</sup>
	19 300	FAYDALI DEPOLAMA Mio m <sup>3</sup>
		USEFUL STORAGE Mio m <sup>3</sup>
	2100	İNŞAAT SIRASINDA DERİVASYON
		DIVERSION DURING CONSTRUCTION m <sup>3</sup> /s
	16800	DÖLÜŞÜM KAPASİTESİ m <sup>3</sup> /s
		SPILLWAY DISCHARGE m <sup>3</sup> /s
	154 (151)	BİRÜT VE İNETİDÜŞÜMLER m
		RATED GROSS AND (NET) HEADS m
	1746	MÜTEKABİL DEBİ m <sup>3</sup> /s
		RATED DISCHARGE m <sup>3</sup> /s
	2400	KURULU GÜC
		INSTALLED CAPACITY MW
	8	UNİTE SAYISI
		NUMBER OF UNITS
	376	SALYANGOZ EKSENİ SEVİYESİ
		LEVEL OF SCROLLCASE AXIS
	382	BİR UNİTE İÇİN KUYRUK SUYU SEVİYESİ
		TAILWATER LEVEL FOR 1 UNIT

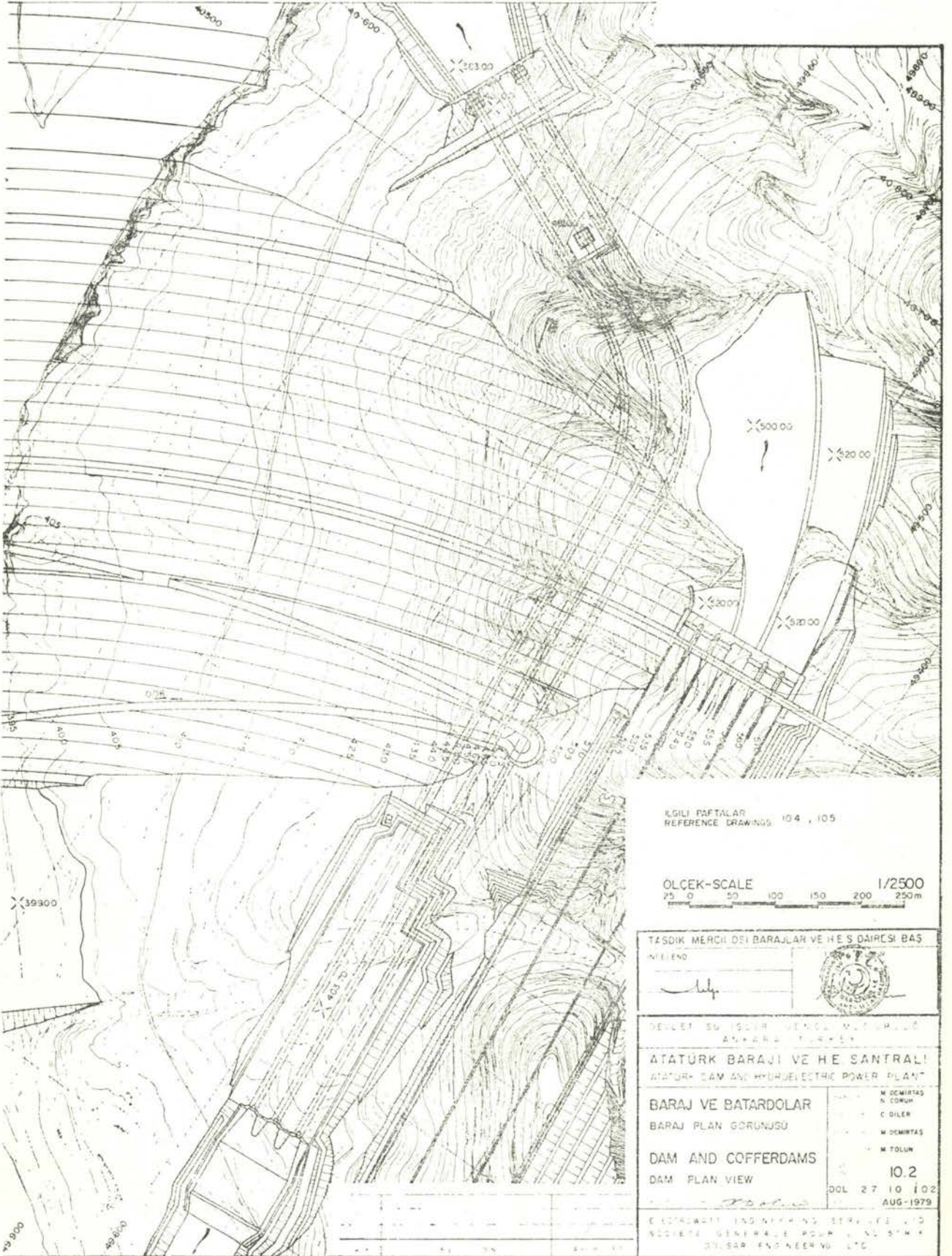
TASDIK MERCHİ-DİSİ BARAJLAR VE HES DAİRESİ BAŞ	
İNCELENDİ	TASDIK ÖZELİ
	
DEVLET SU İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ANKARA - TÜRKİYE	
ATATÜRK BARAJI VE H.E. SANTRALİ ATATÜRK DAM AND HYDROELECTRIC POWER PLANT	
PROJE SAHAŞI	DRAWN BY T. KİMLER
ASAĞI FIRAT	TRACED BY A. FAYİOĞLU
NEHRİ GELİŞİMİ BOY KESİTİ	CHECKED BY T. KİMLER
PROJECT AREA	APPROVED BY M. FULUN
LOWER FIRAT	DRAWING NUMBER 1.3
LONGITUDINAL SECTION OF GENERAL RIVER DEVELOPMENT	DOL 27 01 003
SUBMITTED BY <i>T. K. Pasin</i>	TARİH-DATE MARCH-1979
ELECTROWATT ENGINEERING SERVICES LTD SOCIETE GENERALE POUR L'INDUSTRIE DOLARS ENGINEERING LTD	

DATE	REVISION	APPROVED









EGİLİ PAFTALAR  
REFERENCE DRAWINGS 104, 105

ÖLÇEK-SCALE 1/2500  
0 50 100 150 200 250m

TZSDİK MERÇİ DSİ BARAJLAR VE HE S DAİRCESİ BAŞ

MÜHÜR

*[Handwritten signature]*



DEVLET SU İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ  
Atatürk Tesisleri

ATATÜRK BARAJI VE HE SANTRALI  
ATATÜRK DAM AND HYDROELECTRIC POWER PLANT

BARAJ VE BATARDOLAR  
BARAJ PLAN GÖRÜNÜŞÜ

M. DEMİRTAŞ  
N. ÇOBAN  
M. DEMİRTAŞ  
M. TOLUN

DAM AND COFFERDAMS  
DAM PLAN VIEW

10.2  
DOL 27 10 102  
AUG-1979

ELECTROWATT ENGINEERING SERVICES LTD  
SOCIETE GENERALE POUR L'ÉLECTRICITÉ  
D'ANATOLIE ENGINEERING LTD



etüdü işi bir firma grubuna verilmiştir. Bu çalışmalar neticesinde Keban-Karakaya-Karababa-Gölköy Barajları ve Bedir Pompa İstasyonu Kademeleri firmaca önerilmiş fakat DSİ bilâhare Gölköy Barajı ve Bedir Pompa İstasyonu'ndan vazgeçerek, Karababa'nın yüksekliğini artırıp Yüksek Karababa'nın etüdü firmadan istemiştir. Sonradan Karababa mevkiinde kurulacak "yüksek baraj" kademesi "ATA-TÜRK" olarak isimlendirilmiştir.

### Baraj Yeri ve Jeolojik Özellikleri

ATATÜRK Barajı'nın jeolojik şartlar bakımından en uygun yerinin tesbit edilmesi için araştırmalar 1964 yılında Elektrik İşleri Etüd İdaresi Genel Direktörlüğü tarafından başlatılmıştır. Urfa şehrinin 70 kilometre kuzey-batısında ve Karakaya Barajı'nın 180 kilometre mansabında bulunan ATATÜRK Baraj yeri Fırat nehri'nin bir boğaza girdiği bölgenin başlangıcındadır. Baraj aksı için çeşitli alternatifler denenmiş ve "yüksek baraj" alternatifinde santral yerindeki jeolojik nedenlerle baraj aksı menba tarafına çekilerek 1850 ve 1000 metrelik bir eğrilik verilmiştir. Bu nihai durumda Fırat nehri 200 metre genişlikte olup, vâdi ise 400 metre genişliktedir. Yapılan incelemeler sağlam kaya kotunu 380 metre olarak belirlemiştir.

Barajın tamamı ince tabakalardan meydana gelen ve plâketli kalker adı verilen kayaya oturacaktır. Sağ yamaçta, daha mansaptaki dolomitik kalker, plâketli kalkerin altına dalmaktadır. Vâdi tabanı yamaç molozları, aşınmış kaya döküntüleri ve nehir alüvyonu ile kaplıdır. Nehir yatağında alüvyon kalınlığı 9 metre'yi geçmemektedir. Vâdi tabanındaki döküntü malzemenin kalınlığı ise bazı noktalarda 30 metre'ye yaklaşmaktadır.

Baraj gövdesinin oturacağı yerde, plâketli kalker kadar kazı yapılarak baraj temeli sağlam kayaya yerleştirilecektir.

ATATÜRK Barajı'nda, sol yamaçta tabii şev 440 kotuna kadar 1/8, baraj kretine kadar 1/3'dür. Sağ yamaçta ise bu şeyler 1/10 ve 1/3'tür. Baraj tipi zonlu ve eğri çekirdekli kaya dolgudur.

## PROJE'NİN TANITILMASI

### Baraj Gövdesi

Temelden 184 metre yüksekliğe sahip olan ATATÜRK Barajı, Türkiye'nin Keban, Altınkaya ve Oymapınar'dan sonra dördüncü sırada en yüksek barajı olacaktır. ATATÜRK Barajı, Dünya'da dolgu tipindeki barajlar arasında, yükseklik bakımından 25'nci sıradan sonra, gövde dolgusu bakımından be-

şinci, göl hacmi bakımından 21'nci ve hidroelektrik santralin kurulu gücü bakımından da 32'nci gelmektedir.

Baraj gövdesi, inşaat için yapılacak kazıların, nehir yatağından çıkarılacak kum-çakılın ve 6 kilometre mesafeden getirilecek bazalt kayaların doldurulması suretiyle "toprak ve kaya dolgu" tipinde inşa edilecektir.

### Enerji Yapıları ve Cebri Borular

Enerji yapısı sağ sahilde 8 ana ve 5 yamaç beton bloğundan oluşur. Her blokta su alma yapısı, cebri boru ile bağlantılı olup, cebri boru bakımı, kontrolü ve âni ihtiyaç için tekerlekli ve hidrolik kumandalı kapak sistemini, kapak sisteminin tamiri için batardo kapak yuvalarını, ızgara yapılarını, kapak servomotoru tamiri ve batardo kapaklarının taşınması için portal kreni ihtiva etmektedir.

Sol taraftaki son blok baraj kil çekirdeği ile bağlantı sağlayacak şekilde projelendirilmiştir. Sekiz adet ünite için ayrı ayrı cebri boru sistemi düşünülmüş olup, transformatör istasyonu altındaki blok hariç açıkta döşenmiştir. Transformatör istasyonu altına gelen yerlerde, cebri boru beton kaplama içine gömülmüştür. Cebri borular ankraj blokları ile tesbit edilmiş ve gerekli yerlerde genleşme ve esnek contalarla teçhiz edilmiştir. Cebri boru ara mesnetler arası, 21 ile 25 metre arasında tertip edilmiştir.

### Hidroelektrik Santral

Santral binası sağ yamaçta, baraj topuğunda ve boyu nehir aksına paralel şekilde yerleştirilmiştir. Santral, dahill tip olup, sekiz adet ünite bloğu ihtiva etmekte, transfer ve montaj blokları sağ tarafta, dizel ünite bloğu sol taraftadır. Santral, herbiri 300 megavat gücünde, 8 adet düşey Francis Türbin/Generatör ünitesi ile teçhiz edilecek ve 2400 MW kurulu gücü olacaktır. Her ünite, santral arkasındaki müşterek bir hol içinde, 5,7 metre çapında birer kelebek vana ile teçhiz edilmektedir. Ünite güç transformatorları santral üstünde, ana bölüm arkasında tesis edilecektir. Santral ayrıca 6500 kVA'lık bir yardımcı yatay eksenli hidro-generatör ünitesi ile 2500 kVA'lık bir âcil ihtiyaç dizel-generatör ihtiva etmektedir. Aynı maksat için şalt sahasında da 260 kVA'lık bir âcil ihtiyaç dizel-generatörü tesis edilecektir. Santral binası 258 metre uzunluğunda, 53 metre genişliğinde ve temelinden çatısına kadar 54 metre yüksekliğindedir. Santral binası altı adet müstakil sistemle ısıtma-havalandırma ve klimatize edilmektedir.

Üniteler için gerekli soğutma suyu, her ünite için yaklaşık 800 m<sup>3</sup>/saat olup, her ünitenin kendi cebri borusundan alınmaktadır. Keza klima, dizel-generatör, yardımcı hidrolik ünite ve türbin mili salmastrası için gerekli yaklaşık 540 m<sup>3</sup>/saat'lik soğutma suyu



aynı yolla temin edilmektedir. Santral kullanma suyu ise, pompa ile kuyruk suyundan alınmakta, filtre edilmekte ve 30 m<sup>3</sup>'lük bir hidrofor yardımı ile dağıtımı yapılmaktadır.

Santral drenaj ve boşaltma sistemi için tamamen müstakil üç ayrı sistem öngörülmüştür. Santral drenajı için dört adet drenaj kuyusu, vana odası için iki drenaj kuyusu ve boşaltım için dört drenaj kuyusu bulunmaktadır. Drenaj kuyularına herbiri 50 l/san'lik üç pompa, boşaltma kuyularına herbiri 200 l/san'lik iki pompa tesis edilecektir. Santralda, biri türbin regülatör ve servomotor yağı, diğeri transformator izolasyon yağı olmak üzere, iki ayrı müstakil yağ tasfiye ve depolama sistemi öngörülmüştür. Santralda biri genel maksatlar için 7 kg/cm<sup>2</sup>, diğeri üniteler için 60 kg/cm<sup>2</sup>'lik iki ayrı basınçlı hava sistemi bulunmaktadır. Santral, 340 000 m<sup>3</sup>'lük beton hacmi ile dev bir yapıdır.

### Dolusavak

Dolusavak yapısı sol yamaca yerleştirilmiştir. Dolusavak 154 metre uzunluğunda ve 56 metre yüksekliğinde, suyun rahat akması için gerekli şekil verilmiş beton ağırlık tipinde bir barajdır. Tepesinde, 16 metre eninde 17,90 metre yüksekliğinde altı adet radyal kapak vardır. Dolusavak kanalı 1000 metre uzunlukta ve beton kaplamalı olup sonunda enerji kırıcı yapısı vardır. Ayrıca orta blokta 1000 m<sup>3</sup>/san kapasiteli iki adet yedek dipsavak baraj inşaatı tamamlanmadan barajın doldurulması esnasında derivasyona yardımcı olacaktır. Tillo-Bego-Senketo ve Hindibaba heyelânları halinde heyelân malzemesinin bu yedek dipsavak ile mansaba atılması düşünülmüştür.

Dolusavak kapaklarının tamir ve bakımı için, bir takım batardo kapağı öngörülmüştür.

### Derivasyon Yapıları

Derivasyon yapıları, iç çapı sekiz metre olan üç adet at nalı tipinde, kaplamalı tünel ile menba ve mansap batardolarından ibarettir. Tünellerin mansap kısımları kondüvi şeklindedir. Tüneller tamamen beton kaplama olup, uzunlukları sırasıyla 1326 metre, 1367 metre ve 1396 metre'dir. İnşaatın sonunda, tüneller kapatılarak baraj gölü doldurulmaya başlanacaktır.

Derivasyon tünellerinden, derivasyonun son aşamasında giriş çıkış yapıları ve sürgülü kapak monte edilerek dipsavak olarak faydalanılacaktır.

### Dipsavaklar

Derivasyon tünelleri baraj aksının hemen mansabında, dipsavak kapakları teçhiz edilerek, dipsavak

haline çevrilecektir. Her dipsavak biri emniyet diğeri servis kapağı olmak üzere iki adet yüksek basınçlı, servomotor kumandalı, sürgülü kapak ihtiva edecektir.

Kapak odasına bir galeri ile dışardan ulaşım sağlanmıştır. Dipsavak için ızgara yapıları derivasyon tünelleri üzerinde olup, bir shaft ile tünele bağlantılıdır.

## Şalt Sahası ve Şalt Sahası'na

### Yüksek Gerilim Nakil Hattı

Şalt sahası nehrin güneyinde işletme binaları ve baraja ulaşım yolu civarındaki plato üzerindedir. Tesis kotu 517,50 metre'dir.

(8) üniteden elde edilen 2400 MW'lık elektrik gücü, monofaz 105 MVA'lık 3×8 adet güç trafoları yardımıyla 15,75 kV'dan 380 kV'a çıkarılmakta ve yaklaşık (2) kilometre uzaklıkta bulunan ana şalt sahasına ulaştırılmaktadır. Ana şalt sahası 380, 154 ve 34,5 kV olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Santralardan (4) çift devreli hatla gelen enerji 380 kV'lık şalt sahasında toplanmakta ve buradan dağıtımı yapılmaktadır. 380 kV'lık enerji nakil hattı çıkışları Karakaya, Elbistan, Sır ve Birecik yönündedir. Uzun olan Elbistan çıkışı için (170 kilometre) 60 MVAR'lık şönt reaktör konulacaktır. Ayrıca gelecekteki ihtiyacı karşılamak üzere 380 kV'lık şalt sahasında iki yedek çıkış için yer bırakılmıştır.

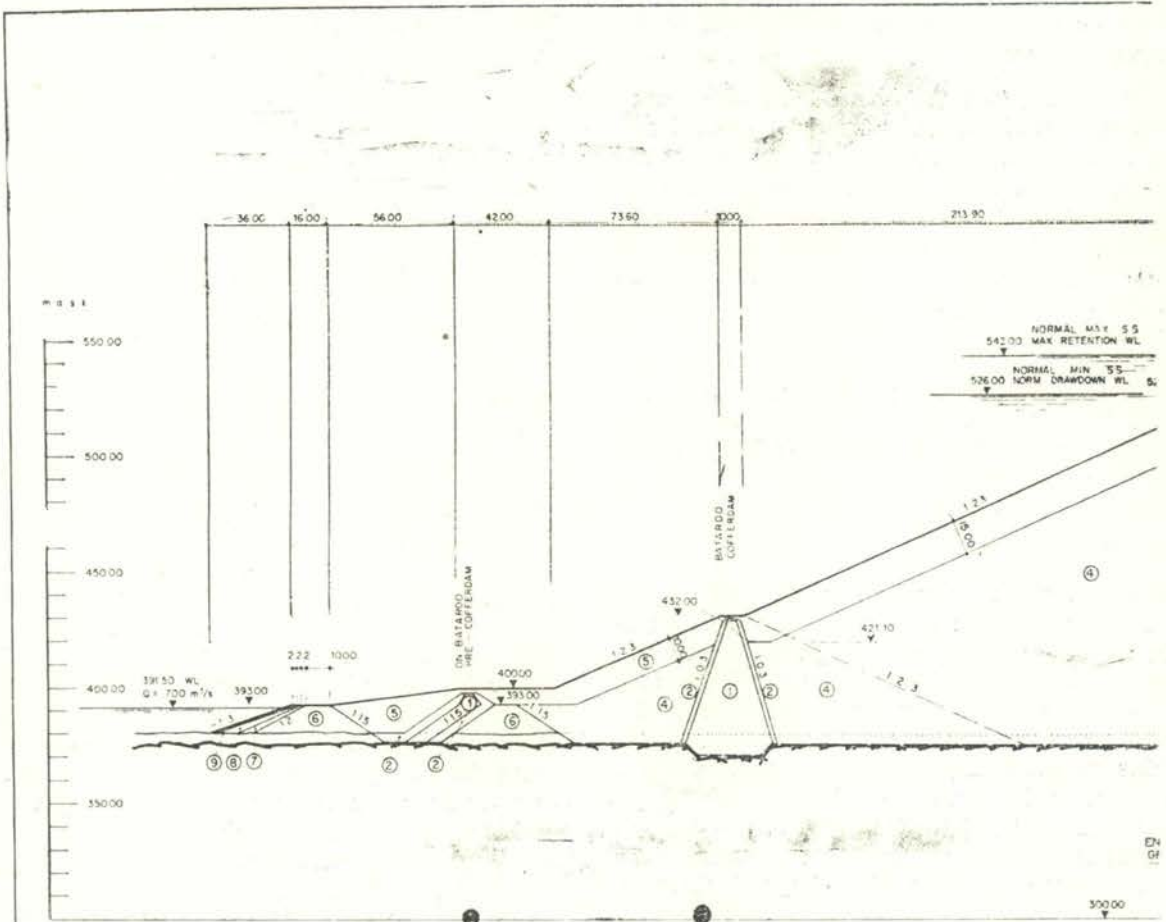
380 kV'lık şalt sahası üçlü bara sistemine göre düzenlenmiş olup SF6 tipi 15 adet kesici ve 41 adet ayırıcı (pantographic tip) kullanılmıştır.

Daha yakın olan yerler için enerji dağıtımı 154 kV'lık şalt sahası yardımıyla yapılmaktadır. 300 MVA'lık ototrafo yardımıyla enerji 380 kV'lık şalt sahasından 154 kV'lık şalt sahasına nakledilmekte ve Adıyaman ile Urfa yönüne nakil hatları yardımıyla dağıtım yapılmaktadır. 154 kV'lık şalt sahasında (3) çıkış hattı için yedek bırakılmıştır. Çift bara sistemine göre düzenlenen 154 kV'lık şalt sahasında (4) adet kesici SF6 tipi (14) adet ayırıcı (pantographic tip) kullanılmıştır.

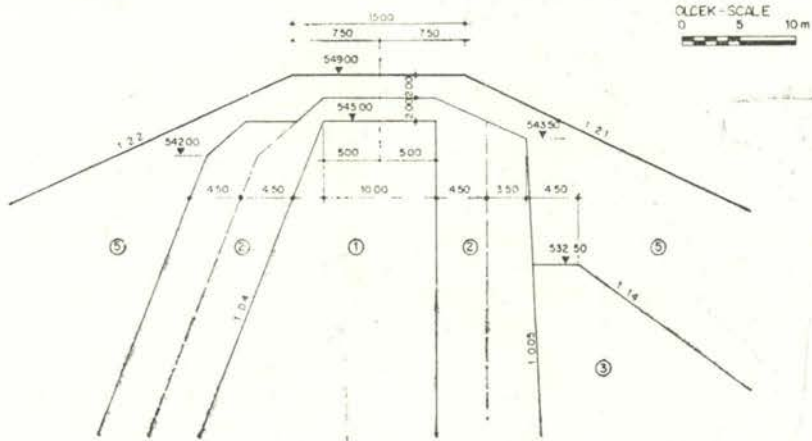
154 kV'lık şalt sahasından 16 MVA'lık trafo ile alınan enerji ise 34,5 kV'lık şalt sahasını beslemektedir. 34,5 kV'lık şalt sahası yakın yerlerdeki yerleşim merkezleri için iki çıkış hattına sahip bulunmakta, iki de yedek çıkış için yer bırakılmıştır. Ayrıca buradan santral geri beslemesi yapılmaktadır. Şalt sahası 175 metre eninde ve 410 metre boyunda bir alanı kaplamaktadır.



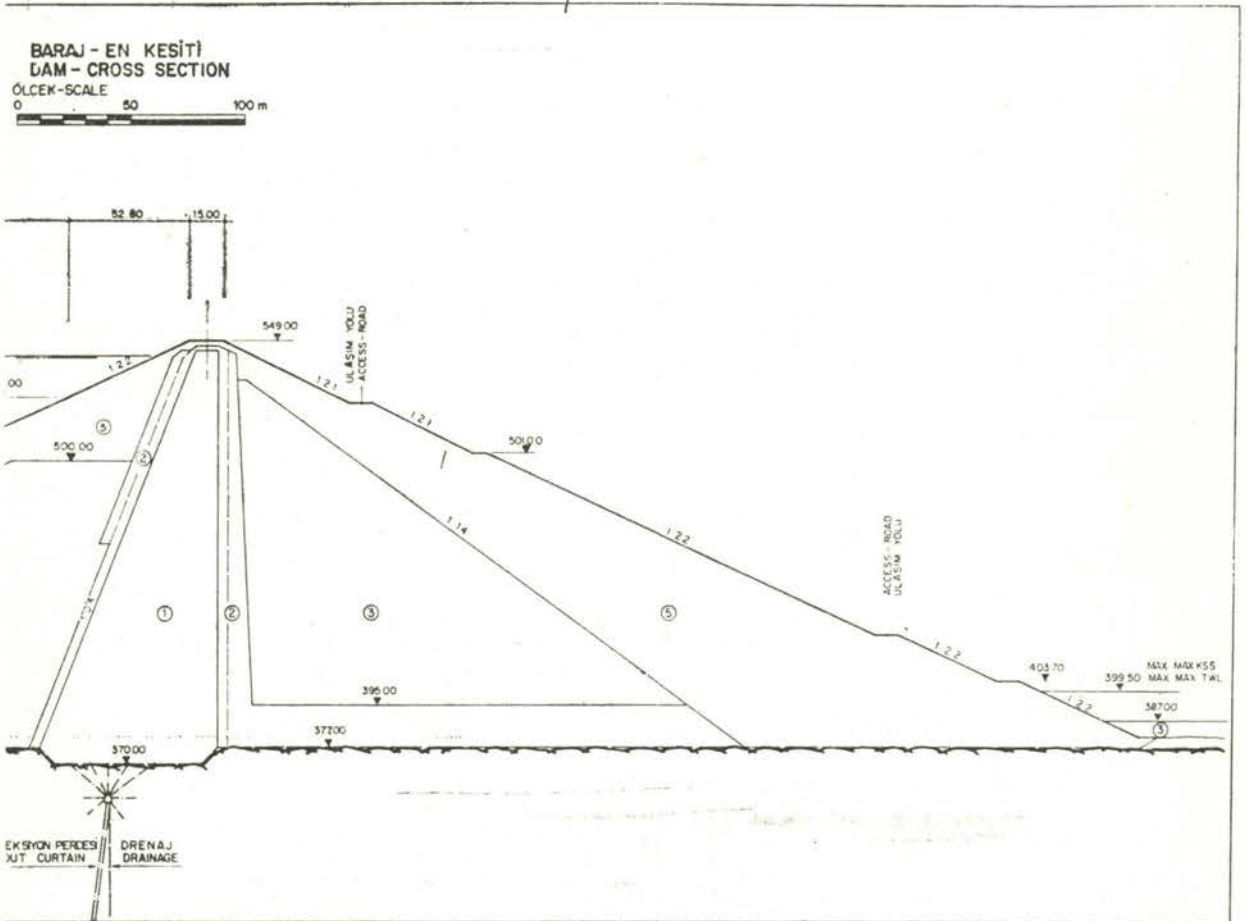
ATATÜRK BARAJI



BARAJ KRETI  
TOP OF DAM



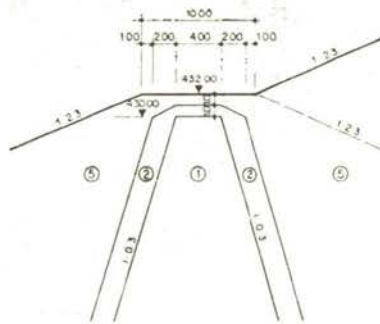
- İSARET**
- ① CEI
  - ② GEI
  - ③ KA
  - ④ NE
  - ⑤ KA
  - ⑥ İRI
  - ⑦ KU
  - ⑧ GEI
  - ⑨ RII



**BATARDO KRETTİ**  
**TOP OF**  
**COFFERDAM**

**TİRLER-LEGEND**

- İRDEK - CORE
- İS ZONU - TRANSITION ZONES (FILTER ZONE)
- İŞİK (PLAKETLİ KİREC TAŞI) - RANDOM (PLICATED LIMESTONE)
- İR ALÜVİYONU - RIVER ALLUVIUM
- 1 DOLGU (BAZALT) - ROCKFILL (BASALT)
- KAYA BLOKLARI - SOUND ROCK BLOCKS
- İ VE ÇAKIL - SAND AND GRAVEL
- RİMSİZ TABAKA - IMPERVIOUS MATERIAL
- RAP - ROCK PROTECTION



TASDİK MERHİ DSI BARAJLAR VE HE S DAİRESİ BAS  
NİL ENDİ TASDİK ÇİZİMİ  
*[Signature]* *[Signature]*

DEVLET SU ŞİH GENEL MÜDÜRLÜĞÜ  
ANKARA TÜRKİYE

ATATÜRK BARAJI VE HE SANTRALI  
ATATÜRK DAM AND HYDROELECTRIC POWER PLANT

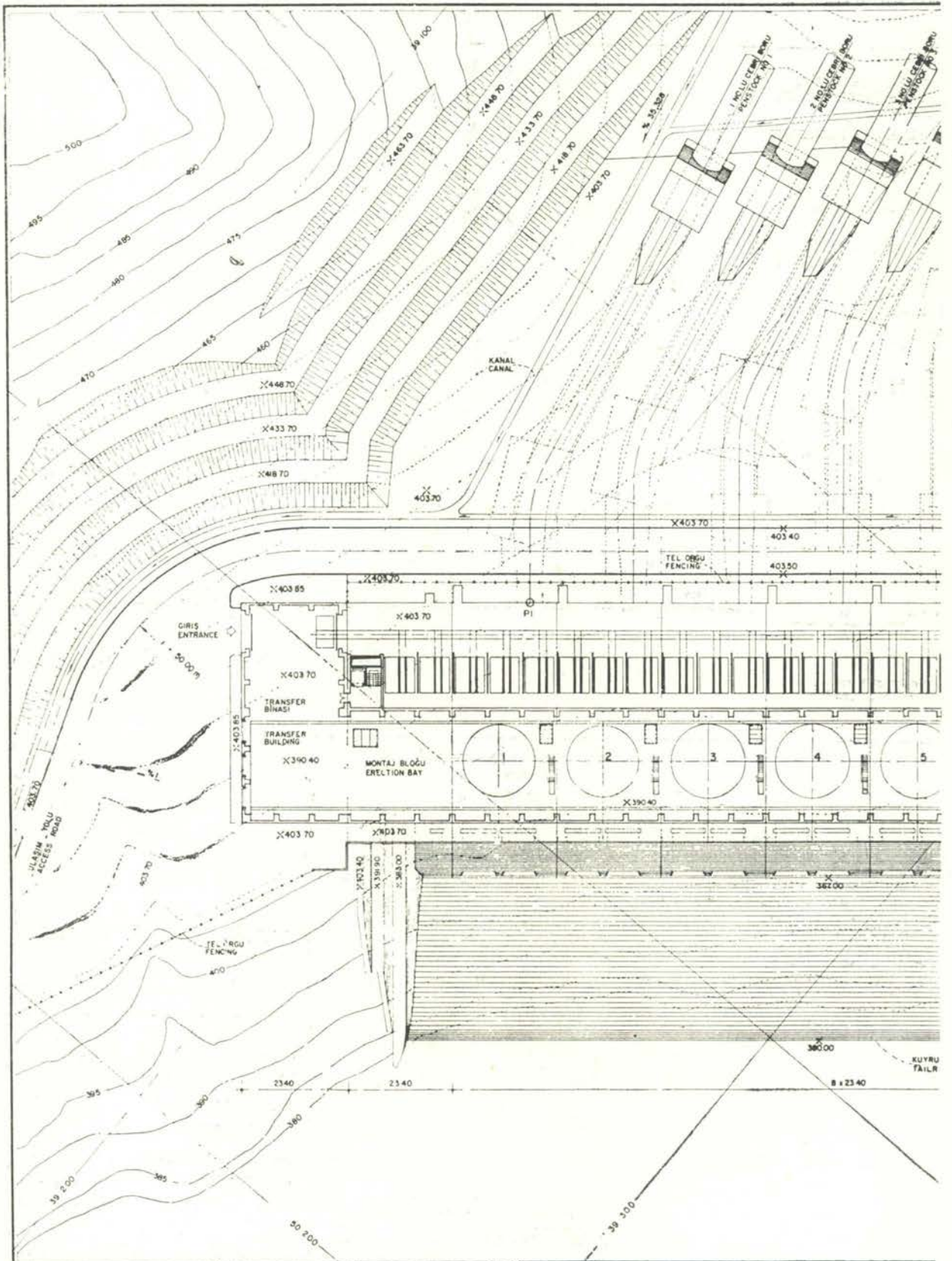
BARAJ VE BATARDOLAR WITH  
BARAJ TİPKİ ENKESİDİ III  
DAM AND COFFERDAM M TOLON  
DAM TYPICAL CROSS SECTION 10.3  
A 1562/203117  
JUNE - 1979

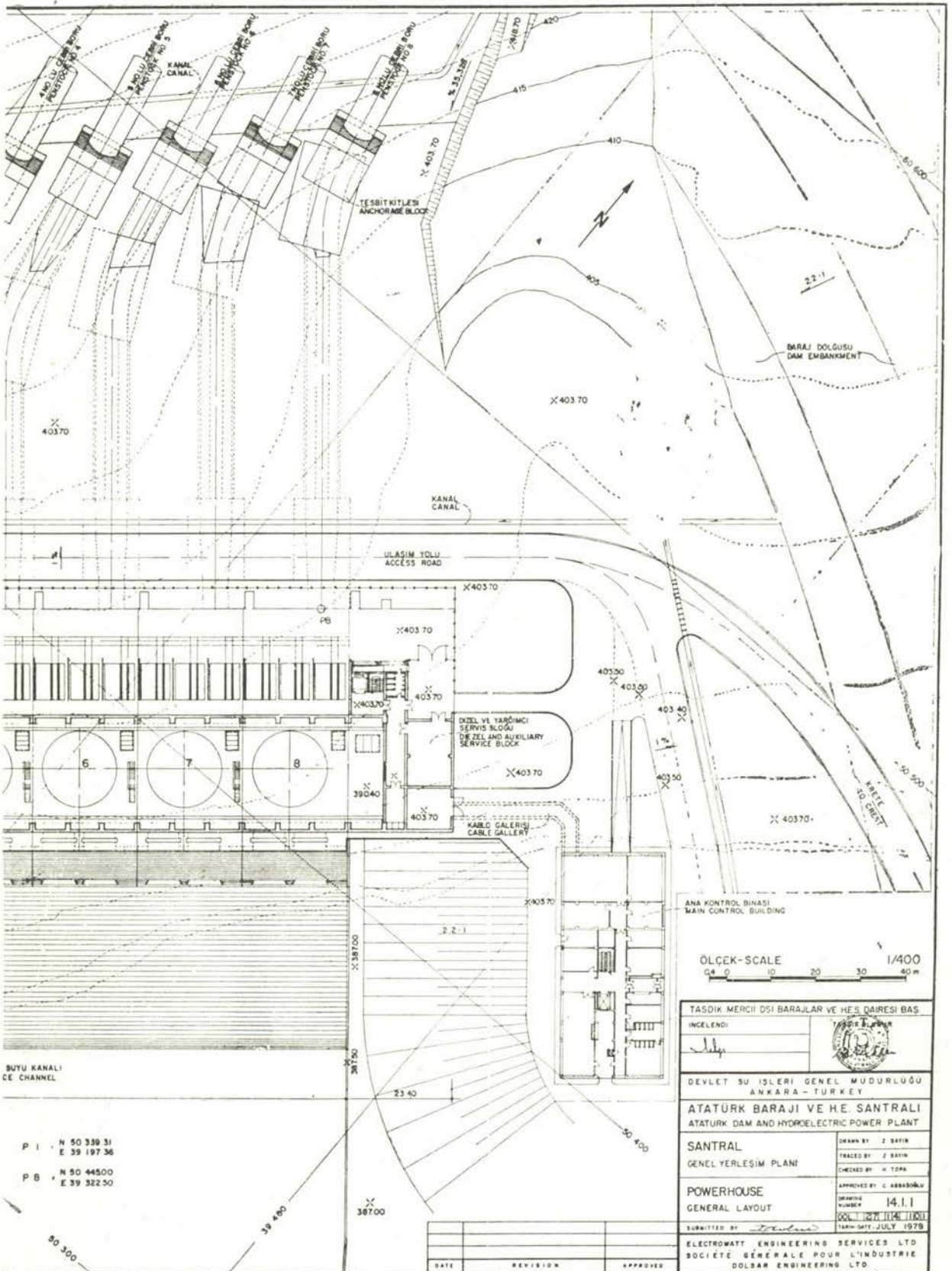
MARÇ NO	MINOR REVISION

PİYERATI ENGINEERING SERVICES LTD  
SOCIETE GENERALE FOR INDUSTRY  
TOLSAK ENGINEERING LTD



# ATATÜRK BARAJI





P 1 N 50 339 31  
E 39 197 36

P 8 N 50 445 00  
E 39 322 50

DATE	REVISION	APPROVED



## ATATÜRK PROJESİ'NİN ANA KARAKTERİSTİKLERİ

### 1. Baraj Gölü,

Nehir yatağı kotu	: 380,00 m
Maksimum depo kotu	: 542,00 m
Maksimum taşkın kotu	: 544,15 m
Göl alanı (542 kotunda)	: 817 km <sup>2</sup>
Göl depo kapasitesi (542 kotunda)	: 48,7 milyar m <sup>3</sup>
Faydalı hacim	: 19,3 milyar m <sup>3</sup>
Ölü hacim (513 kotunda)	: 29,4 milyar m <sup>3</sup>
Göl su seviyesi değişimi, Normal	: 4 m (kot 542,00-538,00)
Minimum	: 16 m (kot 542,00-526,00)
İstisnai	: 29 m (kot 542,00-513,00)
Göl boyu (Fırat boyunca)	: 180 km

### 2. Baraj,

Tipi	: Eğri çekirdekli, zonlu kaya dolgu
Kret kotu	: 549 m
Temelden baraj yüksekliği	: 184 m
Talvegden baraj yüksekliği	: 169 m
Kret boyu (su alma ve dolusavak hariç)	: 1664 m
Gövde hacmi	: 84,5 milyon m <sup>3</sup> (kaya ve toprak dolgu)
Kret genişliği	: 15 m

### 3. İnşa Halindeki Derivasyon Yapıları :

#### Derivasyon Tünelleri,

Max. çevirme kapasitesi	: 2100 m <sup>3</sup> /san (100 yıllık feyezanda)
Tünel adedi	: 3
Tünel kesiti	: Atnalı
Tünel iç çapı	: 8,00 m
Tünel boyları, No. 1	: 1326 m
No. 2	: 1367 m
No. 3	: 1396,40 m
İnşaata başlama tarihi	: 1 Kasım 1981
İnşaatin ikmal tarihi	: 1 Kasım 1984

#### Batardolar,

Gövde tipi	: Kaya dolgu
Menba batardo kotu	: 432 m
Mansap batardo kotu	: 388 m
Menba batardosu gövde dolgusu hacmi	: 900 000 m <sup>3</sup>

### 3 a. Derivasyon Tünelleri Kapakları,

Tipi	: Sabit tekerlekli kapak
Kapak sayısı (her kapak üç parçadan oluşmaktadır)	: 2 takım (4 kapak, her kapak 3 parçalı)
Kapak toplam ağırlığı	: 30 ton
Kapak toplam yüksekliği	: 8,162 m
Net açıklık	: 4,000 m
Proje yükü	: 56 m ss
Malzeme	: St 37-2
Kaldırma tertibatı	: Kaldırma kirişi + mobil kren

### 3 b. Dipsavak Batardo Kapakları,

Tipi	: Kayıcı kapak
Kapak sayısı (her kapak 4 kaymalı kapaktan oluşmaktadır)	: 2 kapak (her kapak, 4 parçalı)
Kapak toplam ağırlığı	: 28,5 ton
Kapak toplam yüksekliği	: 8,16 m
Net açıklık	: 8,90 m
Proje yükü	: 8,16 m ss
Kaldırma tertibatı	: Kaldırma kirişi + mobil kren

### 3 c. Dipsavak Izgaraları,

Panel sayısı ve ölçüleri, 3×1 Üst Tip A 24 eleman	: 3,81 m × 2,17 m
3×2 Yan Tip B 48 eleman	: 3,42 m × 2,61 m
3×2 Yan Tip C 36 eleman	: 3,95 m × 2,61 m
Proje yükü	: 3,0 Ton/m <sup>2</sup>
Malzeme	: St 37-2

### 4. Dipsavaklar,

Dipsavak adedi	: 3
Max. deşarj kapasitesi (542,00 m kotunda)	: 3 × 500 = 1500 m <sup>3</sup> /san
Kapak tipi (servis kapağı ve emniyet kapağı)	: Sürgülü, metal contalı, hidrolik kumandalı
Kapak sayısı	: 2 × 3 = 6 adet (her tünelde 2 kapak)
Kapak ölçüleri, Net açıklık	: 2,70 m
Net yükseklik	: 4,15 m
Proje yükü	: 160 m ss
Kumanda	: Mahallinden ve uzaktan

**Dipsavak Enerji Kırıcı Yapısı :**

Boyu	: 65,00 m
Eni	: 90,00 m
Taban kotu	: 376,00 m
Mansap eşik kotu	: 381,00 m

**5. Dolusavak,**

Dolusavak tipi	: Kontrollü, deşarj kanalı ve enerji kırıcı
Ana kapaklar proje taşkını max. deşarjı	: $6 \times 2800 = 16\ 800\ m^3/san$
Ana kapaklar deşarj kapasitesi hava paysız	: $6 \times 4000 = 24\ 000\ m^3/san$
Max. normal depolama seviyesi	: 542,00 m
Proje taşkınında max. baraj seviyesi	: 544,15 m
Ana kapak eşik kotu	: 524,51 m
Yardımcı kapak eşik kotu	: 504,80 m
Yardımcı kapaklar deşarjı (522,00 m kotunda)	: $2 \times 500 = 1000\ m^3/san$
Savak şütu eğimi	: % 14
Savak şütünde max. hız	: 35 m/san (yaklaşık)
Enerji kırıcı ebadı	: 148 200 m
Enerji kırıcı taban kotu	: 365,00 m
Enerji kırıcı eşik kotu	: 382,00 m
Toplam beton hacmi	: 1 200 000 m <sup>3</sup>

**Dolusavak Teçhizatı :****5 a. Dolusavak Ana Radyal Kapakları,**

Dolusavak kapasitesi	: 16 800 m <sup>3</sup> /san
Tipi	: Radyal kapak
Kapak sayısı	: 6
Yüksekliği	: 17,90 m
Genişliği	: 16,00 m
Yarıçapı	: 17,00 m
Kaldırma tertibatı	: Hidrolik (2-servomotor)
Kapak ağırlığı	: 240 ton (hareketli kısımlar)
Max. kaldırma kuvveti	: 342 ton $\times$ 2
Kumanda	: Mahallinden ve uzaktan kontrol

**5 b. Dolusavak Yardımcı Radyal Kapakları,**

Yardımcı dolusavak kapasitesi	: 1982 m <sup>3</sup> /san
Tipi	: Radyal kapak
Kapak sayısı	: 2
Yüksekliği	: 8,105 m
Genişliği	: 5,00 m
Yarı çapı	: 15,00 m
Kaldırma tertibatı	: Hidrolik (servomotor)
Kapak ağırlığı	: 48 ton (yaklaşık)

Max. kaldırma kuvveti	: 132 ton
Kumanda	: Mahallinden ve kontrol binasından

**5 c. Dolusavak Batardo Kapakları,**

Tipi	: Kayıcı batardo kapağı
Kapak sayısı	: 1 takım (5 parça)
Toplam ağırlığı	: 225 ton (yaklaşık)
Kumanda	: Kaldırma kirişi + portal kren

**5 d. Yardımcı Dolusavak Batardo Kapakları,**

Tipi	: Kayıcı, batardo kapak
Kapak sayısı	: 1 takım (3 parça)
Toplam ağırlığı	: 27 ton (yaklaşık)
Kumanda	: Kaldırma kirişi + portal kren

**6. Enerji Su Alma Yapıları,**

Tipi	: Beton ağırlık
Enerji su alma adedi	: 8
Yaklaşım kanalı kotu	: 485,00 m
Su alma yapısı giriş aks kotu	: 493,60 m
Kret kotu	: 549,00 m
Max. normal baraj su kotu	: 542,00 m
Normal su kotu	: 540,00 m
Min. normal su kotu	: 538,00 m
Min. min. su kotu	: 526,00 m
Min. istisnaî su kotu	: 513,00 m
Toplam beton hacmi	: 630 000 m <sup>3</sup>

**Giriş Yapısı Teçhizatı :****6 a. Giriş Kapakları,**

Tipi	: Tekerlekli kapak
Kapak sayısı	: 8
Net açıklık	: 4,80 m
Net yükseklik	: 7,20 m
Kapak eşğinde max. basınç	: 54,15 m
Kaldırma tertibatı	: Hidrolik - servomotor
Kapak kumandası	: Mahallinden ve otomatik

**6 b. Giriş Batardo Kapakları,**

Tipi	: Kayıcı, batardo kapağı
Kapak sayısı	: 4 takım (her takım 3 parça)
Kaldırma kirişi sayısı	: 2
Net açıklık	: 4,80 m
Net yükseklik	: 7,20 m
Kapak eşğinde max. basınç	: 54,15 m
Kaldırma tertibatı	: Kaldırma kirişi + portal kren



**6 c. Giriş Izgarası,**

Izgara panel sayısı	: 108
Panel ölçüleri	: 2,28 m × 10,20 m
Panel ağırlığı	: 3,1 ton

**7. Cebri Borular,**

Tipi	: Çelik cebri boru, açıkta döşenmiş
Cebri boru sayısı	: 8
Cebri boru çapları,	
No. 1 ve 2	: 7 250 mm
No. 3 ve 4	: 7 000 mm
No. 5 ve 6	: 6 800 mm
No. 7 ve 8	: 6 600 mm
Cebri boru boyları,	
No. 1	: 662 m
No. 2	: 664 m
No. 3	: 625 m
No. 4	: 609 m
No. 5	: 591 m
No. 6	: 573 m
No. 7	: 556 m
No. 8	: 537 m

Max. proje yükü (max. statik düşü + su darbesi)	: 190 m (türbin ekseninde)
Cebri boru max. debisi	: 223,5 m <sup>3</sup> /san (bir ünite)
Malzeme,	
% 2 eğimli bölgelerde	: DIN 17 100 St 37-2
% 35 eğimli bölgelerde	: DIN 17 100 St 52-3
Toplam cebri boru ağırlığı	: 26 600 ton

**8. Emme Borusu Batardo Kapakları,**

Tipi	: Kayıcı kapak
Kapak adedi	: 4 takım (2 × 4 adet)
Net açıklık	: 6,93 m
Net yükseklik	: 4,05 m
Yardımcı ünite batardosu,	
Kapak sayısı	: 1
Net açıklık	: 2,00 m
Net yükseklik	: 2,00 m
Proje yükü,	
Esas üniteler	: 34,00 m ss
Yardımcı ünite	: 23,10 m ss
Kaldırma tertibatı	: Monoray vinç + kaldırma kirişi

## ATATÜRK BARAJI VE HİDROELEKTRİK SANTRALI DAİMÎ TEÇHİZATI

**Hidroelektrik Santral,**

Tipi	: Kapalı
Ünite sayısı	: 8
Ünite kapasitesi	: 300 MW
Toplam kurulu gücü	: 2400 MW
Enerji üretimi,	
Ortalama	: 8,9 milyar kilovatsaat
Güvenilir	: 7,5 milyar kilovatsaat

**A. Hidrolik Türbinler,**

Tipi	: Düşey eksenli FRANCIS
Adedi	: 8
Nominal düşü	: 151,20 m
Nominal debi	: 218,3 m <sup>3</sup> /san
Nominal gücü	: 306 000 d/dak
Nominal hızı	: 150 d/dak
Ambalman hızı	: 280 d/dak
Özgül hızı	: 179 d/dak
Ünite max. gücü	: 324 000 kilovat

**Türbinle İlgili Bazı Değerler :****a. Türbin çarkı,**

Dış çapı	: 5720 mm
Yüksekliği	: 2250 mm
Ağırlığı	: 75 ton

**b. Salyangoz,**

Giriş çapı	: 5100 mm
Hacmi	: 600 m <sup>3</sup>
Et kalınlığı	: 20 ÷ 50 mm

**c. Türbin mili,**

Çapı (yatakta)	: 1740 mm
Uzunluğu	: 6978 mm
Ağırlığı	: 100,7 ton

**d. Türbin kılavuz yatağı,**

Tipi	: Segman tipi
Yağlama	: Kendinden yağlamalı
Yatak kaybı	: 30 kW
Yağlama yağı	: 1460 litre

**e. Taşıyıcı yatak (türbin kapağı üstünde),**

Tipi	: Yaylı, segman
Dış çapı	: 3220 mm
Taşıma yükü	: 1310 ton
Yatak kaybı	: 350 kW
Soğutma suyu	: 13 lit/san
Yağlama yağı	: 3750 litre

*f. Türbin regülâtörü,*

Tipi	: Elektronik, PID tipi
Kılavuz kanat açma zamanı	: 21 saniye
Kılavuz kanat kapama zamanı	: 5,9 saniye

Salyangoz max. dinamik basınç	: 188 m
Maksimum hız yükselmesi	: %55
Yağ miktarı	: 6000 litre

*g. Türbin verileri :*

Tablo I'de gösterilmiştir.

TABLO I — ATATÜRK PROJESİ TÜRBİN VERİLERİ

	Baraj Su Seviyesi (m)	Kuyruk Suyu Seviyesi (m)	Brüt Düşü Yüksekliği (m)	Düşü Yüksekliği Kaybı (m ss)	Net Düşü Yüksekliği (m ss)	Ünite Debisi (m <sup>3</sup> /san)	Ünite Gücü (MW)	Ünite Dönme Hızı (d/dak)	İzafi Tam Yük Oranı (%)
Max. Max. Taşkın	544,15	399,50	144,65	2,90	141,75	209,7	276,0	150	90,20
Max. Nor. 1 Ünite	542,00	382,00	160,00	3,30	156,70	223,2	323,7	150	105,78
Max. Nor. 8 Ünite	542,00	385,70	156,30	3,20	153,10	220,0	312,1	150	101,99
Normal 1 Ünite	540,00	382,00	158,00	3,25	154,75	221,6	317,5	150	103,76
Normal 4 Ünite	540,00	384,00	156,00	3,20	152,80	219,8	311,3	150	101,73
Nor. Nominal 8 Ünite	540,00	385,65	154,35	3,15	151,20	218,3	306,0	150	100,00
Min. Nor. 1 Ünite	538,00	382,00	156,00	3,20	152,80	219,8	311,3	150	101,73
Min. Nor. 8 Ünite	538,00	385,65	152,35	3,10	149,25	216,6	300,0	150	98,04
Min. Min. 1 Ünite	526,00	381,95	144,05	2,90	141,15	209,0	273,9	150	89,51
Min. Min. 8 Ünite	526,00	385,50	140,50	2,80	137,70	205,8	262,5	150	85,78
Min. İstisnai 1 Ünite	513,00	381,85	131,15	2,55	128,60	196,8	233,1	150	76,18
Min. İstisnai 8 Ünite	513,00	385,30	127,70	2,45	125,25	193,3	221,9	150	72,52

**B. Generatörler,**

Tipi	: Düşey eksenli, senkron generatör
Adedi	: 8
Nominal kapasitesi	: 315 000 kVA
Güç faktörü	: 0,95
Frekans	: 50 Hz
Faz sayısı	: 3
Fazlar arası gerilim	: 15,75 kV ± % 5
Dönme hızı	: 150 d/dak
Ambalman hızı	: 280 d/dak
Volan etkisi (WD <sup>2</sup> )	: 51 000 ton × m <sup>2</sup>
Enerji sabiti	: 4,7 kWs/kVA
İkaz sistemi	: Statik, şönt tipi
Kısa devre oranı	: 1,05
Beklenen verim	: % 98,78
Yatak tertibi	: Rotorun altında ve üstünde birer kılavuz yatak

Rotor ve stator izolasyon sınıfı

: F

**Generatörle İlgili Bazı Değerler,**

Generatör kaporta iç çapı : 16,00 m

*a. Stator,*

Dış çapı	: 13,50 m
İç çapı	: 11,00 m

Stator yüksekliği	: 3,4 m
Hava açıklığı	: 2,7 cm

*b. Havalandırma ve soğutma,*

Soğutma suyu miktarı	: 9870 lit/dak
Soğutuculardan çekilen hava	: 9900 m <sup>3</sup> /dak
Soğutucu sayısı	: 20

*c. Yataklar,*

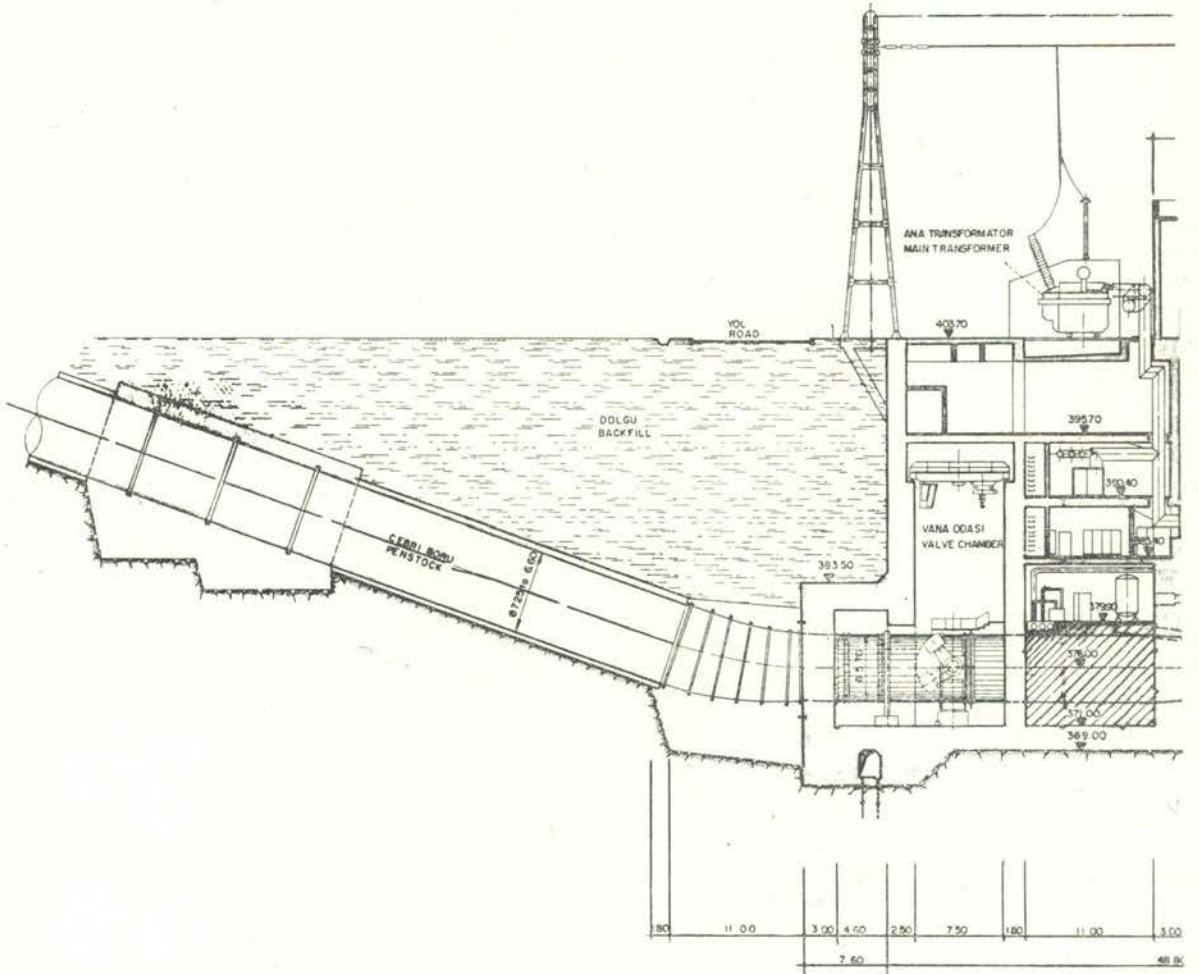
Üst kılavuz yatak, Segman sayısı	: 10
Yağ miktarı	: 900 litre
Alt kılavuz yatak, Segman sayısı	: 10
Yağ miktarı	: 1100 litre

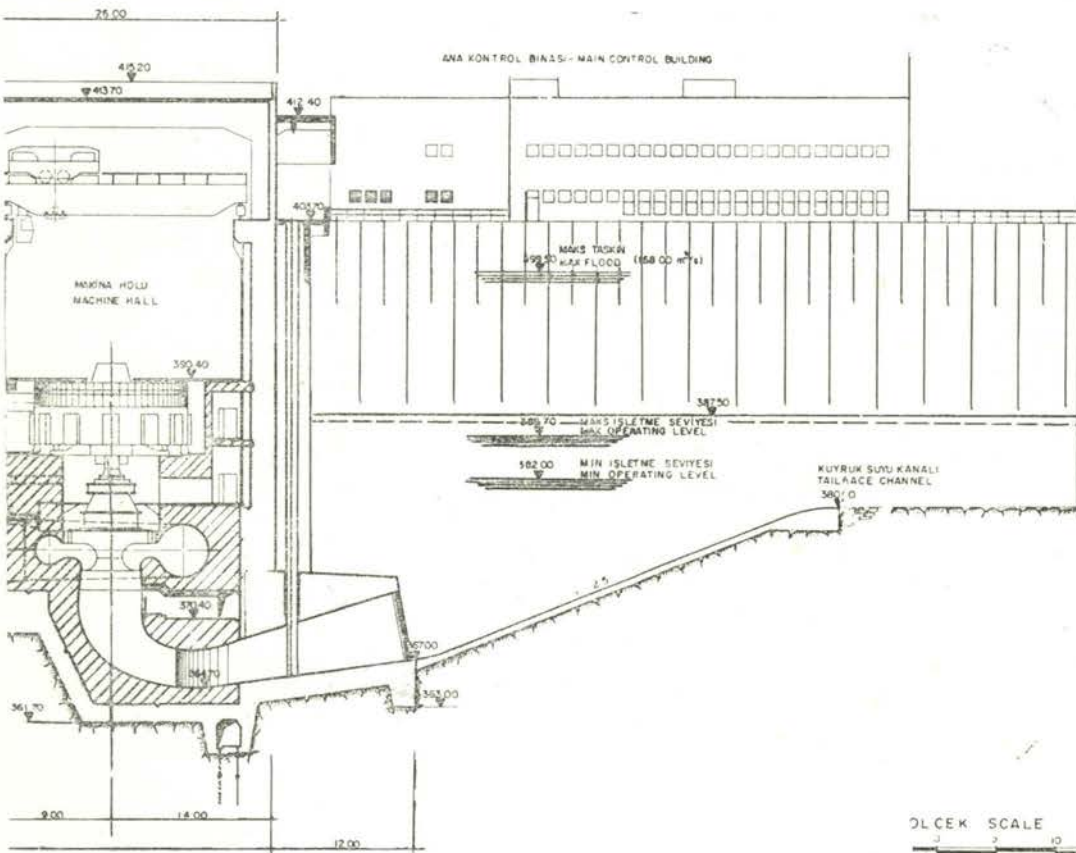
*d. Ağlıklar,*

Stator, komple, hava soğutucuları dahil	: 410 ton
Stator, laminasyon ağırlığı	: 198 ton
Stator, bakır ağırlığı	: 28,5 ton
Rotor, komple	: 660 ton
Rotor, kutup ağırlığı	: 139 ton
Mil ağırlığı	:
Bir generatör toplam ağırlığı	: 72 ton
	: 1170 ton



# ATATÜRK BARAJI





ÖLÇEK SCALE 1/200  
 0 5 10 15 20 m

TASDİK MERCİ Dİ BARAJ VE HE S DAİRESİ BAS	
HECELENDİ	
DEYİŞİM İÇİN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ANKARA - TÜRKİYE	
ATATÜRK BARAJI VE HE SANTRALI ATATÜRK DAM AND HYDROELECTRIC POWER PLANT	
SANTRAL TÜRBİNDEN ENKESİT	HECELENDİ: İBRAHİM ÇETİNKAYA
POWERHOUSE CROSS SECTION THROUGH TURBINE	HECELENDİ: İBRAHİM ÇETİNKAYA
	ÖLÇEK: 14:1.6
	TARİH: 14.07.1979
	YER: ATATÜRK BARAJI
ELECTRICITY ENGINEERING SERVICES LTD SOCIÉTÉ GÉNÉRALE POUR L'INDUSTRIE DOLSAK ENGINEERING LTD	

REVİZYON	YAPILAN DEĞİŞİMLER	YAPILAN TARİH
1		
2		
3		



**C. Türbin Giriş Vanaları,**

Tipi	: Kelebek vana
Nominal çapı	: 5700 mm
Maksimum statik düşü	: 160 m ss
Proje yükü	: 210 m ss
Normal debi	: 218,5 m <sup>3</sup> /san
Maksimum debi	: 223,5 m <sup>3</sup> /san
Kapama zamanı	: 180-480 san
Açma zamanı	: 120-300 san
Kontrol sistemi,	
Açma	: Hidrolik kumanda
Kapama	: Karşı ağırlık
Servomotor	: 2 adet
Vana gövdesi ağırlığı	: 84 ton
Vana diski ağırlığı	: 90 ton

**D. Yardımcı Hidro - generatör Ünitesi :**

Yardımcı hidro-generatör ünitesi bir hidrolik türbin-generatör ünitesini ihtiva etmektedir. Bu ünite diğer 8 adet ana ünitenin çalışmadığı ve sistemden enerji alınmadığı zaman devreye girmekte ve keza diğer ünitelerle birlikte paralele girmektedir.

**a. Hidrolik türbin,**

Tipi	: Yatay eksenli FRANCIS
Adedi	: 1
Nominal düşü	: 150 m
Nominal debi	: 4,04 m <sup>3</sup> /san
Nominal güçü	: 5500 kW
Nominal hızı	: 750 d/dak
Ambalman hızı	: 1310 d/dak

**b. Giriş vanaları :**

Türbin için gerekli su, 1 ve 2 No.lu cebrî borudan alınmakta ve Y parçası ile üniteye bağlanmaktadır. Her iki bransman  $\phi$  800 mm çapında, kelebek vana ihtiva etmektedir.

**c. Generatör,**

Tipi	: Yatay eksenli, senkron
Adedi	: 1
Nominal kapasitesi	: 6500 kVA
Güç faktörü	: 0,85
Frekans	: 50 Hz
Nominal gerilim	: 6,3 kV
Dönme hızı	: 750 d/dak
Volan etkisi	: 30 ton $\times$ m <sup>2</sup>
Enerji sabiti	: 3,56 kWs/kVA
Beklenen verim	: % 97,5
İzolasyon sınıfı	: F
Toplam generatör ağırlığı	: 40 ton (ikaz teçhizatı dahil)

**E. Transformatörler :**

Transformatör karakteristikleri aşağıda belirtilmiştir.

**a. Ana transformatör :**

**15,75 kV/380 kV - 315 MVA,**

Adedi	: 24 adet, tek fazlı
Nominal gücü	: 105 MVA transformatör + 1 yedek
Soğutma tipi	: OFAF
Bağlantı tipi	: YNd5
Tesis kotu	: 400 m

**b. Oto transformatör :**

**380 kV/154 kV - 300 MVA,**

Adedi	: 3 adet 1 fazlı transformatör
Nominal güç	: 100 MVA
Soğutma tipi	: OFAF
Bağlantı tipi	: YNynO

**c. İndirici transformatör :**

**154 kV/34,5 kV - 16 MVA,**

Adedi	: 1 adet 3 fazlı transformatör
Nominal güç	: 16 MVA
Soğutma tipi	: ONAF
Bağlantı tipi	: YNynO

Şalt sahası mahallinden ve santral kumanda odasından kontrol edilmektedir. Santral ve şalt sahası genel tertibi ana tek hat diyagramında görülmektedir.

**F. Şalt Sahası Çelik Konstrüksiyonu,**

Esas yapı çeliği	: DIN 17100 St 37-2 veya St 52-3
------------------	-------------------------------------

Yaklaşık kolon, kiriş sayısı ve ağırlığı :

Şalt sahası	Kolon sayısı	Kiriş sayısı	Yaklaşık ağırlığı, ton
380 kV	79	49	528
154 kV	50	51	142
34,5 kV	14	8	12
Santral çıkış çelik konstrüksiyonu	9	8	260





### G. Santral ve Şalt Sahası Arası Nakil Hatları Direkleri :

Direk tipi	Direk yüksekliği,			Toplam
	19 m	22 m	25 m	
Taşıyıcı direk	13	3	6	22
Nihayet direği	—	1	3	4
Toplam	13	4	9	26

### H. Krenler ve Asansörler :

#### a. Santral kreni,

Tipi	: Gezer köprü kren
Miktarı	: 2 adet köprü kren
Ana kanca	: Her biri 400/200 metrik ton
Yardımcı kanca	: Herbiri 20 ton
Kaldırma kirişi	: 750 ton
Kren açıklığı	: 20,00 m

Not : Generatör rotorunu iki kren kaldırma kirişi yardımıyla kaldıracaktır.

Kaldırma hızı,

Normal	: 0,8-1,0 m/dak
Yavaş hız	: 0,1-0,2 m/dak

#### b. Transfer kreni,

Tipi	: Gezer köprü kren
Miktarı	: 1 adet
Ana kanca	: 100 ton
Yardımcı kanca	: 5 ton
Açıklık	: 20,00 m

Not : Transfer kreni santrale gelen veya santraldan giden yükleri yükleyip boşaltacaktır.

Kaldırma hızı,

Normal	: 2-2,5 m/dak
Yavaş	: 0,2-0,25 m/dak

#### c. Vana odası kreni,

Tipi	: Gezer köprü kren
Miktar	: 1 adet
Ana kanca	: 90 ton
Yardımcı kanca	: 10 ton
Açıklık	: 8,00 m
Kaldırma hızı,	
Normal	: 2-2,5 m/dak
Yavaş	: 0,2-0,25 m/dak

#### d. Yardımcı hidrolik ünite kreni,

Tipi	: Gezer köprü kren
Miktarı	: 1 adet
Ana kanca	: 25 ton
Açıklık	: 14,70 m
Kaldırma hızı,	
Normal	: 2-2,5 m/dak
Yavaş	: 0,5-0,8 m/dak

#### e. Diğer krenler,

Diesel generatör odası kreni	: 10 ton
Atölye kreni	: 20 ton
Emme borusu kapakları monoray vinci	: 30 ton
Giriş batardoları portal kreni	: 30 ton
Dolusavak portal kreni	: 120 ton
Dipsavak vana odası kreni	: 30 ton

#### f. Asansörler :

İkisi santralda, biri de kontrol odasında olmak üzere 3 adet personel asansörü bulunmaktadır. Santraldaki asansörler iki tonluk, kontrol odasındaki bir ton kapasitesindedir. Asansörlerin hızları 1-1,4 m/saniye'dir.

# Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali

## İnşaatı sözleşme ve ihaleleri

**Mümtaz TURFAN**  
Daire  
Başkan Yardımcısı

**Sami SIZMAZ**  
İnşaat Tatbikat  
Fen Heyeti Müdürü

**Erol ÇALIMLI**  
Karakaya - Oymapınar  
Fen Heyeti Müdürü

Barajlar ve Hidroelektrik Santraller Dairesi Başkanlığı  
Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

### Derivasyon Tünelleri İnşaatı İhalesi

Boyutları bakımından yalnız ülkemizde değil dünya çapında önemli bir yer işgal eden ATATÜRK Barajı ve Hidroelektrik Santrali inşaatının programlanan zamanda gerçekleştirilebilmesi amacıyla ilk etapta bu işe ait derivasyon tünellerinin ayrı bir ihale konusu olarak ele alınması daha sonra da geriye kalan diğer inşaat işlerinin ihalesi uygun görülmüştür. Bu nedenle 1981 yılı başında öncelikle beherinin iç çapı 8 metre olan 3 adet ve toplam uzunluğu 4 090,50 metre olan derivasyon tünelleri inşaatına ait sözleşme tasarısı üzerinde çalışmalar başlamıştır. Bu işde halen DSİ'de kullanılmakta olan klâsikleşmiş sözleşme tipi esas alınmış ve teklif isteme usulüne göre ihale yapılmasının uygun olacağı belirlenmiştir. Bu ana çerçeveden hareketle hazırlanan sözleşme tasarısında bütün maddeler aynen muhafaza edilmiş ve teklif edilen birim fiatların dengeli olmasının sağlanması için benzeri işlerdeki sözleşmelerde hüküm altına alınmış olan tavan birim fiat sistemi bu sözleşmede de aynen kullanılmıştır. Ayrıca dengeyi bozmamak amacıyla herbir birim fiata yapılacak tenzilat ile genel tenzilat arasında uyumu sağlayacak formüller konulmuştur.

Teklif edilen birim fiatlara uygulanacak fiat farkı hesabı için 1 Nisan 1981 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanmış 8/2574 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı esaslarının uygulanacağı sözleşmede hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte iş programının gerçekleştirilemediği hallerde ceza uygulaması (fiat farkları yönünden) esası vardır.

İş, yalnızca giriş ve çıkış kazaları ile yukarıda belirtilen özellikteki üç tünel inşaatını ihtiva etmesine rağmen bazı özellik arzeden işlerde olduğu gibi yeni bir sözleşme tipi getirilmemiştir.

İdareimizce yapılmış olan keşfe göre işin tahmini bedeli 1981 yılında geçerli birim fiatlara göre 9,5 milyar TL'dir.

Yapılan duyurular üzerine 17 firma veya firma grubu başvuruda bulunmuş ve bunlardan 11 adedi yeterli görülerek ihaleye iştirak belgesi verilmiştir. Bu firmalardan da 7 adedi 23 Eylül 1981 tarihinde yapılan ihalede teklif vermiş olup bu husustaki özet bilgi aşağıdadır.

Teklif Verme Sırasına Göre	Teklif Edilen
Firma Adı	Bedeli, TL
1. Nurol İnş. ve Tic. Koll. Şti.	7 897 317 145
2. Hikmet Ataman ve Ortağı İnş. ve Tic. Koll. Şti.	7 791 137 545
3. Kiska Komandit Şti.	8 099 839 545
4. Akpınar Yapı ve San. A.Ş. ve Ünal Akpınar Firma Grubu	8 208 930 000
5. Mımtaş Mühendislik İnşaat Müt. ve Tic. A.Ş. ve Mustafa Özcan Firma Grubu	6 277 012 545
6. Güriş İnş. ve Müh. A.Ş.	6 846 882 170
7. Doğu İnş. ve Tic. Ltd. Şti.	5 671 849 025
8. Yet Yapı Endüstri ve Tic. Ltd. Şti.	Teklif Vermedi
9. Palet İnş. ve Tic. Ltd. Şti.	Teklif Vermedi
10. Arı İnş. A.Ş., Nazif Yürekli Genel İnş. A.Ş., Garanti İnş. Ltd. Şti., İntes İnş. A.Ş. Firma Grubu	Teklif Vermedi
11. Sezai Türkeş - Fevzi Akkaya İnş. A.Ş.	Teklif Vermedi



Böylece iş, 5 671 849 025 TL ihale bedeli üzerinden Doğu İnş. ve Tic. Ltd. Şti.'nin taahhüdüne verilmiş ve 1984 yılı sonunda bitirilmesi öngörülmüştür. Halen derivasyon tünellerinin tamamının kazı işlemleri bitirilerek tüneller açılmış olup beton kaplama işlerine devam edilmektedir. Giriş ve çıkış kazıları tamamlanmak üzeredir.

### Baraj ve Santral İnşaat İhalesi'yle İlgili Olarak Tesbit Edilen Prensipler

ATATÜRK Barajı ve Hidroelektrik Santralına ait (Derivasyon tünelleri hariç olmak üzere) inşaat işleri, yani kabaca baraj gövde inşaatı ile hidroelektrik santrala ait inşaat işleri bir sözleşme paketi içinde düşünülmüş ve 1982 yılında ihale edilmesini 5 Ağustos 1982 gün ve 8/5122 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı yayınlamıştır. Bu Kararname ile, işin nitelik ve niceliği dolayısıyla, hazırlanacak sözleşme tasarisına özel şartlar ve ek maddeler konulması hususunda DSİ Genel Müdürlüğü yetkili kılınmıştır.

Bu yetkiye dayanılarak, 10 yıllık inşaat süresinde İdare-Müteahhit ilişkisinin temeli olacak nitelikteki sözleşme tasarısı ve eklerinin hazırlanmasında özellikle geçmişteki deneyimler ve sorunlar da gözönünde tutulmak suretiyle aşağıda özetlenen *ana prensipler* sözleşme maddesi olarak yazılmıştır.

1 — Müracaatların birkaç firmadan oluşan ortaklık şeklinde olması halinde, gerek ihaleden önce gerekse ihaleden sonra yapılacak sözleşme akdi sırasında bazı yeniliklerin getirilmesinin geçmiş tecrübeler ışığı altında zorunluluk haline geldiği düşünülmektedir:

a) Bu şekilde müracaat edecek firmalardan firma grubu beyannamesine ilâveten, ihalenin grup üzerinde kalması halinde bu iş için Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uygun ve sözleşmeyi imza edecek yetkide bir özel şirket kurmayı taahhüt etmeleri,

b) Müracaat sahibi firma grubunu oluşturan firmalardan her birinin sözkonusu Özel Şirket'te firma grubu beyannamesinde belirtilen oranlarda pay sahibi olmaları.

2 — İhaleye iştirak amacıyla müracaat eden firma veya firma gruplarının tamamen yabancı firma veya yerli-yabancı firmalardan oluşan firma grubu olması halinde, tekliflerinin yabancı para kısmının kısmen finansmanını belli prensipler içinde sağlayacak kredi teklifini de birlikte getirmeleri.

3 — İhaleye iştirak eden firmaların tekliflerinin (varsa kredi tekliflerinin de) on yıllık inşaat süresi içinde ve bugünkü değer faktörleri ile değerlendirileceği ilke olarak *Teklif İsteme Şartnamesi'*ne yazılmıştır.

Diğer taraftan *Sözleşme Tasarisı'*nda;

1) Yukarıda da izah edildiği üzere Sözleşme'nin, doğrudan doğruya teklif veren firma grubu ile değil, bu firma grubunun oluşturduğu ve ortakların herbiri tarafından ayrı ayrı kefil olunan yeni bir firma (ATA İnşaat San. ve Tic. Ltd. Şti.) ile aktebileceği,

2) Belli bir süre içinde hakedişlerin ödenmemesi halinde temerrüt faizi ödeneceği,

3) Taahhüt edilen iş için müteahhit tarafından yapılacak ithalâtın bir kısmının karşılanması amacıyla, sözleşmede belirtilen şartların sağlanması halinde ve belli yıllık taksitler içinde kalmak üzere 200 milyon Amerikan Doları veya eşdeğeri yabancı para karşılığı döviz avansının ödeneceği,

4) Bir milyar TL'dan daha fazla olacağı tahmin edilen sözleşmenin akit masrafları için TL avansı verileceği,

5) Fiyat farklarının hesaplanmasına esas olacak prensibin;

a) Tekliflerin TL kısmı için genelde 8/2574 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nda belirlenen şartlara benzer biçimde olacağı,

b) Tekliflerin yabancı para kısmı için uluslararası indekslerin kullanıldığı formüllerin uygulanacağı (Sözleşme tamamen yerli firmalardan oluşan grup ile akteildiğinden ve bu tip müracaat sahiplerinin tekliflerinde yabancı para kısmı bulunamayacağından bu sözleşme hükmü kullanılmayacaktır),

6) İş için gerekli çimento, betonarme demiri, profil ve sac malzemesinin İdare tarafından temin edileceği hükme bağlanmıştır. Ayrıca işle ilgili bütün birim fiyat analizleri sözleşmeye ilâve edilmiştir.

Yukarıda özetlenen sözleşme hükümleriyle, teklif sahiplerine yüklenebilecek bazı vecibeler ve külfetlerin İdaremizce üstlenildiği kolaylıkla anlaşılmaktadır. Bu vecibe ve külfetlerin teklif sahiplerine ait olması gerektiği düşünülebilirse de, bu halin teklif verilme sırasında teklif verenlerce düşünülüp teklif birim fiyatlarına intikal ettirileceği dolayısıyla daha yüksek bir teklifin oluşacağı aşikârdır.

### İhaleye İştirak Belgesi Verilmesi

Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra, işe ait ihale ilânı 28 Ağustos 1982 tarihli Resmî Gazete ile Ankara, İstanbul ve Urfa gazetelerinde yayınlamıştır. Bu ilânda, 15 Ekim 1982 günü son müracaat tarihi olarak tesbit edilmiştir.



Daha sonra özellikle yabancı firmaların sürenin uzatılması hususundaki müracaatları gözönüne alınarak son müracaat tarihi 5 Kasım 1982 gününe ertelenmiş ve bu tarihe kadar 22 adet firma ve firma grubu başvurmuştur. Bunların isim ve ünvanları aşağıdadır.

1. Doğu İnşaat ve Tic. Ltd. Şti.	Türk
2. Italstrade S.p.A.	İtalyan
3. Agro-Industrial Serv. Inter. Ltd.	İngiliz - Alman
4. CCI	Fransız
Dumez	Fransız
Razel	Fransız
5. Bahattin Gören	Türk
6. Skanska	İsveç
7. Güntekin İnş. A.Ş.	Türk
Gürüş İnş. ve Müh. A.Ş.	Türk
Yüksel İnş. A.Ş.	Türk
8. Garanti İnş. Ltd. Şti.	Türk
Arı İnşaat A.Ş.	Türk
Nafiz Yürekli Genel İnş. A.Ş.	Türk
9. Imprese Astaldi Estero S.p.A.	İtalyan
10. Philipp Holzmann	Alman
11. Kiska Kom. Şti.	Türk
12. Polensky And Zoliner	Alman
Strabag AG.	Alman
Porr AG.	Avusturya
Stuag Staben	Avusturya
Ar-Yapı Üretim San. ve Tic. Ltd. Şti.	Türk
13. Tisan İnş. Koll. Şti.	Türk
Enka İnş. ve San. A.Ş.	Türk
Titaş Top. İnş. ve Taah. A.Ş.	Türk
Kasktaş Kayar Kalıp A.Ş.	Türk
Enka Teknik	Türk
14. Overseas Bechtel	U.S.A.
Çimtaş Çelik İm. Tes. A.Ş.	Türk
15. Palet İnş. ve Tic. Ltd. Şti.	Türk
Seri İnş. ve Tic. Ltd. Şti.	Türk
Enerji - Su İnş. Ltd. Şti.	Türk
16. Sezai Türkeş-Feyzi Akkaya İnş. A.Ş.	Türk
17. Hikmet Ataman İnş. ve Tic. Koll. Şti.	Türk
Alke İnş. Ltd.	Türk
18. Italstrade S.p.A.	İtalyan
Recchi S.p.A.	İtalyan
19. ERG İnşaat Koll. Şti.	Türk
Yücelen İnş. Tic. Ltd. Şti.	Türk
Yet Yapı End. ve Tic. Ltd. Şti.	Türk
ERG İnş. ve Tic. San. A.Ş.	Türk
Mimtaş	Türk
Mustafa Özcan	Türk
20. Romelectro	Romanya
21. Perini Corporation	U.S.A.
Kutlutaş İnş. ve Tic. San. Ltd. Şti.	Türk
Tams	
22. Daewoo Corporation	Güney Kore
Yapılar İnş. Tic. Ltd. Şti.	Türk

10 Adedi yerli, 8 adedi yabancı ve 4 adet yerli-yabancı ortaklığı olan 22 adet başvuru sahibinin verdikleri dökümanlar, Devlet Su İşleri'nin Kuruluşuna ait 6200 Sayılı Kanununun 34. maddesi Gereğince Tatbik Edilecek ESASLAR'ın 60. maddesine göre teşekkül ettirilmiş olan Merkez Belge Komisyonu'na incelenmiş ve

1. Doğu İnş. Tic. Ltd. Şti.	Türk
2. Sezai Türkeş Feyzi Akkaya İnşaat A.Ş.	Türk
3. Italstrade S.p.A.	İtalyan
4. Agro-Industrial International	İngiliz-Alman
5. Skanska Cement	İsveç
6. Philipp Helzmann	Alman
7. Polensky Zoliner	Alman
Stuag Staben	Avusturya
Strabag AG.	Alman
Porr AG.	Avusturya

Ar-Yapı Üretim San. ve Tic. Ltd. Şti. Türk firma ve firma gruplarına ihaleye iştirak belgesi verilmiştir.

Hazırlanan davet mektubu ve ihale evrakı firmalara 2 Şubat 1983 günü gönderilmiş ve ihalenin 29 Nisan 1983 Cuma günü yapılacağı bildirilmiştir.

#### Yeniden İhale Belgesi Verilmesi :

Ancak, 15 Mart 1983 gün ve 83/6168 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile iştirak belgesi alamayan firmalara müracaatlarını yenilemeleri fırsatı verilmiş ve müracaatlarını yenileyen 11 adet firma ve firma grubundan;

8. Garanti İnş. Ltd. Şti.	Türk
Arı İnş. A.Ş.	Türk
Nafiz Yürekli Genel İnş. A.Ş.	Türk
9. Hikmet Ataman İnş. ve Tic. Koll. Şti.	Türk
Alke İnş. Ltd.	Türk
10. Güntekin İnş. A.Ş.	Türk
Gürüş İnş. ve Müh. A.Ş.	Türk
Yüksel İnşaat A.Ş.	Türk
11. Palet İnş. ve Tic. Ltd. Şti.	Türk
Seri İnş. ve Tic. Ltd. Şti.	Türk
Enerji - Su İnşaat Ltd. Şti.	Türk
12. Imprese Astaldi Estero S.p.A.	İtalyan
13. Société ATATÜRK (CCI)	Fransız
14. Perini Corporation	U.S.A.
Kutlutaş İnş. ve Tic. San. Ltd. Şti.	Türk

firmalarının müracaatlarının anılan Kararnameye uygun olduğu yine aynı Merkez Belge Komisyonu'na belirlenmiş ve kendilerine ihaleye iştirak belgesi verilmiştir.

Daha sonra yayınlanan 2 Haziran 1983 gün ve 83/6640 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına göre müracaatını yenileyen;



Overseas Bechtel INC.

U.S.A.

ENKA İnş. A.Ş.

Türk

grubunun da müracaatı aynı Merkez Belge Komisyonu'muzca bu Kararnameye uygun bulunarak kendilerine ihaleye iştirak belgesi verilmiş ve böylece yeterli belgesi verilen müracaatçı sayısı 15 olmuştur.

### **İhale'nin Yapılması : 26 Ağustos 1983**

30 Haziran 1983 günü, birinci grupta yeterli belgesi verilen firmalara gönderilmiş olan ihale evrakının aynısı ve davet mektubu, ikinci ve üçüncü grupta yeterli belgesi verilmiş olan firmalara da gönderilerek ihalenin 26 Ağustos 1983 gününde yapılacağı bildirilmiştir. Yine 30 Haziran 1983 günü, birinci grupta yeterli belgesi verilmiş olan firmalara da ikinci bir davet mektubu gönderilerek ihalenin 26 Ağustos 1983 günü yapılacağı bildirilmiştir.

İhale, 26 Ağustos 1983 günü Barajlar ve Hidroelektrik Santraller Dairesi Başkanlığı toplantı salonunda saat 15'te yapılmış ve 6 adet firma ve firma grubu bu iş için teklif vermiştir.

Teklif veren firma ve firma gruplarının isimleri ve teklifleri aşağıdadır :

- |                                     |                     |
|-------------------------------------|---------------------|
| 1. Palet İnş. ve Ltd. Şti.          | 102 842 062 500 TL. |
| Seri İnş. ve Ltd. Şti.              |                     |
| Enerji - Su İnşaat Ltd. Şti.        |                     |
| 2. Güntekin İnş. A.Ş.               | 104 671 302 381 TL  |
| Gürüş İnş. ve Müh. A.Ş.             |                     |
| Yüksel İnş. A.Ş.                    |                     |
| 3. Doğu İnş. ve Tic. Ltd. Şti.      | 108 065 428 300 TL  |
| 4. Garanti İnş. Ltd. Şti.           | 124 516 432 000 TL  |
| Arı İnş. A.Ş.                       |                     |
| Nafiz Yürekli Genel İnş. A.Ş.       |                     |
| 5. Hikmet Ataman ve Ort. Koll. Şti. | 128 135 409 000 TL  |

Alke İnş. Ltd. Şti.

6. Overseas Bechtel Inc.

144 606 774 332 TL

Enka İnş. A.Ş.

### **İhale'nin Sonucu : 9 Eylül 1983**

Merkez İhale Komisyonu'nca tekliflerin değerlendirilmesi yapılmış ve gerekli düzeltmelerden sonra ATATÜRK BARAJI VE HİDROELEKTRİK SANTRALI İNŞAAT İŞLERİ'nin 102 814 062 500 TL bedel üzerinden;

PALET İNŞAAT VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

SERİ İNŞAAT VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

ENERJİ - SU İNŞAAT TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

grubuna ihale edilmesi kararlaştırılmıştır.

Genel Müdürlük Makamınca 9 Eylül 1983 günü tasdik olunan ihale kararı 14 Eylül 1983 günü adı geçen firma grubuna tebliğ edilmiştir.

Sözleşme tasarısının Maliye Bakanlığınca vize edilmesini müteakip, PALET İnş. ve Tic. Ltd. Şti., SERİ İnş. ve Tic. Ltd. Şti. ve ENERJİ - SU İnş. Ltd. Şirketleri tarafından 5 Ağustos 1982 gün ve 8/5132 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve işe ait sözleşme tasarısı hükümlerine göre 500 000 000 TL sermayeli ATA İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ kurulmuş ve 28 Ekim 1983 günü ATATÜRK Barajı ve Hidroelektrik Santralı İnşaat İşleri Sözleşmesi imzalanmıştır.

Sözleşmesine göre işin süresi işe başlama tarihinden itibaren 120 aydır.

ATA İnşaat Sanayi ve Tic. Ltd. Şti. 4 Kasım 1983 günü fiilen işe başlamış olup, iş 4 Kasım 1993 günü bitirilecektir.

# Atatürk Barajı sözleşmesi'nin hukuksal yönleri

Nilüfer KILIÇ

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
I. Hukuk Müşaviri

## Su ve Önemi

Memleketimizin ekonomik gelişmesinde ehemmiyetli bir yeri olan su, Medenî Kanunumuzun sistematîği içerisinde umuma ait mallar arasında yer almıştır. Su, üzerinde kamu menfaati ile özel menfaatin en girift şekilde çatıştığı bir metâdır. Bu itibarla da insan yaşantısındaki önemi ve yeri izahtan varestedir. Nitekim suyun bu özelliği halk arasında veciz bir şekilde dile getirilmiştir. Kendisine bir tas veya bardak su ikram edilen Türk insanı teşekkürünü «su gibi aziz ol» diyerek ifade eder.

## Devlet Su İşleri'nin

### Kuruluş Özelliği

Halkımız tarafından bu veciz ifade ile âdeta kutsallaştırılan suyun, taşıdığı potansiyele uygun şekilde değerlendirilerek Türk Toplumunun hizmetine sunulması görevi 18 Aralık 1953 tarihinde kabul ve 25 Aralık 1953 tarihinde neşredilerek aynı gün yürürlüğe giren 6200 Sayılı Kuruluş Kanunumuz ile Genel Müdürlüğümüze verilmiştir. Mezkûr Kanunla ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisi Bayındırlık Komisyonu raporu incelendiği zaman, tasarıya hâkim olan prensipler arasında «Su mevzularının etiüd, araştırma, projelendirme ve inşaatı gibi çeşitli safhalarında kırtasiyeciliği önleyecek ve işlerin kolayca yapılmasını temin edecek tarzda selâhiyet ve mes'uliyet hislerine sahip bir teşkilât» olmamız hususunun yer aldığı görülecektir.

## Bakanlar Kurulu Kararı'na Bırakılan Esaslar

Bu prensibin en belirgin ifadesi «Umum Müdürlüğün aşağıda yazılan muameleleri 2490 Sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu ile 1050 Sayılı Muhasebe Umumiye Kanununun 83 ve 135 inci maddeleri hükümlerine tabi değildir.» denilmek suretile Kuruluş Kanunumuzun 34. maddesinde yer almıştır. Bu maddede Genel Müdürlüğümüzün muameleleri tâdâdi olarak belirtildikten sonra «Yukarıda yazılı işler Bayındırlık Vekâletince (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca) tanzim ve İcra Vekilleri Heyetince kabul edilecek esaslar dairesinde yürütülür.» denilmiştir.

Genel Müdürlüğümüz tarafından götürülen hizmetlerin ifasında takip edilecek esaslar kanunların katı olan çerçevesinden çıkarılarak, daha çabuk ve şartların gerektirdiği elâstikiyeti sağlamak üzere Bakanlar Kurulu Kararına bırakılmıştır.

Nitekim 6200 Sayılı Kanun'un 34 ncü maddesi gereğince tatbik edilen Esaslar,

- 17 Mayıs 1954 tarih ve 4/3417 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ilk defa yürürlüğe konulduktan sonra,
- değişen sosyo ekonomik şartlara uygunluğu sağlamak üzere 2 Eylül 1967 tarihinde 6/8809,
- 15 Ağustos 1973 tarihinde 7/6986,
- 16 Ekim 1979 tarihinde 7/18 338 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'yla üç defa değiştirilmiştir.



## Zaman Zaman Özel Hükümlerin Tedvini Yoluna Gidilmesi

Genel Müdürlüğümüz hizmetlerinin ifasında değişen şartlara uyumu sağlayan bu madde dayanak alınmak suretile, özellik arzeden bazı işlerin yapılmasını temin zımında *Esaslar*'dan dahi ayrılarak işin gerektirdiği özel hükümlerin tedvini yoluna zaman zaman gidilmiştir. Örneğin Demirköprü Kemer ve Seyhan Barajları'nın inşaatları Bakanlar Kurulunca çıkartılan kararnamelerdeki özel esaslar çerçevesinde yürütülmüştür.

### Atatürk Barajı İhalesi İçin Getirilen Özel Hükümler

Bu uygulamanın en son örneğini Güneydoğu Anadolu projesine dahil Atatürk Baraj ve Hidroelektrik Santralı inşaat işinde görmek mümkündür. Mezkûr işin ihalesini temin zımında,

- 2 Temmuz 1980 tarih ve 8/1808 sayılı;
- 29 Haziran 1982 tarih ve 8/5182 sayılı;
- 15 Mart 1983 tarih ve 83/6183 sayılı, ve
- 2 Haziran 1983 tarih ve 83/6640 sayılı olmak üzere dört defa Bakanlar Kurulu Kararı çıkartılması zorunda kalınmıştır.

Bu Kararnamelerle Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santralı Tesisleri inşaatının programlanan sürede bitirilmesi halinde, Ülkemiz ekonomisine sağlayacağı faydanın boyut ve kapsamının önemi gözönünde bulundurularak diğer sözleşmelerimizden farklı bazı hükümlerin getirilmesi yoluna gidilmiştir.

Bunlardan en önemlisi inşaatı taahhüt edecek iştirakçinin firma grubu olması halinde grubu teşkil eden firmaların Ticaret Kanunu'na uygun olarak bu işi yapmak üzere bir şirket kurmaları ve şirketi kuran firmaların da ayrıca şirketin inşaatı sözleşmesine uygun olarak bitirmesini üçüncü kişi olarak tekeffül etmelerini öngören Kararname hükümleridir.

Bu hususu hükme bağlayan 8/5312 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 3. maddesine göre, Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santralı inşaatı ihalesine birden fazla firmanın birleşerek teklif vermek istemeleri halinde;

a) Firmaların bütün ortaklarının yerli firmalardan oluşması halinde, Türk Ticaret Kanunu uyarınca yeni bir şirket kurmayı taahhüt ederek müracaat etmeleri ayrıca da bu yeni şirketi kuran pay sahibi firmaların kuracakları şirketin taahhüdünü üçüncü kişi olarak tekeffül etmeleri,

b) Yabancı firmaların kendi aralarında ve ülkelerindeki, mevzuat uyarınca, bu iş için yeni bir firma kurarak müracaat etmeleri ve şirketi kuran pay sahiplerinin kurdukları şirketin taahhüdünü üçüncü kişi olarak tekeffül etmeleri,

c) Türk ve yabancı firmaların bir araya gelerek bu işe Âdi Ortaklık (Joint-Venture) olarak müracaat etmeleri halinde ortaklığı teşkil eden beher ortağın kurulan bu Âdi Ortaklığın taahhüdünü üçüncü kişi olarak tekeffül etmesi gerekmektedir.

### Devlet İhale Kanunu

Yukarıda izahına çalıştığımız üzere, değişen sosyal ve ekonomik şartlara uygun olarak Genel Müdürlüğümüz hizmetleriyle ilgili Hukuk Kaidelerinin süratle değiştirilerek hizmetlerin götürülmesini temin eden 6200 sayılı Kuruluş Kanunumuzun 34. maddesi, 1 Ocak 1984 yılında yürürlüğe girecek olan 8 Eylül 1983 tarih, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ile zımnen ilga edilmiştir.

Bahis konusu kanunun geçici 1. maddesi, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce ilâm yapılmak suretile başlamış olan ihale işlemlerinin ilgili olduğu kanun ve usullere göre yürütülmesi istisnasını da getirmiştir. Bu istisna dışında kalan işlerimiz ise 1 Ocak 1984 tarihinden itibaren 2886 sayılı Kanun hükümlerine göre yürütülecektir.

Bu kanuna göre yürütülecek işlerimizde karşılaşılabilecek olan hukukî sorunlar hakkında herhangi bir fikir beyan etmek bugün için mümkün değil ise de, 6200 sayılı Kanunun çıkartılması prensipleri arasında yer alan ve en belirgin ifadesini 34. maddesinde bulan "*Su mevzularının etüd, araştırma ve projelendirme ve inşaatı gibi çeşitli safhaların da işlerin kolayca yapılmasını temin edecek tarzda salâhiyet ve mes'uliyeti*" kavramına ilâve bir şey getirmediğini söylemek mümkündür.

# Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali İnşaatı finansman sorunu

**İbrahim TAŞKIN**

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
Barajlar ve Hidroelektrik Santraller  
Dairesi Başkanı

- Cumhuriyetimizin 60'ıncı, DSI'nin 30'uncu kuruluş yıldönümlerinde ülkemizin Cumhuriyet döneminde başlattığı en büyük «enerji ve sulama» projesi olan Atatürk Barajı'nın ihalesi 26 Ağustos 1983 günü yapılmış ve temeli, 3 Kasım 1983 günü Cumhurbaşkanı Sayın Kenan EVREN tarafından atılmıştır.
- Atatürk Barajı ve hidroelektrik santrali inşaatı, elektromekanik teçhizatın temini ve tesisi, kamulaştırma vb. diğer müteferri tesislerin 1983 yılı fiyatları ile maliyeti 500 milyar lira'dır.
- Atatürk Barajı, ülkemiz özkaynaklarının yüksek oranda kullanılmasına yönelik en büyük enerji projesi'dir.

Boyutları ve faydaları bakımından yalnız ülkemizin değil, Dünyanın sayılı projelerinden olan ATATÜRK Barajı ve Hidroelektrik Santrali İnşaatı tamamlandığında 874 200 hektar arazinin sulanması sağlanacak ve herbiri 300 000 kilovat'lık 8 üniteli 2 400 000 kilovat kurulu gücündeki santralında başlangıçta yılda 8,9 milyar kilovatsaat, I. Merhale sulamanın tamamlanması halinde yılda 8,1 milyar kilovatsaat veya diğer bir ifade ile bugün ülkemizde üretilen enerjinin yaklaşık üçte biri üretilmektedir. Diğer bir ifade ile yılda 2 milyon ton fuel-oil veya 500 milyon dolar tasarruf sağlanacaktır.

İnşaat işlerinin ihalesi ile ilgili olarak 5 Ağustos 1982 tarih ve 8/5132 sayılı Bakanlar Kurulu Kararname'si yayınlanmıştır. Kararname'nin 1. maddesinde «işin büyüklük ve özelliği sebebiyle duyuru ve sözleşme evrakında özel şartlar tesbit etmeye DSI Genel Müdürlüğü yetkili kılınmıştır.»

Aynı kararname'nin 6'ncı maddesinde «Yukarıda belirtilen işlerin dış finansmanını sağlamak amacı ile borçlanmaya, garanti vermeye, bono tanzimine ve bunlarla ilgili bilûmum işlemleri yapmaya Maliye Bakanlığı yetkili kılınmıştır.»

Kararname'nin ilgili hükmü gereğince inşaat işleri sözleşmesinde işin finansmanını kolaylaştırmak ve süresi içerisinde projenin tamamlanmasını sağlamak üzere özel hükümler getirilmiştir. Bunlar özelikle :

- a) Yıllara dağıtılmış olarak ihale bedelinin yüzde 5'i tutarında (TL) avans,
- b) Yıllara dağıtılmış olarak, inşaat makina, ekipman, teçhizat ve yedek parça ithalinde kullanılmak üzere toplam 200 milyon dolar yabancı para avansı,
- c) Bu makina ve teçhizatın ithali için lüzumlu gümrük masraflarını karşılamak üzere (TL) avansı,
- d) Demir, çimento, çelik sac gibi ana inşaat malzemelerinin İdare tarafından verilmesi'dir.

Bu maddeler, teklif sahibinin finansman yükünün hafifletilerek işin sürüncemede kalmasını önlemek üzere ve öngörülen sürede projenin tamamlanmasına yönelik olarak düzenlenmiştir. Teklif sahibinin finansman ihtiyacı azaltılıp daha ucuz tek-



lif alma imkânı yaratılırken İdare'nin mukavelevî yükümlülüklerinin de aynı nisbette ağırlaştığı bir gerçektir. O halde bu yükümlülüklerin zamanında yerine getirilmesi ve buna paralel olarak da iş yapılmasının takip edilmesi projenin istenilen sürede tamamlanması için esastır.

Her yatırım faaliyetinde olduğu gibi ATATÜRK Projesi'nin de plânlanan süre içerisinde tamamlanıp ülke hizmetine sunulabilmesi için birçok meselelerin yanında özellikle finansman sorununun kesinlikle ve en başta çözümlenmesi zorunludur. ATATÜRK Projesi finansmanının hangi kaynaklardan temin edileceği TC Maliye Bakanlığı'nın görevi olduğu yukarıda kayıtlı kararname hükmüdür.

Bizim finansmandan kasmız nakit akışı ve ödemelerin zamanında yapılmasıdır.

Halen inşaatları devam etmekte olan 49 Baraj ve Hidroelektrik Santral İnşaat işimizin en büyük darboğazı müteahhit alacaklarının veya iş bedellerinin zamanında ve tam olarak ödenememesidir. Bunun neticesi olarak kısıtlı finansman imkânına sahip müteahhitler alışılmış usullerin dışında kredi bularak iş yapmaya zorlanmakta, neticede iş olumsuz yönde etkilenerek gecikmekte, bu ise çözümü imkânsız mukavelevî ihtilâflara dönüşerek işler sürüncemede kalmaktadır. İşin zamanında bitirilememesi ise projenin ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir.

Son yıllarda ihalelerimizde görülen ve izahı mümkün olmayan tenzilatlarla iş alma eğilimi de yatırımların gecikmesinde esas etkenlerden birisi olarak görülmekle birlikte konumuz dışı olduğu için değinmekle yetineceğiz.

İnşaat işlerinin 1983 yılı fiatlarıyla ödenek ihtiyaçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablodan görüleceği gibi (fiat farkları hariç) ihale yılı fiatlarıyla en büyük ödenek ihtiyacı 1985 yılında yaklaşık 25 milyar TL yani aylık 2,1 milyar TL nakit ödemeye ihtiyaç göstermektedir.

DSİ Genel Müdürlüğü yatırım bütçeleri içerisinde enerji sektörüne verilen toplam ödenekler 1982 yılında 45 milyar TL, 1983 yılında 67,5 milyar TL'dir. Bu rakamlar içerisinde satınalma ve ücretler dahil olduğuna göre ATATÜRK Barajı ve Hidroelektrik Santral İnşaatı için lüzumlu ödenek ihtiyacının ve nakit akışının önemi açıkça görülmektedir.

Projenin tamamına ait yıllara göre ödenek ihtiyacı Tablo 2'de verilmiştir.

### Önerimiz

ATATÜRK Barajı ve Hidroelektrik Santral İnşaatının zamanında ve programına uygun olarak yü-

**TABLO 1 — ATATÜRK BARAJI VE HİDROELEKTRİK SANTRALI İNŞAAT İŞLERİ İÇİN ÖDENEK İHTİYACI**

Yıl	Müteahhit Ödenek İhtiyacı	Avans Ödenek İhtiyacı				Avans Kesintisi	İdarece Verilecek Malzeme	Toplam Ödenek İhtiyacı
		Döviz Avansı	TL Karşılığı (*)	İç Avans	Toplam Avans			
	(milyar TL)	(milyon \$)	(milyar TL)	(milyar TL)	(milyar TL)	(milyar TL)	(milyar TL)	(milyar TL)
1983	1,62	20	6,00	2,05	8,05	0,00	—	9,67
1984	8,14	25	7,50	2,05	9,55	1,06	2	18,63
1985	8,14	50	15,00	1,03	16,03	2,28	3	24,89
1986	14,55	35	10,50		10,50	7,27	4	21,78
1987	16,16	35	10,50		10,50	10,83	3	18,83
1988	17,16	15	4,50		4,50	14,64	1	8,02
1989	14,55	10	3,00		3,00	11,63	1	6,92
1990	9,70	10	3,00		3,00	8,24	1	5,46
1991	7,30					5,54		1,76
1992	2,94					2,09		0,85
1993	2,58					1,55		1,03
<b>Toplam</b>	<b>102,84</b>	<b>200</b>	<b>60,00</b>	<b>5,13</b>	<b>65,13</b>	<b>65,13</b>	<b>15</b>	<b>117,84</b>

(\*) Türk müteahhitleri için akreditif ve gümrük karşılıkları ilâve edilerek TL'na çevrilmiştir. 1 USA \$ = 250 TL alınmıştır.

rütülebilmesi ve İdare'nin mukavelede öngörülen ödeme vecibelerinin zamanında gecikmeden yerine getirilebilmesi için TC Merkez Bankası'nda 3 milyar TL'lik ATATÜRK PROJESİ DÖNER HESABI açılmalı, bu hesaptaki miktar bir milyar lira'ya düşük-

çe Maliye Bakanlığı'nca 3 milyar TL'ya iblağ edilmelidir. Aksi halde diğer işlerle birlikte yapılacak bir ödeme sistemi daha başında projenin gecikmesine neden olacaktır.

**TABLO 2 — ATATÜRK BARAJI VE HİDROELEKTRİK SANTRALI  
İNŞAATI ÖDENEK İHTİYACI (milyon TL)**

Y.I	İş Kıs:mları, Bedeli ve Harcamaların Yıllara Göre Dağılımı (milyon TL)							
	Yaklaşım Yolu, Site Tesisleri	İnşaat İşleri	Derivasyon Tünelleri	Daimi Teçhizat	Kamu-laştırma	Kontrollük Hizmetleri	Müteferrik İşler	Toplam
1983	1 800	9 670	4 070,000		1 600			17 140
1984		18 630	1 601,849	12 500	5 000	3 500	9 558,151	50 790
1985		24 890			7 500	3 500	10 000,000	45 890
1986								
		21 780			5 000	3 500	10 000,000	40 280
1987		18 830		12 500	5 000	3 500	10 000,000	49 830
1988		8 020		12 500	5 000	3 500	10 000,000	39 020
1989		6 920		12 500	5 000	3 500	10 000,000	37 920
1990								
		5 460		12 500	3 000	3 500	10 000,000	34 460
1991		1 760		15 000	2 900	3 500	10 000,000	33 160
1992		850		22 500		3 500	15 000,000	41 850
1993		1 030		25 000		3 500	15 000,000	44 530
<b>Toplam</b>	<b>1 800</b>	<b>117 840</b>	<b>5 671,849</b>	<b>125 000</b>	<b>40 000</b>	<b>35 000</b>	<b>109 558,151</b>	<b>434 870</b>

Not 1 — Daimi teçhizat yabancı para ihtiyacı 500 milyon (US) dolar'dır.

Not 2 — İnşaat işleri için 200 milyon (US) dolar tutarındaki döviz avansı kalem 2 tutarına dahil edilmiş olup, işin yabancı para ihtiyacı 500 milyon (US) dolar'dır. 1 US \$ = 250 TL.



# Atatürk Barajı projesi ile ilgili kamulaştırma ve iskân sorunları

**Halûk TOPRAKOĞLU**

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
Tarımsal Kalkınma Dairesi Başkanı

## Giriş

Yurdumuzun ekonomik gelişmesine çok önemli katkılarda bulunacak olan Atatürk Barajının temeli 3 Kasım 1983 günü atılmıştır. Büyük ATATÜRK'ün adına yaraşır bu dev eserin zamanında, hattâ zamanından önce bitirilmesinde konu ile ilgili tüm çalışanlara büyük görevler düşmektedir. Bütün varlığı ile bunun bilincinde olan DSİ Genel Müdürlüğü; Atatürk Barajı kamulaştırma ve iskân sorunlarının, Devleti ve baraj göl alanından etkilenecek vatandaşları zor durumda bırakmayacak bir çalışma düzeni içinde ve en iyi bir şekilde yürütülmesine büyük özen göstermektedir.

## Baraj Göl Alanı'nın Tanıtılması

Atatürk Barajı Keban Barajı'nın 346 kilometre mansabında, Fırat nehri üzerinde inşa edilmektedir. Maksimum su kotunda, baraj menbaında 81 700 hektar alanında ve 48,7 milyar metreküp depolama hacimli bir göl teşekkül edecektir. Göl alanında biriken su; Adıyaman ili sınırları içinde bir ilçeyi, 10 köyü tamamen, 2 ilçe, 3 bucak, 69 köyü kısmen; Urfa ili sınırları içinde 18 köyü tamamen, bir bucak ve 26 köyü kısmen; Diyarbakır ili sınırları içinde ise bir köyü tamamen, 11 köyü kısmen olmak üzere toplam 142 yerleşim birimini etkileyecektir. 1980 nüfus sayımına göre bahse konu yerleşim birimlerinde 109 669 nüfus, daha başka bir ifade ile de 17 614 aile yaşamaktadır.

## Atatürk Barajı Kamulaştırma Programı

Atatürk Barajı inşaatının başlama tarihinden 22 ay sonra menba ön batardosunun tamamlanması, 34

ay sonra da menba batardosunun tamamlanarak (432 metre kotu) nehir derivasyonunun sağlanması program hedefidir. Bu nedenle batardo kotu (432 metre) altında kalan alanların (takriben 15 100 hektar) 1 Haziran 1985, minimum işletme kotu (518 metre) altındaki alanların 1 Ocak 1989, maksimum işletme kotu (542 metre) altındaki alanların ise 1 Ocak 1991 tarihine kadar tüm kamulaştırma işlemlerinin ikmal edilmesine ve barajın doldurulmaya hazır hale getirilmesine çalışılacaktır.

1981 yılı fiyatları ile Atatürk Barajı'nın toplam kamulaştırma bedeli 40 milyar civarındadır.

## Atatürk Barajı'nda Bugüne Kadar Yapılan Kamulaştırma Çalışmaları

Atatürk Barajı'nda 1982 yılı sonuna kadar verilen kamulaştırma ödenekleri ile baraj inşaatının başlamasına imkân tanyacak bir kısım alanlar ile açılan kamulaştırılması gereken bazı eski eser kazı alanlarının kamulaştırılma işlemleri tamamlanmıştır.

Ayrıca sağ sahilde DSİ XX. Bölge Müdürlüğü (Kahramanmaraş), sol sahilde de DSİ XV. Bölge Müdürlüğü (Urfa) tarafından batardo kotu ve maksimum su kotu altında kalacak 110 yerleşim biriminde mülkiyet etüdleri ve arazi kullanımı tesbitleri yapılmıştır. Bu arada tapu kayıtlarının çıkarılması, kamulaştırma plânlarının yapılması, binalarla ilgili olarak yapı plânlarının çıkarılması gibi kamulaştırma hazırlığı çalışmalarına devam edilmiş, Adıyaman Merkez ilçeye bağlı 4 köyde, Urfa ili Bozova ilçesine bağlı 3 köyde değer takdiri aşamasına gelinmiştir.

### Kamulaştırma ve İskân Sorunları İle Çözüm Yolları

a) Atatürk Barajı göl alanının, özellikle zamanın kısıtlı olması nedeniyle batardo kotu altında kalan alanların, inşaat ve kamulaştırma programlarına uygun olarak zamanında kamulaştırılması ve kamulaştırmaya bağlı olan sorunların çözümü herşeyden önce DSİ'nin mahallinde en iyi şekilde teşkilatlanmasını gerektirmektedir.

Kamulaştırma alanının çeşitli il ve ilçelerin sınırları içinde bulunması nedeniyle kamulaştırmanın aynı kriterler ve esaslar içinde yürütülmesi, gerek tezyidi bedel, gerekse tenkisi bedel dâvâlarında aynı objektif koşullar içinde savunma yapabilmemiz açısından büyük önem taşımaktadır.

b) Atatürk Barajı göl alanında kalan taşınmaz malların "1981 yılı fiyatlarıyla" toplam kamulaştırma bedeli 40 milyar TL civarındadır. Yıllara göre programlanmış bu bedelin "fiyat artışları da dikkate alınarak revize edilecek miktarlar esas alınmak kay-

dı ile" yılı içinde mutlaka sağlanması gerekmektedir. 1983 yılı için öngörülen 1,5 milyar TL ödenek için bugüne kadar nakit temini maalesef mümkün olamamıştır.

c) Batardo kotu altında tamamen kalan Samsat ilçe merkezinin hukukî durumu ile ilgili olarak İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü'ne Atatürk Barajı Koordinasyon Kurulu Başkanlığı aracılığı ile yapılmış olan girişimlerden çalışmalarımızı kolaylaştıracak olumlu bir sonuç henüz alınmamıştır.

d) Kamulaştırma çalışmalarının sağlıklı bir biçimde ve zamanında yapılabilmesi için Adıyaman Merkez, Samsat, Kâhta ve Gerger ilçeleri ile, Urfa Merkez, Bozova, Siverek ve Diyarbakır ili Çermik ilçesinde; tapu, maliye ve yargı organlarının sür'atle yeterli hale getirilmesine ihtiyaç vardır.

e) Baraj göl alanında kalan aşağıdaki eski eser kazı alanlarındaki tarihî eserleri kurtarma operasyonunun kamulaştırma ve barajda su tutulmasına ilişkin program içinde gerçekleştirilmesine çalışılmaktadır.

<u>İLİ</u>	<u>İLÇESİ</u>	<u>KÖYÜ</u>	<u>ADI</u>	<u>KAZI YAPAN ÜLKE</u>
URFA	Siverek	Merkez	Hassek Hüyük	Almanya
»	Bozova	Lidar	Lidar Hüyük	Almanya
»	Bozova	Cümcüme	Kurban Hüyük	Amerika
ADIYAMAN	Kâhta	Merkez	Horiskale	Türkiye
»	Kâhta	Ancoz	Ancoz Hüyük	Türkiye
»	Kâhta	Geldibuldu	Tille Hüyük	İngiltere
»	Samsat	Merkez	Samsat Kale	Türkiye
»	Samsat	Merkez	Şhremuz tepe	Almanya
»	Samsat	Bebek	Hayaz Hüyük	Hollanda
»	Samsat	Biriman	Giritille Hüyük	Amerika

f) 1984 yılından itibaren hızlanacak kamulaştırma işlemleri ve ödemeler için 2 adet sorumlu saymanlık müdürlüğü ile Atatürk Barajı Bölge Müdürlüğü emrinde etkili şekilde görev yapabilecek hukuk servisine ihtiyaç vardır.

g) Atatürk Barajı göl alanı kamulaştırma bedellerinin, mahallinde istihdamı sağlayacak verimli ve üretken projelere aktarılması için uzman kuruluş olan Devlet Plânlama Teşkilâtı ile mahallî kamu kuruluşlarının 1984 yılından itibaren yörede etkili bir faaliyete girişmesinde ülke ekonomisi açısından büyük yararlar vardır.

### Atatürk Barajı İskân Çalışmaları

2510 sayılı İskân Kanunu'na ek 1306 sayılı Kanun gereğince; Atatürk Barajı göl alanında taşınmaz mal-

ları kamulaştırılacak hak sahipleri ile, taşınmaz mal bulunmadığı halde, iskân etüdlerinin başladığı tarihten itibaren geriye doğru en az üç yıldan beri bahse konu yörede oturup geçimini sağlayan ailelerden isteyenlerin, Devletçe gösterilecek yerlerde iskân edilmeleri (Tarımsal, şehirselleştirme ve kredili inşaat uygulaması) Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı'na bağlı Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkileri içinde bulunmaktadır.

Anılan Genel Müdürlüğün yörede yaptığı ön etüd çalışmalarına göre; 288 ailenin şehirselleştirme, 2992 ailenin de tarımsal iskân olmak üzere toplam 3280 ailenin Devlet eliyle iskân talebinde bulunduğu tesbit edilmiştir.

Devlet eli ile iskân talebinde bulunan ailelerin illere göre dökümü Tablo I'de gösterilmiştir.



**TABLO I — DEVLET ELİ İLE İSKÂN TALEBİNDE  
BULUNAN AİLELERİN İLLERE GÖRE DÖKÜMÜ**

İli ve İlçesi	Yerleşim Birimi, Adet	Tarımsal İskân, Adet	Şehirsel İskân, Adet	Toplam, Adet
<b>URFA :</b>				
Merkez	1	10	—	10
Siverek	12	860	18	878
Bozova	15	917	67	984
Hilvan	17	963	95	1 058
<b>Toplam :</b>	<b>45</b>	<b>2 750</b>	<b>180</b>	<b>2 930</b>
<b>ADİYAMAN :</b>				
Merkez	6	12	—	12
Kâhta	9	150	—	150
Samsat	7	76	108	184
<b>Toplam :</b>	<b>22</b>	<b>238</b>	<b>108</b>	<b>346</b>
<b>DİYARBAKIR :</b>				
Çermik	1	4	—	4
<b>Genel Toplam :</b>	<b>68</b>	<b>2 992</b>	<b>288</b>	<b>3 280</b>

Gerek şehirsel, gerekse tarımsal iskân talep eden aileler için gerekli kaynak araştırması halen Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü'nce yapılmaktadır.

Devlet eli ile iskânın gerçekleştirilebilmesi için; hak sahiplerinin almış oldukları kamulaştırma bedellerini özel iskân fonuna yatırıp taahhütname imzalamaları Kanun gereğidir. Yeni çıkan 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nda da kamulaştırma tebligatının yapılabilmesi için kamulaştırma bedelinin tamamının veya gerekli şartlarda ilk taksidinin bankaya bloke edilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Devlet eli ile iskân talep eden aileler, yeni Kanunun getirdiği peşin ödeme şartları içinde, iskân için kendilerine en elverişli iskân şeklini seçmede daha rahat karar verip Kanun gereğini yerine getirebileceklerdir.

# Güneydoğu Anadolu ovaları'nın geliştirilmesindeki sorunlar

**Tahir AYDINGÖZ**

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
İşletme ve Bakım Dairesi Başkanı

## Güneydoğu Anadolu Projesi

Ülkemizin tarımsal arazi potansiyelinin önemli bir bölümünü oluşturan Güneydoğu Anadolu Ovaları, bugün kısaca "GAP" diye anılan *Güneydoğu Anadolu Projesi* içerisinde kalan ve büyük bir bölümünün sulanması öngörülen geniş toprak kaynaklarını kapsamaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi, Fırat ve Dicle nehirlerinin aşağı kesimleri ile iki nehir arasında uzanan eski Mezopotamya ovalarının yukarı kısımlarını kapsamakta olup, toplam proje alanı yaklaşık 74 000 km<sup>2</sup>'dir. Urfa ve Mardin illerinin tamamı, Gaziantep, Adıyaman, Diyarbakır ve Siirt illerinin bir kısmı Güneydoğu Anadolu Projesi içerisinde kalmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi önceleri Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nce ele alınan "Aşağı Fırat Plânlaması ile ortaya çıkmış ve uzun süre "Aşağı Fırat Projesi" olarak telâffuz edilmiştir. Daha sonraları Dicle Havzası Plânlaması da bu projeye eklenmiştir. Su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla yönelik bu projeler, bölgenin ekonomik ve sosyal hayatını büyük çapta etkileyici nitelikte olmaları ve arkalarından bir çok sektörleri de gelişmeye zorlayıcı karakterde bulunmaları nedeniyle "Güneydoğu Anadolu Projesi" şeklinde telâffuz edilmeye başlanmıştır. Bugün "Güneydoğu Anadolu Projesi" kavramı Fırat ve Dicle üzerinde inşa edilecek seri büyük barajlar ve hidroelektrik santraller ile sulama tesislerini ve proje alanında inşa edilecek her

çeşit alt yapı, tarımsal yapı, ulaştırma, sanayi, eğitim, sağlık ve diğer sektörlerin gelişme tesislerini ve hizmetlerini kapsayan çok yönlü entegre bir gelişme projeleri demeti olarak anlaşılmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin sürükleyici temel tesisleri, su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik sulama ve hidroelektrik enerji tesisleri olup bu tesislere, Karakaya Barajı, Urfa Tüneli gibi büyük yapılarla 1976 yılında başlanmıştır.

Bu projeler demeti içerisinde en büyük tesis olan Atatürk Barajı'nın derivasyon tünelleri inşaatına 1981 yılında başlanmış olması yanında 1983 yılında Atatürk Barajı inşaatı ihalesinin gerçekleştirilmiş olması ile Güneydoğu Anadolu Projesi'nde yeni ve çok önemli bir aşamaya ulaşılmıştır.

Güneydoğu Anadolu Projesi tamamlandığında bugünkü tahminlere göre 1,7 milyon hektar arazi sulanabilecek ve yılda sulamanın başlangıcında 27,8 milyar kilovatsaat, sulamanın tam gelişmesi halinde ise 22,8 milyar kilovatsaat elektrik enerjisi üretilebilecektir.

1983 yılı başı itibariyle DSİ'ce inşaatı tamamlanıp işletmeye açılan net sulama şebekesi alanı 1,2 milyon hektar olduğuna göre Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında sulanması öngörülen alanın büyüklüğü ve tarımsal gelişmemiz yönünden önemi açıkça görülmektedir.

Bu kısa açıklamalardan sonra Güneydoğu Anadolu Ovalarının geliştirilmesindeki başlıca sorunları aşağıda belirtildiği şekilde özetlemek mümkündür.



## GÜNEYDOĞU ANADOLU OVALARININ GELİŞTİRİLMESİ

### Sulama İhtiyacı

Güneydoğu Anadolu Ovalarının orta kesimlerinde yer alan il merkezlerinde yıllık yağış ortalamaları 835 mm ile 473 mm arasında değişmekte; yıllık yağış miktarı Güneydoğu Torosların eteklerinde yüksek kotlardaki yerleşim merkezlerinde 1200-1300 mm'ye kadar ulaşırken sınır bölgesinde alçak kotlarda 300 mm'ye kadar düşmektedir. Yaz aylarındaki (Haziran, Temmuz, Ağustos ayları) ortalama yağış toplamları 3,1 mm ile 10,3 mm arasında değişmektedir. Yıllık ortalama yağışlar ile yaz aylarında düşen yağışlar arasındaki büyük farklar, bölgedeki çok şiddetli yaz kuraklığının açık bir göstergesidir.

Bölgede toprak kaynaklarının ve diğer iklim faktörlerinin elverişliliği karşısında yağışların, özellikle yaz aylarındaki yağışların yetersizliği bölgedeki tarımsal gelişmeyi olumsuz yönde etkileyen başlıca faktördür. Güneydoğu Anadolu Ovalarında yetiştirilecek bitki çeşitlerini, birim alandan alınabilecek verimi ve çağdaş tarım yöntemlerinin uygulanmasını sınırlayan başlıca faktör olan su noksanlığının, sulama imkânları yaratılarak giderilmesi gerekmektedir. Sulama, bölgede tarımsal üretimi, istihdam imkânlarını artırıcı, diğer sektörleri ve hizmetleri düzenleyici ve hızlandırıcı başlıca sürükleyici hizmet olarak görülmektedir.

Güneydoğu Anadolu Ovalarında bugüne kadar Devlet eliyle sulama imkânlarına kavuşturulan toplam alan (Ceylânınar Devlet Üretme Çiftliği dahil) 63 bin hektardır. Ayrıca, çeşitli halk sulamaları ile yetersiz de olsa sulama yapılan alan yaklaşık olarak 127 bin hektar olarak tahmin edilmektedir. Karşılaşılan bazı sorunlara rağmen, mevcut sulamaların gelişmesindeki gözlemler, gerekli tedbirlerin alınmasıyla, meydana getirilecek yeni sulama tesislerinden beklenen faydanın sağlanabileceği hususunda umut vericidir. Ancak, sulama projelerinden beklenen ekonomik amaçlara ulaşılabilmesi, bugün mevcut veya bu projelerin uygulanmasıyla ortaya çıkabilecek olan bazı sorunların çözülmesi ile yakından ilişkilidir.

### Tarımsal Yapının İyileştirilmesi

Bölgede sulamaya açılmış ve açılacak tarım alanlarında bugünkü mülkiyet dağılımının iyileştirilmesi, çok parçalı mülk arazilerinin toplanlaştırılması, iskân ve istihdam sorunlarının Anayasa hükümleri doğrul-

tusunda yapılacak yasal düzenlemeler ve uygulamalarla çözümlenmesine ağırlık verilmesi gerekli görülmektedir.

Güneydoğu Anadolu Ovaları'nın Atatürk Barajı'ndan sağlanacak su ile sulanması öngörülen önemli bir bölümünü içine alan Urfa ilinde 1973 yılında başlanan ve 1977 yılında Toprak ve Tarım Reformu Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmesiyle sona eren toprak ve tarım reformu uygulaması sırasında bazı tarımsal alt yapı tesisleri yapılmış, geniş çapta arazi kamulaştırılmış, Devlete ait araziler tesbit edilmiş; ancak, reformla amaçlanan tarımsal yapı sağlanamamıştır. Sulama projelerinden beklenen faydanın sağlanabilmesi için, yeni Anayasamızın toprak mülkiyetine ilişkin 44'ncü; tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunmasına ilişkin 45'nci; kamulaştırmaya ilişkin 46'ncı maddeleri ile diğer ilgili hükümleri çerçevesinde, gerekli düzenlemenin yapılması ve tarımsal yapının tarımsal üretimi ve tarımsal gelişmeyi sağlayacak ölçülerde ıslah edilmesi büyük önem taşımaktadır.

### Çiftçinin Eğitilmesi

Sulu tarım alanlarında sulama ve çağdaş tarım tekniklerinin etkili bir biçimde uygulanabilmesi öncelikle çiftçi eğitimi ile ilgili olduğundan bu hususta ilgili tüm kuruluşların çalışmalarını belirli bir plân ve program çerçevesinde, sulama projelerinin gelişmesine paralel olarak yaygınlaştırmaları ve etkinleştirmeleri gerekmektedir. Çiftçi eğitiminin istenilen düzeyde yapılabilmesi bu bölgede tarımsal araştırma, deneme ve demonstrasyon çalışmalarının daha şimdiden yoğunlaştırılarak sürdürülmesini gerektirmektedir.

### Tarla İçi Hizmetler

Sulamadan tam olarak yararlanılması, tarla içi yatırım hizmetlerinin sulama projesine paralel olarak plânlanmasına ve gerçekleştirilmesine büyük ölçüde bağlı bulunmaktadır.

### Tarımsal Girdiler ve Kredi Sağlanması

Sulu tarımın gelişmesi için bölge çiftçilerinin ihtiyaç duyacakları tüm tarımsal girdilerin ve tarım kredilerinin uygun şartlarla ve zamanında sağlanması kaçınılmazdır.



## Erozyonu Önleyici Tedbirler

Toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesini sağlamak amacıyla yapılacak tesislerin ekonomik ömürlerinin belirlenen sürelerde devam etmesi ve tarım alanlarının korunması için yukarı havza drenaj alanlarında erozyonu önleyici tedbirlerin uzun vâdeli bir plân ve program çerçevesinde ele alınıp gerçekleştirilmesine ihtiyaç vardır.

## Tarım Arazilerinin Korunması

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin gerçekleşmesiyle meydana gelecek sanayi, ulaşım, yerleşim ve diğer sektörler tesislerinin tarım arazileri dışında veya bu mümkün olmadığı takdirde tarıma en az elverişli alanlarda kurulmasının sağlanması suretiyle tarım arazilerinin tarım dışı amaçlarla kullanılmasını engelleyecek tedbirlerin tesbiti ve uygulamaya konulması gerekli görülmektedir.

## Artan Nüfusun Getireceği Sorunlar

Yalnız tarımsal alanda değil, diğer alanlarda da Güneydoğu Anadolu Projesi'nin uygulanması ile birlikte bu bölgede artan nüfusun getireceği, yerleşim, eğitim, sağlık, ulaşım, su, elektrik ve benzeri alt-yapı sorunlarının çözümü için gerekli faaliyetlerin tesbiti ve bu çalışmalara zamanında başlanması zorunluluğu vardır.

## Koordinasyon ve İşbirliği İhtiyacı

Güneydoğu Anadolu Ovalarının sulanması ile gerçekleşecek bitkisel ve hayvansal üretimin en iyi şekilde değerlendirilmesi ve projenin entegre bir tarımsal gelişme projesine dönüştürülmesi için, yukarıda belirtilen sorunların çözümü ile birlikte, iç ve dış pazarların sağlanması, pazarlama organizasyonunun kurulması, tarım ürünlerinin pazar şartlarına ve isteklerine göre işlenerek pazarlanmasını sağlayacak tarımsal sanayi, sanayi ve ulaşım imkânlarının geliştirilmesi, bölgede tarımsal gelişme ile bütünleşecek şekilde diğer sektörler hizmetlerinin geliştirilmesi gerekir. Bunun için, bu konularda hiz-

met veren tüm kurum ve kuruluşların bir plân ve program disiplini içinde koordinasyon ve işbirliği yaparak çalışmaları zorunlu görülmektedir. Güneydoğu Anadolu Projesi içerisinde sulama faaliyetlerine paralel olarak gerekli diğer faaliyetler tesbit edilmeli; ilgili kuruluşların bölgedeki faaliyetlerini, bu bölgede yapılması gereken bütün çalışmalarını içeren uzun vâdeli bir plân ve program disiplini içerisinde tesbit edilen hedefler gözönünde bulundurularak yürütmeleri sağlanmalıdır.

## Sonuç

*Güneydoğu Anadolu Ovaları'nın geliştirilmesinde sulama, tarımsal üretimin artırılması için gerekli faaliyetlerin en önemlisidir. Ancak, su getirmek için yapılacak yatırımların verimli olabilmesi ve tarımsal alanlardan en çok gelirin sağlanabilmesi için, tarımsal işletmelerin yapısal bozukluklarının ıslahı, çağdaş teknoloji, araç ve girdilerin kullanılması, diğer yandan ürünün yetiştirilmesinde, hasadında, naklinde, depolanmasında, işlenmesinde, muhafazasında, dağıtımında ve pazarlanmasında ortaya çıkması muhtemel bütün darboğazların zamanında giderilmesi gerekmektedir. Bütün bu faaliyetler diğer sektörler tesisleri ve hizmetleri ile de yakından ilişkilidir. Bugüne kadar Ülkemizde ele alınan en büyük proje olan ve Atatürk Barajı inşaatının ihale edilmesiyle önemli bir aşamaya gelen Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamı içerisinde geliştirilmesi öngörülen Güneydoğu Anadolu Ovaları'nda beklenen ve özlenen sonuçlara ulaşılabilmesi, projeye özel bir önem verilmesini, ilgi ve özen gösterilmesini, proje alanında hizmet verecek bakanlıkların ve kuruluşların birlikte ve birbirleriyle uyumlu bir biçimde yoğun hizmet götürmelerini gerekli kılmaktadır. Çeşitli kuruluşlarca yürütülmesi gereken bütün bu faaliyetlerin birbiriyle uyumlu ve birbirini bütünler şekilde plânlanması, programlanması ve uygulanması için üst düzeyde koordinasyon ve işbirliğini sağlayacak bir düzenleme yapılması zorunlu görülmektedir. Bu gerçekleştirilebildiği takdirde Güneydoğu Anadolu Ovaları'nın geliştirilmesinde karşılaşılabilecek sorunlar daha kolay çözümlenebilecek ve beklenen amaca çok daha kısa sürede ulaşılacaktır.*



# Atatürk Barajı'nda bugüne kadar yapılan çalışmalar

İsfendiyar TUNCER

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
Atatürk Barajı XVI. Bölge Müdürü  
Bozova, Urfa

## Genel

ATATÜRK Barajı ve Hidroelektrik Santrali inşaatının tamamı 1983 yılı sonlarında ihale edilmiş olmakla birlikte, Derivasyon Tünelleri'nin 1981 yılında ihale edilmesi ve programına uygun, etkin bir şekilde işin devam etmesi ile, 1982 ve 1983 yılları kazanılan yıllar olarak değerlendirilmiştir.

## Daimî Site

Baraj daimî sitesi, sol sahilde 500-530 kotlarında seçilen 1700 dekarlık bir alan içinde inşa edilmektedir. Ariyet sahalarına nazaran Baraja daha yakındır.

İlk olarak Site inşaatı kontrollüğünün yerleşmesi gayesi ile 26 Eylül 1978 tarihinde 3 500 000 TL keşifle bir ihale yapılmış, 3 428 250 TL ihale bedeli ile Müteahhit Celal Koç 26 Ekim 1978 tarihinde işe başlamış ve 3 185 060 TL'lik iş yaparak 28 Şubat 1979 tarihinde kabulü yapılmış olup, büro, yatakhaneler, yemekhane binaları ile laboratuvar binasının kaba inşaatı gerçekleştirilmiştir.

Kesin proje verilerine göre 5 Mart 1979 tarihinde 112.000.000 TL keşif ile Daimî Site alt yapı inşaatı 90 720 000 TL ile Artar İnşaat Şirketine 31 Ağustos 1981 tarihinde bitmek üzere ihale edilmiş, ancak 14 Mart 1980 tarihli ve 8/505 sayılı kararnameye göre 10 Aralık 1980 tarihli 7892 sayılı Genel Müdürlük oluru ile 2 094 152 TL sarfedilmiş olarak iş tasfiye edilmiştir.

Halen kullanılmakta olan 55 adet 6425 metre-kare lojman ve idarî ve sosyal amaçlı 16 adet 9774 metre-kare prefabrike bina 20 Mart 1981 tarihli protokol ile Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Ağaç Sanayii Ürünleri Fabrikası Müdürlüğüne ya-

pılmış bulunmaktadır. İlk keşfi 1 194 746 000 TL olup, nihai bedel 1 240 789 236 TL'dir. Tesisler merkezî sistemle ısıtılmakta, elektrifikasyonu haricî aydınlatma dahil olmak üzere 500 kVA'lık trafodan sağlanmakta, 200'lük otomatik telefon santrali konulmuş bulunmaktadır.

DSİ XV. Bölge Müdürlüğü'nce pür emanet olarak 1981 yılında 73 335 000 TL, 1982 yılında 46 033 000 TL ve 1983 yılında 50 000 000 TL sarf edilerek site içi yollar, stabilize, prefabrike binaların yerlerinin hazırlanması ve çevrenin tanzimine ait toprak işleri yapılmıştır.

Prefabrike binaların kanalizasyonu, yolların betonlanması, çevre ihatası, giriş kapısı ve laboratuvarın ikmali XV. Bölge Müdürlüğünce Müteahhit Mahmut Yıldız 18 Ağustos 1981 tarihli ihale ile yaptırılmış olup, 1 Kasım 1983 tarihinde geçici kabul durumuna getirilmiştir. İhale bedeli 71 649 000 TL'dir.

35 lt/san kullanma suyu 3 kilometre uzaklıktaki pınarlardan 186 metre terfi ve 1500 m<sup>3</sup> lük depo ile Urfa Tüneli İnşaatı ihalesinin bir bölümü olarak gerçekleştirilmiş, 1982 yılı Ekim ayında hizmete girmiştir.

Daimî Site'nin nihai duruma getirilmesi için Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali İnşaatı sözleşmesinde Müteahhitlikçe birbuçuk yıl içinde 20 bin metre-kare bina, tesis ve bunlarla ilgili işlerin yapılması öngörülmüştür.

Ayrıca Urfa ve Adıyaman'da proje ile ilgili tesisler inşa edilmektedir.

Site içi park ve bahçe tanzimine İşletme ve Bakım Dairesi tarafından hazırlanan projelere göre 1982 yılında başlanmıştır.

## Enerji

Türkiye Elektrik Kurumu ile 20 Mart 1980 tarihinde yapılan protokol gereğince, Adıyaman-Birecik 154 kV'luk yüksek gerilim hattından Baraj yerine enerji getirilmiş ve tesis edilen 16 MVA'lık trafo merkezinden gerekli enerji temin edilmiştir.

## Haberleşme

PTT Genel Müdürlüğü ile yapılan 11 Temmuz 1979 tarihli protokol gereğince Urfa-Baraj arası telefon hattı inşa edilmiş, önceden üç abonelik, 1983 yılı Kasım ayında ise 12 abonelik kuranportör tesis edilmiştir.

DSİ teşkilâtı olarak SSB ve VHF sistemler kurulmuştur.

## Ulaşım

Baraj Urfa il merkezine 62 kilometre Bozova ilçesine 24 kilometre, Adıyaman il merkezine 35 kilometre mesafededir.

TC Karayolları ile yapılan protokol gereğince Barajın ulaşım yolları ve su altında kalacak karayollarının relokasyonları ele alınmıştır.

Urfa Bozova asfalt yolu önceden yapılmış, Urfa Baraj asfalt yolu 1983 yılı içerisinde tamamlanmıştır. Ancak, Adıyaman Fırat yolu yapımı 1983 yılı içinde ihale edilmiş, Fırat nehri köprüsü için proje çalışmalarını henüz devam ettirmektedir.

Adıyaman ili YSE Müdürlüğünce en yakın köy yolu Baraj şantiye içi Fırat köprüsünün sağ ayağına ulaşacak şekilde ele alınmış ve 1983 yılı Ekim ayında irtibat sağlanmış bulunmaktadır. Stabilize yapımı da ihale edilmiştir.

## Ağaçlandırma

Orman Genel Müdürlüğü ile İşletme ve Bakım Dairesi Başkanlığı'nın programı dahilinde yapılan protokol gereğince Baraj gölü çevresinde sol sahilde dört yıllık ağaçlandırma faaliyetine başlanmış, 1982 yılı sonunda 230 bin orman fidanı 110 hektar alana dikilmiş, DSİ'ce sağlanan sulama imkânı ile 1983 yılı yaz mevsiminde büyük oranda sulanmıştır.

Sağ sahil için protokol bilâhare yapılmış olup 1984 yılında fidan dikimine başlanacaktır.

## Teşkilât

Baraj daha önce Diyarbakır DSİ X. Bölge hudutları içinde iken, 1976 yılında kurulan Urfa XV. Bölge Müdürlüğü'nce işler yürütülmüş, Atatürk Ba-

rajı XVI. Bölge Müdürlüğü 22 Aralık 1981 tarihli Olur ile kurularak 12 Nisan 1982 tarihinden itibaren faaliyete geçmiştir.

Bölge 1982 yılı Haziran ayından itibaren Site'de görevini sürdürmektedir.

1983 yılı Kasım ayı itibarıyla Bölge Müdürlüğü'nde, Atatürk Barajı için 7 sözleşmeli, 42 maaşlı teknik, 2 sağlık, 2 maaşlı genel idare hizmetinden memur ve 37 daimî sanat sınıfı personel istihdam edilmekte olup, birçok hizmet geçici işçiler ile yapılmaktadır. Bu tarihte sitede ikamet eden 214 çeşitli personel mevcuttur.

## Derivasyon Tünelleri İnşaatı

Projenin ilk bölümünün bir an önce tamamlanması amacı ile, Atatürk Barajı Derivasyon Tüneli inşaatı ayrı olarak ihale edilmiştir.

23 Eylül 1981 tarihinde yapılan ihalede 5 milyar 671 849 025 TL ile işi Doğu İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti. üstlenmiş ve 20 Kasım 1981 tarihinde işe başlanmıştır.

Sözleşmede beş adet termin tarihi bulunmaktadır :

- Tünel aynalarına ulaşma ve 250 000 m<sup>3</sup> açık kazı*
- Tünel üst yarı % 50 kazısı ve 1 000 000 m<sup>3</sup> açık kazı*
- Üst yarı bitimi ve alt yarı % 50 kazı yapımı*
- Alt yarı ve galeriler kazısı tamamı ve bir tünelin betonlanması*
- İşin tamamının bitirilmesi*

Bunlardan A(20 Mayıs 1982) zamanında, B(18 gün süre uzatımı ile 8 Aralık 1982) ve C(20 Mayıs 1983) kısa süre gecikmelerle gerçekleşmiş bulunmaktadır.

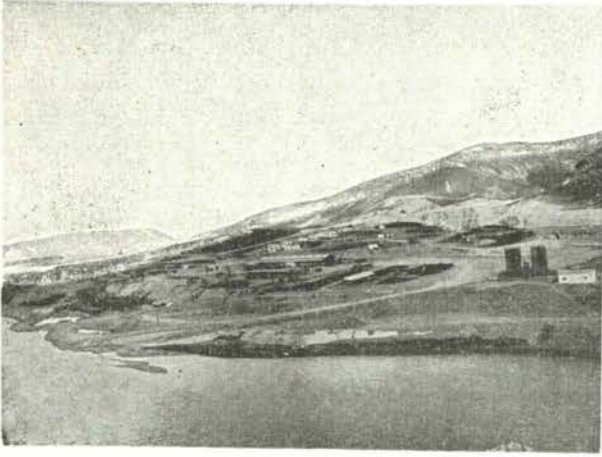
Terminlerden C ile ilgili olarak tünellerin delinme tarihleri T<sub>1</sub> : 7 Mayıs 1983; T<sub>2</sub> : 15 Nisan 1983; T<sub>3</sub> : 17 Mayıs 1983'dür.

Bundan sonraki tarihler D için 20 Şubat 1984 ve E için 20 Kasım 1984'dür.

Sözleşmeye ek olarak yapılan *Fırat Köprüsü* için ek süre tanınmamıştır. Tünellerin enjeksiyon işleri de aynı ihale içinde yaptırılacaktır.

İhale içinde giriş ve çıkış hafriyatları ile sakinleştirme havuzunda halen toplam 4 138 000 m<sup>3</sup> açık kazı yapılmış olup, tamamının yüzde 95'i gerçekleştirilmiştir.





**DERİVASYON TÜNELLERİ — İnşaatı şantiyesinin karşı sahilinden görünüşü**

Derivasyon yapıları, 300 m uzunluktaki bir yaklaşım kanalından sonra giriş yapıları ve 30 m aralıklarla 1328,3 + 1363,5 + 1398,7 metre boylarında üç tünelden ve mansapta 65 x 90 m ebadında sakinleştirme havuzundan oluşmaktadır.

Giriş yapıları iki yan tünelde 55 m yükseklikte, son 18 m'si ızgaralı önden su alışı iki yapı, orta tünelde ise 80 m kaya içersinde 20 m açıkta bulunan shaft yapısı ve diğerlerine benzer şekildeki ızgaralardan meydana gelmektedir.

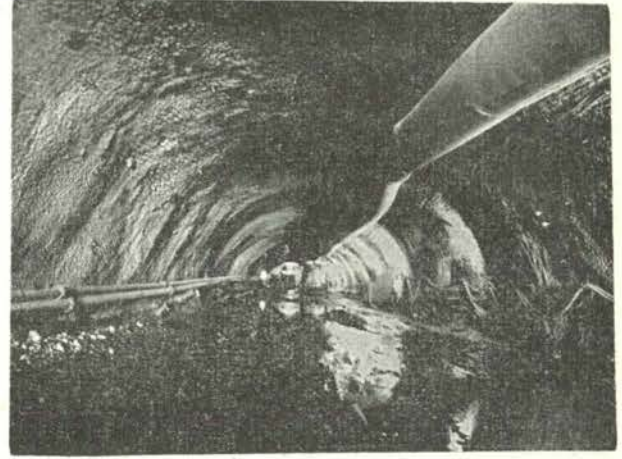
Tünellerin mansap bölümleri de aynı sıra ile 384,9 + 289,1 + 248,3 metre kondüvi olarak inşa edilmekte olup, üzerleri 15 m kaya ufağı ile dolgu yapılacaktır.

Her üç tünelde emniyet ve ayar vanaları için birer vana odası, ayrıca irtibat ve havalandırma galerisi mevcuttur. Giriş ve çıkış kapakları ihale kapsamındadır.

Derivasyon tünelleri giriş taban kotu 38,00 metre; çıkış taban kotu 380,00 metre eğimleri 0,00286—0,00302 arasındadır. Sakinleştirme havuzu taban kotu : 376,00; çıkış kotu 381,00'dir.

Tüneller 8 m çapında ve bir metre kalınlıkta betonarme kaplamalı atnalı kesitindedir. Toplam kapasiteleri 2100 m<sup>3</sup>/san olacaktır.

Tünellerde Kasım 1983'e kadar 130 900 m<sup>3</sup> üst yarı ve 146 275 m<sup>3</sup> alt yarı hafriyatı yapılmıştır. Tünellerde iş hızı, üst yarıda bir aynada ayda 5000 m<sup>3</sup> hafriyat yapılacak düzeye kadar çıkabilmiş ve iş programı tutulabilmiştir. Bir aynada 100 m üzerinde ilerleme sağlandığı aylar olmuş, üç tünelde ve altı ağızda 4 bağ tüneli kullanılarak ayda giriş ve çıkış toplamı 197,50 + 231 = 428,50 ; 207 + 228,50 = 435,50, 286 + 239,50 = 525,50 uzunluklara erişilebilmiştir.



**DERİVASYON TÜNELİ — Üst yarı hafriyatı ve desteklenmiş kesit**

Hafriyat genellikle dinamit kullanılarak gerçekleştirilmiş ve Yeni Avusturya metodu (Birinci kat şatkrit, bulonlama, tel, kafes, ikinci kat şatkrit) ile destekleme yapılmıştır.

Kasım 1983 sonu itibariyle yeraltı kazı miktarları, tünellerde yapılan 277 179 m<sup>3</sup>, kalan 46736 m<sup>3</sup> ulaşım tüneline yapılan 9415 m<sup>3</sup>, kalan 290 m<sup>3</sup>; vana odası ve galerilerinde kalan 10140 m<sup>3</sup>; havalandırma galerisinde yapılan 4808 m<sup>3</sup>, kalan 5768 m<sup>3</sup>; su alma shaftında yapılan 182 m<sup>3</sup>, kalan 7046 m<sup>3</sup>'dür.

Derivasyon tünelleri inşaatı içinde aynı tarihe kadar 36 000 ton yeraltında şatkrit, 13 000 ton açıkta şatkrit, 251 000 kg yeraltında kaya bulonu, 8244 kg açıkta kaya bulonu, toplam 474 000 kg telkafes ve 78 000 m ankraj ve kaya bulonu deliği açma işleri yapılmış bulunmaktadır.

Hafriyat sırasında 385 metre kotundan itibaren plâketli kalker içinde yer yer birbirleri ile bağlantılı su yolları ve içleri kısmen dolu karstik mağaralar görülmüştür. Bu kottan itibaren yeraltı suyu miktarı çoğalmış ve toplam çekilen su 250 lt/san miktarına erişmiştir. Karst olayı ile ilgili olarak alınacak tedbirler tesbit edilmektedir.

Tünel kaplama betonunun 150 adet invert ve 300 adet kemer anosu olarak dökülmesi plânlanmıştır. Kasım 1983 ayı sonuna kadar 35 invert, 30 kemer betonu anosu dökülmüş olup beton işleri gün geçtikçe hız kazanmaktadır.

Halen iki kemer kalıbı ile döküme devam edilmektedir.

Hafriyat işleri için makine parkı olarak, 9 adet paletli delici, 3 adet üç kollu delici, 3 adet Westfa-





DERİVASYON TÜNELİ — Giriş ağızları hafriyatı

lia, 2 adet Dosco Tünel açma makinesi, 6 adet paletli yükleyici, 9 adet dozer, 50 adet çeşitli ağır kamyon bulundurulmuştur.

Beton işleri için Beton santralleri (Lambert 60 m<sup>3</sup>/h, Elba 35 + 35 = 70 m<sup>3</sup>/h) saatte 130 m<sup>3</sup> kapasiteli olup, 10 adet 6 m<sup>3</sup> Transmikser ve beton pompaları, kullanılmaktadır. İki adet eleme yıkama tesisinin kapasitesi saatte 100 m<sup>3</sup> 'dür.

Dökülecek toplam beton miktarı 350 000 m<sup>3</sup> civarındadır. Kum-çakıl Fırat yatağından, çimento Gaziantep fabrikasından temin edilmektedir.

İlave iş olarak 12 metrelik 16 açıklıklı 100 ton kapasiteli şantiye içi Fırat Köprüsüne Mart 1983'de başlanmış, ayaklar Kasım 1983 içinde bitirilmiştir. Başlık kirişlerinin yapımı devam etmekte olup, ön gerilimli prefabrike kirişlerle teşkil edilecek olan üst yapı için hazırlık yapılmaktadır.

Bu köprüye irtibat sağlayacak olan sol sahil yolunun hafriyatı yüzde 50 oranında yapılmıştır.

Müteahhitliğin kurduğu tesisler meyanında, şantiye binaları 5000 m<sup>2</sup>, ambarlar 1400 m<sup>2</sup>, atölyeler 3100 m<sup>2</sup> kapalı alan içermektedir.

Personel mevcudu işin çeşitli safhalarında 700-900 arasında değişmiş, 15 kişilik teknik kadro, 17 kişilik ölçü ekibi, 40 kişilik idari kadro istihdam edilmiştir.

İhale tutarı Fırat köprüsü eklenince 6,071 milyar TL olmuş iken; Tünel enjeksiyonu işlerinin de katılması ile 6,871 milyar TL'ya varmıştır.

Kasım 1983 başında 21 no.lu hakedişte ödeme miktarı 2,556 milyar TL inşaat, 0,393 milyar TL ihzarat, 0,837 milyar TL fiat farkı olarak 3,819 milyar lira'ya erişmiştir.

### Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali İnşaatı İhalesi

26 Ağustos 1983 günü yapılan ihale ve Ata İnşaat Ltd. Şti. ile aktedilen sözleşme sonucu, 4 Kasım 1983 günü müteahhide yer teslimi yapılmış ve işe başlanmıştır.

Kasım 1983 ayı içerisinde müteahhitlikçe ölçme, şantiye plânlanması, malzeme incelenmesi konularında çalışma yapılmış, bir miktar iş makinesi iş yerine getirilmiş ve şantiye tesislerinin kurulmasına başlanmıştır.



# Türk basını'nda Atatürk Barajı

## Kadri ÖRENCİK

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü  
Organizasyon, Eğitim ve Teknoloji  
Dairesi Başkanı

- **ATATÜRK DER Kİ :** "—Yurttaşlarım! Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz.
- **Yurdumuzu dünyanın en mâmur ve en medenî memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız."**

(29.X.1933)

ATATÜRK Barajı inşaatına başlanması olayı Türk kamuoyu'nca bir millî dâvâ hüviyetinde sürekli olarak sonsuz bir alâka ve heyecanla takip edilmiştir. Basın ve TRT, kamuoyu'nun bu ilgi ve duyarlılığına tercüman olarak, inşaata başlanmasıyla ilgili her safhayı bütün ayrıntılarıyla adım adım yansıtmıştır. Ülkemizi elektrik enerjisi üretiminde ve sulu tarım alanında bir misline katlayacak güneydoğu Anadolu projesi'nin kilit tesisi olan ATATÜRK BARAJI, basında bütün teknik ve ekonomik özellikleriyle açıklanmıştır. Başlamakta olan inşaatın 10 yılın sonunda mutlaka bitirilmesi milletimizi taçlandıracak bir bilim ve ekonomi zaferinin kazanılmasının özlem ve teması içinde işlenmiştir. Şüphesiz bu tavırla basın, aynı zamanda kamuoyu'nun da duygu ve düşüncelerine en uyarlı biçimde tercüman olmuştur. 3 Kasım 1983 Perşembe günü baraj inşaatını başlatan Cumhurbaşkanımız Sayın Kenan EVREN, ATATÜRK Barajı şeref defterine yazdıkları intibalarında,

*«Türk Milleti'nin en büyük eseri olacak ATATÜRK Barajı'nın temelini attığımız bugün en mutlu günümüzü yaşıyoruz. Türkiye'nin geri kalmışlıktan kurtulması, hızlı sanayileşmesinin gerçekleşmesi ve sulu ziraatın yaygınlaş-*

*tırılması ancak böyle eserlerin arka arkaya devreye girmesiyle mümkün olacaktır.*

*Bu büyük eserin gerçekleştirilmesinde bugüne kadar emeği geçmiş bütün ilgililere teşekkür ederken, baraj ve hidroelektrik santralinin programlanan zamanda ve hattâ bu zamandan da evvel bitirilmesini bekler, ilgililere başarılar dilerim» (3.XI.1983)*

buyurmuşlardır. Aşağıda, Atatürk Barajı inşaatına başlanması dolayısıyla, basında yer alan sunuşlardan bir bölümü özet olarak yansıtılmaya çalışılmıştır.

### İLKEL : «ATATÜRK BARAJI İHALESİ 26 EYLÜL'E KADAR SONUÇLANACAK»

*Milliyet, 5 Eylül 1983*

- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, başvuran firmaların birbirine "konsorsiyum" yaparak ortak çalışma isteğinde buldukları yolundaki söylentiler için, "İhale şartlarının izin verip vermediğini incelemek gerekli" dedi



- DSİ baraj yapımında tercih edeceği firmayı tesbit için altı Türk firması üzerindeki çalışmalarını sürdürüyor

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fahir İkel, Atatürk Barajı ihalesinin "En geç 26 Eylül'e kadar mullaka sonuçlanacağını" söyledi.

Bilindiği gibi, uzun bir hazırlık geçmişinden sonra nihayet 26 Ağustos 1983'te Devlet Su İşleri, saptanan koşullara uyan altı firmanın ihaleye girdiğini açıkladı. Palet 102, Güriş 104, Doğuş 108, Garanti 124, Hikmet Ataman-Alke İnşaat 128, Enka-Bechtel 144 milyar liraya Atatürk Barajı inşaatını yapabileceklerini bildirmişlerdi.

26 Ağustos'tan itibaren DSİ'de baraj yapımının altı firmadan hangisine verileceği üzerinde çalışmaların sürdürüleceği bildiriliyor.

Atatürk Barajı gibi Türkiye için çok önemli ve büyük bir olayın gecikmeksizin zamanında başlamasına herkesin gösterdiği duyarlılığa değinen, ihale sonucunun 26 Eylül'de açıklanıp açıklanmayacağını içeren Milliyet muhabirinin sorusunu Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı şöyle karşılıdı:

"İhale sonucunun açıklanmasını tahdit eden bir tarih yoktur. En geç 26 Eylül'dür. Ama, bu demek değildir ki, 26 Eylül'e kadar bir ay içinde ve 26 Eylül'den önce ilân edilmesin. Bu konuda yasa, ihaleye inceleyip sonucunu ilân etmeyi tamamen DSİ'ye bırakmıştır. DSİ de bugünkü incelemelerde yeterliliği kabul edilen firma hangisi olursa, bunu yine genel müdürlük makamından ilân edecektir. Bazılarının sandığı gibi DSİ'nin saptadığı sonuç bakanlığa da arz edilecek değildir. İhale sonucunun 26 Eylül'de en geç 26 Eylül'e kadar ilân edileceğinden kimsenin kuşku olmasın."

### Atatürk Barajı İhalesi sonucu belli oldu

#### BARAJI «PALET GRUBU» YAPACAK

Milliyet, 14 Eylül 1983

- İhale için 26 Ağustos 1983'te durumu uygun görülen altı firma grubu teklif vermişti
- Bu tekliflerin en düşüğü 102 milyar 604 milyon 614 bin lira ile Palet Grubu'nunkiydi
- Palet'ten sonra 104 milyar 671 milyon ile Güntekin - Güriş - Yüksel İnşaat Grubu İkinci düşük, 108 milyar 65 milyonla da Doğuş Grubu üçüncü düşük teklifi sunmuşlardı

Cumhuriyet döneminin en büyük ihalesi olan Atatürk Barajı'nın yapımı 102 milyar 604 milyon 614 bin lira ile teklif veren Palet-Enerji Su-Seri İnşaat Firma Grubu'na verildi. 26 Eylül'e dek açıklanacağı belirtilen ihale sonucu dün günün geç saatlerine değin süren incelemeler sonucunda Devlet Su İşleri yetkililerince resmen açıklandı.

Altı kuruluşun teklif verdiği ihale için en yüksek teklif ise 144 milyar 756 milyon 700 bin 986 lira ile ENKA-Bechtel (ABD) tarafından verilmişti.

İhalede en düşük teklifi veren Palet İnşaat (Cemal Kura, Sedat Üründül ve Hayri Bingöl ortaklığında) 1966'da kuruldu. 15 mühendis ile 200 işçinin çalıştığı ve sulama, drenaj, rezervuar, şehirlerarası yol, demiryolu, tünel ve köprü yapan şirket Güzelhisar Barajı'nı 300 milyon liraya, Atikhisar Barajı'nı da 32 milyon liraya yaptı. Palet inşaat ile birlikte ihaleye katılan Enerji-Su Grubu ise, Süloğlu Barajı'nı, 1975 yılında 100 milyon lira karşılığında gerçekleştirdi. Birlikte teklif veren üçüncü şirket olan Seri İnşaat ise bugüne dek herhangi bir baraj inşa etmedi.

### Türkiye'nin en büyük barajını yapacaklar

#### "ATATÜRK BARAJI BİZİM İÇİN MİLLİ BİR DÂVADIR"

Günaydın, 15 Eylül 1983

- İhaleyi kazanan Palet Firmalar Grubu yetkilileri, işi zamanında bitirmek için tüm gayretleri ile çalışacaklarını belirterek "Millet bize inansın" dediler

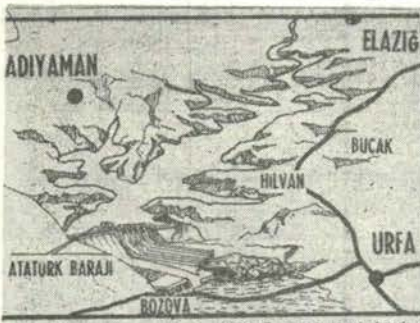
Fırat nehri üzerinde kurulacak ve yaklaşık 360 milyar liraya mal olacak Atatürk Barajı'nın ihalesini kazanan Palet-Enerji Su-Seri İnşaat Firmaları Grubu yetkilileri temel atma töreninin Cumhuriyet Bayramı'na denk getirileceğini açıkladılar.

Hükümetin kendilerine tek firma ile muhatap olmak istediğini belirttiğini söyleyen firmalar grubu yetkilileri "Bunun için genel merkezi İstanbul'da olmak üzere, ortak bir şirket oluşturmanın çalışmalarına başladık" şeklinde konuştular.

Firmalar grubunda yer alan en büyük şirket olan Palet İnşaat'ın Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet Cemal Kura, Atatürk Barajı inşaatında dünyanın en ileri teknolojisinin kullanılacağını belirterek şöyle konuştu:

"Bu bizim için bir müteahhitlik hizmeti değil, millî bir dâvadır. Yüklenmiş olduğumuz işi mes'uliyetini müdrükiz. Bütün amacımız işi zamanından önce bitirmek. İnşallah memleketimiz için onur verici şekilde sonuçlanacak."





**Daha önceki baraj inaatları**

Firma adı	Yıl	Baraj adı	Tipi	Değeri TL
Palet	1967	Akkışlar	Taşkın değeri	32 milyon
Bari	1975	Gölpazar	Taşkın değeri	300 milyon
Bari	1975	Söğütçü	Taşkın değeri	100 milyon

*İhaleyi kazanan "Palet, Seri, Enerji-Su" inşaat üçlüsü, işi zamanında bitirme iddiasında*

# Atatürk Barajı'nın

# temeli ekim sonunda atılacak

Urfa'nın Rojava yöresi yakınında inşaat başlatılan Atatürk Barajı 6500 suda inşaat halinde. 24 Eylül'de 43 mahalle ile inşaat olacaktır.

**İlkel: "Atatürk Barajı ihalesi en geç 26 Eylül'de sonuçlanacak"**



Celal Paşazade, Palet Yönetim Kurulu Başkanı

**ANKARA, (Hürriyet) -** Palet, Seri ve Enerji-Su inşaat grupları 102,6 milyar lira ile ihale ile yapılacak Atatürk Barajı'nın yapımına 29 Ekim 1983 tarihinden önce başlanmasını bekliyor. Fırtına nehri sulama için yapılacak olan Atatürk Barajı, Ortadoğu ve Balkanların en büyük dünyanın en büyük barajı olacak. Baraj yapımının 10 yılda tamamlanması planlanıyor. Baraj yapımını üstlenen üç firmadan Palet, Seri ve Enerji-Su inşaat firmaları arasında ihale yapılacaktır.

"Enerji-Su" şirketi ortaklarından Cülcü Aytar, inşaat için verilen 10 yıllık süreden önce tamamlanmayı arzularını belirtti. "Palet İnşaat" Genel Müdürü Sedat Ürdümlü ise ihalenin bizde kalmaması şüphesiyle "Enerji-Su" şirketine inşaat işini devretmek istemediğini belirtti. ENKA Holding Yönetim Kurulu Başkanı Şark Tan, "DSİ'nin ihaleyi vereceğini düşünmüyorum" dedi.

İhaleyi kazanan Palet, Seri ve Enerji-Su inşaat üçlüsü, işi zamanında bitirme iddiasında. İnşaatçıların, barajın temeli ekim sonunda atılacak. İnşaatçıların, barajın temeli ekim sonunda atılacak. İnşaatçıların, barajın temeli ekim sonunda atılacak.

# Atatürk Barajı inşaatı hemen başlıyor

**Atatürk Barajı ihalesi sonuçlandı Cumhuriyet döneminin en büyük ihalesini "Palet Grubu" kazandı**

**ANKARA, ÖZEL** - CUMHURİYET DÖNEMİNİN EN BÜYÜK İHALESİ OLAN ATATÜRK BARAJI İHALESİNİ PALET-ENERJİ-SU SERİ İNŞAAT FİRMALARI GRUBU'NUN KAZANDIĞI ANKARA'DA...

**Atatürk Barajı ihalesi sonucu belli oldu BARAJI «PALET GRUBU» YAPACAK**

26 Eylül 1983 günü saat 14.00'de yapılan ihale sonucunda Palet Grubu'nun kazandığı...

**Türkiye'nin en büyük barajını yapacaklar "Atatürk Barajı bizim için milli bir davadır"**

İhaleyi kazanan Palet Firmalar Grubu yetkilileri, işi zamanında bitirmek için tüm gayretleri ile çalışacaklarını belirterek "Millet bize inansın" dediler.

**ANKARA, PALET** - Palet İnşaat Yönetim Kurulu Başkanı Erzurum Kardeşoğlu, Atatürk Barajı inşaatının millî bir sorumluluğuna bir emanet olduğunu belirterek "Bir an önce bitirilmesi için tüm gayretleri ile çalışacağız" dedi. Sembol taşlarının atılmasından önceki gün, Enerji-Su Yönetim Kurulu Başkanı Necdet Sankar, Türkiye'nin en büyük barajı için bir hayret verici bir başarıya ulaştıklarını söyledi. Sembol taşlarının atılmasından önceki gün, Enerji-Su Yönetim Kurulu Başkanı Necdet Sankar, Türkiye'nin en büyük barajı için bir hayret verici bir başarıya ulaştıklarını söyledi.

Güneydoğu Anadolu Projesi ile nadas tamamen kalkacak

**100 milyon dönüm arazi sulanabilecek**

İkinci ürün tarımından verimli sonuçlar alınacak

**Atatürk Barajı için ilk ödenek 19 milyar lira**  
Temeli 29 Ekim'de atılacak Atatürk Barajı'nın maliyeti, 1983 yıl fiyatları ile 250 milyar liraya aşacak.

**Baraj ihalesi sonucu olumlu karşılandı**

**GIDA VE TARIM-1**

Türkiye'nin en büyük barajını yapacaklar "Atatürk Barajı bizim için milli bir davadır"

Atatürk Barajı için ilk ödenek 19 milyar lira

100 milyon dönüm arazi sulanabilecek

İkinci ürün tarımından verimli sonuçlar alınacak

Atatürk Barajı'nın temelinin Ekim 3 Kasım'da atılacağı



Seri İnşaat Yönetim Kurulu Başkanı Ertuğrul Kurdoğlu, Atatürk Barajı inşaatının milletin sorumluluklarına bir emaneti olduğunu belirterek "Bir ân önce bitireceğimize milletin inanmasını istiyoruz. Bu işin altından ortaklarımızla, işçi-devlet-millet olarak el ele kalkacağız" şeklinde konuştu. Enerji-Su Yönetim Kurulu Başkanı Necdet Semker "Bu iş Türk mühendis ve müteahhitleri için bir haysiyet meselesi olacaktır" dedi. Semker tüm güçlüklerin üstesinden geleceklerine emin olduklarını söyledi.

### İhaleyi kazanan firmaya ilk fatura

#### ATATÜRK BARAJI'NIN PUL PARASI, BİR MİLYAR LİRA

*Hürriyet, 15 Eylül 1983*

- Mukavele öncesi karar pulu "310 milyon", mukavele pulu "510 milyon", vergi, resim ve harç tutarı ise 205 milyon lira tutuyor
- İhaleyi alan Palet, Seri ve Enerji Su inşaat şirketleri, bu bedelin yüzde 1'i oranında pul masrafını üstlenecek

Güneydoğu Anadolu'nun çehresini değiştirecek dev *Atatürk Barajı* ihalesini kazanan üç firmayı, daha mukavele imzalanmadan ve inşaat başlamadan bir milyar 25 milyon liraya yaklaşan bir masrafın beklediği belirtildi.

Edinilen bilgiye göre, ihaleyi keşif bedelinin yüzde 45,5 altında olan 102 milyar 604 milyon liralık teklifleri ile kazanan *Palet, Seri ve Enerji-Su İnşaat şirketleri* bu bedelin yüzde biri oranında pul masrafını üstlenecekler.

İhaleye katılan her firmanın teklif verme aşamasındaki ön hazırlıklar için yaklaşık 60 milyon liralık harcama yaptığı biliniyordu.

#### ATATÜRK BARAJI'NIN TEMELİ EKİM SONUNDA ATILACAK

*Hürriyet, 15 Eylül 1983*

*Palet, Seri ve Enerji-Su* inşaat grubuna 102,6 milyar liraya ihale ile verilen Atatürk Barajı'nın yapımına 29 Ekim 1983 tarihinden önce başlanması bekleniyor. Fırat nehri sularını toplayacak olan *Atatürk Barajı, Ortadoğu ve Balkanların en büyük*, dünyanın ise 5'inci büyük barajı olacak. Baraj yapımının 10 yılda tamamlanması plânlanıyor.

Baraj yapımını üstlenen üç firmanın "*Atatürk Barajı Sorumlusu*" Enerji-Su İnşaat ortaklarından Yük. Mimar Mühendis *Gökçe Aykut*, ihaleye bir konsorsiyum olarak girdiklerini, ancak tek şirket hükmü şahsiyeti olarak sözleşme yapılacağını, sözleşmeyi

imzalayacak 500 milyon lira sermayeli limited şirketin adının "Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santral İnşaat Şirketi" olacağını, ihalenin kendilerine verilmesinin kârarlaştırıldığına ilişkin Devlet Su İşleri tebliğini aldıklarını söyledi.

Baraj sözleşmesinin imzalanmasından sonra temelin 29 Ekim civarında törenle atılacağını da bildiren *Gökçe Aykut*, sözleşmede, fiatlar üzerindeki ilkelere yer alacağını belirtti ve şöyle konuştu :

"Yıllara göre birim fiatları değişkendir. Pahalılığın artışına paralel olarak fiatlar da yükselecek. İnşaat muhakkak grubumuz tarafından bitirilecek. Böyle büyük bir inşaat, devlete ve millete verilmiş bir sözdür. Teknik zorluklar olabilir ama inşaat mutlaka bitirilecek. Bunu bitirecek güçte olduğumuz için de teklif verdik, ihaleyi kazandık."

*Gökçe Aykut*, baraj gövdesi ve hidroelektrik santral inşaatının 10 yılda tamamlanmasının plânlandığını, ancak, "Daha önce bitirmeyi arzuladıklarımı" bildirdi ve "Beş yıl sonra baraj gölünde su toplanması en büyük emelimiz. 1993 yılında dev tesis hizmete girmiş olacaktır" dedi.

İnşaatı kazanan üç firmadan biri olan *Palet İnşaat Genel Müdürü Sedat Ürindül* de 10 yıllık bir sürede tamamlanacak inşaat faaliyeti için gerek teknik, gerekse malî plânlanmanın "eksiksiz" olduğunu belirtti ve "İhaleyi zamanında bitireceğimize kimşenin şüphesi olmasın" dedi.

Kurulacak yeni limited şirketin, ihale şartnamesinin bir hükmü olduğunu kaydeden *Ürindül*, bu şirkette *Palet İnşaat ve Seri İnşaat*'ın yüzde 35'er, *Enerji-Su İnşaat*'ın yüzde 30 düzeyinde payı olacağını belirtti.

*Atatürk Barajı* gövde inşaatını yürütecek yeni şirketin 500 milyon sermayesinin "Bu büyük ihalede yetersiz, kalacağını" da hatırlatan *Sedat Ürindül*, şirket sermayesinin kısa zaman içinde artırılacağını söyledi.

#### ATATÜRK BARAJI İNŞAATI HEMEN BAŞLIYOR

*Milliyet, 15 Eylül 1983*

Atatürk Barajı ihalesini kazanan *Palet* firması sahibi *Ahmet Cemal Kura*, DSİ tarafından sonucun ilân edilmesinden hemen sonra başkente gelerek burada çalışmalarını sürdürmeye başladı.

*Ahmet Cemal Kura*'nın verdiği bilgiye göre, ihale, yasalara göre, önümüzdeki günlerde Maliye Bakanlığı'na gönderilecek, bu bakanlık da ihaleyi "vize" edecek. Daha sonra Sayıştay'ın incelemesinden geçecek olan *Palet* firması, *Ahmet Cemal Kura*'nın söylediğine göre, yapımla ilgili çalışmalara derhal başlayacak. Kura şöyle konuştu :



"Yapılmış olan bütün hazırlıklara ek olarak teknik alanda nelerin yapılacağı derhal plânlanıyor. DSİ ile mukaveleyi imzaladıktan sonra, on yıllık yapım için gerekli işlemler tarafımızdan yürütülecek ve iki-üç yıl sonra Atatürk Barajı'nın yapılacağı yer bir ana-baba gününe dönecek. Tam ve büyük bir şantiye haline gelecek."

Palet firması anlaşmayı imzaladıktan sonra ihale şartlarına uyarak ihale bedeline göre ilk önce bir milyar, daha sonra da ihale bedelinin yüzde altısı civarında beş milyarın üzerinde teminat yatıracak.

### ATATÜRK BARAJI İHALESİ SONUCU OLUMLU KARŞILANDI

*Tercüman 15 Eylül 1983*

Cumhuriyet döneminin en büyük ihalesini 102 milyar 604 milyon 614 bin lira ile en düşük teklifi vererek kazanan Palet-Enerji Su-Seri İnşaat Grubu'nun pilot firması olan Palet'in ortaklarından Sedat Üründül en uygun teklifi kendilerinin verdiğini ve ihaleyi kazandıklarını belirterek "Çok memnunuz bu işin şerefi bize yeter" dedi.

Yeterli makina parkına sahip olmadıkları iddialarına karşı, "Türkiye'de bu barajı yapacak hiçbir firmanın yeterli makina parkı yok" diyerek cevap veren Üründül, şöyle devam etti:

"Bizim grubumuzun elindeki makinalar şu anda işe başlamak için yeterlidir. Zaten Atatürk Barajı işinin ilk başlangıcında fazla bir makinaya ihtiyaç duyulmamaktadır. Baraj inşaatı başladıktan sonra 1-1,5 sene içinde gerekli makineleri ithal edeceğiz."

Üründül, gerekli makina parkına sahip olmamaları sebebiyle "genellikle taşeron kullanacakları" şeklindeki iddialarla ilgili olarak da "Her işte taşeron kullanılır ve bunların yardımından istifade edilir. Bu, firmanın güçsüz olduğu anlamına gelmez. Biz de baraj inşaatının belli safhalarında taşeron kullanabiliriz" şeklinde konuştu.

### GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ İLE NADAS TAMAMEN KALKACAK

*Tercüman, 8 Ekim 1983*

2000 YILINDA TÜRKİYE, İnceleme: Şakir SÜTER

Türkiye'nin topyekûn kalkınmasında büyük ümit olan Güneydoğu Anadolu Projesi tamamlandığında, bölgenin iklim şartlarında da büyük değişimler olacaktır. Bu projeye bölgede fiilen sulanması düşünülen alan 1,5 milyon hektarı aşmaktadır. Bu da, bugünkü Çukurova'nın 6-7 katı büyüklüğünde bir alanın sulanması demektir.

Güneydoğu Anadolu Projesi sahasındaki tarım yapılan ovalarda yıllık yağış 430 mm'den daha az olup kurak devre ilkbahar ortalarından sonbahar sonlarına kadar devam etmekte ve kuru tarım dışında başka bir ziraî faaliyet görülmemektedir. Hatta bazı yıllar, insanlara ve hayvanlara su temin edebilmek için tankerlerle su taşınmaktadır. Oysa, bölgede iki büyük nehir vardır ve bunlardan Fırat nehri, ülkemizin doğusundaki yüksek dağlardan çıkmakta ve Suriye sınırından yılda 28 milyar metreküp suyu götürmektedir. Dicle nehri ise yılda 16 milyar metreküp su taşımaktadır.

Bu iki nehir, uygarlığın beşiği olarak bilinen Mezopotamya ovalarının kuzey parçasını teşkil etmektedir.

Bugünkü mevcut şartlarda, bölgede kuru tarım ve nadas esasına göre arazi işletilmektedir. Genellikle hububat ekimi yapılan tarım alanlarının her yıl ancak yarısı ekilebilmektedir. İklim şartlarına bağlı olarak da bazı yıllarda bölgede kıtlıklar olmaktadır.

Bölgede yıllık bitki büyüme süresi bir yılın tamamına yakın ve 300 gün gibi uzun bir zamana ulaşmaktadır. Bu bakımdan Güneydoğu Anadolu Projesi'nden sonra nadas tamamen kalkacak arazinin tamamı ekilecek ve aynı arazinin dörtte birine ikinci bir ürün ekme imkânı doğacaktır. Bu suretle 20 milyon dönüm arazi 25 milyon dönüme çıkarılmış olacaktır.

Halen, sadece hububat ekimi yapılan bölgede tarım şartları değişecek ve pamuk, patates gibi ürünlerin yanısıra tarımı yapılacak endüstriyel bitkilerin de bulunması proje sahasına kurulacak tarım sanayiinin hammadde kaynağını teşkil edecektir.

Ayrıca, yem bitkileri sayesinde et ve süt hayvancılığı da gelişecektir. Böylece bölgeden elde edilecek ürünlerin besleyebileceği nüfus miktarları çok büyük rakamlara varmaktadır. Meselâ, proje sahasından elde edilecek patates ürünü 100 milyon, pamuk 35 milyon, çeltik 65 milyon, meyve 17 milyon, şeker pancarı 53 milyon, tütün 28 milyon, sebze ve bostan 27 milyon nüfusa yetebilecektir.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin uygulanmasıyla tarım kesiminde bir milyon kişiye de doğrudan iş imkânı yaratılacaktır.

### ATATÜRK BARAJI İÇİN "ATA" ŞİRKETİ KURULDU

*Hürriyet, 10 Ekim 1983*

Atatürk Barajı ve hidroelektrik santralini yapmak üzere "Ata İnşaat Limited Şirketi" adıyla bir şirket kuruldu. İhaleyi kazanan üç firmanın ortak olarak kurdukları 500 milyon lira sermayeli şirket yalnız Atatürk Barajı'nı yapacak, sonra kendisini tas-



fiye edecek. Barajın gövde inşaatı ihalesini 102 milyarlık en düşük teklifi veren Palet-Seri-Enerji Su üçlüsü kazanmıştı.

Ata İnşaat Şirketi adıyla hazırlanan tüzük-anlaşma Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından inceleniyor. Olumlu rapor çıktıktan sonra imza töreni yapılacak ve Cumhuriyet Bayramı'nda Atatürk Barajı temeli, Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından atılacak.

Atatürk Barajı inşaatı için Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı birinci aşamada Gaziantep Çimento Fabrikasını ayırdı. Bu fabrikadan çimento, öncelikle ve devamlı olarak baraj inşaat yerine taşınacak.

İkinci aşamada Adıyaman ve Urfa Çimento Fabrikaları Atatürk Barajı için tahsis edilecek.

Atatürk Barajı inşaatında Ata Şirketi adına üç bin işçi ve 40 mühendis çalışacak.

### ATATÜRK BARAJI İÇİN İLK ÖDENEK 19 MİLYAR LIRA

*Günaydın, 13 Ekim 1983*

Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali'nin yapımı için 1984 yılı bütçesine 19 milyar lira ödenek ayrıldığı açıklandı.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nden alınan bilgiye göre, Cumhuriyetin 60'ncü kuruluş yıldönümü olan 29 Ekim'de temeli atılacak Atatürk Barajı'nın maliyeti, 1983 yılı fiyatlarıyla 250 milyar lirayı aşacak.

188 milyar lira üzerinden ihaleye çıkarılan barajın yapımını üstlenen Palet-Seri-Enerji Su grubu 102 milyar lira teklif yapmıştı.

Urfa'nın Bozova ilçesine 37 kilometre uzaklıkta Fırat nehri üzerinde kurulacak olan Atatürk Barajı'nın inşaatının tamamlanmasından sonra 48 milyar metre-küp su depolanacak ve yılda 8,9 milyar kilovat saat elektrik üretilen. Bu rakam Türkiye'nin yıllık toplam elektrik üretiminin üçte birlik bölümüne yakın bulunuyor.

Dünyadaki dolgu tipi barajlar arasında, gövde dolgusu bakımından üçüncü ve yükseklik bakımından sekizinci sırada bulunan Atatürk Barajı, tamamlandığında 8 milyon dönüm arazi sulayacak.

### ATATÜRK BARAJI'NI YAPACAK ŞİRKETİN KURULUŞU TAMAMLANIYOR

*Tercüman, 19 Ekim 1983*

Atatürk Barajı ihalesini kazanan üçlü müteahhit grubu Palet-Seri-Enerji Su Şirketleri tarafından baraj inşaatını yürütmek üzere kurulan "Ata İnşaat Limited Şirketi"nin Ticaret Bakanlığı'na resmî kuruluş müracaatının bugün yapılacağı bildirildi.

500 milyon lira sermayeli olarak kurulan "Ata İnşaat Şirketi"nin kuruluş tüzüğü, bir süredir Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından inceleniyordu.

Palet İnşaat Şirketi sahiplerinden Sedat Üründül, DSİ Genel Müdürlüğü'nün inceleme işleminin geçen hafta sonu tamamlandığını belirterek, "Bugün yapacağımız müracaattan sonra, iş, artık Ticaret Bakanlığı'ndan çıkacak karara kalıyor. Bakanlık, incelemesini tamamladığında, şirketimiz resmen kurulmuş olacak ve ihale sözleşmesini imzalayabileceğiz" dedi.

Sedat Üründül, "Atatürk Barajı için 1984 yılı için bütçeden 19 milyar lira ödenek ayrıldığı belirtiliyor. Bu miktar, sizce yeterli midir?" şeklindeki bir soru üzerine de şöyle konuştu:

"Bu 19 milyar lira içerisinde elbet istisnâ bedelleri de giriyor. Bunun ne kadarının istisnâ bedellerine, ne kadarının inşaatı ayrılacağını bilemiyoruz. Ancak, zaten biz 1984 yılı için 6 milyar lira civarında bir rakam öngörmüştük. Sanırım, yeterli olacaktır."

Üründül ayrıca, "Atatürk Barajı gibi büyük projelerin finansmanı için yurt dışındaki işçilerin tasarruflarından yararlanılmasını öngören kanun tasarılarının geri çekildiği" yolundaki haberleri hatırlatmamız üzerine de, şunları söyledi:

"Barajın yapımının finansmanı için, bu, yararlı olabilir. Ama, seçimlerden sonraya ertelenmiş olabilir. Hükümet, finansman konusuna bir çare bulacaktır, sanıyorum."

### ATA İNŞAAT DSİ'YLE SÖZLEŞME İMZALADI

*Cumhuriyet, 29 Ekim 1983*

Atatürk Barajı inşaatının yapımına ilişkin sözleşme imzalandı.

Sözleşmeyi DSİ Genel Müdürü Sabahattin Sayın ve 500 milyon lira sermayeli Ata İnşaat Ltd. Şti. adına Ahmet Cemal Kura imzaladılar.

Atatürk Barajı'nın temel atma töreninin, 2 veya 4 Kasım tarihlerine sarkabileceği belirtildi. Mukavelelenin imzalanmasından sonra, konunun önce Maliye Bakanlığı'nın vizesine, arkasından Sayıştay'ın tesciline gönderileceği işin bundan sonra kesinlik kazanacağı öğrenildi. Bu işlemler, gelecek hafta pazartesi veya salı günü bitirildiğinde temel atma töreni 2 Kasım günü gerçekleştirilecek. Aksi halde tören 4 Kasım 1983 cuma günü yerine getirilecek.

### ATATÜRK BARAJI'NIN TEMELİNİ EVREN 3 KASIM'DA ATACAK

*Milliyet, 29 Ekim 1983*

Cumhuriyet döneminin en büyük ihalesi olan Atatürk Barajı'nın yapım sözleşmesi, yapımı üstlenen firmalar grubunca kurulan yeni şirket ile DSİ arasında dün imzalandı.

İmza töreninde konuşan DSİ Genel Müdürü "Bu büyük çalışmada emeği geçenlere şimdiden teşekkür



ederim" dedi. Cemal Kura da "Biz bu noktaya bedava gelmedik. Cumhuriyet okullarından aldığımız feyz, 35 yıl boyunca yurdun çeşitli yerlerinde yaptığımız çalışma ile buradayız. Bu eser, Türkiye'nin dünya önünde bir sınavıdır. Bu sınavın kaybıyla doğacak utanca dayanamayız" şeklinde konuştu.

Bu arada Yapı Kredi Bankası tarafından Ata İnşaat'a verilen 3,6 milyar lira tutarındaki teminat mektubunun, bugüne dek ülkemizde bir banka tarafından verilmiş en büyük teminat mektubu olduğu bildirildi.

Cumhuriyet döneminin en büyük yatırımı olan Atatürk Barajı için ilk harç, 3 Kasım Perşembe günü Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından konulacak.

### ATATÜRK BARAJI'NIN MUKAVELESİ İMZALANDI

*Tercüman, 29 Ekim 1983*

Cumhuriyet tarihimizin en büyük projesi olan Atatürk Barajı'nın mukavelesi dün Ata Şirketi ile DSİ arasında imzalandı. Mukaveleyi, idare adına Devlet Su İşleri Genel Müdürü Sabahattin Sayın ile, ihaleyi üstlenen Ata Firmalar Grubu adına Palet firması sahibi ve yöneticisi Cemal Kura imzaladılar.

Yapı ve Kredi Bankası'nın Atatürk Barajı için Ata İnşaat Sanayi Limited Şirketi lehine 3,6 milyar lira (yaklaşık 15 milyon dolar) tutarında teminat mektubu verdiği açıklandı.

Yapı ve Kredi Bankası yetkilileri, sözkonusu teminat mektubunun, bugüne kadar Türkiye'de bir banka tarafından verilen en büyük teminat mektubu olduğunu ifade ettiler.

### Cumhuriyet döneminin en büyük yatırımı

#### ATATÜRK BARAJI

*Milliyet, 30 Ekim 1983*

3 Kasım'da Temeli Atılıyor, Önder ŞENYAPILI

Gerçi "siyaset" açıldı, yeni önderler, yeni siyasal kadrolar yığınlara kendilerini tanıtmak için adım adım yurdu dolaşıyorlar, televizyon ekranlarıyla, radyo mikrofonları dört gece üstüste ikişer saat siyasete ayrıldı ama, kamuoyunun yoğun ilgisini çeken ve bu ilgiyi yitirmeyen konulardan biri "Atatürk Barajı".

Atatürk Barajı Cumhuriyet döneminin en büyük yatırımı niteliğini taşıyor. Cumhuriyet dönemi içinde böylesine büyük tutarlı bir ihale yapılmadı. Yalnızca, yapım işini üstlenen müteahhit firmanın yatırması gereken kesin teminatın tutarı 6,2 milyar liranın üstünde tutuyor. İhaleye katılabilmek için firmalar 44 milyon lira teminat yatırdılar. Keşif bedeli 188 milyar

liranın üstünde saptandı. Ama, "büyüklik" yalnızca parasal tutarların çok yüksek olmasından gelmiyor.

Programlandığı gibi, 1993 yılında baraj ve eteğinde kurulacak hidroelektrik santral hizmete girecek olursa, Türkiye "Enerji gereksinmesi"ni büyük ölçüde karşılamış olacak hem de Urfa'nın Harran Ovası sulu tarım yapmaya elverişli duruma dönüştürüleceği için tarımsal üretimde büyük sıçrama sağlanacak. Üstelik suya kavuşacak topraklar yalnız Harran Ovası'nda değil.

Özet şu : Atatürk Barajı devreye girdiğinde tarım kesiminde de, üreteceği enerji dolayısıyla sanayi ve hizmetler kesiminde de, dolayısıyla ekonominin genelinde de Türkiye önemli atılımlar gerçekleştirmek olanağını bulacak. Ekonomideki bu gelişmelerin toplumsal yapı değişikliklerine yol açacağını söylemek ise bilineni yinelemektir.

Toplumun bugün yaşamakta olduğu kimi önemli bunalımlardan çıkılmasını sağlayacak olması, kamuoyunun Atatürk Barajı konusuna ilgi duyması ve bu ilgisini yitirmemesinin ana nedeni. Bu bakımdan, barajın ihaleye çıkarılması için geçirilen hazırlık döneminden başlayarak, kamuoyu, bütün gelişmeleri adım adım izledi. Şimdi, temel ne zaman atılacak diye bekliyor. Niye gecikti diye merak ediyor. Programlandığı gibi 10 yıl içinde bitirilecek mi, işi üstlenenlerin gücü yetecek mi, parasal açıdan herhangi bir darboğaz var mı, vb. soruları yöneltiyor.

Özetle söylenirse, toplumun bakışları Atatürk Barajı'na çevrili.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ, "Türkiye'nin en büyük projesi" diye anılıyor. Bu proje, Dicle ve Fırat nehirlerinin aşağı bölümleriyle arasında uzanan ovaları kapsıyor. Urfa, Mardin, Gaziantep, Adıyaman, Diyarbakır ve Siirt illerinin tamamı ya da bir bölümü proje alanı içinde kalıyor.

Çok yönlü bir gelişme projesi olan Güneydoğu Anadolu Projesi, DSİ'ce Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde yapımı öngörülen barajlar, hidroelektrik santraller ve sulama kuruluşlarının yanı sıra, tarım, ulaştırma, sanayi, eğitim, sağlık ve öteki iktisadi etkinlik kesimlerinin geliştirilmesini, daha iyi hizmet verilebilmesini amaçlıyor.

Güneydoğu Anadolu Projesi, 12 büyük projeden oluşan bir "üst proje". Bu üst projeyi oluşturan 12 proje ise şunlar :

1 — Aşağı Fırat Projesi : Bu projede Karakaya Barajı ve Hidroelektrik Santrali ile Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali'nin gerçekleştirilmesi öngörülüyor. İki hidroelektrik santralla yılda toplam 16,4 milyar kilovatsaat enerji üretilecek. Ayrıca, Urfa-Harran, Mardin-Ceylanpınar, Siverek-Hilvan ovala-



rında toplam 7,3 milyon dönüm toprak sulanabilecek. Üst projede yer alan diğer projeler :

- 2 — Sınır Fırat Projesi
- 3 — Suriç-Baziki Projesi
- 4 — Adıyaman-Kâhta Projesi
- 5 — Gaziantep-Araban Projesi
- 6 — Gaziantep Projesi
- 7 — Dicle-Kral Kızı Projesi
- 8 — Batman Projesi
- 9 — Batman-Silvan Projesi
- 10 — Garzan Projesi
- 11 — Ilısu Projesi
- 12 — Cizre Projesi

Böylece, Dicle ve Fırat üzerinde 15 baraj ile 18 hidroelektrik santral yer alacak. Sulamanın tam gerçekleştirilmesi sonucunda, bölgede, toplam 18 milyon dönüm alan sulu tarıma açılmış olacak. Böylece, bugün Türkiye'de devlet eliyle gerçekleştirilen sulamadan 3 milyon dönüm daha çok alan sulu tarım yapılabilen tarım topraklarına katılacak. Güneydoğu Anadolu Projesi sulamalarıyla ekonomiye (1980 fiyatlarıyla) yılda net 70 milyar lira katkı yapılacağı hesaplandı.

Güneydoğu Anadolu Projesi ile toplam 7620 megavat hidroelektrik güç üretilecek. Böylece, Türkiye'de üretilmekte olan güce dört katı eklenmiş olacak. Bir başka hesapla, Güneydoğu Anadolu Projesi'yle yılda üretilen 22 milyar kilovatsaat hidroelektrik enerjisi, bugün Türkiye'de üretilmekte olan toplam enerjiye eşit. 30 yılda tamamlanması öngörülen Güneydoğu Anadolu Projesi'nin 1980 fiyatlarıyla bir trilyon 834 milyar liraya malolacağı hesaplanmıştır.

Güneydoğu Anadolu Projesi ile üretilen enerjiyi üretebilmek için her yıl 22 milyon ton linyit, ya da 5 milyon ton fuel oil tüketilmesi gerekiyor.

**SABAHATTİN SAYIN :** «BARAJ 1993'te BİTİRİLECEK»

DSİ Genel Müdürü Sabahattin Sayın, Atatürk Barajı yapımının 10 yılda biteceğini, gecikmenin söz konusu olmadığını söyledi. Sayın ile görüşmemiz şöyle :

**SORU — Atatürk Barajı'nın temeli 29 Ekim'de atılacak diye bekleniyordu, atılacak mı?**

**SAYIN —** 29 Ekim temel atma töreni için ortalama bir tarih olarak saptanmıştı. Bu tarihten sonra olabileceğini sanıyorum.

**SORU — Bu yıl sona ermeden gerçekleşecek mi?**

**SAYIN —** Müteahhit firma çalışıyor. Bu yıl sona ermeden, çok uzak olmayan bir tarihte gerçekleşeceğini sanıyorum.

**SORU — Ne tutarda bir makine parkına ihtiyaç var?**

**SAYIN —** Müteahhit firmanın şimdi yapacağı analizlerle belli olacak.

**SORU — Bu yıl içinde (1983) müteahhit firmaya avans verilecek mi?**

**SAYIN —** Elbette verilecek. Ayrıntılı rakamı ezberle söyleyemem ama 2 milyar TL. Şunu da ekleyeyim : Parasal hiçbir sorun yoktur.

**SORU — Müteahhit firmanın ne kadar kesin teminat yatırması gerektiğini bir türlü öğrenemedim. Siz söyler misiniz?**

**SAYIN —** İhale bedelinin yüzde 6'sı dolayında. (Hesabımıza göre bu, 6,25 milyar tutuyor.)

**SORU — Barajın yapımı 10 yılda bitirilecek diye biliyorum. Bu durumda 1993 yılının son aylarında Atatürk Barajı gerçekleşmiş olacak. Ama gecikebileceği öne sürülüyor, ne dersiniz?**

**SAYIN —** Niye geciksin? Gecikmesi söz konusu olsaydı, ihale edilmezdi. 1993 yılında bitirilecektir. Bütün barajlarımızın yapımı programa göre yürüyor. Karakaya 1986 yılının ikinci yarısında bitecek, gövde betonunun dökümüne başlandı. Altinkaya'nın temel inşaatına başlandı. Oymapınar bitmiştir. Hidroelektrik santrallerimizin yapımında gecikme yoktur.

**CEMAL KURA :** «BARAJIN YAPIMINI 8-10 YILDA BİTİREBİLECEĞİMİZİ DÜŞÜNÜYORUZ»

ATATÜRK Barajı'nın yapımı için ihaleyi kazanan üç şirketçe oluşturulan Ata İnşaat'ın Genel Müdürü Cemal Kura sorularımızı yanıtladı :

**SORU — Neden yeni bir şirket kurmak gereğini duydunuz?**

**KURA —** Baraj, bugünün en önemli işlerinden biridir. Mutlaka yapılması arzusu ile bu konsorsiyumun bölünmezliğini garanti altına almak için üç firmayı bir şirkette topladık. Üç şirket, yeni kurulan şirkete 103 milyar lira müteselsil kefalette bulundular.

**SORU — Şirketin türü nedir ve sermayesi ne kadar?**

**KURA —** Limited şirkettir. Sermayesi tamamı ödenmiş 500 milyon lira. Ayrıca sözleşme masrafları var, şirketten ayrı olarak.

**SORU — Sözleşme masrafları ne kadar?**

**KURA —** 1,5 milyar lira.

**SORU — Kesin teminat için hangi bankalarla anlaştınız?**

**KURA —** Bütün millî bankalarımız talip oldular. Biz Yapı ve Kredi Bankası ile Öğretmenler Bankası'ndan aldık.



SORU — Kesin teminat ne kadar?

KURA — 6 milyar 200 milyon lira dolayında.

SORU — Ne kadar makine parkı gerekiyor?

KURA — 200 milyon dolarlık makine parkı gerekiyor. Biz elimizdeki makinelerle çalışmalara başladık.

SORU — Temel atma töreni ne zaman gerçekleşebilir?

KURA — Kasım ayı içinde sanıyorum.

SORU — Barajın yapımı programlandığı gibi 10 yıl sonunda biter mi?

KURA — Bu büyüklükte bir barajı bugüne değin bitirmek dünyada mümkün olmadı. Ancak geçmişe göre, bugün bu alandaki teknoloji çok ilerledi. Biz tecrübeliyiz. DSİ çok büyük tecrübe kazanmış durumda. Böylece, ileri teknoloji, bizim tecrübemiz ve DSİ'nin tecrübesi bir arada, Atatürk Barajı'nın yapımını 8-10 yıl içinde bitirebileceğimiz düşüncesini veriyor bize.

#### CUMHURİYET DÖNEMİNDE 74 BARAJ YAPILDI

● Bu dönemde yapılan barajların 67'si dolgu, yedisi beton

CUMHURİYET döneminde 74 baraj yapıldı. En çok sayıda baraj yapımı 1970-79 yıllarını kapsayan 10 yıl içinde gerçekleştirildi. Bu dönemde yapılan baraj sayısı 29. 1960-69 yılları arasında ise 25 barajın yapımı tamamlandı.

Cumhuriyetin ilânından 1945 yılına değin üç adet, 1945-1958 yılları arasında da sekiz barajın yapımı gerçekleştirilirken, 1979-1982 yılları arasında ise dokuz barajın yapımı tamamlandı.

Yapımı bitirilen toplam 74 barajın yedisi beton, 67'si ise dolgu.

Yapımı sürdürülen baraj sayısı ise 54. Bunlardan üçü beton, geri kalan dolgu. Beton barajlar, Oymapınar, Karakaya ve Arpaçay barajları.

Gene yapımı sürdürülen barajlardan Arpaçay, Karakaya ve Oymapınar dışında kalanlar yerli müteahhitlerce gerçekleştiriliyor.

Cumhuriyet döneminin ilk barajı ise Ankara'daki "Çubuk I" barajı. Çubuk I barajı 1929 yılında bir Türk firmasına ihale edilmiş, inşaat işleri bir yabancı şantiye şefince yürütülmüştür. O zamanlar 2 milyon 324 bin 229 liraya ihale edilen barajın yapımı 3 milyon 600 bin liraya gerçekleştirilmiştir.

1945-1959 yılları arasındaki yapılan sekiz barajdan Porsuk ve Damsa barajları yerli müteahhitlerce gerçekleştirildi. Elmalı II, Sarıyar, Seyhan, Hirfanlı

ve Kemer barajları yabancılar eliyle yapıldı. Ayrancı Barajı ise bir yerli yabancı ortaklığınca gerçekleştirildi.

Daha sonra gerçekleştirilen barajlardan yalnızca Demirköprü, Gökçekaya ve Keban barajlarını yabancı müteahhitler yaptı.

Yetkililer, bir barajın yapımında jeolojinin ve temel koşullarının büyük önem taşıdığını ve yapımı sırasında çıkacak sorunların ivedi çözüme kavuşturularak, işin kesintisiz sürdürülmesinin gerektiğini vurguluyorlar. "Çünkü" diye açıklıyorlar, "Eğer yapım aksar ve kesintilerle sürdürülürse, işin ekonomisi kalmaz."

Yetkililer, bir baraj yapımını üstlenecek müteahhidin daha önce yaptığı işlere bakılarak yeterlik belgesi gereği üzerinde durulmasının bu gerçekten kaynaklandığını da söylüyorlar.

#### ATATÜRK BARAJI'NIN TEMELİ YARIN ATILYOR

Güneş, 2 Kasım 1983

Cumhuriyet tarihinin en büyük yatırımı olan Atatürk Barajı'nın temeli yarın Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından törenle atılacak.

Temel atma hazırlıkları devam ederken, yapılan ihale sonucu baraj inşaatını kazanan Palet-Seri-Enerji Su Grubu da şartnamede belirtilen malî hükümlerle, hukukî şartları yerine getirmeye çalışıyor. Grupta yer alan üç firmanın ortak ve eşit sorumluluğunu sağlamak için, ihale şartnamesi gereği firmaların yüzde 33'er payları bulunan yeni bir şirket kuruldu. "Ata Ltd. Şti." adını taşıyan yeni şirket, devlete karşı ihale ile ilgili sorumluluklar bakımından tek yükümlü olarak işlev görecek.

#### Cumhuriyet tarihimizin en büyük projesi

#### ATATÜRK BARAJI'NIN TEMELİ YARIN EVREN TARAFINDAN ATILYOR

Tercüman, 2 Kasım 1983

Cumhuriyet tarihimizin en büyük projesi olan Atatürk Barajı'nın temeli yarın Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından törenle atılacak. Cumhurbaşkanı Evren, temel atma töreninde vatandaşlara hitaben bir de konuşma yapacak.

Törene, Millî Güvenlik Konseyi üyeleri Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Necdet Üruğ, Danış-



ma Meclisi Başkanı Prof. Sadi Irmak, Başbakan Bülend Ulusu, bakanlar ve çeşitli kuruluş temsilcileri ile, Atatürk Barajı ihalesini kazanan Ata İnşaat Şirketi yöneticileri katılacaklar.

Türk ekonomisinin güçlendirilmesi yolunda atılan bu dev adım, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayan milyonlarca vatandaşın da umudu olacak. Atatürk Barajı'nın tamamlanması ile birlikte baraj gölünden yapılacak sulama, bölgeden halen elde edilmekte olan ürün miktarını 7 kat artıracak. Baraj santrali ise elektrik üretimi ile Türk ekonomisine büyük katkılar sağlayacak. Santral, bütün üniteleriyle birlikte devreye girdiğinde 8,9 milyar kilovatsaat elektrik üretecek. Böylece Türkiye'nin yıllık elektrik ihtiyacının üçte birlik kısmı bu santraldan sağlanmış olacak.

84,5 milyon metreküplük dolgu hacmi ile Keban Barajının beş misli büyüklüğünde olacak Atatürk Barajı ve hidroelektrik santrali projesinin toplam maliyeti 1983 yılı birim fiyatlarıyla 480 milyar 152 milyon Türk Lirası olarak hesaplandı.

Atatürk Barajının yılda üreteceği 8,9 milyar kilovatsaatlik elektriğin değeri TEK'in 1980 yılı ortalama satış fiyatlarına göre 27 milyar liraya yaklaşıyor. Santralin devreye girmesiyle ayrıca yılda 2 milyon ton fuel-oil ithalatı da önlenmiş olacak. Böylece Türkiye yılda yaklaşık 340 milyon dolarlık bir döviz tasarrufu sağlamış olacak.

Bu arada baraj gölünde depo edilen su ile Urfa-Harran, Mardin-Ceylanpınar, Siverek-Hilvan, Bozova, Suruç ve Baziki ovalarında toplam 8,7 milyon dönüm arazinin sulanması mümkün olacak.

Atatürk Barajı santrali her biri 300 bin kilovatsaat gücünde olan 8 adet türbin generatör grubundan oluşacak, böylece santralin toplam kurulu gücü 2 milyon 400 bin kilovattı bulacak.

Santralin 1990 yılı sonuna kadar her biri 300 megavat gücünde olan ilk iki ünitesi ile devreye girmesi plânlanmış bulunuyor. Aynı güce sahip diğer altı üniteden üçü 1991, diğer üçü de 1992 yılında tamamlanacak.

## ATATÜRK BARAJI'NIN TEMELİ ATILYOR

*Cumhuriyet, 3 Kasım 1983*

- Mezopotamya'ya binlerce yıl sonra ilk harç dökülüyor

Türkiye'nin en büyük enerji üretim ve sulama tesisi olacak Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali'nin temeli bugün Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından atılıyor. İhalesi geçen ay tamamlanan Atatürk Barajı'nın yapımı 10 yıl sürecek. Tesis ta-

mamlandığında Türkiye'nin bugünkü üretiminin üçte biri kadar enerji üretecek. 700 bin hektar alanı sulayacak. İhalesi 102 milyar liraya kapanan barajın toplam yapım değeri, elektro-mekanik aksam ve başka kalemlerle birlikte 2 milyar doları (yaklaşık 500 milyar lira) bulacak.

Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali'nin inşaatını "Ata" adı altında birleşen Palet İnşaat ve Ticaret, Seri İnşaat ve Ticaret, Enerji-Su İnşaat Limited şirketlerinin meydana getirdiği firmalar grubu yürütecek.

Baraj ve santralin yapımı tamamlandığında, Türkiye, dünyanın yükseklik bakımından sekizinci, gövde dolgusu bakımından üçüncü, göl hacmi bakımından onbeşinci, hidroelektrik santral gücü bakımından onyedinci dolgu tipi barajına sahip olacak.

Urfa'nın Bozova ilçesine 37 kilometre uzaklıkta, Fırat nehri üzerinde kurulacak Atatürk Barajı, 7 bin işçinin 10 yıllık çalışmasıyla, 1994'te bitirilecek.

Hidroelektrik santrali bütün üniteleriyle devreye girdiğinde yılda 8,9 milyar kilovatsaat elektrik üretecek. Bu elektrik gücünün sanayide kullanılmasıyla 5 kat fazla katma değer üretilebilecek.

Barajdan sağlanacak sulama imkânlarıyla, çevrede üretilen mahsül miktarında 7 katına varan artış sağlanabileceği hesaplanıyor.

Atatürk Barajı'nın temelinin atılışı, Fırat'ın "uy-sallaştırılması" yolunda ilk harcın dökülmesi anlamına geliyor. "Mezopotamya"nın bir parçası olan bölgedeki son eserin Babil Kraliçesi Nitokris tarafından dikilmiş olması, bölgenin Babil'den bu yana gördüğü ilk çimentonun Atatürk Barajı'nın temeline konması, bu büyük yatırıma sadece ekonomik hesapların ötesinde anlam kazandırıyor.

## Harran'la Fırat nişanlandı

### GURURLUYUZ!

*Güneş, 4 Kasım 1983*

- Cumhurbaşkanı, Türkiye'nin en büyük yatırımı olan Atatürk Barajı'nın inşaatını ilk dinamiti patlatarak başlattı
- Temel atma töreninde yöre halkının duygularını yansıtan pankartta "Nikâh merasimimize hoş geldiniz, düğünümüze de bekleriz" sözleri barajın gecikmeden bitirilmesi dileğini taşıyordu...

ATATÜRK BARAJI GURURU,

Güneri CİVAOĞLU



# Cumhuriyet döneminin en büyük yatırımı

# ATATÜRK BARAJI

Onder ŞENYAPILI

3 KASIM'DA TEMELİ ATILYOR



**DSİ** Genel Müdürü Sa...  
Seyin ile görüşme yapıldı.  
**SÖZLÜ** — Atatürk Barajı'nın temeli...  
**SAYIN** — 21 Ocak...

**KERCI** "Eşya" dedi, yeni enderler, yeni sızan katriller yektirleri kendileri...  
rini tanıtmak için adam adını...  
tılar, tabii...



**Atatürk Barajı'nın mukavelesi imzalandı**  
ANKARA, (Yeniözellik) Cumhuriyet döneminin en büyük yatırımı olan Atatürk Barajı'nın mukavelesi, dün Ankara'da...

## Cumhuriyet tarihimizin en büyük projesi

### Atatürk Barajı'nın temeli yarın Evren tarafından atılıyor

Türkiye'nin en büyük, dünyanın 4. büyük dolgu barajı olacak dev tesis ile 8.7 milyon dönüm arazi sulanacak, 8 milyar kilovatsaat elektrik üretilicek

## Atatürk Barajı'nın temeli yarın atılıyor

Cumhuriyet tarihinin en büyük yatırımı olan Atatürk Barajı'nın temeli yarın Cumhurbaşkanı Evren tarafından atılacak. Temel atma hazırlıkları devam ederken, yapılan ihale sonucu baraj inşaatına Kazan'da Paşak-Sarıyerli Şu Grubu da katılmaya belirlenen mali hükümetin bütçesi...

## Harran'la Fırat nişanlandı

# Gururluyuz

### Cumhurbaşkanı, Türkiye'nin en büyük yatırımı olan Atatürk Barajı'nın inşaatı ilk dinamiti patlatarak başlıyor

Temel atma töreninde yöre halkının duygularını yansıtan "Kalkınma programımızın hızla ilerletilmesi için Atatürk Barajı'nın inşaatı ilk dinamiti patlatarak başlıyor" sözleri barajın geçiminden birimleri dışındaki taşın...

Cumhuriyet tarihinin en pahalı projesi olan ATATÜRK Barajı'nın temelini ilk harcı Cumhurbaşkanı Evren koydu



## "Refah Abidesi"nin temelini attık

# Abidesi'nin temelini attık

CUMHURİYET TARİHİNİN EN BÜYÜK ESERİNİN TEMELİ ATILDI

## Cumhurbaşkanı Evren: "Sanayileşmenin ilk şartı yeterli enerjiye sahip olmaktır"

**Sabah ÜRÜNLERİ**  
LİREFA - Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Atatürk Barajı ile hidroelektrik santralinin temelini, dün Urfa'nın Bozova ilçesinde attı.  
Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santralini temel atma töreninde şöyle konuştu:  
"Bundan iki saat önce 21 Eylül 1981 tarihinde yine buraya geldim. Atatürk'ün doğumunun 100. yılının o yıldı, yine bir temel atıyorum.  
Bu barajın derinliği bin altmış beş metredir. Ne müstahab bir tasarıdır ki bu kadar derin. Cumhuriyetimizin 60. yıldönümünde yapıyoruz. Atatürk'ün kurduğu..."

bu konusundaki taleplerin 1920'lerin sonlarına...

## Atatürk Barajı ile yepyeni bir Türkiye

Türkiye'nin elektrik ihtiyacının üçte birini karşılayacak dev tesis, 8 milyar kilovatsaat elektrik üretilicek şekilde inşaatına başlanacak. Her yıl yaklaşık bir milyar dolarlık enerji için yolda 2 milyon tonluk hariyetli inşaatlara gerek kalmayacağı gibi 180-200 milyar dolarlık dev yatırımın sağlanabileceği düşünülüyor.  
Temel atma töreninde konuşan büyük kadrolu inşaatçıların "evler" arasında olacak, elektrik ve gaz santralleri, yangın pompaları, su tesisatları, diğer tesisler de en kısa zamanda tamamı. İnşaatın ve harca 100 milyar dolarlık bütçe tahsis edilmiştir. İnşaatın başlatılmasıyla birlikte Türkiye'nin elektrik ihtiyacının üçte birini karşılayacak dev tesisin inşaatına başlanacağı...

özellikle böyle eserler ancak Türk milletinin olabilir. Sabahatini düşünün. Bizler ancak birer insan olabiliriz. Her vatanın bir bittir. O herde birinci sınıfı gömmü beklemiş hissetmiş vatanlı. Dünem olan herkes de takdirle yad edilmeye...

Bunun okuması yurt ekonomisinde de toz emektir. Üstün enerji emektir. Bu emektir. Yani emektir. Üstün emektir. Üstün emektir.

Her birer hidroelektrik santral...



Ülkemizin potansiyel zenginlikleri, varlıkları, insan değerleri, kaygıları dağıtabilecek, umudun ve güvenin ön plâna çıkmasını sağlayacak düzeydedir.

Doğal olanakları, insanın çalışkanlığı ve enerjisi, artık yeterli düzeye eriştiği kabul edilen bilgi ve becerileri ile Türkiye'nin umut verici bir geleceğe yöneldiği söylenebilmektedir. Bir başka deyişle, ülkenin yüksek potansiyelinin kullanılabilir hale geleceği yolundaki işaretler, giderek yoğunlaşmaktadır.

Dün Cumhurbaşkanı Sayın Kenan Evren tarafından temeli atılan Atatürk Barajı, işte böyle bir dönüşümün en açık göstergelerinden biri sayılabilir. Dünyanın en büyük barajlarından biri olarak plânlanan Atatürk Barajı'nın, 700.000 hektar araziye sulayacağı ve 8 milyar kilovat saat enerji üreteceği öngörülmüştür. Böylece sadece bu baraj ile işlenen tarım topraklarımız yüzde 25, üretilen enerji ise yüzde 30 oranında artmış olacaktır.

Türkiye'nin kaderini değiştirecek «Güney Doğu Anadolu Projesi»nin bir bakıma ağırlık merkezi olan Atatürk Barajı'nın temelini atılması, hiç kuşkusuz yaşadığımız günlerin en önemli olaylarından biridir. Nitekim, bu temel atma ile simgelenen proje, bir seçim kampanyası döneminin en hararetli günlerinin yaşanmasına karşın kamuoyunu birinci derecede meşgul edebilmektedir.

1970 yılında 3,6 milyar olan toplam dünya nüfusu, 1980'de 4,4 milyara ulaşmıştır; bu sayının 1990'da 5,2 ve 2.000 yılında da 6,1 milyarı bulması beklenmektedir. Başka bir deyişle geçen yüzyılın önde gelen ekonomistlerinden biri olan Malthus'un çok karamsar tahminleri bütün ciddiyetiyle gündeme gelmiş gözükmektedir. Besin maddeleri ya da genel bir ifade ile tarımsal üretim artışı, geleceğin dünyasının en önemli sorunu olmaya aday sayılabilmektedir.

İşte geleceğe böyle bir açıdan bakınca Güney Doğu Anadolu'da çok olumlu umut verici bir tablonun oluştuğu söylenebilir. Atatürk Barajı ve Güney Doğu Anadolu Projesi, geniş ve çorak toprakları en verimli tarımsal üretim alanlarından biri haline getirebilecektir. İnsanlık tarihindeki ilk büyük uygarlığın doğduğu bu topraklar, tekrar Türkiye'nin parlak geleceğini çizebilecektir.

Türkiye'nin ekonomi tarihinde, hattâ varlığını sürdürme iddiasında bir dönüm noktasını oluşturan Atatürk Barajı, ulusumuza ve vatanımıza hayırlı, uğurlu olsun.

## “REFAH ABİDESİ”NİN TEMELİNİ ATTIK

*Tercüman, 4 Kasım 1983*

- Cumhuriyet tarihimizin en pahalı projesi olan ATATÜRK Barajı'nın temelini ilk harcı Cumhurbaşkanı Evren koydu

- Güneydoğu Anadolu'yu bir “bereket ambarı” haline getirecek dev tesis, 1 trilyon 200 milyar liraya malolacak ve 1994 yılında devreye girecek
- Bölge halkının ve davetlilerin tezahüratı arasında temeli atılan baraj, yılda 8,9 milyar kilovatsaat enerji üretecek
- Derivasyon tüneli ve Urfa tüneline inceleme yapan Cumhurbaşkanı Evren, Gaziantep'e geçerek, Küçük Sanayi Sitesi'ni hizmete açtı
- Evren : “Cumhuriyetin 60. yıldönümünde bu törende bulunmam benim için büyük bir bahtiyarlık olmuştur”
- “Bu eserler, Türk milletine aittir. Bizler ancak birer aracı olabiliriz. Emeği geçen herkesin hissesi vardır. Çalışmaları başlatanlara şükran borçluyuz”

*İhsan MÜNGAN bildiriyor*

URFA, (Tercüman) — Cumhurbaşkanı Kenan Evren Türkiye'nin ekonomik kaderini değiştirecek, Güneydoğu Anadolu'yu bir bereket ambarı haline getirecek ve dünyanın 5. büyük barajı olacak «ATATÜRK BARAJI»nın temelini ilk harcı koydu. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in millete ve vatanımıza hayırlı olması dilekleriyle temelini ilk harcı koyduğu dev baraj, devreye girdiğinde «Aşağı Fırat Projesi» içinde yer alan «Urfa, Harran, Mardin, Ceylanpınar, Siverek Hilvan ovalarında» toplam 727 bin 270 dönüm arazi sulu tarım imkânına kavuşacak. Baraj ayrıca yılda 8,9 milyar kilovat saat enerji üretecek.

Urfa'nın Bozova ilçesi yakınlarında yapılacak «ATATÜRK BARAJI»nın temelini vatandaşların coşkun tezahüratı altında atan Cumhurbaşkanı Kenan Evren, dün sabah askerî bir uçakla Diyarbakır'a gitti. Cumhurbaşkanı Evren ile birlikte Millî Güvenlik Konseyi üyesi ve Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Nurettin Ersin, Millî Güvenlik Konseyi üyeleri Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun ve Başbakan Bülend Ulusu da Diyarbakır'a gittiler.

## SEVİNÇ HALESİ

Cumhurbaşkanı Kenan Evren ve beraberindeki daha sonra Atatürk Barajı'nın temelini atılacağı Urfa'nın Bozova ilçesine geçtiler. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e burada Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 16. Bölge Sitesi'nde barajla ilgili bir brifing verildi. Cumhurbaşkanı Evren brifingden sonra teme-



lin atılacağı sahaya geldi ve törenle temele ilk harcı koydu. Cumhurbaşkanı Evren temeli atarken tören sahasında biriken vatandaşlar bu tarihî anı sevinçle takip ettiler ve Cumhurbaşkanı'na büyük tezahürat yaptılar.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarihî temel atma töreninden sonra Atatürk Barajı derivasyon tüneli ile Urfa sulama tüneline de incelemeler yaptı. Öğleden sonra Gaziantep'e geçen Evren, küçük sanayi sitesini hizmete açtı. Cumhurbaşkanı daha sonra Ankara'ya döndü.

#### EN PAHALI YATIRIM

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin en önemli safhasını teşkil eden Atatürk Barajı 1 trilyon 200 milyar liraya malolacak ve 1994 yılında devreye girecek. Cumhuriyet tarihinin en pahalı ve dev projesi olan Atatürk Barajı ile ilgili çalışmalar Cumhuriyetimiz'in kurucusu Atatürk döneminde başladı. Fırat Nehri üzerinde başlatılan ilk çalışmalar sulama amacını güdüyordu. Ancak daha sonraki yıllarda çalışmalar enerji ve sulama amacına kaydırıldı.

#### NE ZAMAN BAŞLADI

Atatürk Barajı, proje hazırlıklarının başladığı tarih olan 1934'den 49 yıl sonra ihaleye çıkarıldı. DSİ'nin açtığı ihaleye 26 Ağustos 1983'de Doğu Grubu, Palet İnşaat, Enka-Bechtel konsorsiyumu, Güriş-Ataman Alke Grubu, Gültekin-Güriş Yüksek İnşaat ve Garanti, Nafiz Yürekli-Arı inşaat grupları katıldı. 13 Eylül'de açıklanan sonuca göre en düşük bedeli teklif eden Palet Seri İnşaat Grubu tarihî ihaleyi kazandı.

Birkaç yıl sonra Cumhuriyet tarihinin Keban'dan sonra bir gurur âbidesi olarak hizmete girecek olan ve Güneydoğu Anadolu'da toprağın bereketini 6-7 misli artıracak olan Atatürk Barajı'nın özellikleri şu şekilde :

#### EVREN'İN KONUŞMASI

Cumhurbaşkanı Kenan Evren, temel atma töreninde yaptığı konuşmada, Atatürk Barajı'nın Türk milletinin en büyük eseri olacağını söyledi. Cumhurbaşkanı Kenan Evren şöyle dedi :

«Ne mutlu bir tesadüf ki, bu sene de Cumhuriyetin 60. yıl dönümünü yaşıyoruz. Atatürk'ün kurduğu ve bize emanet ettiği Cumhuriyetimizin 60. yıldönümünde de bu barajın temelini atıyoruz. Bu temel in atılma töreninde bulunmam benim için büyük bir bahtiyarlık olmuştur. Türk milletinin gerçekleştirdiği eserlerin en büyüğü olan Atatürk Barajı'na biz sahip çıkmıyoruz. İlerde belki gene sahip çıkanlar olabilir, imzam vardır diyerek, bu eserler Türk milletine aittir. Bunun çalışmaları çok evvelden başlamıştır. O zaman başlatanlara şükran borçluyuz. Teşekkür ediyoruz. Bundan sonra bitirecekle-

re de başarılar diliyoruz. Böyle eserler ancak Türk milletinin olabilir, şahısların olamaz.

Bizler ancak birer aracı olabiliriz. Birer vasıta olabiliriz. Bundan emeği geçen herkesin hissesi vardır. Hissesi olan herkesi de takdirler yadediyoruz.

Bu baraj tamamlandığında bugüne kadar ülkemizde hizmete sunulan en büyük bir eser olacaktır. Bu baraj hizmete girdikten sonra gerek enerji bakımından gerekse sulama bakımından Türkiye'nin en büyük bir ihtiyacını giderecektir. Şimdi bu baraj Dünyadaki barajlar arasında 5. sırayı almaktadır. Enerji bakımından çektiğimiz sıkıntıları da hepimiz biliyorsunuz. Bugün sanayileşmenin birinci şartı kâfi derecede enerjiye sahip olmaktır, tabiat şartlarına bağlı olan bu enerji santrallerimizde vaki olan bazı ufak tefek ârizalar sanayi sektörünü büyük sıkıntılara düşürmektedir. Nitekim geçen sene tabiat şartları dolayısıyla az yağın yağmurlardan dolayı bazı barajlarımızda bunların başında Keban Barajı gelir kâfi derecede su olmadığından dolayıdır ki, bu sene elektrik enerji sıkıntısı çekmekteyiz. Bunun sıkıntısı yurt ekonomisine de tesir etmekte ve dolayısıyla sanayi sektörü tam kapasite ile çalışmamaktadır. Atatürk'ün bize hedef olarak gösterdiği muasır medeniyet seviyesine yükselmemiz ancak kâfi enerji üretmemizle mümkün olabilecektir. Bir ülkenin gelişmiş düzeyini gösteren faktör de, o ülkede kişi başına tüketilen enerjidir. Maalesef Türkiye bu gibi kişi başına tüketilen enerji bakımından gerilerde sıralanmaktadır. İşte bu gibi enerji santrallerimiz devreye girdiğinde Türkiye de artık o gibi ileri gitmiş ülkelerin safına girecektir. Enerji üretiminde en ucuz üretim şekli bu şekilde hidroelektrik santralleridir. Yani sudan üretilen elektrik ucuzdur.

Barajların bir faydası da sulamada kullanılmasıdır. Sulamanın Urfa Tüneli vasıtasıyla Güneydoğu Ovaları'na da götürülmesi ve üretimin artırılması imkânı bu suretle sağlanmış olacaktır.

Eğer bu tahakkuk edecek olursa inşallah bu Güneydoğu Bölgemiz Çukurova misali bir üretim kapasitesine sahip olacaktır. İkinci bir Çukurova olacaktır bu barajın yapımının bir özelliği de herşeyi ile Türk mühendisi ve Türk müteahhitleri ile Türk işçisinin eseri olmasıdır. Gerçekleştirecek olan Türk müteahhitleri, Türk mühendisleri ve Türk işçileridir.

#### KIYMET BİLELİM

Bugün bu gibi büyük dev eserleri gerçekleştirecek bir seviyeye gelmemiz ancak Cumhuriyet idaresiyle mümkün olabilmıştır. İki sene evvel burada yapmak istediğim konuşmada da ifade ettiğim gibi 920'ler sonunda 930'ların başında Türkiye'de değil böyle bir enerji santrali yapmak, baraj yapmak, büyük bir ilkokul binasını yapacak müteahhidimiz ve



mühendisimiz yoktu. Oradan başladık ve bu seviyeye geldik. Bunu ancak Cumhuriyet idaresine borçluyuz. Cumhuriyetimizin kadrini bilelim. Kıymetini bilelim. Bu bakımdan bize Cumhuriyet emanet eden Ulu Önder Atatürk'ü bir defa daha minnet ve şükranla anıyorum.

Bu dev tesisin temelini atarken Türk milletini enerji ile başka bir müjdeyi de burada vermek istiyorum. Uzun zamandan beri hükümet ülkenin elektrik enerji sorununa köklü bir çözüm bulmak için büyük bir gayret sarfetmekteydi. Bugünden yarına kısa vâdeli hesaplarla bu konunun çözümlenemeyeceği ortaya çıktı. 1990'lı yıllara girdiğimizde projelendirilen elektrik enerjisi tesislerinin hepsi de üretime girse, Türkiye'nin hızlı kalkınması, büyümesi bünyede yeni enerji kaynaklarına ihtiyaç göstereceği ortaya çıkmıştır. Bu sebepten, tek çaremiz nükleer enerjiyi kullanmaya başlamamızdır, ki bunu yine iki sene evvel burada temel atarken söylemişim. Bir tek nükleer enerji santraliyle bu enerji açığımızı gidermenin mümkün olmadığı anlaşılmıştır. İşte bundan dolayı hükümet tek bir nükleer santral yapmak yerine dörtbaşı mamur tam bir nükleer program benimsemeye karar vermiş, bu konuda hem Türkiye'de modern dünyanın gereği olan nükleer teknoloji dönemini başlatacak ve hem de ihtiyacımız olan 3 bin ile 4 bin megavat enerjisi sağlayacaktır.

Hükümet, Dünya üzerinde nükleer santral yapımını gerçekleştirebilen ve bize bunun için gerekli kredileri temin ederek, teklif yapmış bulunan yabancı şirketlerle müzakereleri tamamlamış, değerlendirmeleri yapmış ve sonunda 3 şirkete Türkiye'de birer nükleer santral yapmaları için niyet mektubu vermiştir. Bu şirketler şunlardır: 990 megavatlık santral yapımı için Federal Almanya'nın bir şirketi. 1200 megavatlık bir veya iki ünitelik santral yapımı için ABD'nin bir şirketi ve nihayet 635 megavatlık santral için Kanada'nın bir şirketi. Saydığım bu şirketlerle bu üç büyük şirketle nihai görüşmeler tamamlanacak ve 1984 içinde nükleer santrallerin yapımına başlanacaktır. Bu da tahakkuk ederse, nükleer enerji alanında birçok ülkeden geri kalmış olan Türkiye, bu sahad da diğer ülkelerin arasına girmiş olacaktır. Böylece, tabiat şartlarına daima belbağlanmadan nükleer santrallerin devreye girmesiyle elektrik üretiminde çektiğimiz sıkıntı nisbeten ortadan kalkacaktır. Bugün bütün sanayi, bildiğimiz gibi elektrik enerjisine bağıldır.»

### *DÜNYAYI BESLEYECEĞİZ, Halûk SOYSAL*

Atatürk Barajı'nın temel atma töreni ve Cumhurbaşkanı'nın gelişi, bölgede bir bayram havası yarattı, Urfalılar, Silvanlılar, Mardinliler, Ceylanpınarlılar tören yapılmasından çok önce toplanarak bu tarihi günün davullar zurnalarla oyunlarla kutladılar.

Baraj'ın sevincini şimdiden yaşayan bölge halkı bu duygusunu Cumhurbaşkanı Evren'e tezahüratla belli etti. Bu arada Evren'e «Köylerimiz sular altında kalıyor Paşam, nereye gideceğiz» diye soruldu. Köylüler şu cevabı alıp rahatladılar: «Devlet hiçbirinizi açıkta bırakmaz»

Cumhurbaşkanı ayrıca bölge halkının tereddütlerini «Buranın 15 sene sonrasını düşünün» diye giderirken, çevreden coşkun tezahürat yapıldı.

Cumhuriyetin en büyük eseri olacak Atatürk Barajı'nın temel atma töreninde taşınan bir pankart ise, birkaç yıl sonra yaşanacak mutluluğu şöyle dile getiriyordu: «Türkiyeyi taşıp, Dünya'yı besleyeceğiz.»

Üzerinde «Ovalar suyla dolacak, işsizlik ve göç son bulacak» yazılı bir başka pankart ise bölgede halkının özlemlerini yansıtıyordu. Kısacası Urfa'da dün dev bir eserin büyük sevinci, gururu ve birkaç yıl sonrasının mutluluğunun yeşerdiği bir bayram vardı.

## **ATATÜRK BARAJI İLE YEPYENİ BİR TÜRKİYE**

*Rapor, 8 Kasım 1983*

**HABER MERKEZİ** — Urfa - Harran, Ceylanpınar, Siverek, Silvan, Bozova, Suruç ve Baziki... İşte Güneydoğu Anadolu'da gözlabildiğine uzayan kurak ovalar, ne bir ses, ne bir nefes, ne bir yaprak, ne de bir ağaç görmeden kilometrelerce uzayıp gidiyor gözünüzün önünde Ama Kırac değil bu topraklar. Deli Fırat'ın asırlar önce sulayıp, getirdiği alüvyonları biriktirdiği bu ovalar, Samsun, Ege, Çukurova ve hattâ Nil deltasından bile daha zengin. Ancak, Fırat ön yağına çekilmesi ile hem bu topraklar hem de bu topraklarda yaşayan insanlar kavrulmuş, topraklar çatlamış, insanlar ise kırışmış, kırılmış. İşte Atatürk Barajı ve Urfa sulama tünelinin yer aldığı Güney Anadolu projesi asırlardır kavrulan bu topraklara hayat şerbeti verecek. Cumhuriyet tarihimizin en büyük projesi olan Atatürk Barajı hem Deli Fırat'ı dizgin vuracak, hem de Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in temel atma töreninde söylediği gibi, 10-15 sene sonra bu ovaları yeni bir Çukurova haline getirecek.

İçecek su dahi bulamayan köylülerimiz, baraj sayesinde 7 misli fazla ürün alacaklar. Sadece sulama imkânı mı? Cumhurbaşkanı Evren'den elektrik isteyen köylülerimiz barajla birlikte kurulacak hidroelektrik santrali sayesinde elektriğe kavuşacaklar ve Türkiye'nin elektrik ihtiyacının üçte biri, yılda 8,9 milyar kilovatsaat elektrik üretecek bu santralden sağlanacak. Hem böylelikle enerji üretimi için yılda 2 milyon tonluk fuel-oil ithalatına gerek kalamayacağı gibi 340 milyar dolarlık da döviz tasarrufu sağlanacak.



Temel atma törenine katılan köylü kadınların taşıdıkları «ovalar ürünle dolacak, işsizlik ve göç son bulacak» yazılı pankart, aslında herşeyi birtek cümle ile en güzel şekilde özetliyordu. Bugün kurak topraklar sulama imkânı ile âdeta ürün ambarı olacak, bol elektrik enerjisi sayesinde bölge köylüleri Ziraatın yanı sıra, kurulacak sanayi tesislerinde istihdam imkânı bulacak. Hattâ Urfalı bir köylünün söylediği gibi artık Urfa, Mardin, Hakkâri, Adıyaman, Diyarbakır, Kahramanmaraş ve Gaziantep'ten Adana'ya ve diğer büyük şehirlere Irgat gitmeyecek. Adana'dan ve çevre bölgelerden buraya Irgat gelecek.

Türk işçisinin, Türk mühendisinin ve Türk müteahhidinin emeği ile gerçekleştirilecek Atatürk Barajı ve hidroelektrik santrali, Türklük adına işte böyle gurur verici bir olay. İki yıl önce Derivasyon tünellerini açmaya başlayan Doğu İnşaat'ın çalışmaları sürerken, Türkiye'nin en büyük, dünyanın 3. büyük dolgu barajı ihalesini kazanan Palet seri enerji grubunun ortak kuruluşu Ata İnşaatta Cumhurbaşkanı Evren'in ilk dinamiti patlatmasıyla baraj inşaatına başladı. Hidroelektrik santralin 300 bin kilovatsaat gücündeki 8 türbin generatöründen ikisi 1990'da, 3 1991'de ve diğer üçü de 1992 yılında devreye girecek. Barajın tamamının ise 10 yıl civarında biteceği tahmin ediliyor. Baraj ile santralin bu yılki fiyatlara göre 480 milyar, 152 milyon liraya mal olması bekleniyor ama bu maliyet arttırıcı faktörleri de dikkate almak gerek. Enflasyon ve muhtemel gecikmenin getireceği maliyet artışını etkileyecek bir diğer konu da kredi meselesi, Baraj, Fırat'ın sularına dizgin vuracağı için bu durumdan hoşlanmayan Güneydoğu komşularımız başta İsrail olmak üzere, devlet kanalı ile kredi alma imkânlarımızı epey zorlaştırıyor. Bu sorunu, devlet kanalı ile değil de, firmalar kanalıyla kredi sağlanarak çözümlenmesi düşünüyor. Türkiye'nin özellikle geri kalmış bölgelerinin kalkınmasında önemli rol oynayacak Cumhuriyet tarihimizin en büyük projesini gecikmeye mevdan verilmeden, mümkün olduğu kadar kısa sürede tamamlanması, Türklüğü ile gurur duyan herkesin temennisi ve amacı olmalıdır.

## ATATÜRK BARAJI İÇİN

### KAMULAŞTIRMA BAŞLADI

*Milliyet, 15 Kasım 1983*

Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali göl alanı içinde kalacağı için boşaltılacak köylerin ve arazilerin kamulaştırılmasına başlandı. Ancak, kamulaştırmayla birlikte ilgili köylerle İmar ve İskân Bölge

Müdürlüğü ve Hazine arasında sorunlar da başladı. Kamulaştırılması bitirilen ve boşaltılacak ilk yerleşim merkezi olan Hayaz Köyü, «tapulu 2 bin dönüm arazilerinin üçte ikisine sahip çıktığı» iddiasıyla Hazine ile mahkemelik oldu. 23 hane ev ve 2 bin dönüm arazilerinin tümüne toplam 26 milyon lira değer biçildiğini öne süren köylüler, «Eğer Mahkemeyi Hazine kazanırsa, 10 milyon liraya evlerimiz ve tarlalarımız elden gidecek. Bu arada, avukatlar da bizim sırtımızdan milyonlar vuracak» dediler.


Adıyaman'a bağlı Hayaz Köyü, Fırat Nehri'nin kıyısında kurulu bulunuyor. Elektrikçi olmayan köy, içme suyu ihtiyacını nehirden karşılıyor. Karşı kıyıya ulaşım ise «kelek» adı verilen, birbirine bağlı iki traktör iç lastiğiyle oluşturulmuş salla sağlanıyor.

Hayaz Köyü'nün en yaşlısı Mehmet Karababa, Atatürk Barajı'na, «Yöreye ab-ı hayat olacağı için karşı olmadıklarını» söyledi ve sorunlarını şöyle dile getirdi :

*«Biz, 1959'da arazimizi genişletmek için hükûmete başvurduk. Hükûmet isteğimizi uygun buldu ve bize tapu verdi. Sekiz yıl önce köyümüze gelen kadastro da yeni tapu verdi. İki yıl önce kamulaştırma çitkınca, tapularımız Yargıtay'a gönderildi. Yargıtay, kadastronun tapusunu bozdu. Yapılan ikinci keşifte, arazilerin üçte ikisi Hazine'ye maledildi. Arazilerin metrekaresine de 6-25 lira arasında fiyat biçilmişti. Bu arada, dört takdir komisyonu değişmişti. Bazı arazilerin değerini arttırdılar. Ama, yine de yetersizdi. Benim 8000 dönüm arazim var. Bu araziye 700 bin lira bedel takdir edilmiş. Hazine'yi mahkemeye verdik. Adıyaman Asliye Hukuk Mahkemesi'nde dâvâ sürüyor. Bu yüzden, iki senedir istimlak bedelini de alamıyoruz. Ne zaman köyü boşaltacağımızı da tebliğ etmediler. Kaldık çaresiz.»*

Öte yandan, Devlet Su İşleri Genel Müdürü Sabahattin Sayın da, baraj gölü alanında kaldığından Adıyaman, Urfa, Diyarbakır sınırları içinde üç ilçe, dört bucak ve 135 köyden tamamen ya da kısmen 22 bin 700 parsel arazinin kamulaştırılacağını bildirdi. Sayın sözkonusu yerleşim birimlerinde 55 bin kişinin oturduğunu da ifade etti.





**ATATÜRK BARAJI'NIN TEMELİ  
CUMHURBAŞKANI EVREN TARAFINDAN  
ATILDI, 3 KASIM 1983**